

Στην Φρειδερίκη

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ο χιλιοχρονίτης πύργος

I

Κάθε βράδυ ο πατέρας και η μάνα του παρατηρούσαν τον ουρανό. Τις νύχτες που είχε φεγγάρι, ανέβαζαν τον Γάκη και τον Λάμπη από μια καταπακτή να κοιμηθούν στο πατάρι. Τους έδιναν μια κουρελού που έστρωναν στα σανίδια, δυο μαξιλάρια και κουβέρτες να σκεπαστούν. Δεν ήταν καθόλου ωραία εκεί πάνω. Τα αδέλφια δεν μπορούσαν να κοιμηθούν καλά γιατί έτρεχαν γύρω τους τα ποντίκια. Όταν δεν είχε φεγγάρι, κοιμόντουσαν κανονικά σαν άνθρωποι στο κρεβάτι.

Εκείνο το βράδυ, χωρίς φεγγάρι, είχαν μπει οι αντάρτες στο χωριό από τη μεριά της θάλασσας, χωρίς να πέσει ντουφεκιά. Τα μεσάνυχτα χτύπησαν την εξώπορτά τους. Άνοιξε ο πατέρας και μπήκαν τρεις οπλισμένοι στο σπίτι. Η μάνα άναψε μια λάμπα κι ήρθε κι αυτή. Ζήτησαν τρόφιμα και τους έδωσε ο πατέρας ψωμί, ελιές και τυρί.

Εκείνη τη στιγμή ξύπνησε ο Αλέξανδρος που κοιμόταν στο κρεβάτι με τα δυο αδέλφια του και, βλέποντας τους οπλοφόρους είπε:

– Εγώ δε φοβούμαι ούτε αντάρτες, ούτε στρατιώτες, ούτε κανένα.

Γέλασε ο επικεφαλής τους και του χάιδεψε τα μαλλιά.

– Κι εμείς Έλληνες είμαστε!

Κοίταξε ο αντάρτης ένα ρολόι τσέπης Ζενίθ που είχε ο πατέρας του Αλέξανδρου.

– Εκεί στο βουνό χρειαζόμαστε ένα μικρό ρολόι για να βλέπουμε την ώρα, είπε.

Ο πατέρας έσπευσε να το δώσει.

Ο αντάρτης ευχαρίστησε και βγήκε από το σπίτι για να πάει στο διπλανό. Οι γονείς ανήσαναν μόλις βγήκαν οι οπλοφόροι.

– Ειρήνη, γλιτώσαμε αυτή τη φορά, δόξα τω Θεώ, είπε ο άνδρας. Εγώ με τα τρία αγόρια, όμως, τραβάμε για το Αγιονόρος. Θα μοιραστούμε. Με τον Αλέξανδρο θα πάω με τον γάιδαρο, να ξεκουράζεται λίγο ο μικρός. Θα περπατήσουμε τη νύχτα και το πουνό θα φτάσουμε στο Χιλανδάρι. Θα μείνουμε στον γαμπρό μου τον Αρίστο και μετά το κολατσιό θα ανηφορίσουμε για τις Καρυές. Θα κουρνιάσουμε το βράδυ στο λαυριωτικό κονάκι, και την άλλη μέρα θα φτάσουμε στο ραφταριό, στην Αγία-Λαύρα. Ο Γάκης και ο Λάμπρος είναι παλικάρια και αντέχουν τον ποδαρόδρομο. Φρόντισε να τους στείλεις αύριο-μεθαύριο με τίποτα ξυλάδες στο μοναστήρι.

Μέσα στη νύχτα ετοίμασε η μητέρα ένα torβά και το δισάκι. Στο δισάκι έβαλε τα ρούχα του άνδρα της και των τριών παιδιών. Στον torβά τρόφιμα. Δύο ψωμιά, ελιές, κρεμμύδια, βρασμένα αυγά και παστά ψάρια.

Σαμάρωσε μετά ο πατέρας τον γάιδαρο, τον Ζάρκο, έριξε το δισάκι στα καπούλια, τον torβά στο πλάι, έβαλε τον Αλέξανδρο να καθίσει στο σαμάρι, και ξεκίνησαν.

Πήραν τον χωματόδρομο, κατά μήκος της μεγάλης του χωριού παραλίας, με τους χρυσούς κόκκους άμμου, που απολάμβαναν να κυλιούνται πάνω της από γεννησιμιού του ο Αλέξανδρος με τα άλλα παιδιά.

Περπατούσαν ήδη αρκετές ώρες, όταν πέρασαν το λιμάνι του Πλατού, και άρχισαν να ανεβαίνουν στον κορμό της ιερής χερσονήσου του Άθω. Έρριξαν μια τελευταία ματιά στον κόλπο της Ακάνθου, που τα νερά του γυάλιζαν στο φώς του φεγγαριού, σαν θαλασσινό αλωνάκι στην αγκαλιά του μεγαλύτερου αδελφού του, του Στρυμωνικού. Το τεράστιο δρεπάνι με τις δανταλωτές γλώσσες που εισχωρούν στα κύματα. Σε μια από αυτές

ορθώνονται τα τείχη των αρχαίων Σταγείρων, της πόλης που ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος ο δεύτερος ξανάχτησε προς τιμή του μεγαλύτερου άνδρα που γεννήσε ποτέ αυτός ο τόπος,, του Αριστοτέλη. Δασκάλου του γιού του, του Μεγαλέξανδρου.

Πήγαιναν σαν σκιές μες το σκοτάδι. Το παιδί καβάλα, μισοκοιμισμένο, κι ο πατέρας του δίπλα, προσέχοντας μην πέσει από το ζώο, που υπομονετικά ακολουθούσε το μονοπάτι. Κάπου-κάπου κολλούσαν στις λάσπες, άλλοτε τους γρατζουνούσαν τα κλαδιά δεξιά-ξερβά του δρόμου, σκόνταφταν και σε καμιά πέτρα, ώσπου έφεξε ο Θεός την άλλη μέρα.

Ξημερώματα αντίκρισαν το Μοναστήρι, μέσα σε μια καταπράσινη κοιλάδα, περιτριγυρισμένη από στρογγυλούς λόφους που ανέβαιναν μαλακά από τη θάλασσα, χρυσαφένια στο φως της αυγής, και τραβούσαν δυτικά στη ραχοκοκαλιά της χερσονήσου.

Σαν τεράστιο πολεμικό πλοίο της βυζαντινής εποχής, ορθωνόταν μπροστά τους το Μοναστήρι με τα ψηλά γρανιτένια τείχη και τον πύργο του Αγίου Σάββα με τη μολυβένια σκεπή να κυριαρχεί πάνω τους. Στο κέντρο της Μονής, δύο αιωνόβια κυπαρίσσια, το ένα ψηλό και λυγρό, το άλλο κοντόχοντρο και γεροδεμένο, σαν άγρυπνοι καλόγεροι, φρουρούσαν το καθολικό της Μονής.

Διέσχισαν ένα επίπεδο χωράφι φυτεμένο με σιτάρι και το διπλανό λιβάδι το οποίο στόλιζαν κίτρινες μαργαρίτες, κι όπου έβοσκαν δύο καλοθερμμένα πουλάρια, έφτασαν στο παμπάλαιο καλντερίμι με τον χαμηλό πετρότοιχο αριστερά, και τις χιλιόχρονες ελιές από την άλλη που οδηγούσε στο Βουρδουνάριο, τον στάβλο του Μοναστηριού.

– Ε, πατριώτη, ρώτησε ο πατέρας έναν εργάτη που στεκόταν στην είσοδο του στάβλου. Ξέρεις που είναι ο Αρίστος από την Άκανθο;

– Δίπλα, στο πλυσταριό. Λέει στιχάκια σ’ ένα μουλάρι για να σταθεί να το πεταλώσει, αστειεύτηκε εκείνος.

Λίγο πιο πέρα διέκρινε ο Αλέξανδρος έναν καλόγερο να κρατάει λυγισμένο το πίσω πόδι ενός μουλαριού, και τον θείο του να καρφώνει πέταλο στο ζώο.

– Βρε, καλώς τα παλικάρια, χάρηκε σαν τους είδε ο Αρίστος. Ποιος καλός άνεμος σας έφερε τέτοια ώρα εδώ;

– Η ώρα η καλή! Φύγαμε νύχτα από το χωριό.

– Βρε θηρία! Κάνατε τόσο ποδαρόδρομο; Περιμένετε, θα φέρω να κάνουμε κολατσιό.

Ο θεός ήταν κεφάτος. Έφερε δυο καλογερικά ψωμιά, μια πλάκα τυρί, ελιές, μια κούπα κρασί και τρία κύπελλα.

– Φάτε, ρε. Φάτε σας λέω, ψωμί από το Μοναστήρι. Και πιέτε κρασί από το Χιλανδάρι.

Κάθισαν στο πεζούλι, δίπλα από το ρυάκι του Βουρδουναριού, και κολάτισαν.

– Τι δροσερό νερό είναι αυτό, θαύμασε ο πατέρας καθώς γέμισε το κύπελλό του.

– Α! Άλλο πράμα! Βγαίνει από το αγίασμα. Φάτε να την κάνετε τέξα. Σε μια ώρα αυτό τον νερό έχει χωνέψει το φαΐ.

– Καλό αυτό! Γέλασε με ευχαρίστηση ο πατέρας. Καλό, γιατί έχουμε δρόμο μπροστά μας.

– Τι; σουφρώσε το μούτρο του ο Αρίστος. Θα φύγετε αμέσως; Βρε, καθίστε εδώ. Το Μοναστήρι να ’ναι καλά. Ξαπλώστε στο πεζούλι. Αφήστε και τον Ζάρκο να φάει λίγο κριθάρι. Κι όταν πάει ο ήλιος δυο κοντάρια πάνω ξεκινάτε. Το βράδυ θα ’στε στις Καρυές.

– Προχτές ήρθε ο κυρ-Νίκος τραυματισμένος στο χωριό, άλλαξε θέμα ο πατέρας. Τον είχαν πιάσει αιχμάλωτο οι αντάρτες και τον είχαν για εκτέλεση. Ο γιος σου τον έβαλε καβάλα σ’ ένα γαϊδούρι και τον φυγάδεψε. Και είπε στους καπετάνιους, τον Χαϊμαδώ και τη Θωμά-ή, ότι τον σκότωσε.

– Αμ! τα κάνει ο δικός μου αυτά, καλή ώρα να ’χει. Μονάχα να μην του βγει σε κακό...

Χάρηκε ο Αρίστος για την καλή είδηση και το γύρισε στο τραγούδι:

*«Στο Χιλανδάρι το κρασί
είναι και πολύ αγνό
κι αν θα πιεις καμιά οκά
σου γυρίζει τα μυαλά»*

Ύστερα στράφηκε στον Αλέξανδρο:

– Αυτόν εδώ τον καραμπουζοκλή, πού τον πας;

– Στη Λαύρα! Ξυπνάει τη νύχτα από τα όπλα. Φοβάται, τρέμει, και περπατάει στο σπί-
τι...

Ο θεός κοίταξε το παιδί με καλοσύνη:

– Αυτός; Ρε, αυτός δε φοβάται κανέναν! Είναι το πρώτο παλικάρι. Έλα να σ' ανεβάσω στο καλύτερο άλογο και να σε βγάλω και στιχάκι.

Πήρε τον Αλέξανδρο από το χέρι και πήγε στο εσωτερικό του στάβλου. Σαμάρωσε ένα κάτασπρο άλογο και τον ανέβασε πάνω. Κράτησε μετά το καπίστρι και τον έκανε μια βόλτα στο πλακόστρωτο. Καθώς ο Αλέξανδρος, περήφανος καβαλάρης, κοιτούσε με θαυμασμό γύρω του, άρχισε ο θεός του να τραγουδάει:

*«Τρία πουλιά λαλούσαν ψηλά στον ουρανό
ποιος θέλει κι αγαπάει να σέρνει τον χορό
πρέπει να 'ναι λεβέντης, να 'ναι και όμορφος
να 'χει τα μάτια μαύρα, το μπόι του ψηλό,
να σειέται, να λυγίζεται σαν τον βασιλικό!»*

Του 'κανε δυο γύρους, ύστερα έδωσε το άλογο σ' έναν πάσσαλο, δίπλα στην είσοδο του στάβλου. Αγκάλιασε τον Αλέξανδρο για να τον κατεβάσει από το ζώο.

– Δικό σου είναι το άλογο, θείο; τον ρώτησε με καμάρι.

– Εδώ όλα είναι της Παναγιάς, της Ηγουμένης του Μοναστηριού, Αλέξανδρε. Εμείς είμαστε φτωχοί και τα 'χουμε όλα. Η Παναγιά η Τριχερούσα βάζει το χέρι της...

Ξάπλωσαν ύστερα πατέρας και γιος στο πεζούλι και πήραν έναν υπνάκο. Μόλις ξύπνησαν ξεκίνησαν για τις Καρυές.

Βάδιζαν αρκετή ώρα, όταν αγνάντεψαν τη Μονή του Εσφιγμένου, πάνω στο κύμα, με ψηλά οχυρωματικά τείχη, τον τετράγωνο γρανιτένιο πύργο να ξεχωρίζει στη μια άκρη, και τον γαλάζιο πύργο με το ρολόι στην άλλη.

Όταν ο «Αράρης», το εξωτικό ανθρωπόμορφο ξόανο στο καθολικό, σήμανε την έναρξη του Εσπερινού, περνούσαν έξω από τη Μονή Βατοπεδίου, λίγο πάνω από τη θάλασσα θεμελιωμένη, σαν μικρή μεσαιωνική πολιτεία.

Από κει και πέρα ο δρόμος άρχισε να γίνεται όλο και πιο ανηφορικός, όλο και πιο κοπιαστικός. Τα πυκνά δέντρα, έκρυσαν στην αρχή το λιγοστό φως του σούρουπου και τις αμυδρές ανταύγειες του έναστρου ουρανού αργότερα. Αμίλητοι προχωρούσαν μέσα στη νύχτα. Όλο και πιο έντονη ακουγόταν η αναπνοή του ημίονου. Όλο και πιο συχνά έβγαιναν οι αναστεναγμοί του πατέρα: Βόηθα, Παναγιά μου, και φτάσαμε! Κι ο Αλέξανδρος κατέβαλε όλο και μεγαλύτερη προσπάθεια να μην αποκοιμηθεί και πέσει από το ζώο.

Αργά τη νύχτα έφτασαν. Πέρασαν το στενό λιθόστρωτο δρομάκι που μισόκλειναν οι γιγάντιες λεπτοκαρυές, δεξιά-ξερβά, ανέβηκαν τα λίγα ξύλινα σκαλοπάτια της τεράστιας βεράντας που την σκέπαζε κρεβατα από αμπελοστάφυλα, και χτύπησε ο πατέρας με τη γροθιά του την πόρτα του πέτρινου σπιτιού:

– Δι' ευχών! φώναξε.

Ένας κοντόχοντρος γεράκος με κάτασπρα γένια και κότσο τα ασπρόγκριζά του μαλλιά, που φορούσε ένα μακρύ μαύρο ζωστικό και στις πλάτες του ένα χοντρό χιτώνιο, βγήκε στην πόρτα κρατώντας μια λάμπα πετρελαίου με μισόθαμπο λαμπογυάλι.

– Κύριος! Ευλογημένε, εσύ είσαι τέτοια ώρα, Μαστρογιάννη; Σήκωσε με απορία ψηλά τα φρύδια του μόλις διέκρινε ποιος ήταν ο επισκέπτης.

– Εγώ! Εγώ, Άγιε αντιπρόσωπε. Ήρθα με το παιδί...

– Περάστε μέσα στο αρχονταρίκι! Έρχεστε από μακριά; είπε και κοιτούσε καλοσυνάτα τον Αλέξανδρο.

– Από το Χιλιανδάρι, έβγαλε έναν αναστεναγμό ανακούφισης ο πατέρας. Περπατάμε από το μεσημέρι.

Σούφρωσε το κούτελό του ο καλόγερος...

– Μα, χριστιανοί μου, κουρασθήκατε! Πω, πω, δρόμο...

Εκείνη την ώρα μπήκε στο καλαίσθητο καθιστικό ένας νέος με λίγα ξανθόμαυρα μουστάκια και γένια κατάμαυρα, ντυμένος στα ράσα του.

– Εδώ είναι ο δόκιμος μου, Μαστρογιάννη. Την Κυριακή θα διαβάσουμε Ρασοευχή.

Ο δόκιμος έβαλε ένα τραπεζάκι μπροστά στον καναπέ που κάθονταν, μια μποτιλίτσα με ρακή, ένα κουτί λουκούμια, δυο ποτηράκια του ούζου και τρία ποτήρια νερού.

– Άιντε να πιούμε για το καλωσορίσατε, όπως προστάζει το τυπικό! Γέμισε ο Αντιπρό-

σωπος το ποτηράκι ούζο και το σήκωσε προς τη μεριά του πατέρα.

– Καλώς σας βρήκαμε! Απάντησε εκείνος.

Ύστερα κοίταξε ο γέροντας με τα καλοκάγαθα μάτια του το μικρό.

– Ωστε αυτός είναι ο Αλέξανδρος!

– Αυτός είναι! απάντησε όλο καμάρι ο πατέρας.

– Μωρέ, μπράβο του! Παλικάράκι έγινε! Και με απαλή φωνή στράφηκε προς το παιδί:

– Φάγε λουκούμι! Έτσι λέει ο κανόνας. Φάγε, δεν κοστίζει. Αλλά από αύριο θα σε βάλω στη δουλειά, γέλασε καλόκαρδα ο αντιπρόσωπος. Γιατί έχω έξω στον κήπο μια κερασιά, φορτωμένη κεράσια. Αλλά, πώς ν' ανέβω στο δέντρο να φάω κεράσια; Λοιπόν, Αλέξανδρε, αύριο το πρωί θα ανεβείς να μαζέψεις να φάμε κεράσια. Εντάξει;

– Εντάξει! Χάρηκε και άνοιξε διάπλατα τα βαριά από την κούραση μάτια του.

Ύστερα, ο καλόγερος, γύρισε προς τη μεριά του πατέρα:

– Τι νέα από τον κόσμο;

– Κακά νέα, γέροντα! Πόλεμος, Εμφύλιος, σκοτωμοί... Γι' αυτό φέρνω τα παιδιά εδώ, να γλιτώσουνε.

– Καλά έκανες! Εδώ υπάρχει ασφάλεια... Αλλά βλέπω τον Αλέξανδρο να κουνάει τον πολυέλειο. Αιντε, πάτε να κοιμηθείτε! Αύριο θα 'χουμε δουλειά...

Όταν ξύπνησε το πρωί ο Αλέξανδρος, του 'πε ο πατέρας του, που έψελνε μουρμουριστά, κρατώντας ένα βιβλίο βυζαντινής μουσικής.

– Πλύσου εδώ στον νεροχύτη και μετά περίμενέ με στη βεράντα. Εγώ θα πάω πάνω στα μαγαζιά, να ψωνίσω υλικά για ράσα. Όταν γυρίσω, θα κολατσίσουμε και μετά τραβάμε για την Αγία Λαύρα. Έχουμε πολύ δρόμο μπροστά μας, αλλά μέρα είναι, θα περάσει...

Μόλις βγήκε ο Αλέξανδρος από το δωμάτιο, είδε τον γέροντα να κάθεται στο ξύλινο παγκάκι, με το καλυμμαύκι δίπλα από τα γόνατά του και να κοιτάζει απολαυστικά, με μισό-κλειστα μάτια τον ήλιο.

– Κοιμήθηκες καλά, παιδί μου;

– Καλά, γέροντα, ευχαριστώ!

Ο μοναχός προσπάθησε να κάνει επιβλητική τη φωνή του.

– Μπορείς, πράγματι, ν' ανεβείς στην κερασιά;

– Στο πι και φι, γέροντα!

– Τότε πάρε αυτό το πανεράκι και ανέβα στην κερασιά να κόψεις κεράσια.

Σβέλτα ανέβηκε ο Αλέξανδρος, γέμισε το μικρό ψάθινο πανεράκι με κεράσια, κατέβηκε και το άφησε στο παγκάκι.

– Τα 'φερα! Φούσκωσαν τα στήθη του από περηφάνεια.

– Μπράβο! Εμπρός τώρα να φάμε!

Ο μικρός με όρεξη έτρωγε το ένα κεράσι μετά το άλλο. Παρατήρησε ότι ο καλόγερος έφαγε μόνο ένα.

– Φάτε κι εσείς, γέροντα, κεράσια.

– Έφαγα! Χαμογέλασε ευχαριστημένος ο μοναχός.

– Μα, φάγατε μόνο ένα! Δεν είναι δίκιο, εγώ να τρώω τόσα πολλά κι εσείς μόνο ένα. Να τα φάμε μισά-μισά.

Φωτίστηκαν με γλύκα τα μάτια του γέρον.

– Αλέξανδρε, μισά-μισά είναι η ανθρώπινη δικαιοσύνη. Εμείς εδώ βρισκόμαστε στο Περιβόλι της Παναγιάς. Εδώ ισχύει η θεία δικαιοσύνη! Εδώ κρατούμε για τον εαυτό μας τα λιγότερα και δίνουμε στους αδελφούς μας τα περισσότερα. Αυτό λένε οι ουράνιοι νόμοι.

Πατέρας και γιος, καθώς κατηφόριζαν το καλντερίμι, ένιωθαν ανάλαφροι μετά τον βαθύ ύπνο στο λαυριώτικο κονάκι. Μπροστά τους απλωνόταν ο Στρυμωνικός κόλπος, ανήσυχος, με βαθιά μπλε χρώματα που διακόπτονταν από τους αφρούς που άφηναν σαν έσκαγαν τα κύματα. Πίσω τους ησύχαζε η Αθωνική πρωτεύουσα, με τα εκατό κελιά και τα είκοσι κονάκια, αμφιθεατρικά απλωμένη στην κατάφυτη από καστανιές και καρυδιές βουνοπλαγιά, όπου παλαιότερα αναπαύονταν στο ιερό της η όμορφη θεούλα Άρτεμις, ανάμεσα στα ελάφια και στα ζαρκάδια της. Στην καρδιά της μικρής πολιτείας ξεχώριζε ο μεγαλοπρεπής ναός του Πρωτάτου, με το κατακόκκινο κωδωνοστάσι. Και απέναντι την έδρα της ιερής κοινότητας με τον πύργο του Αγίου Σάββα, το θησαυροφυλάκιο, όπου φυλάσσεται ο «Τράγος», ο καταστατικός χάρτης του Αγίου Όρους, γραμμένος σε δέρμα τεσσάρων τράγων, σφραγισμένος

με το χρυσόβουλλο του Αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή, σύμβολο της Ανεξαρτησίας της μοναστικής δημοκρατίας «στους αιώνες».

Πατέρας, γιος και Ζάρκος, προχωρούσαν πάνω από μία ώρα κατηφορίζοντας προς τη θάλασσα.

– Τι τεράστιο μοναστήρι! Θαύμασε το παιδί μόλις αντίκρισε το επιβλητικό συγκρότημα, κτισμένο σαν πάνω σε κάστρο από γρανίτη, μέτρα και μέτρα ψηλό, έχοντας ως μόνα μικρά στενόμακρα ανοίγματα τις πολεμίστρες και πολύ ψηλά, δυο ενιαίοι όροφοι, δωμάτια, με θαυμάσιους εξώστες προς τη μεριά του Αιγαίου, βαμμένους στο απαλό θαλασσί χρώμα του.

– Είναι η μονή των Ιβήρων! εξιστορούσε ο πατέρας. Η Παναγία μας, σύμφωνα με την παράδοση, ταξίδευε με τον Ιωάννη τον Ευαγγελιστή, τον αγαπημένο μαθητή του Χριστού, και τους έπιασε μεγάλη θαλασσοταραχή. Έτσι αναγκάστηκαν να βγουν εδώ στο λιμάνι, που είναι σήμερα το μοναστήρι. Θαύμασε η Παναγία το πολύ όμορφο μέρος και ζήτησε από τον γιο της να της το κάνει δώρο. Κι ο Χριστός είπε: «έστω ο τόπος ούτος κλήρος σος και περιβόλαιον σον και Παράδεισος, έτι δε και λιμήν σωτήριος των θελόντων σωθήναι». Και από τότε θεωρείται το Αγιονόρος κλήρος και «περιβόλι της Παναγιάς».

Ο Αλέξανδρος άκουγε μαγεμένος. Μόλις τέλειωσε ο πατέρας, τον ρώτησε:

– Και πού κατοικεί η Παναγία;

– Πάμε να δεις! Του απάντησε ήρεμα ο πατέρας, και οδήγησε τον Ζάρκο στην είσοδο του μοναστηριού. Τώρα πρέπει να κατεβείς, γιατί εδώ είναι χώρος ιερός, δεν πάμε καβάλα.

Άφησαν το γαϊδουράκι στην άκρη του προαύλιου.

– Βλέπεις την εικόνα που είναι πάνω στη θάλασσα και έναν καλόγερο που περπατά στα κύματα; έδειξε στην τεράστια παράσταση στην είσοδο της Μονής. Η εικόνα της Παναγιάς ήρθε ανοιχτά στη θάλασσα του μοναστηριού και φαινότανε ένα φως να λάμπει πάνω στα κύματα. Όταν, όμως, πλησίαζαν καΐκια να την πάρουν η εικόνα απομακρυνόταν. Το βράδυ, όμως, παρουσιάστηκε η Παναγία στον ύπνο του ηγούμενου και του είπε: «να'ρθει ο ασκητής Γαβριήλ να με πάρει και να με βάλετε στην Πύλη της Μονής». Τον έστειλαν, και ο Γαβριήλ προχώρησε πάνω στα κύματα και πήρε την εικόνα. Και ύστερα έγινε μεγάλη λιτανεία και τοποθέτησαν την εικόνα εδώ στην Πύλη.

Κοίταζε ο Αλέξανδρος την εικόνα και απορούσε.

– Γίνονται θαύματα ακόμα, μπαμπά;

– Όταν πιστεύεις, και βέβαια γίνονται θαύματα. Ύστερα τον χτύπησε ελαφρά στην πλάτη:

– Πάμε τώρα να πιούμε κρύο νερό, να ποτίσουμε και τον Ζάρκο και να ξεκουραστούμε λίγο... και μετά να συνεχίσουμε. Θα περάσουμε ένα πολύ όμορφο δάσος για να φτάσουμε στο αγίασμα του Αγίου Αθανασίου, πριν από τη Λαύρα. Εκεί θα ξαποστάσουμε πάλι.

Ακολούθησαν τον στενό μουλαρόδρομο βαδίζοντας ανάμεσα σε πυκνά δάση από καστανιές, βαλανιές και πουρνάρια, άφησαν αριστερά τους το Μυλοπόταμο με τα ωραία αμπέλια που κάνουν το ξακουστό κρασί, πέρασαν από πέτρινα γεφύρια πάνω από γάργαρα νερά και είδαν πύργους και αρσανάδες με ολόχρυσους όρμους. Πρόβαλε μπροστά τους ο Αθωνας με τις τρεις κορφές του, η καθεμιά ψηλότερη από την άλλη, που γυάλιζαν τα χιόνια τους στις μεσημεριάτικες ακτίνες του ήλιου και έφτασαν στο Αγίασμα.

Μέσα από τον βράχο δίπλα στο πέτρινο εκκλησάκι ξεπηδούσε ορμητικά ένας τεράστιος κρουνός που βούιζε εκκωφαντικά και ξεχείλιζε το πλακόστρωτο αυλάκι που έχτισαν οι μοναχοί για να τιθασεύσουν τα νερά του.

–Κάθισε, παιδάκι μου, στο πεζούλι να ξαποστάσεις. Εγώ πάω στο κιόσκι να δω τι ευλογία έχει να φάμε.

Ο Αλέξανδρος κάθισε και ένιωθε τις σταγόνες που πετάγονταν από τα ορμητικά νερά να δροσίζουν τα γόνατά του. Ο πατέρας ανέβηκε στο κιόσκι, έβγαλε από το ντουλάπι πάνω από τον ξύλινο πάγκο, ψωμί, τυρί κι ελιές και τις άπλωσε στο τραπέζι στη μέση του αναπαυτήριου.

– Έλα να φάμε πρώτα, είπε. Νερό θα πιούμε αργότερα. Είναι πολύ κρύο και θα μας κόψει.

Κάθισαν και οι δυο στον πάγκο και άρχισαν να τρώνε με όρεξη.

– Ποιος βάζει το ψωμί και το φαγητό εδώ, πατέρα, απόρησε ο Αλέξανδρος, βλέποντας το γεμάτο ντουλάπι.

– Οι μοναχοί, για τη χάρη του Αγίου! Κάθε δυο-τρεις μέρες έρχονται και γεμίζουν το ντουλάπι με τρόφιμα. Για να μπορούν οι οδοιπόροι να τρώνε, να πίνουν νερό και να ξεκουράζονται στο Αγίασμα.

Απόλαυσαν το φρέσκο ψωμί και τυρί. Ύστερα έφερε ο πατέρας στο μολυβένιο κύπελο του αγιάσματος νερό. Ο Αθωνας κατέβαζε απαλό αεράκι και οι ακτίνες του ήλιου άστραφταν στο αφρισμένο νερό. Τζιτζίκια και πουλιά πρόσθεταν τις νότες τους στο ηχηρό θρόισμα του αυλακιού. Μπροστά τους λαμπύριζαν τα κύματα του Αιγαίου καθώς έσπαγαν από τη φουσκοθαλασσιά.

– Ξέρεις τι γράφει αυτή η μεγάλη πινακίδα στα πόδια του βράχου, Αλέξανδρε; του έδειξε ο πατέρας την γκριζα ξύλινη πλάκα με τα χρυσά γράμματα.

– Δεν ξέρω να διαβάζω!

– Λέει, ότι το έτος 962, υπήρξε λιμός στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και δεν υπήρχαν στο Αγιονόρος ούτε καν σιτάρι και λάδι για να τραφούν οι μοναχοί και οι άνθρωποι που έχτιζαν το μοναστήρι. Ο Άγιος Αθανάσιος βρισκόταν σε δύσκολη κατάσταση και ξεκίνησε να πάει στις Καρυές να μιλήσει με τη διοίκηση του Αγιονόρους τι πρέπει να κάνουν. Και ενώ προχωρούσε, είδε εδώ μια μεγαλοπρεπέστατη γυναίκα να του λέει: «πόθεν έρχεσαι, Αθανάσιε, και πού πορεύεσαι;» «Ποια είσαι εσύ, και πώς ξέρεις το όνομά μου;» ρώτησε ο Άγιος. «Εγώ είμαι η μητέρα του Θεού και προστάτις», απάντησε η γυναίκα. Ο Άγιος νόμισε ότι βλέπει φάντασμα και της είπε για να βεβαιωθεί: «Δώσε μου σημάδια, ότι πραγματικά είσαι η μητέρα του Θεού!» Τότε του είπε η γυναίκα να χτυπήσει με το ραβδί του τον βράχο. Και μόλις τον χτύπησε, πετάχτηκε από τον βράχο το νερό που βλέπουμε να τρέχει. Πείστηκε ο Άγιος και της είπε: «Πρόσταξόν μοι ό,τι θέλεις και ορίζεις να πράξω, Δέσποινά μου». Και η Κυρία Θεοτόκος απάντησε: «Πρώτον εις τον τόπον τούτον να ανεγείρεις ναόν επ' ονόματί μου, εις ανάμνησιν του θαύματος. Έπειτα δεν χρειάζεται να μεριμνείς για τρόφιμα, διότι εγώ ανέλαβα αυτήν την οικονομίαν. Λοιπόν, επέστρεψε εις την μονήν, τέκνον μου Αθανάσιε, και θα βρεις τις αποθήκες γεμάτες ώστε να συνεχίσεις και να ολοκληρώσεις την οικοδομήν της Λαύρας».

Ο Άγιος γύρισε στο μοναστήρι και βρήκε τα αμπάρια γεμάτα τρόφιμα. Συνέχισε και έχτισε το μοναστήρι. Γι' αυτό στο μοναστήρι μέχρι σήμερα δεν υπάρχει υπεύθυνος για τα οικονομικά. Υπεύθυνος είναι η Παναγία. Και ποτέ μέχρι σήμερα δεν έλειψε τίποτα από το μοναστήρι!

Ο Αλέξανδρος άκουγε συνεπαρμένος.

– Δηλαδή, μένει πάντα εδώ η Παναγία, μπαμπά;

– Και εδώ και όπου την πιστεύουν οι άνθρωποι!

Έβαλαν μετά τα δυνατά τους για το τελευταίο κομμάτι του δρόμου. Ο Αλέξανδρος ένιωθε όλο το σώμα του μυρμηγκιασμένο, και είχε την αίσθηση ότι κουνιόταν σαν να 'ταν βάρκα το σαμάρι του γαϊδουριού. Τα σκέλια του ήταν μουδιασμένα και τα 'νιωθε σαν ξερά ξύλα. Το κοντό παντελονάκι του είχε, από την πολλή τριβή, κοκκινήσει τα ποδαράκια. Τον έτσουξε το ελαφρά ξεφλουδισμένο δέρμα, αλλά προσπαθούσε να αγναντέψει, από κάθε στροφή του δρόμου, μήπως φανεί το μοναστήρι και τελειώσουν τα βάσανά τους.

– Άιντε, πάει κι αυτή η στροφή, τόνιζε κάθε τόσο ο πατέρας σαν περνούσαν μια ράχη, που ξεκινούσε ψηλά πάνω από το βουνό και έπεφτε απότομα στην άγρια θάλασσα.

Βάδιζαν πάνω από δυο ώρες όταν πρόβαλε μπροστά τους το μεγαλοπρεπές μοναστήρι με τον μεγάλο χυλιοχρονίτη πύργο του Τσιμισκή. Δεξιά, τα ψηλά τείχη με τις στενές πολεμίστρες που το περιτύλιγαν και πάνω από τα τείχη τα δωμάτια των μοναχών με τις ξύλινες ταράτσες και τις πέτρινες σκεπές. Η είσοδος ήταν σαν μικρό εκκλησάκι με άσπρες κολόνες, ένα ρομβοειδές καντήλι στη μέση, πολύχρωμα βιτρώ στην πρόσοψή του, ένα μολυβένιο τρούλο για σκεπή με έναν μεγάλο σταυρό στην κορυφή του.

– Εμείς δεν θα πάμε τώρα μέσα στο μοναστήρι, θα πάμε δεξιά. Σε κείνο το τετράγωνο πέτρινο σπίτι, που είναι το ραφταριό, όπου δουλεύουμε και μένουμε.

Καθώς προχωρούσαν δεξιά του μοναστηριού, απέναντι στον μολυβένιο πύργο, του 'δειξε ο πατέρας μια μαρμάρινη βρύση με τις δυο άσπρες κολόνες, μια γούρνα όπου χυνόταν ορμητικά το νερό, και δίπλα μια στενόμακρη ποτίστρα για τα ζώα.

– Αυτή είναι η μουλαρόβρυση! Λένε πως όποιος πει νερό από αυτήν, δεν φεύγει από το μοναστήρι, αλλά μένει εδώ ως τα τελευταία του. Εγώ, πρωτοήπια νερό από τη μουλαρόβρυ-

ση όταν ήμουν δεκατριών χρονών. Και μένω τώρα στο μοναστήρι περισσότερο από τριάντα χρόνια.

Έφτασαν στο νερόμυλο, με την τεράστια μεταλλική ρόδα, όπου χυνόταν ορμητικά το νερό του αυλακιού, πέρασαν δίπλα από το Βουρδουναριό από όπου ακούγονταν τα πατήματα των μπουλαριών και ανέβηκαν την ξύλινη σκάλα του ραφτάδικου.

– Εδώ θα μείνεις, παιδί μου, ώσπου να τελειώσει ο πόλεμος! είπε ο πατέρας καθώς ξεκλείδωνε την πόρτα.

Πέρασαν κατόπιν στο ραφτάδικο. Το ένα δωμάτιο ήταν το εργαστήριο και είχε έναν ψηλό πάγκο ραφτικής. Στη δεξιά άκρη ήταν ένα σίδερο που θερμαινόταν με ξυλοκάρβουνα, ένα χοντρό μεγάλο και ένα μικρότερο χειρονάλιδο. Στη μέση δυο-τρεις μεζούρες, ελαφρά φθαρμένες, τετράγωνες πολύχρωμες σημαδόπετρες και μια χούφτα λεπτές καρφίτσες. Στους τοίχους ράφια με μαύρα και γκρι τόπια υφάσματα για καλογερικά ρούχα.

Απέναντι από τον πάγκο βρίσκονταν δυο ραφτομηχανές και ένας μακρύς πάγκος για καθιστικό. Δίπλα στο εργαστήριο ήταν ένα δωμάτιο με δυο κρεβάτια για να κοιμούνται, και στο βάθος η κουζίνα.

– Κάθισε λίγο εκεί στον πάγκο, κοντά στο παραθύρι, του 'πε ο πατέρας, για να ξεκουραστείς. Εγώ θα φροντίσω τα πράγματα και τον Ζάρκο. Το απόγευμα, μετά τον εσπερινό, θα πάμε να πάρουμε κομπανία και να δεις και το μοναστήρι.

Την ώρα που έφταναν πατέρας και γιος στην πύλη της μονής, χτυπούσε ο «κόπανος», το βαρύ σήμαντρο για να προσέλθουν οι μοναχοί στην τράπεζα και να πάρουν το βραδινό τους φαγητό.

– Αργήσαμε! είπε ο μάστορας και επιτάχυνε το βήμα του.

Πέρασαν τις τρεις βαριές σιδεροντυμένες πόρτες, έστριψαν δίπλα από το παρεκκλήσι της Παναγιάς της Κουκουζέλισσας, άφησαν αριστερά τους το Αρχονταρίκι και το Δοχειαριό και έφτασαν στο προαύλιο του Καθολικού.

Το μοναστήρι της Λαύρας, το αρχαιότερο στο Αγιονόρος, απλωνόταν μπροστά τους, ευρύχωρο, σαν μυθικό κάστρο, που χίλια χρόνια τώρα δεν άφησε η χάρη του Αγίου, μήτε σε κουρσάρο μήτε σε άλλο εχθρό, να το πατήσει και να το βεβηλώσει.

– Κάθισε εδώ στο πεζουλάκι του κυπαρισσιού και περίμενέ με, έδειξε ο πατέρας το αιωνόβιο δέντρο που φύτεψε δεξιά του ναού ο Άγιος Αθανάσιος, κτήτορας της μονής. Εγώ θα πάω ένα ράσο στον Προηγούμενο Ευμένιο, μετά θα πάρω ψωμί από τον Τραπεζάριο και ελιές και τυρί από τον Δοχειάρη. Και πάμε στο ραφταριό να φάμε.

Πέρασε ο πατέρας μπροστά από τη φιάλη του Αγιασμού, λαξευμένη από τεράστιο άσπρο λιθάρι και περιτριγυρισμένη από εφτά μαρμάρινους δωρικούς κίονες, που στήριζαν από πάνω τους τον μολυβένιο τρούλλο. Άντεξε κι αυτή η φιάλη τα χίλια χρόνια ζωής της μ' έναν τραυματισμό. Ένα μέρος του χείλους, που τώρα κρατούν σιδερένιες κλάπες, το έσπασαν μοναχοί, για να εμποδίσουν να στείλει Τούρκος αξιωματούχος τη φιάλη πεσκέσι στο Σουλτάνο. Και τους κρέμασαν γι' αυτό στο κυπαρίσσι του Αγίου.

– Ευλογείτε, γέροντα Αμβρόσιε! χαιρέτησε ο μάστορας καθώς περνούσε πλάι από τον μοναχό που καθόταν στο δεύτερο κυπαρίσσι, μικρότερο και με ένα μέρος του ξεραμένο, που φύτεψε ο παραγιός του Αγίου.

– Κύριος, Κύριος! Μαστρογιάννη. Σήκωσε λίγο το βλέμμα του, κοίταξε ο μοναχός και συνέχισε να «τραβάει» τις χάντρες του κομποσκοινιού του που κρεμόταν από το δεξί μανίκι του ράσου και έφτανε να ακουμπήσει στο πλακόστρωτο.

Προσπέρασε μετά το πηγάδι, που τόσες φορές έσωσε το μοναστήρι όταν το πολιορκούσαν κουρσάροι, με τη σκέψη ότι κάποια μέρα θα έμεναν από νερό οι μοναχοί και θα αναγκάζονταν να ανοίξουν τις πύλες. Πέρασε μετά δίπλα από το παραπόρτι της μονής και ανέβηκε στα δωμάτια του Προηγούμενου. Πρόβαρε ο μοναχός το ράσο του.

– Γεια στα χέρια σου, Μαστρογιάννη! ευχαριστήθηκε ο Ευμένιος.

Πλήρωσε και του έδωσε με κέφι και δυο πλάκες σαπούνι.

Ο μάστορας, με βιαστικό βήμα, πήγε στον Τραπεζάριο και τον Δοχειάρη.

Ο Αλέξανδρος καθόταν στο πεζουλάκι και παρακολουθούσε τους μοναχούς που έρχονταν ένας-ένας, δυο-δυο, άλλοι από τη μεριά του Συνοδικού, κτισμένο με καλά πελεκημένους γκρι και άσπρους λίθους, άλλοι από το καμπαναριό, με την κατακόκκινη κωνική σκεπή του και τον γκρίζο ακτινωτό σταυρό πάνω του, κι άλλοι από το παραπόρτι και το μαγει-

ρειό.

Οι μοναχοί κατάμαυροι από τα νύχια μέχρι την κορυφή, προχωρούσαν άλλοτε σκυφτοί και απόκοσμοι, και άλλοτε κεφάτοι. Μερικοί τον κοιτούσαν και μειδιούσαν ελαφρά, και άλλοι του ρίχναν μια ματιά και συνέχιζαν σοβαροί τον δρόμο τους. Μερικοί, νεότεροι, προχωρούσαν με βήματα γοργά και καθώς φούσκωνε το επανωκαλυμμαύκιό τους ήταν σαν να τους έσερνε το απαλό αεράκι.

Ανέβαιναν όλοι τα τέσσερα σκαλοπάτια της τραπεζαρίας, με τους μαρμάρινους κίονες από αρχαίο ναό δεξιά κι αριστερά να κρατούν την τριγωνική σκεπή, στολισμένη με αγιογραφίες και την Παναγία Δέσποινα να κρατά τον υιό της Ιησού, στο μέσον, και έμπαιναν στην τραπεζαρία με τα μεγάλα μαρμάρινα τραπέζια, όπου ήταν ήδη στρωμένο το φαγητό. Ένας νεαρός μοναχός διάβαζε μια περικοπή από Επιστολή του Αποστόλου Παύλου, ενώ οι άλλοι άπλωναν το χέρι στο φαΐ.

Ο Αλέξανδρος δεν μπόρεσε να νικήσει την περιέργειά του, προχώρησε στη μέση του προαύλιου, λίγο πιο πέρα από την είσοδο της τραπεζαρίας. Άκουγε τον ελαφρύ θόρυβο που έκαναν τα κουτάλια και πιρούνια των μοναχών. Κοίταξε τον γέροντα που καθόταν κάτω από το δεύτερο κυπαρίσσι και τραβούσε το κομποσκοίνι του.

– Γέροντα, γιατί παίζετε με τις μπίλιες;

– Ευχαριστώ τον Θεό για τα καλά που μας δίνει! σήκωσε το κεφάλι του για να τον κοιτάξει ο μοναχός, και συνέχισε να τραβάει το κομποσκοίνι του μουρμουρίζοντας σιγά κάτι ακαταλαβίστικα για τον μικρό.

– Και είναι αυτά τόσα πολλά, όσα και οι μπίλιες;

– Τόσα και περισσότερα!

– Είχα και 'γώ μια μπίλια στο χωριό, αλλά την έχασα! του είπε με μικρό παράπονο το παιδί.

Ο γέροντας σήκωσε το κεφάλι του, μειδίασε και είπε με ήρεμη φωνή.

– Παιδί μου, ο Θεός μας επιστρέφει πάντα και αυτά που χάνουμε και αυτά που μας παίρνει!

Ο μοναχός συνέχισε με το κομποσκοίνι του και το παιδί απορούσε πώς μπορεί κανείς τόσο πολλή ώρα να κάνει το ίδιο και το ίδιο.

– Πώς σε λένε; ρώτησε ο γέροντας.

– Αλέξανδρο.

– Αλέξανδρος, σήκωσε τα φρύδια του με θαυμασμό ο μοναχός. Να είσαι ευλογημένος! Να μεγαλώσεις και να γίνεις καλός άνθρωπος, σαν τον πατέρα σου! Και να γίνεις μια μέρα και καλός μάστορας.

Καθώς ο μοναχός συνέχιζε να ψελλίζει, τον ρώτησε το παιδί:

– Τι λέτε, γέροντα, τόσο ώρα;

– Λέγω προσευχές. Είναι ωραίες λέξεις. Όπως ο πατέρας σου βάζει τη μια βελονιά δίπλα στην άλλη και κάνει καλά ρούχα, έτσι βάζουμε μια ωραία λέξη πίσω από την άλλη και κάνουμε ωραίες προσευχές, για να υμνήσουμε τον Θεό.

Εκείνη την ώρα τελείωσε η ανάγνωση του Αποστόλου στην τράπεζα και ακούστηκε το ελαφρύ χτύπημα των μαχαιριών στα ποτήρια, πριν πιουν το κρασί τους οι μοναχοί. Ο Αλέξανδρος στράφηκε προς την πόρτα της τραπεζαρίας και κοιτούσε με απορία:

– Γιατί χτυπούν τα ποτήρια, γέροντα;

– Το κάνουν για να συμμετέχουν στο φαγητό όλες οι αισθήσεις. Γιατί το φαγητό το χαίρομαστε με τα μάτια, την όραση δηλαδή. Το νιώθουμε με τα χέρια, την αφή, το απολαμβάνουμε με τη γεύση, και το μυρίζουμε με τη μύτη. Και για να συμμετέχει και η ακοή, η πέμπτη αίσθηση, χτυπάμε με το μαχαίρι τα ποτήρια.

Ο πατέρας γύρισε με γιομάτο τον τροβά κι ένα βαθύ πήλινο πιάτο στο χέρι με τουλουμισιο τυρί. Αισθάνθηκε δυσαρέσκεια βλέποντας το παιδί του να μιλά με τον μοναχό.

– Ο γιος μου δεν χάνει ευκαιρία για κουβεντολόι! είπε με μικρή αμηχανία στον καλόγερο.

– Α, κάναμε ωραία συζήτηση, τον καθησύχασε εκείνος. Και με την κουβέντα περνούν οι λογισμοί! Λησμόνησα και το φαγητό και αυτό είναι πολύ καλό για την υγεία μου!

Ο Αλέξανδρος ενθουσιάστηκε:

– Ο παππούς με εξήγησε πολλά πράγματα!

– Βέβαια, επιβεβαίωσε ο μοναχός. Να ρωτάς, Αλέξανδρε, να ρωτάς και να μαθαίνεις!

Ο πατέρας χαμογέλασε στον μοναχό.

– Ευχαριστώ πολύ, γέροντα Αμβρόσιε!

– Αμήν! κούνησε το κεφάλι του εκείνος, και αφοσιώθηκε πάλι στο κομποσκοίνι του.

Προχώρησαν βιαστικά προς την έξοδο του μοναστηριού. Εκείνη την ώρα έκλεινε η πρώτη πόρτα.

– Ευλογημένε, θα σας έκλεινα παραλίγο μέσα, του είπε με έκπληξη ο Πορτάρης.

– Παρέδωσα ένα ράσο στον Προηγούμενο Ευμένιο και καθυστέρησα, Αγιε Πορτάρη.

Και ο γιος μου έβλεπε το μοναστήρι...

– Αα, εσύ είσαι ο Αλέξανδρος, κοίταξε με θαυμασμό εκείνος το παιδί. Να είσαι ευλογημένος! Νά 'ρθεις μια φορά νωρίς να δεις τι ωραία ξυλόγλυπτα έχουμε εδώ στην «πόρτα». Έχουμε ωραία ξύλινα κουτάλια, πιρούνια, πιάτα, πολύ ωραία πράγματα που κάνουν οι μοναχοί. Απευθύνθηκε ύστερα στον πατέρα προσπαθώντας να κάνει τη φωνή του σοβαρή: Μην τον κάνεις κι αυτόν, Μαστρογιάννη, σαν τ' άλλα παιδιά σου, ράφτη.

Ο Αλέξανδρος απάντησε.

– Εγώ θα ράβω λέξεις!

Κούνησε καταφατικά το κεφάλι του ο μοναχός.

– Με τη χάρη του Θεού, όλα μπορείς να τα κάνεις, Αλέξανδρε!

Καθώς άφησαν το μοναστήρι και έστριψαν προς τη μεριά του χιλιοχρονίτη πύργου, ο γιος τον ρώτησε:

– Μπαμπά, τι είναι αυτό το μαύρο τουλπάνι που φορούν οι καλόγεροι;

– Παιδί μου, αυτό είναι το επανωκαλυμαύκιον, σύμβολο της αγνότητας! Οι μοναχοί αφιερώνουν τη ζωή τους στο Θεό. Με την προσευχή και την άσκησή τους, προετοιμάζονται για να αντικαταστήσουν μετά τον θάνατό τους, τους αγγέλους που έπεσαν και έγιναν πονηρά πνεύματα. Μερικοί άγγελοι επιβουλεύτηκαν το Θεό και άρχισαν να πέφτουν από τους ουρανούς μέχρι που φώναξε ο Αρχάγγελος: Στώμεν καλώς, στώμεν μετά φόβου, πρόσχωμεν την Αγίαν αναφοράν, εν ειρήνῃ προσφέρειν! Και στη Θεία Λειτουργία, ο παπάς επαναλαμβάνει αυτά τα λόγια μέχρι σήμερα.

– Και υπάρχουν πολλοί ουρανοί;

– Μιχ! Εμείς οι αμαρτωλοί δεν μπορούμε να ξέρουμε. Όμως, άνθρωποι ενάρετοι, με την άσκηση και την προσευχή είχαν ενόραση και άφησαν μαρτυρίες για τους ουρανούς. Υπάρχουν μαρτυρίες για αγίους που έφτασαν μέχρι τον πέμπτο ουρανό. Ο πιο ψηλός στον οποίο ανέβηκε άγιος με την ενόρασή του είναι ο έβδομος ουρανός.

Φθάνοντας στο ραφταριό, ετοίμασε ο πατέρας ένα λιτό δείπνο με ψωμί, ελιές και τουλούμισιο τυρί. Έβαλε και μια φιάλη στο τραπέζι με μαύρο μπρούσκο κρασί για τον εαυτό του και κρύο νερό για το παιδί του.

– Η ζωή εδώ στο μοναστήρι, Αλέξανδρε, είναι από ήλιο σε ήλιο. Οι μοναχοί ξυπνούν χαράματα και αρχίζουν με τον όρθρο τις προσευχές. Και με τη δύση του ήλιου τρώνε και κοιμούνται. Εμείς ξυπνούμε με την ανατολή και δουλεύουμε μέχρι να πέσει ο ήλιος. Έτσι περνάει η ζωή μας. Τώρα, μετά το φαγητό, θα πέσουμε για ύπνο. Αλλά αύριο-μεθαύριο που θα φτάσουν και τα αδέρφια σου θα 'χεις παρέα, και θα είναι πολύ ωραία εδώ.

Δuo μέρες αργότερα έφτασαν, με τον Σκαλιέρη που ξύλεψε στο δάσος της Μορφονούς, λίγο έξω από το μοναστήρι, ο Γάκης με τον Λάμπη. Χαράς ευαγγέλια για τον Αλέξανδρο. Το άλλο μεσημέρι κιόλας, ανέλαβε ο Λάμπης να του δείξει τα κατατόπια.

Του 'δειξε το Χαλκιαδιό, αριστερά, δίπλα στην τεράστια καρυδιά, όπου μπορεί να βοηθάει τον Χαλικιά, τραβώντας το αμόνι. Δεξιά, δίπλα στο νερόμυλο, το Βουρδουνariό, για να παίζει με τα μουλάρια.

Κι ύστερα του 'δειξε τα δέντρα που κάνουν φρούτα. Τις κερασιές, που ήταν φορτωμένες με κατακόκκινα κεράσια και τις έβρισκες ακολουθώντας το αυλάκι από το Ραφταριό μέχρι τη μεγάλη στέρνα που μαζεύαν το νερό για να τρέχουν το νερόμυλο και να ποτίζουν τον κήπο του μοναστηριού. Ύστερα τις μουριές, που απλώνονταν στο μεγάλο λιβάδι. Οι συκιές, που θα κάνουν τα πρώτα σύκα μετά τη γιορτή των Αγίων Αποστόλων, ήταν φυτεμένες πάνω σε πεζούλια, ανάμεσα στις ελιές. Οι καρυδιές κάνουν μεγάλα και μαλακά καρύδια, μετά τον Αύγουστο. Είναι νόστιμα, αλλά τα χέρια σου γίνονται κατάμαυρα σαν του καρβουνιάρη. Όλο το λιβάδι είναι γεμάτο καρυδιές.

Κι όταν έρθει ο χειμώνας, έχουμε τα κάστανα, μεγάλα, τα ψήνεις στα κάρβουνα. Τρίζουν και ροδοκοκκινίζουν, και δεν χορταίνεις να τρως. Όλο το δάσος, από τη στέρνα και πάνω είναι καστανιές. Όταν πέσουν τα χιόνια, έχουμε τα πουλιά. Στήνουμε βρόχια και πιάνουμε μπεκάτσες, πέρδικες, μαυροπούλια, αρμαθιές. Τα περνούμε μετά στη σούβλα, τα τυλίγουμε απέξω με φύλλα λεμονιάς, μοσχοβολάει η ψησταριά, και τρως μετά λουκούμι μυριστό!

Με τον καιρό ο Αλέξανδρος απολάμβανε όλο και περισσότερο το μαγευτικό κόσμο του μοναστηριού. Ένωσε εκεί τη χωρίς σύνορα φύση και ελευθερία. Σε κάθε εποχή υπήρχαν δέντρα με φρούτα, και αυτός μπορούσε χωρίς περιορισμό να μαζεύει όσα ήθελε και να τα απολαμβάνει. Στα χιλιάδες λιόδεντρα που ήταν φυτεμένα γύρω από το μοναστήρι, αμέτρητα τσιτζίκια συναγωνίζονταν στη μουσικότητα μεταξύ τους. Και όσα κι αν έπιανε ο Αλέξανδρος, αυτά δεν τέλειωναν.

Και ύστερα ήταν το Αιγαίο. Έγλειφε τα πόδια του Άθωνα και απλωνόταν στο νότο όσο έφτανε η ματιά του. Πολλές φορές σήκωνε κύμα και φαινόταν άγριο και τρομερό. Μα άλλοτε, πάλι, ήταν γαλήνιο σαν χάδι. Και τότε όλες οι βάρκες στον αρσανά ήταν στη διάθεσή του και ξεχνιόταν ψαρεύοντας, βουτώντας στη θάλασσα ή μαζεύοντας πεταλίδες. Πετούσε από τη χαρά του όταν έφταναν τα καΐκια από τα μετόχια να φέρουν τρόφιμα στο μοναστήρι. Έμπαιναν στο στρογγυλό λιμανάκι από το στενό στόμιο, πλάγιαζαν στην αριστερή προβλήτα, άνοιγαν τα αμπάρια τους και ξεφόρτωναν το μαζούλι που έστελναν οι εσοδιάτες από όλα τα λιμάνια του Αιγαίου. Μαζεύονταν τότε όλοι οι μοναχοί και οι κοσμικοί που ζούσαν στο μοναστήρι και βοηθούσαν, παγγενιά, στο ξεφόρτωμα. Βγάζαν το λάδι σε βαρέλια, που ερχόταν από την Κρήτη και την Καλαμάτα. Τις μεγάλες ελιές σε βαρέλια και τενεκέδες από τον Βόλο. Από το μετόχι της κυρα-Παναγιάς, στις Σποράδες, ερχόταν το τυρί, σε μεγάλα τουλούμια και βαρέλια. Και όταν ήταν το πανηγύρι του Αγίου, φέρναν και μοίραζαν σε μοναχούς και κοσμικούς γιαούρτι στραγγιστό, μέσα σε τεράστιες πάνινες σακούλες. Και από τη Σκύρο φέρναν το κεφαλοτύρι, ξερό να το σπάζεις με το σκεπάρνι, αλλά εξαιρετικό για μακαρόνια και γιουβέτσι. Και φέρναν ακόμα εκείνο το εξαιρετικό σιτάρι, που άλεθαν στον νερόμυλο και ευωδίαζε όλο το μοναστήρι όταν το ζύμωναν και το βγάζανε από το φούρνο.

Ο πατέρας φρόντισε ταυτόχρονα τον Αλέξανδρο που τρώμαζε από τις μάχες που γίνονταν όταν ήταν στο χωριό, και εξακολουθούσε να σηκώνεται από το κρεβάτι και να περπατάει τη νύχτα στο δωμάτιο. Έκανε ευχέλαια στα παρεκκλήσια των Αγίων έξω από το μοναστήρι και του έδωσε μια εικόνα του Αγίου Στυλιανού, προστάτη των παιδιών. Η εικόνα παρίστανε τον Άγιο, γέροντα με άσπρη γενειάδα, να κρατά ένα φασκιωμένο μωρό στην αγκαλιά του. Την εικόνα αυτή έπαιρνε με τα δυο του χέρια σταυρωτά στα στήθια του και κοιμόταν σ' ένα πλατύ κρεβάτι με τα άλλα δυο αδέρφια του. Στις αρχές σηκώνόταν από το κρεβάτι, πήγαινε μέχρι την κουζίνα και γυρνούσε πίσω. Ο πατέρας του τον παρατηρούσε χωρίς να λέει λέξη. Τα δυο του αδέρφια κοιμόντουσαν συνήθως βαθιά, χωρίς να αντιλαμβάνονται τίποτα. Αλλά καθώς ο πατέρας συνέχιζε τις προσευχές και τα ευχέλαια, ύστερα από μερικούς μήνες σταμάτησε ο μικρός να σηκώνεται και να τρέμει τη νύχτα.

Όλο και περισσότερο ταυτιζόταν ο Αλέξανδρος με τον μυστηριακό κόσμο του μοναστηριού. Και σιγά-σιγά λησμόνησε τη μάνα του και τις δυο αδελφές του. Και ένιωθε όπως και τα νεαρά καλογεράκια που έλεγαν: «Μάνα μας είναι το μοναστήρι».

Δεν έλειπαν και τα αρνητικά σχόλια. Ορισμένοι μοναχοί συζητούσαν ότι ο Μαστρογιάννης έφερε τα τρία παιδιά του και όλοι τους ζουν εις βάρος του μοναστηριού. Και το μοναστήρι περνάει δύσκολες μέρες. Τα κοπάδια του στα μετόχια όλο και φθίνουν. Από τη μια τα παίρνουν οι αντάρτες που πεινούν στα βουνά, και από την άλλη τραπεζώνουν μ' αυτά τους μάιδες και τους χωροφύλακες που κυνηγούν τους αντάρτες. Και τα αμπάρια με τα σιτάρια και τα όσπρια όλο και αδειάζουν, γιατί ο ανεφοδιασμός γίνεται όλο και πιο δύσκολος. Οι εσοδιαστές στα μετόχια γράφαν στο μοναστήρι ότι οι σοδειές πέφτουν γιατί οι εργάτες και οι εργάτριες δεν βγαίνουν στα χωράφια, επειδή φοβούνται ότι θα τους πάρουν οι αντάρτες. Δεν θα 'χουμε σοδεία, αν δεν τελειώσει ο Εμφύλιος.

Ένα απόγευμα έγινε το κακό. Καθώς πλησίαζε ο πατέρας με τον τορβά να πάρει ψωμί, ο Επίτροπος της μονής, επιβλητικός στο καλοραμμένο και καλοσιδερωμένο ράσο του, που στεκόταν στην είσοδο της τράπεζας, στράφηκε στον Τραπεζάριο:

– Άγιε Τραπεζάριε, μοιράζετε αφειδώς ψωμί! Πρέπει να κάνουμε οικονομία. Το μοναστήρι περνάει δύσκολες μέρες. Δώσε στο Μαστρογιάννη ένα ψωμί, δεν έχει ευλογία παραπάνω!

Ο Τραπεζάριος, ξυπόλητος, με τις άκρες του ζωστικού του περασμένες στις τσέπες να μην τον εμποδίζει στις δουλειές, σήκωσε τα φρύδια του και σκοτείνιασε η ματιά του:

– Ο Άγιος ποτέ δεν άφησε το μοναστήρι εδώ και χίλια χρόνια. Τώρα θα τ' αφήσει να πεινάσει;

Ο Επίτροπος επέμεινε με την αυστηρή φωνή του:

– Υπακοή, Άγιε Τραπεζάριε. Υπακοή στους Επιτρόπους!

– Υπακοή, λέω κι εγώ, Άγιε Επίτροπε. Αλλά υπακοή στις Γραφές!

– Και τι λένε οι Γραφές;

– Οι Γραφές λένε, ο ζυγίζων άρτον επικατάρατος έσεται!

Έκανε μεταβολή ο πατέρας να φύγει, αλλά τον είδε ο Δοχειάρχης από το μπαλκόνι του, κάτω από τις κληματαριές.

– Έλα, Μαστρογιάννη! φώναξε.

Εκείνος του πήρε τον τορβά και τον γέμισε με παξιμάδια. Έβαλε από πάνω και δυο πλάκες τυρί.

– Αιντε, πήγαινε στο Ραφταριό!

Εκείνο το βράδυ, πατέρας και παιδιά δείπνησαν με παξιμάδι και τυρί.

Ο Αλέξανδρος έμεινε στο μοναστήρι μέχρι που τέλειωσε ο Εμφύλιος, γεμάτα δύο χρόνια. Μετά γύρισε στην Άκανθο, να πάει στο Δημοτικό σχολείο. Αλλά κάθε καλοκαίρι, με το που έκλεινε το σχολείο, έπαιρνε το μοτοράκι της γραμμής και πήγαινε στο μοναστήρι να βοηθάει τον πατέρα του στη ραφτική, που την μάθαινε σιγά-σιγά.

Υπήρξε τυχαίος που μετά το Δημοτικό τον έστειλε η οικογένειά του στο Γυμνάσιο στην Σαλονίκη. Η πόλη βέβαια ήταν άλλο πράγμα... Ένας άλλος κόσμος, τον οποίο ο Αλέξανδρος επίσης απολάμβανε. Αλλά χαιρόταν κάθε καλοκαίρι να έρχεται στο μοναστήρι και να βιώνει από κοντά τον μοναχισμό. Έπρεπε σαφώς να βοηθάει από ήλιο σε ήλιο τον πατέρα του στα ρούχα. Όμως δεν ήταν μόνο αυτό!

Πολλές φορές έρχονταν μοναχοί και ο πατέρας του, παράλληλα με το ράψιμο, συζητούσε μαζί τους. Ώρες-ώρες, κουβέντιαζαν, και το ραφταριό γινόταν πραγματικό πνευματικό εργαστήρι. Συνήθως μιλούσαν για τους βίους των Αγίων, τη βαθιά τους μόρφωση και τις Διδαχές τους. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος ήταν μαθητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφικής Σχολής και προοριζόταν να γίνει δάσκαλος εκεί. Ασπάστηκε, όμως, τον Χριστιανισμό και έγινε ένας από τους τρεις Ιεράρχες. Και για τον Ιεράρχη Άγιο Βασίλειο, που ήταν μεγάλος Ελληνιστής, λέγαν ότι έδινε τη συμβουλή: «Να είστε σαν τον Οδυσσέα· πάντα μεν δοκιμάζετε· του καλού δε μετέχετε».

Όποτε του δινόταν η ευκαιρία, πήγαινε στο μοναστήρι και θαύμαζε την παράσταση του Θείου Εγκεφάλου στην Τράπεζα της Αγίας Λαύρας. Στη βάση της απεικονίζονταν οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι που μίλησαν περί Θεού και οι προφήτες. Στη συνέχεια, το γενεαλογικό δέντρο του Χριστού με τις δεκατέσσερις γενεές μέχρι τη γέννησή του. Στην κορυφή πάνω ήταν ο Χριστός και όλος ο χώρος, γύρω και κάτω, καλυπτόταν από Αγίους. Ένα μωσαϊκό σκέψης και πνευματικής προσφοράς αιώνων έβρισκε την ολοκλήρωσή του.

Την πρώτη του κατήχηση δέχτηκε από τον γέροντα Αβακούμ. Ο γερο-Αβακούμ, αιωνόβιος, μεγαλοσχήμονας και πάντα ξυπόλητος, ξερακιανός με δασιά φρύδια, ήταν χρόνια και χρόνια Τραπεζάριος του μοναστηριού. Είχε, μάλιστα, κατηχήσει και τον πατέρα του και κάθε τόσο του έλεγε με καμάρι:

– Εγώ, αγαπητέ, κατήχησα και τον πατέρα σου όταν ήρθε, παιδάκι τότε, στο μοναστήρι.

Ο Αλέξανδρος πολλές φορές τα απογεύματα πήγαινε μαζί του από το μοναστήρι στο καλύβι του, τον Άγιο Φανούριο, για να ανάψουν το καντηλάκι του Αγίου, και ο ασκητής του μάθαινε τι λένε οι Γραφές.

Μια φορά τον ρώτησε ο Αλέξανδρος:

– Γέροντα-Αβακούμ, τι είναι ο Θεός;

Στάθηκε εκείνος στη μέση του δρόμου να συγκεντρωθεί και απάντησε:

– Οι Γραφές λένε: «Ο Θεός αγάπη εστί!».

Καθώς ο Αλέξανδρος τον κοιτούσε με προσμονή ν' ακούσει περισσότερα συνέχισε ο α-

σκητής:

– Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος μάς διδάσκει: «Μίαν κατοικίαν έδωσε εις ημάς ο Θεός, τον κόσμον, και έναν λύχνον έκανε δι’ όλους μας, τον ήλιον, και μίαν στέγην κατασκεύασεν, τον ουρανόν, και μίαν έστρωσεν τράπεζα, την γην, διά να έχωμεν ισχυράν και αδιάσειστον την ένωσιν μεταξύ μας, και να μη έχει κανείς να πει ότι ο δείνα δεν είναι φίλος μου, ούτε συγγενής, ούτε γείτων, ούτε έχω καμμία σχέσιν προς αυτόν. Και όπως αι χορδαί της λύρας, αν και είναι πολλάι εις μίαν αποβλέπουσιν αρμονίαν, δίδουν ευχάριστον μουσικήν, έτσι και εκείνοι οι οποίοι είναι ενωμένοι, αποδίδουν ευχάριστον τον ήχον της αγάπης, διότι τίποτε δεν είναι δυνατόν να υπάρξει γλυκύτερον της αγάπης». Και ρωτάει ο Άγιος: «Δεν πρέπει να μισούμε;» «Πρέπει, βεβαίως, να μισούμε, όχι όμως τους ανθρώπους, αλλά την απιστία τους. Όχι τον άνθρωπο, αλλά την κακή πράξιν, την εσφαλμένη γνώμη. Διότι ο μεν άνθρωπος είναι αι έργα του Θεού, η δε πλάνη έργο του Διαβόλου».

Ο Αβακούμ σε όλες τις ερώτησεις, απαντούσε με κείμενα των Γραφών αυτολεξεί.

– Πώς είναι δυνατόν, γέροντα-Αβακούμ, να θυμάστε απέξω τα κείμενα; τον ρωτούσε ο Αλέξανδρος.

– Η Θεία Χάρις, η Θεία Χάρις, αγαπητέ!

Η άλλοι μοναχοί έλεγαν για το γέροντα-Αβακούμ ότι αυτός έχει αγιάσει εν ζωή.

Με τον νεαρό Διάκο Χρυσόστομο μιλούσαν συχνά μετά τον Εσπερινό για φιλοσοφία. Πολλές φορές είχαν οι δυο τους αρκετά μαχητικές συζητήσεις. Μια φορά τον ρώτησε ο Αλέξανδρος:

– Τι απαντάς για τον Έπαφο;

– Άκου τον καλόγερο, έγινε φλεγόμενη λαμπάδα ο νεαρός μοναχός. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για την ανθρωπότητα είναι η υλιστική αντίληψη. Στην ανθρώπινη φύση ενυπάρχει το θείο στοιχείο. Κι αυτό το περιέγραψαν οι στοχαστές σ’ όλες τις εποχές. Ο Σωκράτης το ονόμασε Δαιμόνιο. Ο Βίκτωρ Ουγκώ και ο Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι το λένε «Συνείδηση». Το κλειδί για να σωθεί ο άνθρωπος και ο πολιτισμός του είναι η καλλιέργεια του Πνεύματος. Και σ’ αυτήν την καλλιέργεια είχαν αφοσιωθεί οι Πατέρες της Εκκλησίας, οι οποίοι μελέτησαν τα οντολογικά ερωτήματα των αρχαίων φιλοσόφων και βρήκαν απαντήσεις σ’ αυτά διά της Θείας Αποκαλύψεως.

Ο Αρχιγραμματέας της Ιεράς κοινότητας και συγγραφέας ιστορικών βιβλίων έβρισκε στον Αλέξανδρο έναν ενθουσιώδη ακροατή:

– Διάβαζε Ιστορία, Αλέξανδρε, τον παρότρυνε ο Αρχιγραμματέας. Όσον περισσότερο γνωρίζεις την Ιστορία, τόσο περισσότερο αγαπάς και υπηρετείς την πατρίδα και τον τόπον. Κατά τους προγόνους μας, μάλιστα «Δεινόν η άγνοια». Πρέπει να ξέρεις, ότι ο ιερός αυτός τόπος, καίτοι προορισμένος άνωθεν από αιώνων εις αποκλειστικήν κατοίκησιν των επομένων τον απράγμονα, ησύχιον και μονήρη βίον, εντούτοις μετέχει πάντοτε όλων ανεξαιρέτως των αγώνων του έθνους μας δι’ απροσμετρήτων θυσιών, ως κοιτίς του Ελληνισμού, ένθα διατηρήθησαν η θρησκεία, η γλώσσα, αι παραδόσεις και άπασαι αι αρεταί του γένους. Κατά τας δύο Επαναστάσεις προς αποτίναξιν του Τουρκικού ζυγού, το 1821 και το 1854, οι Αγιορείται αντεπαρατάχθησαν και συνεπολέμησαν με τους εντοπίτες κατά του τουρκικού στρατού, άφθονον δε το αίμα αυτών επότισεν το δέντρον της Ελευθερίας. Φωτεινοί Άγιοι αναδείχθηκαν συνάμα και δεινοί πολεμισταί. Πολέμησαν γενναία με τους προγόνους σου τους Ακανθιώτες, κάτω από τις διαταγές του Στρατηγού Καρατάσου, για να μην περάσει τουρκικός στρατός και βεβηλώσει τον ιερό αυτόν τόπο. Τριακόσιοι από αυτούς έπεσαν νεκροί εκεί, σαν νέοι φύλακες Θερμοπυλών, και ετάφησαν σε κοινοτάφιον, έξω από τη μονή του Εσφιγμένου και τους έραναν τα δάκρυα από τα γυναικόπαιδα της Ακάνθου, που κατέφυγαν εκεί για να γλυτώσουν την σφαγήν και τον εξανδραποδισμόν. Πολλοί μοναχοί για να αποφύγουν το «προσκύνημα», την αναγνώριση της τουρκικής κυριαρχίας, κατέφυγαν εις τας νήσους του Αιγαίου, συναποκομίσαντες τα κειμήλια των μονών τους προς ασφάλειαν και τα ταμεία προς ενίσχυσιν του αγωνιζομένου έθνους. Και εις τας μεγάλας μονάς, εσωτερικαί σχολαί ανέδειξαν φωτεινούς δασκάλους εκ των αδελφών των, που ετέλεσαν το αποστολικό τους έργο εις τα μεγάλα κέντρα του Ελληνισμού, από την Βενετίαν και την Τεργέστην, μέχρι την Μολδαβίαν, την Βλαχίαν και την Σμύρνη. Αλέξανδρε, το Αγιονόρος, η μεγάλη αυτή δύναμις της Ορθοδοξίας, έπραξεν εις το ακέραιον το προς την πατρίδα καθήκον της.

Σιγά-σιγά κατάλαβε ο Αλέξανδρος ότι το μοναστήρι ήταν ένας ξεχωριστός κόσμος. Πα-

ρόν, παρελθόν και μέλλον ήταν για τους καλογήρους μια ζωντανή πραγματικότητα που βίωναν ταυτόχρονα.

Ο Αλέξανδρος δεν πήγαινε, βέβαια, σε κάθε Εσπερινό και Όρθρο. Όμως, κάθε φορά που εκκλησιαζόταν, τον γοήτευε η μαγεία της βυζαντινής μουσικής και τα υπέροχα λογοτεχνικά κείμενα των ψαλμών και της λειτουργίας. Και ύστερα, όλη η μοναστική ατμόσφαιρα. Σκεφτόταν ότι εδώ και χίλια χρόνια διατηρείται αυτός ο κόσμος ανέπαφος, ένας μοναδικός τόπος λατρείας, ένα ολοζώντανο μουσείο.

Το γάβγισμα ενός σκυλιού έβγαλε τον Αλέξανδρο, που καθόταν σ' ένα πεζούλι στα Κάστρα της Άνω Πόλης,, από την αφαίρεσή του.

– Έι! Βρίσκομαι στο Επταπύργιο, γέλασε με τον εαυτό του, πού τρέχει ο λογισμός μου.

Ήξερε πολύ καλά που τρέχει...

Κάτι μυστήριο του συνέβαινε. Κάθε τόσο, όταν βράδιαζε, ένιωθε μια δύναμη να τον ωθεί να βγει από το μικρό σπιτάκι του, και να πάρει τον ανηφορικό δρόμο προς τα Κάστρα. Όταν έφτανε στην κορφή, καθόταν σ' ένα πεζούλι δίπλα σε μια συκιά και κοίταζε προς την θάλασσα. Ο ήλιος χανόταν πίσω από τον Όλυμπο. Μια απαλή ερυθρά ζώνη που σχηματιζόταν στον ορίζοντα, ένωνε ουρανό και θάλασσα και αγγάλιαζε μέσα της το ξακουστό βουνό που επέλεξαν οι προγονικοί θεοί για κατοικία τους.

Αυτή την στιγμή της βραδυλής σιγαλιάς αναζητούσε τους δικούς του. Έφερνε στο νου του πατέρα, μάνα, αδελφια και αδελφές, φίλους και συγγενείς, κι όλους τους χωριανούς. Όλους αυτούς που ήταν μακριά του, αφού αυτός σπουδαζε στην πόλη. Πήγαινε στο Γυμνάσιο για να γίνει Άνθρωπος, όπως έλεγαν εκείνοι.

Στην σκέψη του άρχισε να ζωγραφίζεται ένας πύργος που βρισκόταν στα πόδια μιας τρίκορφης πυραμίδας, του Άθωνα. Φάνταζε στο νου του τετράπηλος και φαρδύς, χτισμένος με πέτρα από γρανίτη, σκεπασμένος από μολυβένια πλάκα, και γύρω-γύρω πολεμίστρες. Ήταν φύλακας του μοναστηριού, κι είχε μέσα του ζωή και καρδιά, έβλεπε και ένιωθε, αγαπούσε και μισούσε. Ένα μολυβένιο στοιχειό, αθάνατο, που είχε χίλια χρόνια στη ράχη του χωρίς να λέει να γεράσει. Και κρατούσε αιχμάλωτο τον πατέρα του!

Πριν από σαράντα χρόνια, ο πατέρας του, παιδάκι δεκατεσσάρων χρονών, με βαρεία καρδιά, άφηνε το χωριό του παίρνοντας το δρόμο για τ' Αγιονόρος. Η ορφάνια και η φτώχεια τον έδιωχναν από τον τόπο του. Και κάτι άλλο τον κυνηγούσε: οι 'φαντές βράκες. Όλα τ' άλλα παιδιά του χωριού, από χρόνια πριν, τις είχαν πετάξει και φορούσαν πανταλόνια όπως οι Ευρωπαίοι. Μόνο λίγοι γέροι, ή για να δείξουν πως δεν ήταν κοκορόμυαλοι ώστε ν' ακολουθούν τη μόδα, ή πάλι γιατί φοβόντουσαν μήπως μ' αυτά τα «μοντέρνα» κολαστούν και πάνε χαμένες οι προσευχές και οι νηστείες που από μικροί έκαναν, εξακολουθούσαν να φορούν μαύρες βράκες. Μα καθώς αυτός ήταν ο μόνος μικρός «μπενεβερέκρης» στο χωριό, όλοι άσχιζαν τότε θα βρουν ευκαιρία να τον πειράζουν για να γελάσουν. Παραπονιόταν τότε στη μάνα του κι εκείνη προσπαθούσε να του μαλακώσει τον πόνο:

– Τι ντρέπεσαι; δεν τηράς, λεβέντη μου, πως και ο γερο-Θεολόγης βράκες φορεί, που 'ναι και νοικοκύρης; Σαν πεις ο πρόεδρος μας, το πρώτο κεφάλι του χωριού, φοράει απ' αυτά τα καταραμένα; Θεέ μου, για να χολοσκάς το γιο μου τά 'βγαλες τα παλιοπαντάλωνα; Γιατί παιδί μου να 'χεις αυτό το ντέρτι...

Η μάνα τού αράδιαζε όλους τους γέρους μπενεβερεκάδες του χωριού, για να του αποδείξει πως δεν φορούσε μόνο αυτός. Μα ο γιος της δεν μπορούσε να το υποφέρει. Σε κάθε βήμα τού ερχόταν και μια προσβολή. Περνούσε και στις γωνιές του δρόμου μαζεύονταν κορίτσια να παίξουν με τον πόνο του και του τραγουδούσαν:

«Έεκα! Έεκα! Τ' Γιάννη η μπενεβερέκα!»

Αυτός δάκρυζε. Γι' αυτό ήθελε, τώρα που έφενγε από το χωριό του, να γυρίσει πίσω φορώντας πανταλόνια.

Ένας γνωστός της μάνας του τον έστειλε να 'περετάει ένα γέρο καλόγερο. Θα φρόντιζε εκείνος να τον βάλει κάπου να μάθει ράφτης. Έφθασε στο κελί του καλόγερου κι έγινε ο υπηρέτης του. Πάστρευε τις βρωμιές του, του μαγείρευε, του 'σκαβε τον κήπο, κι άκουγε από πάνω και τις βρισίες του. Γευόταν ακόμα και τα χαστούκια του. Αυτό όμως δεν ήταν το χειρότερο. Μια μέρα άκουσε τον καλόγερο να λέει σ' ένα φίλο του:

– Τον έχω εδωνάς τον μικρό ένα εξάμηνο· θα τον κρατήσω άλλο ένα. Ύστερα σα γίνεται καλόγερος θα τον πάρω σπίτι μου, αλλιώς θα τον στείλω πίσω στη μάνα του.

Όταν τ’ άκουσε αυτά ο μικρός άρχισε να κλαίει ασταμάτητα. Ράφτης ήθελε να γίνει, όχι καλόγερος... Ο γέρος θύμωνε-ξεθίμωνε, μα ο μικρός έκλαιγε απαρηγόρητα. Τέλος ο καλόγερος με νεύρα και πετρωμένο πρόσωπο τού δίνει μισό ψωμί στη μασχάλη και εξήντα δραχμές, για έξι ολόκληρους μήνες, και του λέει:

– Άιντε πάνε στη μάνα σου!

Πήρε ο μικρός κατήφορο το μονοπάτι για να φύγει μακριά από το σπίτι του καλόγερου! Έφθασε στο χιλιοχρονίτη πύργο και, χωρίς να ξέρει την παγίδα, ήπие νερό από τη μουλαρόβρυση. Κοντά σε μια πελώρια καρυδιά ήταν χτισμένο ένα παλιόσπιτο. Άκουσε πάνω το θόρυβο μιας ραφτομηχανής. Χωρίς να καλοσκεφτεί ανέβηκε τη σκάλα και μέσα είδε ένα μεσήλικα με πυκνά φρύδια και μακρύ μουστάκι γυρισμένο τσιγκέλι. Του λέει:

– Μπάρμπα, είμαι ορφανός. Θα με μάθεις την τέχνη;

Ο άνδρας παραξενεύτηκε. Ήταν κουρμπέτης. Δεν ενδιαφερόταν ούτε για σκυλιά, ούτε για γατιά. Τον είχε ρουφήξει ο πόθος για το χρήμα. Πώς στα καλά καθούμενα να του καιγόταν καρφί για ένα παιδί, που δεν ήξερε από που κρατούσε η σκούφια του...

– Τι ζόρι έχω γω αν σε πέταξε η μάνα σου στο δρόμο; Και τι θα καταλάβω να σε μάθω τέχνη; Χα, χα, χα,... καλό κελεπούρι και αυτό!

Ο μικρός απάντησε γρήγορα:

– Θα δουλεύω για σένα...

Έπαιξαν τα μάτια του μάστορα. Δεν θα ’ταν άσχημα αν είχε ένα μικρό σκλαβάκι, να του δουλεύει νύχτα-μέρα. Μα πάλι δειλίασε:

– Ναι... ώσπου να μάθεις όμως για να τσεπώνω εγώ τον παρά, ποιος θα πληρώνει τα έξοδά σου; Ορφανοτροφείο θα γίνω γω;

Του δίνει ο μικρός τις εξήντα δραχμές. Γλυκάθηκαν τα μάτια του. Το παιδί πιάστηκε κοντά του. Θα ’μενε ώσπου να μάθει και να ξεχρεώσει την τέχνη του. Και τότε όχι μόνο θα φορούσε πανταλόνια, αλλά θα τα έραβε και μόνος του! Ύστερα θα γυρνούσε στο χωριό να κάνει ραφείο και ν’ ανοίξει δική του δουλειά.

Μάθαινε σιγά-σιγά την τέχνη. Όμως, τα μπενεβρέκια έγιναν και πάλι στόχος. Δύο μεγαλύτερο του, που μάθαιναν τέχνη στον σιδηρουργό, του έβγαλαν στιχάκι:

*«Σαν του Ακανθιώτη το βρακί δεν είδα στον αιώνα
να ’ναι από φαντό πανί και σάπια βρακοζώνα».*

Πήγε κι ήρθε το ποίημα. Οι πιο μυαλωμένοι άρχιζαν να κάνουν παρατηρήσεις στο μάστορά του.

– Φτιάξε ένα παντελονάκι στο παιδί, του έλεγαν, να μην είναι με τις παλιομπενεβρέκες. Μόνο για δουλειά το ’χεις...

Ο μάστοράς του αγρίεψε. Δεν ήθελε να τον κακολογούν οι καλόγεροι. Πιάνει το μικρό από τους ώμους και του λέει:

– Βάλ’ αυτά στο νου σου. Δεν στρέκω να ’σαι με τα μπενεβρέκια. Ούτε πάλι θα σε στολίζω γω. Δεν είσαι δα και δικός μου σπόρος. Γράψε το λοιπόν στη μάνα σου να σε στείλει παράδες για μια φορεσιά. Αλλιώς θα σε στείλω στου διαόλου τη μάνα!

Έγραψε στη μάνα του. Εκείνη, αλλού ξενοδούλεψε, αλλού ζητιάνεψε, του έστειλε διακόσιες δραχμές. Έτσι του έραψε ο μάστοράς του ένα κουστούμι και φόρεσε ο μικρός πανταλόνια.

Μια μέρα ήταν άρρωστος. Είχε άσχημους πόνους στην κοιλιά. Καθόταν στην καρέκλα προσπαθώντας να κρατήσει τα μάτια του ανοιχτά, σφίγγοντας με τρεμουλιαστά χέρια το βελόνι. Το μεσημέρι έτυχε να έχουν καλό φαγητό, κεφτέδες. Ο μικρός ποθούσε να φάει λίγο κρέας, μα η κοιλιά του δεν τον άφηνε. Τον κοίταξε ο μάστορας να πιάνει με το ένα χέρι την κοιλιά και του λέει:

– Τι σκατά έφαγες κι αρρώστησες...

Κι έφαγε και τους κεφτέδες που ήταν για το μικρό.

Κάποιος τσαγκάρης, ’λαφρύ το χόμα που τον σκέπασε, τον λυπήθηκε και του έκαμε ένα φλαμούρι. Του ήρθε ιδρώτας και έπεσε ο πυρετός. Μπόρεσε να κοιμηθεί τις ώρες μέχρι τα μεσάνυχτα. Μετά ο πυρετός πάλι ανέβηκε και μέχρι τις δυο δεν έκλεισε μάτι. Λίγο αργότερα βάρυναν τα βλέφαρα και αποκοιμήθηκε. Ο ύπνος τον είχε πάρει λίγο περισσότερο. Ξέσπασε τότε νέα μπόρα. Ο μάστοράς του ήθελε να ξυπνάει ο μικρός στις τεσσερισημίσι. Εκείνη την ώρα χτυπούσε μέσα στο μοναστήρι το καμπανάκι του όρθρου. Κι έπρεπε ο μικρός

να ξυπνάει. Μα τούτο το πρωί, μέσα στον ύπνο του αρρώστου, δεν το άκουσε. Ο μάστοράς του άναψε. Γιατί ο μικρός τεμπέλιαζε στις κάπες του, ενώ ήταν τεσσερισήμισι! Αρπάχνει στην αγκαλιά του τα σκεπάσματα και τα πετάει μαζί με το μικρό στο πάτωμα. Τότε, μέσα στο αγουροζύπνημα και τον πυρετό του αρρώστου, μια διαμαρτυρία βγήκε από τα νεανικά του στήθια:

– Γιατί Θεέ μου!

Όταν ξαναπήρε πάνω του από την αρρώστια το παιδί, πλησίαζαν Χριστούγεννα. Μάζεψε τα ρούχα του, τα έκανε μπογαλάκι και με κάτι ξυλάδες πήρε το δρόμο για το χωριό, δυόμισι μέρες, γερές, πεζοπορία. Κι ο δρόμος μόνο κατ' όνομα είναι δρόμος. Στην πραγματικότητα είναι βουνήσιο μονοπάτι, γεμάτο κοφτερές πέτρες και τσαπάδια.

Τώρα, καθώς ανέβαινε ο μικρός το καλντερίμι για το σπίτι του, παρατηρούσε τις πέτρες και τις γνώριζε. Όχι πως είχε διαβεί πρόσφατα. Τελευταία φορά πέρασε πριν από δύο χρόνια. Κι όμως θυμόταν μια-μια τις πέτρες! Όπως τότε που έφευγε για το Αγιονόρος, έτσι και τώρα που γυρνούσε, δεν τολμούσε να σηκώσει το κεφάλι του και κοιτούσε αδιάκοπα τις πέτρες. Το πανταλόνι του ήταν σχισμένο από πάνω ως κάτω στο δεξί του πόδι. Ένα τσαπάδι στο δρόμο του το 'σκίσε. Πώς να έμπαινε τώρα στο χωριό...

Το χωριό την παραμονή των Χριστουγέννων έβαλε τα γιορτερά του. Έλαμπαν οι αυλές από την παστράδα. Οι προσόψεις των σπιτιών ασπρίστηκαν. Σε κάθε σπίτι τα κορίτσια είχαν στολίσει τις αυλές τους με λουλούδια, κι ας ήταν χειμώνας. Το χωριό, σκαρφαλωμένο στο βουνό, γύρω από τα τείχη της αρχαίας πόλης, προετοιμάστηκε να γιορτάσει τις χρονιές.

Η τρύπα -έτσι έλεγαν την καλύβα τους- βρισκόταν στο πάνω μέρος του χωριού, δίπλα στο μαντρί του γερο-Δήμου. Για να σκαρφαλώσεις εκεί πάνω έπρεπε να περάσεις καταμεσής από το χωριό. Και το παιδί μόλις πέρασε τα ακριανά σπίτια, ένιωθε την καρδιά του να χτυπάει δυνατά. Ένιωθε μια τρεμούλα και έβιαζε το βήμα του να φθάσει πιο γρήγορα, να γλιτώσει από το μαρτύριο. Τον είχε κυριεύσει ο φόβος της ντροπής. Νόμιζε πως θα παραφύλαγαν στις γωνιές των σπιτιών να τον περιγελάσουν για το σχισμένο του πανταλόνι, όπως άλλοτε για τις βράκες του.

Βάδιζε γρήγορα και άφηνε το μπογαλάκι με τα ρούχα να πέφτει στο πόδι, σκεπάζοντας το σχισμένο ρούχο του. Καθώς τα μαλλιά του, καιρό ακούρευτα, έπεφταν και σκέπαζαν το πρόσωπό του, τον έκαναν να φαίνεται άγριος. Τ' αυτιά του πήραν τις κουβέντες που έκαναν η κυρά-Ευσπλαχνία με τη γειτόνισσά της.

– Ποιανού γιος είν' αυτός;

– Αμ' πούθε να ξέρω κυρά-Ευσπλαχνία μου;

– Κι εγώ, δεν τον ματαείδα.

Ανάσαινε τώρα ελεύθερα. Καλά ήταν που δεν τον γνώριζαν. Ούτε μπορούσε τώρα να τον περιγελάσει κανένας· πώς θα πείραζε έναν άγνωστο; Σηκώσε το κεφάλι να κοιτάξει γύρω του τα σπίτια. Βρισκόταν στο χοροστάσι, δίπλα από το καμπαναριό της παλιάς βυζαντινής εκκλησίας, εκεί που μαζεύονταν οι νιες και οι νέοι για να κρυφομιλήσουν και να εξομολογηθούν τον έρωτά τους.

Το σπίτι του καθόλου δεν είχε αλλάξει. Ξεχασμένο δίπλα στο μαντρί, πάλιωνε χρόνο με χρόνο λίγο και η μάνα του έβαζε και άλλους πασσάλους για να το στηρίξει. Στην αυλή του υπήρχαν λίγα λουλούδια, που οι μυρωδιές τους ενώνονταν με κείνες που σκόρπιζαν τα πρόβατα του γερο-Δήμου. Το παιδί τράβηξε ίσα μέσα και χάρηκε σαν να μπήκε σε παλάτι.

Η μάνα και η αδελφή του ξαφνιάστηκαν, βλέποντας ένα νέο με σχισμένο πανταλόνι να μπαίνει στο σπίτι τους. Τινάχτηκαν από το τζάκι και ήρθαν κοντά.

Τη μάνα του την έπιασε μια ταραχή. Η καρδιά της ήθελε να σπάσει. Κάτι την παρακίνησε να παρατηρεί το παιδί και να προσπαθεί μέσα στο σκοτάδι του σούρουπου να διακρίνει το πρόσωπό του.

– Από πούθε είσαι, γιόκα μου;

Λυπήθηκε αυτόν τον αγριωπό νέο, με τα μεγάλα και αχτένιστα μαλλιά. Αχ, το καημένο το παιδί, σκέφτηκε, πόσες ώρες βαδίζει... Της ερχόταν να το αγκαλιάσει και να το φιλήσει, μ' όλη τη δύναμή της.

Πήρε μια καρέκλα και την έφερε κοντά του.

– Κάθησε, μάτια μου, κάθησε λιγάκι. Θα 'ρχεσαι από αλάργα, θα 'σαι πεθαμένος...

Ο γιος της φουρτούνιασε. Ήθελε να πεταχτεί όρθιος να φωνάξει:

– Μάνα, είμαι ο γιος σου!

Σήκωσε λίγο το κεφάλι κι απάντησε:

– Από τ' Αγιονόρος.

Η μάνα αναστέναξε βαθιά.

– Κι εγώ έχω τον Γιάννη μου εκεί αχ, ο καημένος, τι ώρες κάνει.

Η αδελφή του που τον κοίταζε αρπάχνει από το τζάκι το λυχνάρι και το πλησιάζει στο πρόσωπο του παιδιού. Φωτίστηκε από το δειλό φως, φάνηκε το ιδρωμένο μέτωπο με τη βαθιά, παρά την ηλικία, ρυτίδα· μια ακτίνα έκανε τα χρυσογάλανα μάτια του ν' αστράφουν.

– Ο Γιάννη'ζ μ'! έκραξε η μάνα και έκλεισε το παιδί στην αγκαλιά της.

Και καθώς ήταν αγκαλιασμένοι και οι τρεις, γιος, μάνα και αδελφή, έκλαψαν με δάκρυα πολλά.

Περιβόλι η καρδιά της μάνας. Έξω φτώχεια, έξω δυστυχία! Φρόντισε αυτή και τα οικονομίσε όλα. Ζητιάνεψε από το αρχοντόσπιτο του κυρ-Ανταλλάξιμου (έκανε εκεί την υπηρέτρια) και, με χίλιες δυσκολίες, κατάφερε να πάρει ένα φορεμένο κουστουμάκι του γιου του. Έτσι, την άλλη μέρα, τα Χριστούγεννα, παρουσιάστηκε στον κόσμο με πανταλόνι. Ήταν όμως ξένο.

II

Γιορτή και πανηγύρι τούτη τη μέρα στο χωριό. Χριστούγεννα. Πήγαν στην εκκλησία οι χωριανοί, άκουσαν τον ψάλτη που έψελνε «πα-βου-γα-δη». Αυτές τις ψαλμωδίες του γέρο-Μαρίνου του ψάλτη ποτέ δεν τις καταλάβαιναν. Δεν αντιλαμβάνονταν ότι τα φωνήεντα και τα σύμφωνα μπορεί να είναι τμήματα λέξεων ή προτάσεων που κάποιο νόημα έχουν. Θεωρούσαν ότι τα στοιχεία αυτά ήταν αναγκαία για να αναδειχτεί η φωνή του γέρο-Μαρίνου, που έψελνε όμορφα και ήταν αδιαφιλονίκητα πρώτος στα τραγούδια.

Άκουσαν και τον παπά να διαβάσει κάτι ακαταλαβίστικα απ' το Ευαγγέλιο. Ο παπα-Φώτης, γέρος βέβαια αλλά καλή ψυχή, πάντα βιαζόταν. Όλα τα διάβαζε γρήγορα-γρήγορα, να τελειώνουμε. Λένε ότι ούτε ο ίδιος πολυκαταλάβαινε τι έλεγαν αυτά που διάβαζε. Τα είχε μάθει απ' έξω, ακολουθώντας από παιδί τον πατέρα του, που είχε πάει στο κρυφό σχολειό και ήταν επίσης παπάς. Ο παπα-Φώτης όμως, δεν είχε πάει ο ίδιος ποτέ σε σχολειό. Γι' αυτό ήταν επικίνδυνο αν συνέβαινε τίποτε κι έβγαινε από τη σειρά του. Αφού, λένε, μια φορά δεν μπορούσε να βρει την αρχή από το Ευαγγέλιο που έπρεπε να διαβάσει εκείνη την Κυριακή στην εκκλησία, γιατί του είχε φάει η κατσικά το πρασόφυλλο που είχε τοποθετήσει για σημάδι στη σελίδα του βιβλίου.

Για τους ανθρώπους του χωριού ο εκκλησιασμός είναι η τελευταία υποχρέωση μετά από τη μεγάλη νηστεία. Πρέπει, αφού νήστευσαν βδομάδες, να κάνουν ακόμα μια θυσία, να μείνουν λίγες ώρες όρθιοι κι ύστερα ας πάνε να χαρούν. Τώρα που ολοπόρφυρος ο ήλιος ξεπήδηξε από τα βάθια του ορίζοντα, χτύπησαν οι καμπάνες στο καμπαναριό για ν' απολύσει η εκκλησία, ξεχύθηκαν οι ήχοι στον αέρα, έφθασαν σ' όλες τις γειτονιές λέγοντας τα Χριστούγεννα σήμαναν. Οσοι βρίσκονταν στα σπίτια τους κατέβασαν αμέσως το γιορτινό φαΐ από τη φωτιά να το απολαύσουν και ύστερα να τρέξουν στους δρόμους. Αυτοί πάλι που εκκλησιάστηκαν βιάστηκαν να 'ρθουν στα σπίτια τους και να γευτούν το αχνιστό μυρωδάτο φαγητό.

Αφού κατέβηκαν, ύστερα από τους νιούς και τις νιές, ακόμα και οι παντρεμένοι από την εκκλησία, βγήκε ο ψάλτης με τα παιδιά που είχε για βοηθούς του. Μαζί με τον Νίκο, το γιο του κυρ-Ανταλλάξιμου, φάνηκε και ένας άλλος νέος με μαύρα φρεσκοκομμένα μαλλιά, με χρυσογάλανα μάτια και μέτωπο με μια βαθιά ρυτίδα. Αυτόν δεν φαινόταν να τον γνωρίζει το χωριό. Και τα κορίτσια, κοιτάζοντας έναν άγνωστο νέο, που φορούσε μάλιστα κουστούμι σαν εκείνα του κυρ-Ανταλλάξιμου, τaráχτηκαν και ρωτούσαν η μια την άλλη.

– Ποιος είν' αυτός; Από πούθε να 'ναι;

Ένα κορίτσι εκεί που άκουγε να ρωτούν «ποιος; ποιος;» έβαλε τα γέλια. Οι άλλες την τριγύρισαν και ρωτούσαν γεμάτες περιέργεια:

– Ποιος είναι, Φωτεινή; Ε, τότε γνωρίζεις;

Αυτή αισθάνθηκε καμάρι γιατί όλες ρωτούσαν για τον αδελφό της... Χαιρόταν. Τις άφηνε να ρωτούν κι απόκριση δεν έδινε.

Η Μάρω, όμως, η κόρη της κυρα-Ευσπλαχνίας, δεν άντεξε, άρπαξε τη Φωτεινή από τον κότσο των μαλλιών και την φοβέρισε.

– Θα σε ξεπατώσω, καημένη μου, τα μαλλιά σου, τρίχα-τρίχα, σα δε με πεις από πούθε είναι αυτός...

Η Φωτεινή λυπήθηκε γιατί της χάλασε η Μάρω τα μαλλιά, ενώ εκείνη προσπαθούσε ώρα στον καθρέφτη να τα χτενίσει. Ομολόγησε.

– Είναι ο αδελφός μου!

– Τί...;! έκαναν όλες. Κι αυτές νόμισαν πως ήταν κανένας πρωτεγουσιάνος που ήλθε στο χωριό.

Η Μάρω έκανε ένα μορφασμό για να δείξει τώρα την αδιαφορία της, λέγοντας.

– Μμμ... Είναι ο αδελφός της... Εκείνος... καλέ... με τα μπενεβρέκια. Πφφ... σ’ αυτόν πήγαινε η μάνα μου γάρο από τα ψάρια μας. Ελάτε κορίτσια, πάμε!

Η Φωτεινή ήθελε να πλησιάσει τον αδελφό της, μα εκείνος τότε μιλούσε με τον παπά. Ο αδελφός της ήταν έξυπνος, αφού στο σχολείο ήταν πρώτος μαθητής και μπορούσε να μιλάει με γραμματισμένους. Εκείνη μπορούσε να μαγειρεύει, να σκουπίζει και να σκάβει ακόμα, αλλά όχι να διαβάζει και να μιλάει γι’ αυτά που λένε στην εκκλησία! Λυπημένη, πήρε το καλντερίμι ν’ ανέβει πάνω στη γειτονιά της. Ο αδελφός της όμως την είχε δει, χαιρέτισε τον παπά, και μαζί με το γιο του κυρ-Ανταλλάξιμου, τον Νίκο, έτρεξε κοντά της.

Ένιωσε την καρδιά της να χτυπάει. Ντρεπόταν να βαδίζει μ’ ένα τέτοιο νέο στο δρόμο. Τώρα δεν ήταν μικρή, όπως παλιά, που αυτή με τον αδελφό της και τον Νίκο έπαιζαν μαζί όλη τη μέρα. Πάνε τώρα εκείνα τα χρόνια... Η Φωτεινή αισθανόταν ντροπή γιατί τα στήθια της ήταν φουσκωμένα, οι γοφοί της στρογγυλοί και τα πόδια της παχουλά!

Φθάνοντας τη Φωτεινή της είπε ο Νίκος.

– Χρόνια πολλά, και καλώς τον δέχτηκες!

Αυτή δεν ήξερε τι ν’ απαντήσει: μόνο κοιτούσε το όμορφο κουστούμι του Νίκου, θαύμαζε το μαύρο χρώμα του κι απορούσε που υπήρχαν στον κόσμο τόσο όμορφα ρούχα. Καταλάβαινε πως αυτά δεν είναι για τους χωριάτες, αλλά για τους πρωτεγουσιάνους, που έχουν πρόσωπο τρυφερό, τα χέρια τους δεν έχουν ρόζους και μιλούν όμορφα. Οι χωριάτες μάλιστα ούτε πώς να τα βάζουν στις πλάτες τους δεν ξέρουν. Θα ήθελε στην ίδια θέση με τον Νίκο να βρισκόταν και ο αδελφός της, ο Γιάννης. Εκείνος μιλούσε όμορφα, όχι όπως τ’ άλλα παιδιά του χωριού, και καταλάβαινε τι έγραφαν τα βιβλία. Άξιζε ο αδελφός της να γεννιόταν πλουσιόπαιδο!

Ο Νίκος άρχισε να μιλάει για την πόλη, πόσο φαρδιοί ήταν οι δρόμοι της, τι ψηλά και όμορφα σπίτια είχε. Ύστερα ο Νίκος, που θυμήθηκε πως όταν πριν από δύο χρόνια ήταν συμμαθητές εκείνος ήταν καλύτερός του, για να παραστήσει το σπουδαίο, μίλησε για τη γραμματική. Αυτή την κάτεχε καλά ο Γιάννης και πήγε να μιλήσει. Μα τον διέκοψε ο Νίκος:

– Ε, καημένε Γιάννη, η γραμματική που ξέρεις εσύ δεν είναι τίποτε... Εμείς στο γυμνάσιο μαθαίνουμε άλλη, τη γραμματική της αρχαίας ελληνικής γλώσσας! Αυτή που ξέρεις εσύ δεν αξίζει φράγκο!

Έκλεισε ο Γιάννης το στόμα του. Ο Νίκος, ευχαριστημένος, έστρωσε τη γραβάτα του και συνέχισε να μιλάει πάλι για τη μεγάλη πόλη. Μα ο Γιάννης δεν τον πρόσεχε, δεν τον άκουγε. Σκεφτόταν τι καλά που θα ’ταν, αν μπορούσε και αυτός, όχι να ήταν πλουσιόπαιδο, αλλά μόνο να πήγαινε στις πόλης το γυμνάσιο, και ας μη φορούσε όμορφα ρούχα, ας μη φορούσε ακόμα και πανταλόνια, ας φορούσε μπενεβρέκια! Όμως ποτέ δεν θα ικανοποιούνταν ο μεγάλος πόθος του για μόρφωση. Αισθανόταν ζήλεια για την τύχη του Νίκου και, επειδή καταλάβαινε πως ο φθόνος είναι κακό, δεν ήξερε σε ποιον να διαμαρτυρηθεί για την κακοτυχία του.

Έφθαναν πια στον πάνω μαχαλά και θα χώριζαν. Θα, ανέβαινε στο τρίπατο σπίτι του ο Νίκος και ο Γιάννης με τη αδελφή του θα τραβούσαν στην τρύπα τους. Ο Νίκος ήξερε πως μετά το φαγητό η μάνα του δεν θα τον άφηνε να παίζει και θα τον υποχρέωνε να διαβάσει κανά-δυο ώρες. Μιας και δεν το ήθελε αυτό, είπε:

– Θέλεις νά’ ρθεις σπίτι να διαβάσουμε μαζί, Γιάννη;

Ο Γιάννης ξαφνιάστηκε.

– Νά ’ρθω Νίκο; ρώτησε και τον κοίταξε με διστακτική ματιά.

– Και βέβαια! Θα κλειστούμε στο δωμάτιό μου και... θα διαβάσουμε.

Ο Νίκος ανέβηκε δυο-δυο τα σκαλοπάτια, γιατί στη μύτη τού ερχόταν η μυρουδιά της γαλοπούλας. Ο Γιάννης ήξερε πως κάτι θα οικονόμισε η μάνα του μα καθόλου δεν το σκε-

φτόταν αυτό. Δεν βαριέσαι, φαϊ τρώω κάθε μέρα, έλεγε με το νου του. Ήθελε να φάει γρήγορα, ν' ανέβει στο σπίτι του Νίκου και να ριχτούν στο διάβασμα!

Η μάνα του είχε μπροστά στη φωτιά στρωμένο τραπέζι με τρία πιάτα αχνιστή σούπα. Έφερε και μια κανατίτσα γλυκό κρασί και κάθησαν στο τραπέζι.

Απόλαυσαν για αρκετή ώρα το φαϊ και να, χτυπάει η πόρτα και προβάλλει η γρια-Βενετία, η γειτόνισσά τους. Ήταν ξαναμμένη και τα μαλλιά της πετάγονταν από το μαντήλι. Η γλώσσα της δενόταν και μιλούσε με δυσκολία:

– Να μη με χρωστάει ο Θεός, –να μη, να μη– ματαδούν τέτοια τα μάτια μου...

Σηκώθηκε στο πόδι η μάνα του, η ανησυχία ζωγραφίστηκε στο πρόσωπο.

– Τι σ' έλαγε, γρια-Βενετία; Τι να 'παθες μαθές;

– Κόρη μου, πούθε ακούστηκε αυτό; Ο μεγάλος γιος του κυρ-Ανταλλάξιμου, ήταν μπροστά στο μπαλκόνι αγκαλιασμένος με την αρραβωνιστική του. Είχαν κι ένα κουτί δίπλα που έκανε παπάμ-παπάμ. Αχ, κόρη μου, θα μας κάψει ο Θεός! Θα ρίξει πυρ και θειάφι, που λέει το Βαγγέλιο. Πού ακούστηκε να είναι αγκαλιασμένοι μπροστά στον κόσμο...! Αχ, πάει χάλασαν οι άνθρωποι... Δε βρίσκεις πάνω τους ντροπή. Αχ, σώσε μας, Θεέ μου...

Απορούσε η μάνα και φοβόταν. Τι θα έκανε ο Θεός από εκεί ψηλά σαν έβλεπε ν' αγκαλιάζονται οι νέοι με τις νιες; Φοβόντουσαν και οι δυο μην πέσει η οργή του Θεού στο χωριό.

Η γρια-Βενετία, αφού δεν μπορούσε να δώσει εξήγηση του Γιάννη η μάνα, έτρεξε στο λιμάνι, να βρει την κυρά-Ευσπλαχνία. Αυτή ξέρεi πιο πολλά. Ίσως πρόφθαιναν, ανάβοντας καμιά λαμπάδα, να γλιτώσουν από την οργή του Θεού.

Έσφιξε τη μέρτα της η γρια-Βενετία, γιατί ο καιρός ήταν παγερός παρόλη τη λιακάδα, κι έκανε κουράγιο ν' αντέξουν τα πόδια της να μην μείνει στο δρόμο.

Στο μεταξύ, οι νέοι είχαν πια φάει και βγήκαν ν' απολαύσουν τη λιακάδα. Ο αδελφός του Νίκου, ο Γαρύφαλλος, που χόρευε με την αρραβωνιαστική του ευρωπαϊκούς χορούς κι αναστατώθηκαν οι γριές σαν τον είδαν, πήρε από το μαγαζί του πατέρα του ένα χοντρό σχοινί κι έκανε μεγάλη κούνια στον πλάτανο που ήταν στην αυλή του σπιτιού του. Μετά ανέβηκε αυτός με την αρραβωνιαστική του, την Παγώνα, και ο Νίκος τους κουνούσε. Και καθώς πετάγονταν στο αέρα, άναβε το αίμα τους από την κίνηση και πήραν το τραγούδι: «Ένα νερό κυρά Βαγγελιώ, ένα νερό, κρύο νερό -κι από πούθε κατεβαίνει, Βαγγέλιο μου παινεμένη...». Ξεχύθηκε στη γειτονιά το τραγούδι, βγήκαν και οι άλλοι νέοι με τις νιες και έπιασαν σειρά για να κουνηθούν. Βγήκε και ο Γιάννης με την αδελφή του τη Φωτεινή και στάθηκε δίπλα στον Νίκο, για να του θυμίσει ν' ανέβουν στο σπίτι του να διαβάσουν. Μα ο Νίκος, αφού ξέφυγε από τη μάνα του, δεν είχε καμιά όρεξη να κλειστεί μέσα. Κουνούσε τον αδελφό του ώσπου να τελειώσει το τραγούδι και ν' ανέβουν άλλοι.

Η γρια-Βενετία όμως κατέβηκε στον κάτω μαχαλά, έφθασε στο σπίτι της κυρά-Ευσπλαχνίας, χτύπησε την πόρτα της.

– Τι 'ναι πάλι τούτα, κυρά-Ευσπλαχνία μου! Αχ, αυτά είναι οργή του Θεού, φώναξε

– Για όνομα του Θεού! Τι έχεις γρια-Βενετία;

Πήρε βαθιά ανάσα.

– Να σ' τα πω χαρτί και καλαμάρι! Να, εκείνονα, παναθεμά τον, το μεγάλο γιο του κυρ-Ανταλλάξιμου τον είδαμε, όλη η γειτονιά, που ήταν αγκαλιασμένος με την προκομμένη την αρραβωνιαστική του και με το 'να χέρι του, τον ξετσιπότο, την έπιανε από τη μέση, και με τ' άλλο κρατούσε το χέρι της! Ήταν έτσι αγκαλιά, κι είχαν δίπλα τους ένα μαύρο κουτί, που έκανε παμ-παμ-παμ, παπάμ-παπάμ.

– Α, Χριστός και Παναγία, να μας φυλάει από τέτοια, είπε η κυρά-Ευσπλαχνία και σταυροκοπήθηκε. Αυτό, γρια-Βενετία, δεν το χωρούν τ' αυτιά μου.

Δεν κάτεχε όμως η πολύξερη κυρα-Ευσπλαχνία την εξήγηση. Μόνο ένιωθε πως θα ήταν πράγματα του Σατανά, αφού μάλιστα είχαν και κουτί που μιλούσε... Σκέφτηκε να σηκωθεί και να τρέξει στο σπίτι του κυρ-Ανταλλάξιμου, να του τα ψάλλει. Να του πει να ορμηνέψει το γιο του, να μην κάνει τέτοια άπρεπα. Μα συλλογίστηκε πως ήταν χριστουγεννιάτικη μέρα και δεν άρμοζε να μαλώνει με τον κόσμο. Γύρισε στην γρια-Βενετία:

– Έχε χάρη, γρια-Βενετία, που σήμερα είναι Χριστούγεννα και μετάλαβα· αλλιώς θα 'τρεχα και θα του 'βαζα τα δύο πόδια σ' ένα παπούτσι. Αλλά αχ, τον αθεόφοβο, περίμενε να περάσουν αυτές οι μέρες και θα τον διορθώσω εγώ...

Έφυγε η γρια-Βενετία, σίγουρη τώρα πια πως μεγάλο αμάρτημα έγινε στο χωριό. Παρα-

καλούσε το Θεό, να λυπηθεί τον κόσμο ότι «μωρός εστί», που λέει και ο παπάς. Έφθασε στο χοροστάσι, είδε ανοιχτή την πορτούλα του παρεκκλησιού, μπήκε μέσα και άναψε μια λαμπάδα στο νεογέννητο Χριστό. Πέρασε από την αγορά και έφθανε στον πάνω μαχαλά. Και να, βλέπει, να είναι κόσμος μαζεμένος, να έχει γεμίσει όλο το μέρος από το σπίτι του Γιάννη μέχρι στου κυρ-Ανταλλάξιμου. Και καθώς πλησίασε πιο κοντά, είδε πως δεν υπήρχε πια στο καλυβάκι τζάκι, μόνο κάτι τούβλα προεξείχαν από τη σκεπή. Κατάλαβε αμέσως τι είχε συμβεί, και χωρίς να περιμένει ούτε λεπτό, έκανε μεταβολή.

Έφθασε λαχανιασμένη και φώναζε δυνατά πριν ανοίξει ακόμα η πόρτα:

– Τέρατα και σημεία, κυρά-Ευσπλαχνία, τέρατα και σημεία... Πού να στα λέω... Τι είδα λες;

– Τι είδες γρια-Βενετία; ρώτησε εκείνη ξαφνιασμένη.

– Α, τέρατα και σημεία σου λέω... Οργή Θεού είναι αυτή, κυρα-Ευσπλαχνία, οργή Θεού... Και η μακαρίτισσα η μάνα μου μ' έλεγε, πως τέτοια έγιναν και στα δικά της τα χρόνια, τότε που 'πεσε το μεγάλο θανατικό στον κόσμο. Τα ίδια κι απαράλλαχτα είναι και τώρα.

Όσπου την διέκοψε η κυρά-Ευσπλαχνία.

– Πες μου, ντε, τι έγινε;

– Αχ, πού να στα λέω.

– Πες τα που να πάρει ο διά... συγχώρα με Θεέ μου, ήμαρτον!

– Κυρά-Ευσπλαχνία, μόλις έφθασα, βλέπω το τζάκι της χήρας να 'ναι πεσμένο... Είχαν ξεκολλήσει οι λάσπες, κατρακύλισαν τα τούβλα και γέμισαν την αυλή. Το 'βλεπα με τα ίδια μου τα μάτια. Αααα, βοήθα με, η χάρη σου Παναγιά μου. Να δεις πώς ήταν πεσμένο το τζάκι! Σαν να το χτύπησε κεραυνός· βουλή Θεού, που λέει και ο παπάς μας!

Ακουγε η κυρά-Ευσπλαχνία κι απόκριση δεν έβρισκε γι' αυτά που γίνονταν. Είπε τότε στη γρια:

– Πά 'νε σύ στο σπιτικό σου, ν' ανασάνεις κι εγώ με τη χάρη του Θεού όλα θα τα βολέψω.

Σκεφτόταν ώρα πολύ η κυρά-Ευσπλαχνία. Τίποτε όμως. Φόρεσε στο τέλος τις καινούργιες παντούφλες της, έβαλε γύρω της τη βυσσινιά μπέρτα και τράβηξε για το σπίτι του γερο-Ξεκούτης.

Ο γερο-Ξεκούτης, κοτσανάτος λεβεντόγερος, ήταν το καμάρι του χωριού και για πολλές δεκαετίες ο κρυφός πόθος των γυναικών. Ομορφος, ευγενικός, γλυκομίλητος, ό,τι κι αν συνέβαινε, σ' όποιο πρόβλημα κι αν σκόνταφταν οι άνθρωποι στο χωριό, ο γερο-Ξεκούτης με λίγα λόγια τους έδειχνε το σωστό δρόμο.

Το παρατσούκλι «γέρο-Ξεκούτης» με το οποίο τον προσφωνούσαν οι χωρικοί, δεν σήμαινε κάποια αρνητική στάση απέναντί του. Το αντίθετο, εξέφραζε θαυμασμό για το σοφό συγχωριανό τους. Η λέξη «ξεκούτης» έδειχνε απλά την τάση των χωρικών να περιγελούν το καθετί, και όταν ακόμη δεν το εννοούν.

Και με τον καιρό οι χωρικοί έπαψαν να τον θαυμάζουν για τα πλούτη που κληρονόμησε από τον πατέρα του, τον καπεταν-Ορέστη. Τους γοήτευαν περισσότερο τα λόγια του, όταν διηγόταν ή τους ορμήνευε.

Τώρα, που η κυρα-Ευσπλαχνία τα είχε χαμένα, έτρεξε στο σπίτι του. Τον βρήκε να είναι ξαπλωμένος πάνω σ' έναν καναπέ, δίπλα στο τζάκι, κοιτάζοντας με στοχαστικό βλέμμα τη φωτιά. Του είπε την καλημέρα της. Ο γερο-Ξεκούτης την κοίταξε καλосυνάτα, της έδειξε καρέκλα να πάρει θέση σε μια και ανακάθισε στον καναπέ.

Η κυρά-Ευσπλαχνία τού τα είπε όλα με το νι και με το σίγμα. Αυτός, σαν τ' άκουσε, έστριψε τη ματιά του στη φωτιά και ρώτησε.

– Αυτό που έκανε παμ-παμ-παπάμ-παπάμ, ήταν μαύρο κουτί;

– Ναι, ναι, τέτοιο ήταν. Το είδα με τα ίδια μου τα μάτια! Και είδα κι αυτόν τον αθεόφοβο το γιο του κυρ-Ανταλλάξιμου να 'ναι αγκαλιασμένος με την αρραβωνιαστικιά του.

– Μήπως είχε και κανένα χερούλι και το κούρδιζαν μ' αυτό; ρώτησε.

Ξεροκατάπие η κυρά-Ευσπλαχνία. Κοκκίνησε, δεν ήξερε τι να πει, έβηξε μόνο. Υποψιάστηκε αυτός τι συνέβαινε και την έβγαλε από τη δύσκολη θέση.

– Ψύλλους στ' άχρα ζητώ, κυρά-Ευσπλαχνία. Πού να ξεχωρίσεις εσύ..., γέρασες και λιγάκι, πού να δεις αν είχε χερούλι.

– Α, μπράβο, αυτό έλεγα κι εγώ με το νου μου!

Ο γερο-Ξεκούτης, χωρίς να σηκώσει τα μάτια του από τη φωτιά, τής εξήγησε.

– Εκεί πέρα στην Αμέρικα, έκαναν ένα μουσικό μηχανήμα, που το κουρδίζεις και τραγουδάει. Το λένε γραμμόφωνο. Τέτοιο θ’ αγόρασε κι ο Γαρύφαλλος στην πόλη. Αυτό λέει και άλλα τραγούδια, που δεν τα παίζουν οι γκαίντες και οι ζουρνάδες.

Σταυροκοπήθηκε η κυρά-Ευσπλαχνία. Τι θαύμα ήταν πάλι τούτο. Ένα μηχανήμα σε λέει, που τραγουδάει. Να το βλέπεις και να μην το πιστεύεις. Το άλλο θαύμα: πώς γκρεμίστηκε το τζάκι;

– Αμ, εκείνο τ’ άλλο, τι σε λέει πάλι; Πώς να’ πέσε στα καλά καθούμενα το τζάκι; Βουλή Θεού! Βουλή Θεού!

– Ε, κυρά-Ευσπλαχνία μου, της είπε με γλυκύτητα. Ασε τώρα το Θεό. Έχει τόσες δουλειές να κάνει ο καημένος... Δεν τον παίρνει να ασχολείται και με τα τζάκια.

Της χαμογέλασε ο γέρο-Ξεκούτης.

– Πάμε, κυρά-Ευσπλαχνία, εκεί πάνω στην κοπριά να δούμε από κοντά μήπως χρειάζονται τίποτα οι άνθρωποι.

Έβαλε τα δερμάτινα παπούτσια του, φόρεσε το σακάκι του, πήρε και το μαστούνι με την ασημένια λαβή, και τράβηξε μαζί με τη γυναίκα για τον απάνω μαχαλά.

Του Γιάννη, όλα αυτά δεν του καλοφάνηκαν. Σπουδαία τα λάχανα. Έπεσε το τζάκι. Και τι έγινε... Τι θέλει ο κόσμος και το κάνει τέτοιο ζήτημα... Και σαν άκουγε τη μάνα του να λέει οργή του Θεού που ‘πεσε το τζάκι, μέρα Χριστούγεννα, του ήρθε να εναντιωθεί. Στην αρχή τραβήχτηκε στην άκρη και περίμενε να δουν οι περίεργοι, να ευχαριστηθούν και να φύγουν. Όλοι, όμως, το έστρωναν για καλά εκεί, και δεν σκόπευαν να το δίνουν. Δεν πέρασε πολύ ώρα κι ήρθε και η γρια-Βενετία μ’ ένα φλιτζάνι καφέ για τη μάνα του.

– Πάρ’ το, κόρη μου, να πεις και ύστερα να δω γω τι λέει αυτό.

Τα μάτια του Γιάννη άστραψαν. Ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι του και τού ‘ρθε να την αρπάξει, να την πετάξει έξω από το σπίτι. Έκανε μόνο μια βόλτα γύρω στην κοπριά να ξεθυμάνει.

Είχε αραιώσει ο κόσμος. Μόνο η κυρα-Ευσπλαχνία με το γερο-Ξεκούτη πλησίαζαν. Στο κατώφλι της πόρτας, η γρια-Βενετία κοιτούσε το φλιτζάνι της μάνας του. Σούφρωσε τα φρύδια της και εξέταζε με προσοχή τις γραμμές που έκανε μέσα ο καφές. Άρχισε να ερμηνεύει τα γραμμένα.

– Αχ, κόρη μου, οργή Θεού. Να με κάψ’ ο Θεός, σα λέω ψέματα, Να, δεξ το και μονάχη σου... εδώ σε μιλάει μόνο του...

Το παιδί δεν άντεξε πια. Παίρνει με τη βία το φλιτζάνι, πηγαίνει στο νεροχύτη, που είχαν στην πάνω πλευρά του σπιτιού, το ξεπλένει και το πετάει στα πόδια της γριάς.

– Πάνε στο σπιτικό σου, γιαγιά, και στο δικό μου το σπίτι να μην ξανακοιτάξεις φλιτζάνι! Ακου εκεί! Δεν μας φτάνει που μας κυνηγάει ο Σατανάς... πρέπει να μας κυνηγάει τώρα και ο Θεός.

Έφυγε η γρια-Βενετία τρέχοντας. Κάθε τόσο γυρνούσε το κεφάλι της, κοιτούσε τον Γιάννη κι έτρεχε γρηγορότερα να φύγει από την καλύβα του.

Ο γερο-Ξεκούτης που με την κυρά-Ευσπλαχνία είχε φτάσει στην αυλή, έγνεψε με θαυμασμό.

– Μπράβο σου... είπε σιγά.

– Τι είπες, γερο-Ξεκούτη;

– Τίποτε, τίποτε, την καθησύχασε. Είπα, μόνο, να μου στείλεις το γιο σου, τον Λιάκο, που ‘ναι γερό παληκάρι. Έχω ένα χτιστό μαγκάλι στο υπόγειο και κάτι κάρβουνα.

Ας τα βάλει ο Λιάκος στο γαϊδουράκι σου να τ’ ανεβάσει εδώ πριν νυχτώσει.

Η κυρά-Ευσπλαχνία τον κοίταξε και χωρίς να πολυκαταλαβαίνει συμφώνησε.

– Ό,τι ορίζεις, του λόγου σου!

Ο γερο-Ξεκούτης έριξε μια ματιά στο γύρω κόσμο και ύστερα είπε φωναχτά, ώστε να τον ακούσουν και οι άλλοι.

– Αιντε, πάμε σπίτια μας, κυρά-Ευσπλαχνία, έχουμε αρκετό δρομάκι να κάνουμε.

Οι κουβέντες του έδωσαν το σύνθημα και για τους άλλους, κι άρχισαν δυο-δυο, τρεις-τρεις να φεύγουν για τα σπιτικά τους. Την ώρα που άδειαζε ο κόσμος την αυλή, ο Νίκος είδε πως δεν έμεινε κανείς πια εκεί για να περάσει την ώρα του και απευθύνθηκε στον Γιάννη.

– Έρχεσαι να σε δείξω τα βιβλία μου;

– Αμέσως, έρχομαι!

Πώς τα έφερε, πώς τα έκλωσε ο καιρός, την άλλη μέρα έκανε ένα γόνατο χιόνι. Ε, απορούσαν όλοι, πού το βρήκε τόσο χιόνι; Από την Ρουσία το προξένεψε; Αυτοί που έσφαζαν, κατά το έθιμο τη δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων τα γουρούνια, βαρυγκομούσαν καθώς πάγωναν τα χέρια τους, κοκκίνιζαν και πρίζονταν τα δάχτυλα. Ωστόσο το χάρηκε το χιόνι ο κόσμος· πετάχτηκαν στις αυλές οι νέοι με τις νιες κι έπαιζαν χιονοπόλεμο. Λούστηκαν στο χιόνι, οι πιο τολμηροί κυλίστηκαν και κάτω, δόθηκε πάλι η ευκαιρία ν’ ανταμωθούν και να πουν, στα κλεφτά, κανένα ερωτόλογο. Κι ύστερα ξανακλείστηκαν στα σπίτια τους κι έπαιζαν χαρτιά όλη μέρα.

Ο Γιάννης ξύπνησε από τα βαθιά χαράματα. Βαριόταν να στέκεται σαν τον κούκο μέσα στο σπίτι. Ήθελε μάλιστα να πεταχτεί έξω και να χτίσει το τζάκι του σπιτιού του. Μα η μάνα του τον κράτησε. Δε χτίζουν χρονιάρες μέρες, του είπε. Έτσι έμεινε μέσα, κουτσοκεφαλισμένος. Δίπλα στο μέγαρό του, ο Νίκος, αισθανόταν κι αυτός άκεφα. Μόλις ξύπνησε κι έφαγε, πήρε το γραμμόφωνο κι άκουγε τραγούδια. Μα ύστερα ήρθε η μάνα του και του το πήρε λέγοντας.

– Αιντε, τώρα να διαβάσεις!

Κουτσοκεφαλίστηκε και εκείνος. Σκέφτηκε τότε να φωνάξει τον Γιάννη, για να έχει συντροφιά. Χτύπησε την πόρτα του.

– Γιάννη, έρχεσαι να διαβάσουμε;

Χωρίς να πει λέξη τον ακολούθησε. Και έμεινε εκεί ολόκληρη τη μέρα, μέχρι αργά τη νύχτα. Ο Νίκος, ευχαριστημένος που έκανε το δάσκαλο, του έδειχνε τα βιβλία, του έλεγε και τι έγραφαν μέσα, πόσο σοφά πράγματα είχαν, τόσο σοφά σαν αυτά που λέει ο γερο-Ξεκούτης. Του είπε μάλιστα και κάτι για τα παραμύθια που κατέγραφε ο γερο-Ξεκούτης. Πως τάχα τα βιβλία έλεγαν ότι υπήρχαν οι γοργόνες και κάτι τέτοια, που ο Γιάννης δεν τα πίστευε, μόνο τ’ άκουγε γιατί του φαίνονταν όμορφα. Του έδειξε ύστερα φωτογραφίες από την πόλη, κάτι ψηλά σπίτια μέχρι εκεί απάνω, αγάλματα μπρούτζινα κι ένα σωρό πράγματα και θάματα, που δεν είχαν δει τα μάτια του. Πήρε και το γραμμόφωνο και εξήγησε πώς γίνεται και τραγουδάει αυτό. Άνοιγε εκείνος τα μάτια του και του έλεγε ο Νίκος ποιο σκοπό έχει το ένα εργαλείο, ποιο το άλλο. Εκείνη την ώρα πια καταπικράθηκε ο Γιάννης που δεν πήγαινε κι αυτός στο γυμνάσιο να τα μάθει όλα. Κοιτάζοντας τον Νίκο στα μάτια, τον ρώτησε:

– Θα κάνεις, Νίκο, παιδιά σαν μεγαλώσεις;

Στράβωσε λίγο τα χείλια του εκείνος.

– Σαν με κάνει ο πατέρας μου μεγάλο έμπορο, δεν θα παντρευτώ· εκεί στην πόλη έχει ένα σωρό όμορφες γυναίκες...

Ο Γιάννης δεν περίμενε να πάρει τέτοια απάντηση και δεν ήξερε πώς να μιλήσει τώρα. Ωστόσο κάτι τον πίεζε να φανερώσει αυτό που είχε μέσα του.

– Εγώ θα παντρευτώ, θα κάνω παιδιά και το γιο μου θα τον στείλω στο γυμνάσιο, όπως σε στέλνει και σένα ο πατέρας σου!

Ο Νίκος δεν πρόσεξε ιδιαίτερα αυτό που του είπε ο Γιάννης και συνέχισε να διηγείται για το γυμνάσιο και τη μεγάλη πόλη ως αργά τη νύχτα.

Την άλλη μέρα κανείς δεν τολμούσε να ξεμυτίσει από το σπίτι του. Κι ο Νίκος ξαναφώναζε τον Γιάννη. Έτσι εκείνος απόλαυσε το μεγαλείο που είχαν τα γράμματα κι αυτήν τη μέρα στο σπίτι του Νίκου. Κι όταν πια, κατευχαριστημένος, κατέβαινε τις σκάλες του τρίπατου σπιτιού, για να πάει στο καλύβι του, σκεφτόταν πως ποτέ δεν έζησε μέρες τόσο χαρούμενες, τόσο πυκνές.

Οι τρεις μέρες των Χριστουγέννων πέταξαν πριν καλά-καλά έρθουν. Ώσπου να βάλουν οι άνθρωποι τα γιορτινά τους, πριν προφθάσουν οι νιες και οι νιοί να χαρούν τον σεβντά τους, ενώ ακόμα δεν καλογεύτηκαν ψητό γουρούνι κι αψύ κρασί οι άντρες, τα Χριστούγεννα ήταν φευγάτα...

Μαζί με τις γιορτές χάθηκε και η φιλανθρωπία από τους ανθρώπους. Ο καθένας που μπορούσε φρόντισε να δώσει κάτι στο διπλανό του. Έτσι όταν πήγαινε στην εκκλησία κι άκουγε τον παπά να λέει «αδέρφια, να είστε φιλάνθρωποι», αισθανόταν ευχαριστημένος. Και ήταν σίγουρος πως κι ο Θεός δεν είχε παράπονο μαζί του. Μα τώρα θα κάνουν τόσες μέρες

να ξανακούσουν για Θεό, δεν πολυσκοτίζονται για το διπλανό τους.

Ο Γιάννης με τη μάνα και την αδελφή του, χόρτασαν φαγητά τις μέρες εκείνες. Η πόρτα τους δεν έμεινε κλειστή· ερχόταν κόσμος φέρνοντας κάτι. Κι έχουν τη συνήθεια στο χωριό να παίρνουν αμέσως τα πιάτα πίσω αυτοί που δίνουν στους φτωχούς. Η μάνα δεν ήξερε τι να κάνει. Γέμισαν τα πηλίνα πιάτα, γέμισε κι η κατσαρόλα και μετά δεν είχε πού να αδειάσει το φαΐ που της έφερναν. Καθώς ήταν πρακτικό μυαλό, έπλυνε καλά με ζεστό νερό μια κουπανίτσα που έβαζε τις κότες της να τρώνε κι άδειασε μέσα το φαΐ. Μα όπως ρίχτηκαν μέσα πολλών λογιών φαγιά, ήρθε και μαυρομελάνιασε αυτό και, παρά το κρύο, χάλασε. Η μάνα δεν μπορούσε να εξηγήσει πώς έγινε και χάλασε. Οργή του Θεού το έβρισκε. Κατηγορούσε τον εαυτό της γιατί ήταν πλεονέχτρα και μάζεψε φαγητό για πολλές μέρες, ενώ, όπως έλεγε ο παπάς, ο Χριστός είπε να μη μας νοιάζει τι θα κάνουμε την άλλη μέρα, έχει ο Θεός... Μα η δική της η αγάπη την έκανε να ενδιαφερθεί και για την αυριανή τροφή των παιδιών της, κι έτσι μερίμνησε για την αύριο και η οργή του Θεού έπεσε στο σπίτι της.

Ο Γιάννης τυχαία στεκόταν στο παράθυρο και την παρατηρούσε. Εκείνη κοίταζε μ' αηδία το φαγητό και δίνοντας στην κουπανίτσα μια κλωτσιά το έχυσε κάτω. Το παιδί της βγήκε από το δωμάτιο στο κατώφλι της πόρτας και την κοίταζε. Το πρόσεξε η μάνα. Διαισθάνθηκε πως ο γιος ένιωθε εκείνη τη στιγμή το μαρτύριό της· δεν ήταν πια παιδί.

– Α, Γιαννάκη μου, το πέταξα το φαΐ· τέτοια παλιοφάγια θα τρώμε... θα σφάζουμε το πετεινάρι για σήμερα, έτσι Γιάννη μου;

Ο Γιάννης όμως ήξερε πως δεν είχαν κανένα πετεινάρι, όλο-όλο τους έμειναν πέντε κότες.

– Καλά μάνα!

Και για να ξεγελάσει εκείνη το γιο της και τον εαυτό της μαζί, του λέει.

– Κράξε τη Φωτεινή, να δώσει ένα χέρι να μαδήσουμε το πετειναράκι.

Κατάλαβε πως μ' αυτό ήθελε να τον διώξει από το σπίτι για να πάει μετά εκείνη, ελευθερωμένη από τα μάτια του γιου της, να οικονομίσει τροφή. Βγήκε χωρίς να πει λέξη από την αυλή. Έσφιξε το ξένο πανταλόνι που φορούσε πάνω του για να μην κρυώνει. Μα εκείνο ήταν καλοκαιρινό κουστούμι του Νίκου και από το αραιό φάνσιμο περνούσε ο τσουχτερός αέρας. Στη γωνιά της αυλής στάθηκε. Του ζήτησε η καρδιά του να καθίσει εκεί και να παρατηρήσει το χωριό. Έβλεπε τον κρύο βοριά ν' αρπάχνει τον καπνό που έβγαινε από τα τζάκια να τον τραβάει ψηλά και μακριά, και να τον διώχνει στο βάθος του ορίζοντα. Στάθηκε η ματιά του και σ' ένα καλυβόσπιτο. Από το πεσμένο τζάκι του τίποτε δεν ανέβαινε ψηλά στον ουρανό.

– Το δικό μου το τζάκι είναι σβηστό... συλλογίστηκε. Είναι το μόνο σπίτι του χωριού που δεν έχει φωτιά... Δηλαδή εγώ είμαι ο πιο τιποτένιος; Και όμως, στο σχολείο ήμουν πρώτος στα γράμματα. Γιατί ο πρώτος στα μαθήματα να είναι ο τελευταίος του χωριού; Τάχα δεν μπορεί ν' αλλάξει;

Πρώτη φορά έκανε τέτοιες σκέψεις. Σκεφτόταν πως κάτι έπρεπε να κάνει. Μόνο που δεν γνώριζε τι ήταν αυτό. Κι ώσπου να το βρει έκανε στροφές στην αυλή, κοιτάζοντας το χωριό και τους έρημους από διαβάτες δρόμους.

Κανείς δεν τολμούσε να ξεμυτίσει από το σπίτι του. Μόνο η κυρά-Ευσπλαχνία τ' αφήφισε όλα, κουκουλώθηκε τη μπέρτα της και κρατώντας ένα βαζάκι στο χέρι, βγήκε έξω. Όσο σκεφτόταν το δρόμο που θα 'κανε, το κρύο που θε να τη χτυπήσει, τόσο χαιρόταν μέσα της.

Αχ, έλεγε στον εαυτό της, εσύ κυρά-Ευσπλαχνία μου, και με το δίκιο του ο κόσμος σε λέει κυρά, είς' εσύ η μόνη στο χωριό, είσαι πραγματική χριστιανή! Χριστιανή, όχι για τα μάτια, μα μ' όλα της. Να, όλος ο κοσμάκης μονάχα τώρα τα Χριστούγεννα έκανε από καμιά ελεημοσύνη, ενώ εσύ... Αχ, εσύ, κυρά-Ευσπλαχνία μου και μετά τις γιορτές δεν λησμονάς το λόγο του Θεού... Σήμερα, που καμιά γιορτή δεν είναι, κι ας τρυπάει ο βοριάς το κόκαλο, βγήκες εσύ μονάχη σου να πας τροφή στα ορφανά. Ε, δεν είσαι λοιπόν καλή χριστιανή; Μπορεί να σ' αφήσει ο Θεός έξω από τον παράδεισο;

Ανέβαινε η κυρά-Ευσπλαχνία τον ανήφορο να φθάσει στην κοπριά και κανέναν δεν έβρισκε στο δρόμο να του πει για ποιο λόγο έτρεχε μέσα στην παγωνιά, να πει εκείνος «μπράβο, άξιος ο μισθός σου», κι έτσι αυτή να πάρει νέα δύναμη. Τα χέρια της πάγωναν, τα γέρικά της πόδια δεν την καλοσήκωναν και κανέναν δεν έβρισκε να πάρει θάρρος. Ωσπου στο τέλος κουρασμένη στάθηκε μπροστά στου κυρ-Ανταλλάξιμου το μαγαζί, του κοιλάρα

του χωριού και κάθησε στο πεζούλι, να ξεκουραστεί.

Παρατηρούσε το μέγαρο του κυρ-Ανταλλάξιμου, ολόκληρο ανάκτορο, σίγουρα σαν αυτό που κάθεται ο βασιλιάς, που, όπως λέει κι ο πρόεδρος του χωριού, έχει έξι δάχτυλα, γι' αυτό τον λένε «εξαδάχτυλο», και όπου να 'ναι θα πάει στην Πόλη να ξυπνήσει το Μαρμαρωμένο Πατριάρχη και ν' ανοίξει την Αγιά Σοφιά. Η κυρά-Ευσπλαχνία καμάρι το 'χε να δει αυτόν τον εξαδάχτυλο βασιλιά, που θα έπαιρνε την Πόλη την ξακουστή, την Πόλη τη μεγάλη. Αυτός ο βασιλιάς μοναδικός θα ήταν στον κόσμο, σταλμένος οπωσδήποτε από το Θεό, αφού για απόδειξη μάλιστα είχε έξι δάχτυλα. Βλέποντας τώρα αυτόν τον κοιλαρά του χωριού, που μαζεύει όλον τον ιδρώτα του κόσμου, για να ζει όπως κι ο μεγάλος εξαδάχτυλος βασιλιάς της, την έπιανε ο θυμός. Δεν ήθελε να βλέπει στα μάτια της αυτόν τον άνθρωπο, που οπωσδήποτε στην άλλη ζωή θα τον έριχνε ο Θεός στα καζάνια για να βράζει με την πίσσα στον αιώνα τον άπαντα.

Σηκώθηκε από το πεζούλι να φύγει μακριά από τον αμαρτωλό, μα ο κυρ-Ανταλλάξιμος την είδε και καθώς είχε όρεξη να γελάσει, άνοιξε την πόρτα να της μιλήσει και να παينέσει τάχα την πράξη της.

– Ε, κυρά-Ευσπλαχνία, για κανένα ψυχικό βγήκες πάλι; Αξιος ο μισθός σου!

– Ε, καημένε αφέντη μου, η ζωή αυτή είναι πρόσκαιρη, όπως λέει κι ο παπα-Φώτης. Μόνο η άλλη θα είναι αιώνια. Γι' αυτό καλά είναι να κάνουμε κάτι για την ψυχή μας.

– Βέβαια, βέβαια, κυρά-Ευσπλαχνία, άξιος ο μισθός σου! Για την ψυχή μας πρέπει! Να κι εγώ χάρισα στην χήρα τον Γιάννη ένα κουστούμι. Πρέπει για την ψυχή μας όλα να τα δίνουμε.

Η κυρά-Ευσπλαχνία άφρισε από το κακό της. Ακου τον εκεί ψέματα που λέει. Η καημένη η γυναίκα του, κρυφά πήρε εκείνο το μεταχειρισμένο κουστουμάκι του γιου της και το 'δωσε στη χήρα. Κι αυτός ο αθεόφοβος σαν το έμαθε ήθελε να το πληρωθεί... Και τώρα αυτός σε λέει πως έκανε ψυχικό... Δεν άντεξε, ξεσπάθωσε... Ύψωσε τη φωνή της για να την ακούσει, όλη η γειτονιά, και του τα 'ψαλε. Και ο Γιάννης ακόμα της χήρας, πάνω από την κοπριά άκουσε τα λόγια της.

– Να με σώσει ο Θεός, να μη δω άλλον άνθρωπο σαν κι εσένα· γιατί αλλιώς θα κολαστώ. Εσύ, σαν δεν ντρέπεσαι, εσύ έκανες ψυχικό; Εσύ που δεν ανάβεις κερί, μήτε στο Θεό μήτε στο διάβολο; Θα σε κάψει ο Θεός για τα ψέματα που λες. Εσύ, οι αποθήκες σου μόνο γεμάτες θέλεις να 'ναι και δεν σου καίγεται καρφί σαν φουντώσει ο ντουινάς. Αμ, πώς; Και, καταραμένοι οι υποκριτές, εσύ δεν είσαι που βγάζεις από τη μύγα ξύγκι; Εσύ δεν έφερες την οργή του Θεού στο χωριό μας; Να, προχθές έπεσε στα καλά-καθούμενα ένα τζάκι. Και για πες μου, στο Θεό σου, γιατί έπεσε; Γιατί ο δικός σου ο μαντράχαλος μ' εκείνη την αρραβωνιαστικιά του -ήταν καλή η καημενούλα, μα ο ανεπρόκοπος ο δικός σου τη χάλασε- αυτοί χόρευαν στο μπαλκόνι αγκαλιαστοί, όπως οι παλιοφράγκοι. Τι ήθελες να κάνει ο Θεός; Σαν βλέπει ν' αγκαλιάζονται οι νιες έτσι, όχι μόνο τζάκια, ολόκληρο το χωριό θα κάψει. Κι εσύ ο θεοκατάρατος μας κάνεις τον ελεήμονα. Σαν κι εσένα είν' οι θεοφοβούμενοι; Για κοίτα εμένα! Ξεκίνησα από τον κάτω μαχαλά για να φέρω φαί στα ορφανά· έτσι κάνουν οι καλοί χριστιανοί· τώρα φαίνονται ποιοι κάνουν το άγιο θέλημά Του. Σαν που λένε ο καλός ο καπετάνιος στην φουρτούνα φαίνεται. Αλλά τι κάθουμαι και μιλώ με σένα και κολάζουμαι -Θεέ μου, σώσε με, ότι μεγάλη η δύναμή σου- κι αφήνω νηστικά, εξαιτίας σου, αθεόφοβε, νηστικά τα καημένα τα ορφανά..

Και μετά η κυρά-Ευσπλαχνία προχώρησε για να φθάσει στο σπίτι της χήρας.

Ο Γιάννης από πάνω τ' άκουσε όλα. Αισθάνθηκε απότομα απέχθεια γι' αυτή τη γυναίκα. Τον ενόχλησαν τα λόγια της. Προχώρησε αμέσως να τη σταματήσει.

Αυτή τον κοίταξε και καμάρωνε.

– Α, εσύ 'σαι γιόκα μου; Α, το καημένο τ' ορφανό, έλα να σε φιλήσω, είμαι θειά σου, γιόκα μου, μακρινή συγγένισσα...

Ο Γιάννης την κοίταξε με βλέμμα σκοτεινό:

– Τι έχεις, θειά, στο βάζο σου;

– Α, παστά ψάρια γιε μου, καλό κελεπούρι... βλέπεις, εγώ πάλι σε θυμήθηκα. Να δεις τι νόστιμα είναι...

Η γυναίκα έφερε κοντά στο παιδί το βάζο.

Με μια βίαιη κίνηση εκείνος, του δίνει μία κλωτσιά, και το πετάει στη σκεπή του παρακάτω σπιτιού. Κατρακύλισε αυτό, έπεσε στο δρόμο και χύθηκαν τα ψάρια με το γάρο τους.

Η γυναίκα έμεινε με το στόμα ανοιχτό. Ο Γιάννης μίλησε:

– Να λείπουν τα βρωμόψαρά σου, θειά, κι ο γάρος που μας πρήζει την κοιλιά. Πήγαινε να μαζέψεις το βάζο σου και μην ξαναπατήσεις εδώ.

Έφυγε τρομαγμένη η κυρά-Ευσπλαχνία και χωρίς να πάρει το βάζο, σκούπισε τη σκόνη από τα παπούτσια της κι έτρεξε να πυρωθεί στο τζάκι του σπιτιού της.

Μπήκε ο Γιάννης στο καλυβόσπιτό του. Έλειπαν όλοι. Κάθησε στο σκαμνί, κόλλησε τα γόνατά του στηρίζοντας πάνω τους αγκώνες, ενώ με τις παλάμες έπιασε τα κρύα του μάγουλα. Το μυαλό του δούλευε εντατικά. Κάτι του έλεγε μέσα του: «Θα γίνεις, Γιάννη, ό,τι θέλεις, φτάνει να το θέλεις πραγματικά. Σε δύο χρόνια έμαθες πάνω από τη μισή τέχνη· κάνε ακόμα μια προσπάθεια και θα την μάθεις όλη. Μετά θ' αλλάξεις, θα είσαι τεχνίτης! Και σιγά-σιγά, με τα χρόνια, θα κάνεις μαγαζί, θ' αποχτήσεις και σπίτι, θα γίνεις νοικοκύρης. Βίρα την άγκυρα, Γιάννη μου, κι όλα θα τα πετύχεις!».

Πάνω στην ώρα ήρθε η μάνα του. Τον είδε σ' αυτήν τη θέση κι απόρησε. Σταυροκοπήθηκε. Το γερασμένο της πρόσωπο έδειξε δυσφορία για τη στάση του γιου της. Απορούσε, τι έχει και κατσουφιάζει έτσι... Βασιλιάς, σκεφτόταν με το μυαλό της, είναι κι έχει τόσες σκοτοτούρες;

– Τα καράβια σου έπεςαν έξω κι είσαι έτσι αποκουτισμένος, γιόκα μου;

– Όχι, μάνα, τώρα έδεσα τα καράβια μου!

Πήγε να της φύγει το λογικό. Πραγματικά έστριψαν οι βίδες του παιδιού της. Έδεσα, σου λέει, τα καράβια μου! Στράφηκε στο εικόνισμα. Παναγία μου, προσευχόταν, έριξες την κατάρρα στο σπίτι μου... Δεν ξέρω. Τα μάτια σου όμως και το γιο μου... Θα σ' ανάψω, Παναγία μου, μεγάλη η χάρη σου, μια λαμπάδα. Εγώ είμαι φτωχούλα· δεν μπορώ ν' ανάβω μεγάλη κεριά.

Σηκώθηκε ο γιος της, έκανε ένα γύρο στην κάμαρη και στάθηκε απέναντί της:

– Τι θα φάμε, μάνα, σήμερα;

– Πετειναράκι, καλό μου.

Την κοίταξε στα μάτια και της απαντάει σοβαρά, σαν ώριμος άντρας:

– Αλλού αυτά! Ούτε πετεινάρι θα φάμε, ούτε τα παστά της θεια-Ευσπλαχνίας· εγώ θα φέρω φαγητό! Δώσε μου την πετονιά μου.

Αναστατώθηκε εκείνη.

– Σα δε κλούβιασε το μυαλό σου... Θα σε πουντιάσει το κρύο. Εδώ σκάει το μούτρο σου από την ψύχρα σαν βγεις έξω. Θα λόξεψες, Γιάννη μου.

Το παιδί της χωρίς να πει λέξη τραβάει στη δεξιά γωνιά, εκεί που είχαν διπλωμένα τα σκεπάσματα. Τα σήκωσε και άνοιξε την κάσα που ήταν από κάτω. Μέσα βρήκε ένα κουτί στο οποίο έβαζε την πετονιά του. Μα σούφρωσε τα χείλια του μόλις το 'δε. Τ' αγκίστρια από τον πολύ καιρό είχαν σκουριάσει και δεν έκαναν για ψάρεμα. Σκεφτόταν... Ουμήθηκε τότε μια παλιά του μέθοδο. Τότε που ψάρευε με γάντζους από τα βάτα. Πήρε τις πετονιές και τράβηξε στην πόρτα. Η μάνα του έφραξε το δρόμο.

– Παιδάκι μου, με τα σωστά σου είσαι ή να φωνάξω τον παπά να σε διαβάσει;

– Φώναξε τον παπά να διαβάσει τους ραγιάδες!

Η μάνα ένιωσε να χάνει τις δυνάμεις της. Τον έπιασε από το μανίκι του σακακιού του, έτσι σαν τελευταία προσπάθεια.

– Εγώ, Γιαννάκη μου, μπορώ να βρω φαγητό, όσο θέλω, να φάμε μπέικα, που λέει ο λόγος.

Το παιδί την κοίταξε με άγριο βλέμμα.

– Έι μάνα, ξύπνα, δεν θέλω να ξαναζητιανέψεις. Δεν είμαι το παιδαρέλι, που το λυπάται ο κόσμος και το φέρνει γάρο από παστά ψάρια, ου στο διάολο να πάει! Απ' εδώ και μπρος κανένας δεν θα φέρει ούτε κουταλιά φαί. Αλλιώς...

Η μάνα του κάθησε στο σκαμνί δίπλα στο μαγκάλι. Την πίκρανε η διαγωγή του παιδιού της. Τώρα που μεγάλωσε έκανε του κεφαλιού του. Μα μαζί αισθανόταν και υπερηφάνεια και καμάρι. Πόσο φωναχτά μιλούσε, πόσο κοκκίνιζε, τι θάρρος είχε· σαν να 'ταν πραγματικά άντρας! Πόσο ποθούσε να' ταν πάντα τέτοιος ο γιος της, κι ας την στεναχωρούσε αυτό. Ωστόσο γονάτισε στο καντηλάκι που τρεμόσβηνε της Παναγιάς και την παρακάλεσε να του αλλάξει τα μυαλά.

Ο Γιάννης τράβηξε κατά το λιμάνι. Καθώς ήταν αυτό ζωσμένο από τους γύρω λόφους κι από την ανατολική πλευρά φραγμένο με βράχους, ήταν ήσυχο. Του ερχόταν βέβαια ο παγω-

μένος αέρας στα στήθια, αλλά εκείνος από την αναστάτωση που είχε μέσα του ένιωθε σαν σίδερο καυτό! Σκεφτόταν: Πρέπει με κάθε τρόπο να πιάσω ψάρια!

Έφθασε στην τελευταία αμμουδιά, απ' εκεί και πέρα πια αρχίζουν τα βράχια, που μαζί με τους κυματοθραύστες σαν ένα τεράστιο δρεπάνι περιζωναν το λιμάνι. Στάθηκε, τράβηξε το βάτο που είχε σκαλωμένο στο φελλό της πετονιάς κι άρχισε να τον εξετάζει. Βρήκε ένα αγκάθι χοντρό και γυριστό, σαν αγκίστρι. Με το μαχαίρι το πελέκησε κι έκανε ένα μικρό λάκκο γύρω-γύρω στην άλλη άκρη του για να το δέσει. Τα σύνεργά του ήταν έτοιμα. Του χρειαζόταν όμως το δόλωμα. Χωρίς να σκεφτεί πολύ έβγαλε τα παπούτσια και τις κάλτσες του, σήκωσε και τα πανταλόνια του μέχρι τα γόνατα και μπήκε στην παγωμένη θάλασσα. Βύθισε το δεξί του πόδι στην απαλότητα άμμο και κάνοντας με δύναμη μισή στροφή από κάτω προς τα πάνω πέταξε την άμμο στην επιφάνεια. Κάτι σκουλήκια φάνηκαν τότε να επιπλέουν στον αφρό της ήρεμης θάλασσας. Τα μάζεψε όλα. Έκανε κι άλλες φορές το ίδιο, ώσπου γιόμισε μ' αυτά τη χούφτα του.

– Εμπρός τώρα, πάμε να καλάρουμε, Γιάννη μου.

Φόρεσε γρήγορα-γρήγορα τις κάλτσες και τα παπούτσια και πήγε στην άκρια του λιμανιού. Εκεί είναι επικίνδυνο να προχωρήσει άνθρωπος, αραιά και πού λημεριάζει ψαράς. Κι ο Γιάννης εκμεταλλεύτηκε την πείνα των ψαριών. Ρίχνει την πρώτη δολωσιά και προτού προφτάσει η πετονιά να πατώσει πιάστηκε ένας βαρβάτος χάνος. Λαχτάρισε η καρδιά του.

– Βοήθα Παναγία μου, φώναζε το παιδί. Βοήθα, ώσπου να γεμίσει το σακούλι.

Στην δεύτερη δολωσιά τού έφαγαν το δόλωμα. Ένωσε ένα γερό τράβηγμα και μετά λάφρωσε το αγκίστρι. Έπιασε τότε κουβεντολόι με τα ψάρια.

– Αχ, με γέλασες, χάνε! Ή είσαι πέρκα; Μάλλον γκίλος θα είσαι, γιατί οι πέρκες και οι χάνοι είναι μπουνταλάδες. Δεν πειράζει όμως, χαλάλι σου το δόλωμα. Φτάνει να μη μας περνιέσαι για έξυπνος. Φάε ένα, δυο το πολύ δολώματα, μετά να πιαστείς όμως...

Πάνω στην ώρα αισθάνθηκε ένα γερό τράνταγμα και στα γρήγορα ανέβασε πάνω ένα γκίλο, μια πιθαμή πράμα.

– Μωρέ μπράβο, σαν γαϊδουράκι είσαι! του μίλησε. Ε, και συ μορφόπαιδο είσαι, αλλά κι εγώ όμως δεν πάω πίσω! Μ' έφαγες ένα δόλωμα, αλλά στο δεύτερο σ' έφερα βόλτα. Αϊντε, πάνε τώρα να καθήσεις με το μπουνταλά το χάνο και να είσαι ήσυχο παιδί!

Το κέφι τον έκανε να μην νιώθει πολύ την ψύχρα. Ξαναδόλωσε κι έριξε πάλι. Αυτή τη φορά έπιασε πέρκα.

– Α, σε παραδέχομαι, είσαι κούκλα αληθινή... Ολα τα 'χεις, κόκκινα και μπλε χρώματα, μικρούτσικο στοματάκι με ψιλά δοντάκια, όμορφα πτερύγια. Ολα σου είναι τέλεια, μόνον το μυαλό σου είναι λίγο, αλλά δεν πειράζει. Εγώ το κρέας σου θα φάω κι όχι το μυαλό. Έτσι δεσποινιδούλα μου, να σε χαρώ, πήγαινε τώρα, να κρατήσεις συντροφιά στο γκίλο και το χάνο. Και σεις, να είστε ευγενικοί μαζί της... Και τον πήραν τα γέλια.

Ψάρευε αρκετή ώρα όταν είδε από μακριά την αδελφή του να πλησιάζει. Ήταν καλά κουκουλωμένη με μια μπέρτα, φορώντας ένα παλιό σακάκι, μουντό, που την έκανε να φαίνεται σαν γριά ενώ δεν περνούσε ακόμη τα δεκαοχτώ. Έπιασε ο θυμός τον Γιάννη βλέποντάς την σ' αυτά τα χάλια. Ντύθηκε σαν καμιά γριά καρακάξα... Κανένα κορίτσι δεν βάζει τέτοια παλιόρουχα, μόνο αυτή και ξεχωρίζει από τον άλλον κόσμο. Όπως ξεχώριζα εγώ σαν φορούσα τα μπενεβρέκια... Όχι, μίλησε με αποφασιστικότητα, εγώ που θα φέρνω ψωμί στο σπίτι μου, θα ντύνω και την αδελφή μου!

– Εεε Γιαννάκη, θα παγώσεις αυτού κάτω, φώναξε εκείνη από μακριά.

Αυτός δεν απάντησε. Είχε καρφωμένα τα μάτια του στην πετονιά. Η αδελφή του πέρασε την άμμο και προχώρησε στα βράχια του λιμανιού. Εκεί στάθηκε δισταχτική, σαν να φοβόταν να συνεχίσει. Γιατί, για ν' ανέβει αυτά τα κάπαρα, έπρεπε να 'ταν σωστό κατσίκι. Κι όχι πως δεν σκαρφάλωνε εκείνη. Μπορούσε να τα περάσει εύκολα. Μα ήταν πια γυναίκα σχηματισμένη! Ντρεπόταν ν' ανέβει πάνω εκεί, γιατί -ποιος ξέρει;- μπορεί να φυσούσε ο αέρας και να σηκωνόταν η άκρια του φουστανιού της, φανερώνοντας πράματα που ένας και μοναδικός άνδρας επιτρεπόταν να δει. Έτσι έμεινε εκεί βραχωμένη, κοιτώντας μια μπροστά κατά το μέρος του αδελφού της και ύστερα πίσω κατά την αμμουδιά.

Αυτός, μολονότι ήταν αφοσιωμένος στο ψάρεμα, πρόσεξε πως αργούσε εκείνη και φώναζε χωρίς να σηκώνει το κεφάλι του:

– Γοργόνα είδες και μαρμάρωσες;

Η αδελφή του τότε κάνει ένα σάλτο και πηδάει πάνω στα κάπαρα. Βαδίζει γρήγορα, πλη-

σίασε στη μύτη του λιμανιού, εκεί που άρχιζαν οι κυματοθραύστες. Με ένα νέο πήδημα θα έφθανε στον αδελφό της. Στάθηκε πάλι δισταχτική. Ο αδελφός της το παρατήρησε και σήκωσε το κεφάλι του. Εκείνη τη στιγμή αυτή πηδούσε και, καθώς σήκωνε ο αέρας το φουστάνι της, φάνηκαν δυο χιονάτα πόδια, που ενώνονταν με το σώμα, σχηματίζοντας το παχουλό κορμί της. Βγάζοντας μια κραυγή κάθησε κάτω να σκεπάσει το ακάλυπτο σώμα της. Εκείνος έστρεψε αλλού τα μάτια του.

Το κορίτσι δεν είπε λέξη, σκαρφάλωσε στον κυματοθραύστη και σφίγγοντας το φουστάκι στα σκέλια πέρασε προσεχτικά τη ράχη των βράχων και γύρισε στην παραλία.

Αυτός έμεινε σκεπτικός. Του έκανε εντύπωση η κραυγή της. Κατάλαβε όμως αμέσως το λόγο. Η αδελφή του ήταν κοπέλα φτασμένη που σε λίγο θα ήθελε παντρεία. Αυτός ο αμούστακος οικογενειάρχης ένιωθε πως, από 'δώ και πέρα, θ' αγωνιζόταν όχι μόνο για να λύνει καθημερινά το δύσκολο πρόβλημα του ψωμιού αλλά θα έπρεπε να προικιώσει και την αδελφή του. Αυτό απαιτούσε το καθήκον του αδελφού... Γιάννη, εμψύχωσε τον εαυτό του, θα τα καταφέρεις! Σήκωσε τα μάτια του σε κείνη. Καθόταν τυλιγμένη μια κουβάρα στα ρούχα της για να μη κρυώνει.

– Φωτεινήηη... περίμενε κι έφτασα, της φώναξε.

Πέρασε από τα βάρραχνα τα ψάρια στο κάτω μέρος της πετονιάς του και με γρήγορα βήματα έφτασε κοντά της. Πήρε βαθιές αναπνοές και συμμαζέψε τα ρούχα του. Το παλιοςάκακό της τον πείραξε.

– Γιατί φοράς αυτό το παλιόππραμα;

– Γιατί κάνει κρύο...

Έβγαλε και της έδωσε το δικό του.

– Πάρε αυτό που 'ναι πιο καινούργιο και δώσ' το δικό σου εμένα.

Αυτή έμεινε ακίνητη. Τα μαύρα της μάτια τον κοιτούσαν με καμάρι.

– Δώσ' μου το δικό σου, τι συλλογιέσαι σα την πέρδικα...

Υπάκουσε η αδελφή του. Οι δυο μαζί με τα ψάρια που σπαρτάριζαν ακόμα, έτρεξαν από το λιμάνι, να τρυπώσουν στο καλύβι τους, να φάνε και να ξεσταθούν δίπλα στο μαγκάλι.

III

Ο καιρός ασβέστωσε τα γύρω βουνά αλλά δεν ξεθύμανε. Κατέβαζε παγωμένο αέρα περουνιάζοντας τον κόσμο κι έκανε τα πουλιά να παγώνουν στα κλαδιά των δέντρων. Όσοι τύχαινε ν' αφήσουν στην κουζίνα τη στάμνα τους γεμάτη την έβρισκαν την άλλη μέρα σπασμένη, κι έτρεχαν στον κυρ-Ανταλλάξιμο ν' αγοράσουν καινούργια. Η θάλασσα πάλι λυσσομανούσε. Έσπαζε σίδερα, χτυπούσε τους κυματοθραύστες, τους τράνταζε κι έκανε τους ναυτικούς να 'χουν χτυποκάρδια, μην σπάσουν οι κάβοι και πεταχτούν έξω οι βάρκες τους. Ακόμα κι οι τσομπάνηδες τον φοβήθηκαν αυτόν τον καιρό, κι ας είχαν κλεισμένα τα ζώα τους στο μαντρί.

Μόλις έπεσε η μέρα κι ήρθε τ' απόβραδο, νέκρα βασίλευε σ' όλο το χωριό. Κανείς δεν αποφάσιζε να πάει ούτε και στο καφενείο, γιατί σκεφτόταν πώς 'θε να γυρίσει με τέτοιο καιρό. Κι αναγκάστηκε ο καφετζής, ο κυρ-Σωτήρης, να κλείσει τον καφενέ.

Μόνο ο γέρο-Ξεκούτης αποφάσισε να πάει κόντρα στον καιρό και να βγει στο δρόμο. Έμεινε σ' ένα δίπατο σπίτι στο κάτω μέρος της Ακάνθου, δίπλα στη θάλασσα. Ήταν τετράγωνο, με μπαλκόνια προς τη μεριά της θάλασσας πάνω και κάτω και στους δυο ορόφους, με ταράτσα, αντί για σκεπή με κεραμίδια, και πέτρινα κάγκελα γύρω-γύρω. Ήταν το παλιό αρχοντικό του χωριού.

Λέγεται ότι ο πατέρας του, ο καπεταν-Ορέστης, έφερε μαστόρους από την Τεργέστη για να το χτίσουν. Ο χρόνος είχε κάνει τις φθορές του, είχαν πέσει σοβάδες από τη μεριά της θάλασσας, και του 'λείπε για πολύ καιρό η μπογιά. Αλλά κρατούσε ακόμη την αρχοντιά του.

Τ' αρχοντικό το λιγουρευόταν ο Τούρκος τοποτηρητής που μάζευε τον κεφαλικό φόρο για τη Μεγάλη Πύλη. Αυτό το γνώριζε ο γέρο-Ξεκούτης. Γι' αυτό είχε κάνει χαρτί να περιέλθει το σπίτι του στην εκκλησιά όταν αυτός εγκαταλείψει τα εγκόσμια...

Στ' αρχοντικό ζούσε ο γερο-Ξεκούτης, στο δικό του κόσμο, κάπως ξεχασμένος από το χρόνο. Ο θείος του ήταν το παλικάρι που δεν προσκύνησε το 1821, όταν επαναστάτησαν τα χαλκιδικιώτικα χωριά. Μάζεψαν τότε οι Τούρκοι τους άνδρες έξω από την Άκανθο, στο αλώνι, στου Μαύρου νιού τ' αλώνι όπως λέγεται σήμερα, και τους επέβαλαν να προσκυνή-

σουν την ημισέληνο, περνώντας κάτω από τα σταυρωτά σπαθιά τους. Δεν πέρασε εκείνος κάτω από τα σπαθιά. Τους επιτέθηκε. Οι Τούρκοι τον κυνήγησαν, τον συνέλαβαν, τον βασάνισαν και τον σκότωσαν.

Η μάνα του γερο-Ξεκούτης μιλούσε με περηφάνια και ελαφριά θλίψη για το θείο του.

– Ήταν πολύ γενναίος ο θείος σου, του 'λεγε. Δεν προσκύνησε τον Τούρκο. Τον σκότωσαν. Και μαζί σκότωσαν όλους τους άνδρες. Δεν έμεινε σπίτι στο χωριό χωρίς μαυροφορεμένες μάνες και αδελφές...

Ο γερο-Ξεκούτης ήταν μοναχογιός του καπεταν-Ορέστη, που με το δικάταρτο τρεχαντήρι του, τη «Λευτεριά», αρμένιζε σ' όλη τη Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα. Κουβαλούσε σιτάρι από την Οντέσσα, μετέφερε ξυλεία από το Αγιονόρος, λεμόνια και πορτοκάλια από την Κρήτη, πήγαινε αλάτι στη Μπαρμπαριά και προσκυνητάδες στα Ιεροσόλυμα.

Ήταν άνθρωπος ατρόμητος. Κάθε φορά που γινόταν πόλεμος ή κάποια περιοχή της Ελλάδας επαναστατούσε, ο καπεταν-Ορέστης χανόταν. Λεγόταν τότε ότι η «Λευτεριά» βούλιαξε, τότε στο Μαλέα, τότε στα Δαρδανέλια και τότε στα στενά της Ικαριάς.

Έτσι, στην επανάσταση της Κρήτης το 1841, λεγόταν ότι χάθηκε στην Ικαριά. Όταν ξέσπασε ο Κριμαϊκός Πόλεμος, διαδόθηκε ότι χτυπήθηκε στα Δαρδανέλια, και το 1866, όταν πάλι επαναστάτησε η Κρήτη, διαδόθηκε ότι η «Λευτεριά» βυθίστηκε στο Μαλέα. Όμως πιθανολογείται ότι πηγαينوερχόταν στην Κρήτη και έσπασε επανειλημμένα τον αποκλεισμό που επέβαλε στο νησί η Υψηλή Πύλη. Ξαναεμφανίστηκε το 1869, όταν η ελληνική κυβέρνηση έπαψε να βοηθάει με εθελοντές την Κρήτη.

Μόλις τελείωνε ο πόλεμος, τα πανιά της «Λευτεριάς» εμφανίζονταν στις Δευτερίδες, τα νησιά ανάμεσα στη Χερσόνησο του Αγίου Ορους και στον Κόλπο της Ακάνθου. Το τρεχαντήρι αρμένιζε τσακισμένο αλλά περήφανο στο λιμάνι. Κατάρτια σπασμένα και δεμένα, τρύπια και μπαλωμένα πανιά, ανοίγματα στο σκάφος βουλωμένα με σανίδια και πίσσα. Και κουρσάρος ο καπεταν-Ορέστης, με γενειάδα μαύρη και μακριά μαλλιά σαν καλόγερος, στην πρύμνη του να γελάει και ν' αστράφτουν τα δόντια του.

Η καπετάνισσα, κάθε φορά που έφτανε η «Λευτεριά», πετούσε τα μαύρα κι έτρεχε να τον υποδεχτεί.

Στα έξι του χρόνια έστειλε ο καπεταν-Ορέστης το γιο του στο μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας κοντά στη Σαλονίκη, στο σχολαρχείο, να επισκεφτεί το τετρατάξιο σχολείο. Όταν ξεσκόλησε στα δέκα του χρόνια τον πήρε στη «Λευτεριά» μούτσο. Μέχρι τα δεκάξι τον είχε στο καράβι, σ' όλα τα ταξίδια. Σκληρή δουλειά, αέριδες, λιμάνια, μπαρούτια.

Μια μέρα έπιασε η «Λευτεριά» το λιμάνι της Τεργέστης. Εκεί λέει ο καπεταν-Ορέστης στο γιο του.

– Βάλε στον ντορβά ασημικά και πάμε στην πόλη, στον Αγιονικόλα.

Στον ιερό ναό του Αγίου Νικολάου τούς υποδέχτηκε ο παπάς που έμενε με το διάκο του σ' ένα μεγαλόπρεπο αρχοντικό με αρχονταρίκι, τράπεζα και βιβλιοθήκη.

– Παπά μου! του λέει ο καπεταν-Ορέστης. Σου φέρνω το γιο μου. Σε μένα έμαθε τη θάλασσα και την ανομία. Θέλω να μου τον κάνεις άνθρωπο. Πάρε κι αυτόν τον ντορβά! Σε πέντε-έξι χρόνια θα γυρίσω να τον πάρω και θα σου φέρω ακόμα ένα γιομάτο ντορβά.

Ο καπεταν-Ορέστης δεν ξαναγύρισε. Χάθηκε στη διάρκεια του Ρωσο-τουρκικού πολέμου το 1877-78. Κανείς δεν ξέρει πώς χάθηκε, πού λιώνουν τα κόκαλά του.

Ο γερο-Ξεκούτης έμεινε στην Τεργέστη επτά χρόνια. Σπούδασε λένε νομικά και γιατρική. Αλλά η μεγάλη αγάπη του ήταν η αρχαιολογία. Ύστερα από επτά χρόνια γύρισε στην Άκανθο. Βρήκε την καπετάνισσα πάλι μαυροφορεμένη. Αυτή τη φορά όμως, δεν τα ξανάβγαλε τα μαύρα από πάνω της.

Στην αρχή, ο γερο-Ξεκούτης, ασχολήθηκε με τ' αμπέλια, τις ελιές και τις καλαμποκιές που του άφησε ο πατέρας του. Το σπίτι του έγινε σαν καλογερικό μετόχι. Περνούσαν άνθρωποι και άνθρωποι. Άλλοι μ' ένα μπουκαλάκι για να πάρουν λίγο λάδι, άλλοι μ' ένα ντορβά για σιτάρι και καλαμπόκι κι άλλοι με μια καράφα για κρασί. Αργότερα, εγκατέλειψε τα χωράφια και αφιέρωσε τη ζωή του σε αναζητήσεις.

Πρώτα-πρώτα καταπιάστηκε με τους θρύλους και τις παραδόσεις. Μίλησε μ' όλους τους γέροντες και τις γριές του χωριού και κατέγραψε ό,τι είχαν ακούσει, από γονείς, παππούδες και προπάππους. Από τα πιο σοβαρά μέχρι τα πιο ασήμαντα, ακόμα και τα παραμύθια, που με την πλούσια φαντασία τους διηγούνταν οι παλιότεροι, για το βασιλιά Αλέξανδρο, τις γοργόνες και το Μαρμαρωμένο Πατριάρχη που ήταν κρυμμένος πίσω από τη μυστική Πύλη

της Αγια-Σοφιάς. Όλα όσα θυμόντουσαν να έγιναν από τότε που έπεσε η Βασιλεύουσα.

Υστερα ασχολήθηκε με τα τραγούδια του χωριού. Συγκέντρωσε τους στίχους, κι έκανε και προσπάθεια να τα μελοποιήσει σε βυζαντινή μουσική. Ξόδεψε πολύ λάδι και φυτίλι στο λυχνάρι του για τη μελοποίηση, έλεγαν, γιατί δεν τα πήγαινε άριστα με τη μουσική. Κράτησε επίσης σημειώσεις με τα ιστορικά γεγονότα που συνδέονταν τα τραγούδια και οι τοπικοί χοροί, που κι αυτούς τους κατέγραψε στη συνέχεια. Περιέγραψε τα βήματα για τους χορούς κι έκανε, έλεγαν, και χαριτωμένες ζωγραφιές για τις στάσεις των χορευτών.

Όσα έγραφε ο γερο-Ξεκούτης, τα έδενε ο ίδιος μετά σε βιβλίο με χοντρό μαύρο δερμάτινο εξώφυλλο και το τοποθετούσε στην πλούσια βιβλιοθήκη του, που με μεγάλη επιμέλεια είχε στο διάβα της ζωής του δημιουργήσει. Τη βιβλιοθήκη την είχε τοποθετήσει, μετά το θάνατο της καπετάνισσας, στο πιο ωραίο δωμάτιο του αρχοντικού, πάνω από το μπαλκόνι του πρώτου ορόφου, φάτσα στο Αιγαίο. Εκεί που άλλοτε η μάνα του καθόταν, έπλεκε κι αγνάντευε τη θάλασσα, έβαλε ο γερο-Ξεκούτης στη μέση του δωματίου ένα μεγάλο γραφείο από καρυδιά και μια πολυθρόνα. Κι εδώ καθόταν με τις ώρες, διάβαζε ή έγραφε, κι άφηνε ανοιχτό το παράθυρο να γεμίζει το δωμάτιο με τον αγέρα του Αιγαίου.

Οι χωρικοί στη μεγάλη τους πλειονότητα έβλεπαν με καλό μάτι αυτά που έκανε ο γερο-Ξεκούτης.

– Κάνει θεάρεστον έργο, έλεγαν πολλοί.

Βέβαια, υπήρχαν κι αυτοί που μιλούσαν σκωπτικά.

– Ποιος στην Άκανθο ξέρει γράμματα για να τα διαβάσει αυτά; διερωτώντουσαν. Και πρόσθεταν ότι όταν πεθάνει ο γερο-Ξεκούτης θά 'χει ο κόσμος για πολύ καιρό χαρτί να σκουπίζει τα τηγάνια του.

Αλλά κι αυτά τα 'λεγαν πιο πολύ από την τάση τους να περιγελούν, και λιγότερο γιατί θεωρούσαν το έργο του ασήμαντο.

Λέγεται ότι ο γερο-Ξεκούτης το 'χε παράπονο που δεν είχε αδέρφια. Η μάνα του αρνιόταν να κάνει παραπάνω παιδιά. Είπε κάποτε στον καπεταν-Ορέστη.

– Ένα παιδί σου 'κανα και πολύ σου πάει. Δεν θα γεννώ εγώ παιδιά για να τα κάνεις εσύ κουρσάρους.

Χαιρόταν όταν οι χωρικοί τον ρωτούσαν για τις ιστορίες που κατέγραφε και με μεγάλη χαρά τις διηγόταν. Πολλές φορές, μάλιστα, ξεχνιόταν και μιλούσε περισσότερο απ' όσο η αντοχή των χωρικών να παρακολουθούν επέτρεπε.

Η ιδιαίτερή του όμως χαρά ήταν να διηγείται αυτές τις ιστορίες στα μικρά παιδιά. Και το 'κανε αυτό όπου προέκυπτε, στο πεζουλάκι του σπιτιού του, κάτω από τις μουριές, στη σκάλα του λιμανιού. Όταν τον ρωτούσε κάποιο παιδάκι για κάτι που άκουσε στο σχολείο ή στο σπίτι, αυτός με μάτια που έλαμπαν από χαρά άρχιζε να διηγείται. Πολλές φορές μαζεύνοντουσαν δυο και τρία παιδιά μαζί και τον άκουγαν. Με πολύ ενθουσιασμό μιλούσε για τον Μεγαλέξανδρο.

– Όπου κι αν ταξίδεψα, έλεγε στα παιδιά, τον βρήκα μπροστά μου! Στην Οντέσσα, στην Αίγυπτο, στη Συρία- ήταν εκεί. Κι ένα σωρό άνθρωποι εκεί στα λιμάνια πιάνανε κουβέντα μαζί μου για τον Μεγαλέξανδρο. Πολλοί απ' αυτούς έλεγαν: ό,τι ξέρουμε εμείς το χρωστάμε στον Μεγαλέξανδρο... ξέρετε, παιδιά μου, τόνιζε ο γέρο-Ξεκούτης με θαυμασμό, το άλογο του Μεγαλέξανδρου έσερνε πίσω του γράμματα.

Τα παιδιά με μεγάλο ενθουσιασμό άκουγαν το γέρο-Ξεκούτη. Και κάθε τόσο έψαχναν ευκαιρία να μιλήσουν μαζί του. Πολλές φορές μάλιστα που το έσκαγαν από το σχολείο γιατί δεν τους άρεσαν τα μαθήματα ή έβρισκαν πολύ αυστηρό το δάσκαλο, σταματούσαν στο σπίτι του γέρο-Ξεκούτη. Τους ήταν ο πιο αγαπητός δάσκαλος.

Και τώρα που άφηνε ο γέρο-Ξεκούτης το παλιό του αρχοντικό και ανέβαινε στην κοπριά πάλι κάτι αναζητούσε. Ανοίξε το κάγκελο του κήπου και χωμένος σ' ένα ελαφρά ξεθωριασμένο παλτό, μ' ένα μαύρο βιβλίο στη μασχάλη βγήκε στο δρόμο. Με λεβέντικη κορμοστασιά, αληθινός άρχοντας, προχωρούσε και χτυπούσε με το μπαστούνι του το καλερίμι, ακούγονταν τικτακ τα χτυπήματα του κι έβγαζαν σπίθες οι πέτρες από τη σύγκρουση με το μεταλλικό δαχτυλίδι που είχε στη βάση του. Με καμμένο από τον ήλιο και τη θαλασσινή αλμύρα κούτελο, με μύτη μακριά και μάτια ονειροπόλα, βάδιζε με βήμα σταθερό από την ακροθαλασσιά στον κεντρικό δρόμο, πέρασε το χοροστάσι κι ακολούθησε το σοκάκι που ανέβαζε στην κοπριά.

Έφτασε στο καλυβόσπιτο του Γιάννη. Δρασκέλισε την αυλή και χτύπησε την πόρτα. Η

μάνα του Γιάννη έκανε να φωνάξει «ποιος;» μα ο γιος της με μια κίνηση τη σταμάτησε λέγοντας.

– Θ’ ανοίξω εγώ!

Σηκώθηκε κι έβγαλε το σύρτη από την πόρτα.

– Πέρασε μέσα... φώναξε.

Στο κατώφλι πρόβαλε ο γέρο-Ξεκούτης.

– Ω! Βλέπω το δάσκαλό μου... αναφώνησε ο Γιάννης με έκπληξη και χαρά.

– Κι εγώ τον πιο επιμελή μαθητή μου.

Και η μάνα του Γιάννη χάρηκε μετά την πρώτη της έκπληξη, βλέποντας το γέρο-σοφό.

– Έλα στο φτωχικό μας, γέρο-Ξεκούτη. Κάθησε εκεί στο σκαμνί, είναι αρκετά ζεστά. Κι ευχαριστούμε για το μαγκάλι και τα κάρβουνα...

– Α! ξέχασέ το, μειδίασε αυτός.

Κάθησε στο σκαμνί, άφησε το βιβλίο που κρατούσε στο πάτωμα κι έτριψε δυο-τρεις φορές τα χέρια του πάνω από τη θράκα του μαγκαλιού.

– Να σου φέρω λίγο γλυκό κρασί να πεις, γέρο-Ξεκούτη; ρώτησε η μάνα.

– Ε, λίγο δεν βλέπτει.

Η μάνα έφερε μικρά ποτηράκια και μια καραφίτσα κρασί. Τα γέμισε μέχρι τη μέση.

– Αίντε και του χρόνου! είπε η μάνα.

Τσούγκρισαν όλοι τα ποτήρια τους και ήπιαν.

Μετά από λίγη σιωπή στράφηκε ο γέρο-Ξεκούτης στο νέο.

– Γιάννη, θέλω να σου ζητήσω μια χάρη.

– Χάρη από μένα;

Η μάνα κοίταζε την κόρη της που καθόταν σ’ ένα σκαμνί δίπλα στο μαγκάλι και της είπε με φωνή που σήμαινε εντολή.

– Πάμε, Φωτεινή, εμείς να φροντίσουμε την κατσίκα.

Οι δυο γυναίκες βγήκαν από την καλύβα.

– Ναι, από σένα, απάντησε ο γέρος τονίζοντας την τελευταία λέξη. Κοίταζε, Γιάννη, όλοι ακολουθούμε την τροχιά μας. Κι εγώ δεν είμαι πια νέος. Βέβαια, δεν νιώθω ανήμπορος κι άρρωστος. Μα θα πρέπει κι εγώ πριν περάσει πολύ καιρός να επιστρέψω στη γη που με γέννησε. Μου μένει όμως ακόμα ένα χρέος να εκτελέσω!

Ο Γιάννης άρχισε να νιώθει μια μικρή ταραχή μέσα του. Του φαινόταν ότι κάτι βαρύ θα ’πέφτε πάνω του. Όμως, ταυτόχρονα, ένιωθε κι εμπιστοσύνη, γιατί διαισθανόταν ότι δεν πρόκειται ποτέ κάτι κακό να προέλθει από τον γέρο-Ξεκούτη.

– Ξέρεις, εμείς εδώ, συνέχισε ο γέρος, είμαστε θεματοφύλακες μιας βαριάς κληρονομιάς. Το μέρος αυτό κρύβει μέσα του ένα μεγάλο θησαυρό· το θησαυρό της Ακάνθου. Που μέχρι σήμερα έχει μείνει ασύλητος. Μερικά κομμάτια αυτού του θησαυρού είναι σε κρύπτες στο υπόγειο της εκκλησίας, πίσω από τις οστεοθήκες, άλλα στο υπόγειο του γραμματικού μας, κι άλλα σ’ άλλες κρύπτες. Πρέπει να ξέρεις, Γιάννη, ότι αργά ή γρήγορα θα γίνει πόλεμος! Κι όταν φύγει ο Τούρκος και γίνει εδώ ελληνικό, πρέπει από τις κρύπτες να βγάλετε το θησαυρό στο φως του ήλιου, ν’ αποκτήσει πνεύμα. Αυτός ο θησαυρός, Γιάννη, είναι η αρετή των προγόνων μας.

Τον άκουγε συνεπαρμένος. Ο γέρος συνέχισε:

– Σ’ αυτό εδώ το βιβλίο είναι γραμμένες οι κρύπτες που φυλάγονται τα ευρήματα του θησαυρού που μέχρι σήμερα γνωρίζουμε. Βέβαια, έχουμε βρει μέχρι τώρα ένα πολύ μικρό μέρος μόνο. Το άλλο θα το βρούμε όταν γίνει εδώ λεύτερο. Στις μέρες σου ή στις μέρες των παιδιών σου. Θα βρούμε ίσως τότε και τον χρυσό αργαλειό, που σύμφωνα με την παράδοση, υφαίνει, υφαίνει, υφαίνει.

Ήπια μια γουλιιά από το γλυκό κρασί.

– Γράφουμε, Γιάννη, στο βιβλίο και πού βρίσκονται τα μνήματα για να κάνετε ανασκαφές. Υπάρχουν χιλιάδες τάφοι από την εποχή του Ομήρου, πριν απ’ αυτόν, και μέχρι που έπεσε η Βασιλεύουσα. Όλα μόνο ένα μέτρο κάτω από το χώμα. Πολλές φορές τα βρίσκουν και τ’ αλέτρια των γεωργών.

Πήρε ο γέρος από το πάτωμα το μαύρο βιβλίο.

– Αυτό εδώ το βιβλίο, Γιάννη, το έχω κρυμμένο στη βιβλιοθήκη μου. Κάτω από το καρυδένιο γραφείο, ακριβώς στη μέση, εκεί με προσοχή μπορεί να βγει μια μικρή πλάκα από το μαρμάρينو πάτωμα. Υπάρχει από κάτω ένα μολυβένιο κουτί για να μην περνάει η υγρα-

σία και μέσα σ' αυτό κρύβω το βιβλίο.. Όταν γίνει εδώ ελληνικό, εσύ ή τα παιδιά σου έχετε καθήκον να φέρετε στο φως το θησαυρό της Ακάνθου!

Σταμάτησε για λίγο να πει άλλη μια γουλιά κρασί.

– Στις κρύπτες, στο υπόγειο της εκκλησίας, βρίσκονται ακάνθια χρυσά νομίσματα που απεικονίζουν τον ταύρο με το λιοντάρι. Το νόμισμα αυτό το φκιάχναν οι πρόγονοί μας από το χρυσάφι που έβγαζε ο τόπος μας. Ήταν πολύ διαδεδομένο στην αρχαιότητα. Εγώ το είδα στα μουσεία της Ρουσίας. Βρίσκονται επίσης εκεί το στεφάνι με τον ανθό και χρυσά νομίσματα που φέρουν τον μακεδονικό αστέρα και τον ακροκέραμο. Σε μια άλλη κρύπτη της εκκλησίας, βρίσκεται πήλινο αγγείο με δυο λαβές που παριστάνει το βασιλιά στην άμαξά του και τις κοπέλες να παίζουν την άρπα. Στο υπόγειο του γραμματικού, σε μια αμπάρα για σιτάρι, έχουμε κρυμμένη μια επιτύμβιο μαρμάρινη πλάκα που απεικονίζει καθιστούς έναν άνδρα κι ένα νέο, σαν δάσκαλο και μαθητή. Και το αέτωμά του παριστάνει ένα λιοντάρι. Επίσης πλάκα που παριστάνει λιοντάρι να θανατώνει ταύρο. Έχουμε εκεί ακόμα τοιχογραφίες, σύνθεση με λιοντάρι, τίγρη και πίθηκο, καθώς και προτομές άνδρα και νεανία. Όλα αυτά είναι κληρονομιά που μας άφησαν οι πρόγονοί μας, εδώ και χιλιάδες χρόνια.

Σιωπή απλώθηκε στην καλύβα.

– Πώς μπορώ εγώ, γέρο-Ξεκούτη, να ανταποκριθώ σε τέτοια ευθύνη; είπε ο Γιάννης νιώθοντας βαριά την αποστολή που ο γέρος ήθελε να του αναθέσει. Και μετά πρέπει να μάθω τέχνη, να φροντίσω την αδελφή μου και τη μάνα μου.

Ο γέρος τον κοίταξε με το μειλίχιο χαμόγελό του.

– Μη φοβάσαι. Απ' αυτή την κληρονομιά μας θα αντλείς συνεχώς δύναμη... Αυτό το βιβλίο θα κάνει εσένα, κι όποιον μετά από σένα το πάρει, ατρόμητο και ακατανίκητο.

Ο Γιάννης ένιωθε μαγεμένος. Σαν όλα αυτά που ζούσε αυτή τη στιγμή να μην ήταν πραγματικότητα, αλλά ένα όνειρο που έβλεπε πολύ έντονα λίγο πριν ξυπνήσει. Απλωσε το δεξί του χέρι προς το μαύρο βιβλίο. Το σήκωσε κι ένιωσε το βάρος του.

Ο γέρος τον διέκοψε από τις σκέψεις του.

– Να σου πω δυο λόγια ακόμη και να φύγω, γιατί φοβούμαι ότι θα ξυλιάσουν έξω στο κρύο η μάνα σου και η αδελφή σου.

Έβγαλε από τη μέσα τσέπη του σακακιού του ένα φάκελο.

– Πάρε κι αυτό το φάκελο. Εδώ μέσα γράφω ότι αφήνω σε σένα τη βιβλιοθήκη μου. Θα δώσω αύριο και αντίγραφο στο γραμματικό του χωριού. Εσύ γνωρίζεις ότι σ' αυτή τη βιβλιοθήκη κρύβεται το μαύρο βιβλίο για το θησαυρό της Ακάνθου. Αν τα πράγματα καθυστερούν, ανάθεσε σ' ένα από τα παιδιά σου την προστασία του θησαυρού μέχρι να 'ρθει η ευλογημένη μέρα της αποκάλυψής του.

Σηκώθηκε ο γέρος να φύγει. Ο Γιάννης έβαλε το φάκελο στον κόρφο του και τον ακολούθησε στην πόρτα. Βγαίνοντας στην αυλή κοίταξε τον Γιάννη με γλύκα κι ευχαρίστηση.

– Σου εύχομαι να ζήσεις τη μέρα εκείνη...

Ύστερα φώναξε δυνατά: «Γυναίκες, έφυγα! Και του χρόνου!».

Και πήρε το κατηφορικό σοκάκι, να πάει στο αρχοντικό του.

Η μάνα του Γιάννη και η αδελφή του ήρθαν αμέσως από το πίσω μέρος της καλύβας μόλις άκουσαν τη φωνή του γέρου ότι έφευγε. Τουρτούριζαν από το κρύο. Η μάνα του κρατούσε τρία μεγάλα μαύρα κάρβουνα στο χέρι της. Μπήκε αμέσως στο σπίτι και τα 'βαλε στο μαγκάλι.

– Πώ, πω, τι κρύο! είπε η Φωτεινή.

– Πιες λίγο κρασί, της πρότεινε η μητέρα της.

Ο Γιάννης δεν έλεγε λέξη. Καμιά από τις γυναίκες δεν τον ρώτησε τίποτε. Έστρωσαν κόρη και μάνα μια τάβλα κι έβαλαν πάνω τα μαγειρεμένα ψάρια. Έφαγαν αμίλητοι κι αμίλητοι έπεσαν λίγο αργότερα να κοιμηθούν.

Με τον άγνωστο σε χρόνο γυρισμό έπαιρνε ο Γιάννης την άλλη μέρα το δρόμο για τ' Αγιονόρος. Μα αυτή τη φορά δεν κοίταζε τις κοφτερές πέτρες του καλντεριμιού. Ούτε καν έσκυβε το κεφάλι. Δεν ντρεπόταν τώρα· αντίθετα, αισθανόταν περήφανος.

Τραβούσε για τ' Αγιονόρος, αποφασισμένος να ζήσει την οικογένειά του και να πραγματοποιήσει έτσι ένα δεύτερο πόθο της ζωής του. Ν' αναδειχτεί σωστός νοικοκύρης. Το μεγάλο όνειρο για μόρφωση θα 'πρεπε να περιμένει...

IV

Ο Αλέξανδρος σηκώθηκε από το πεζούλι που καθόταν κι άρχισε να περπατάει στο λιθόστρωτο προς το Επταπύργιο, όπως ο πατέρας του περπατούσε κάποτε στο δρόμο για τ' Αγιονόρος. Πόσο κοντά αισθανόταν τον πατέρα του! Σαν να μπήκε μέσα του και τον τραβούσε στα βήματά του για το χιλιοχρονίτη πύργο. Μα κρατήθηκε· όχι, δεν θ' άφηνε τον πατέρα του να τον τραβήξει κοντά στον τόπο της φυλακής του. Αντίθετα, θα τον απελευθέρωνε και θα έφερνε την ψυχή του πατέρα του μέσα στο δικό του κορμί, να ζήσει εκείνος τη ζωή του γιου του, να αισθανθεί να πραγματοποιείται ο πόθος της ζωής του να μορφωθεί, μέσα στο παιδί του.

Και καθώς πάτησε με δύναμη το πόδι του να μην κάνει άλλο βήμα μπροστά, στήλωσε μακριά το βλέμμα μ' όλη του τη θέληση και ολότελα δοσμένος στο πνεύμα του πατέρα, άρχισε να του μιλάει: «Ναι, πατέρα... Σε νιώθω. Αυτή τη στιγμή σε μένα γυρνάει η σκέψη σου. Μα κι εγώ σε σκέφτομαι. Το ξέρω, αισθάνεσαι σαν απόκληρος της κοινωνίας. Ξέρω και τη συμφωνία σου με το Χάρο: Να μην σε πάρει πριν προφθάσεις να με σπουδάσεις... Καταλαβαίνω πως είμαι η αιτία που βρίσκεσαι στη φυλακή σου. Θα μπορούσες να ζούσες στο σπίτι σου με τους δικούς σου -να χαρείς κι εσύ λίγο τις στερνές σου ώρες. Εγώ είμαι ο αίτιος. Μα τι να κάνω; Πες μου... Μπορώ να διακόψω το γυμνάσιο. Σταματώ απ' αυτήν τη στιγμή. Μα συ πάλι θα πικραθείς, και πιο πολύ απ' όλους. Εγώ θα μπορέσω αργότερα να συμπληρώσω το κενό. Συ όμως θα μείνεις με την πίκρα πως άφησες στη μέση το σκοπό σου. Θα βλέπεις το έργο της ζωής σου κολοβό. Κάνε, λοιπόν, μόνο κουράγιο πατέρα μου -κουράγιο ώσπου να εκπληρωθεί ο σκοπός σου, ώσπου να σπουδάσω. Και τότε δεν θα είμαι εγώ ο μορφωμένος γιος σου, ο άνθρωπος των γραμμάτων, θα είσαι συ! Ναι πατέρα, το κατέχω, εσύ ζεις μέσα μου. Έλα λοιπόν, πατέρα, μέσα στο δικό μου κορμί, έλα να σε φιλοξενήσω. Έλα στα δικά μου χρόνια... Ναι, πριν τριάντα έξι χρόνια, ήσουν κι εσύ δεκαέξι χρονώ. Και τότε έπαιρνες το δρόμο για τ' Αγιονόρος· το δρόμο της σκλαβιάς. Πατέρα, ξέχασέ το αυτό· πες πως πήγες όχι στ' Αγιονόρος, αλλά στην πολιτεία, στη Σαλονίκη, για να σπουδάσεις. Έλα, πατέρα, στη δική μου θέση, εδώ στην πόλη και παρακολούθησε τη ζωή σου».

Στην ψυχή του Αλέξανδρου απλώθηκε μια παράξενη χαρά πρωτόγνωρη. Ήταν σαν να επέστρεφε στον πατέρα του ένα μικρό δώρο, ένα από τα πολλά που χάρισαν σε κείνον ο πατέρας του και η καλή του τύχη. Με βήμα, που δεν το άφηνε η λαφριά καρδιά του να πατήσει στη γη, άρχισε να κατεβαίνει από την παλιά ακρόπολη της πολιτείας προς την Καμάρα, εκεί που ενοικίαζε το δωμάτιό του. Βιαζόταν να φθάσει, να μελετήσει καλά, πολύ καλά για να πάει το άλλο πρωί στο γυμνάσιο.

Φθάνοντας στο σπιτάκι του μπήκε στο στενόμακρο δωματιάκι, με το τραπεζάκι, την ξύλινη καρέκλα, το κρεβάτι προς τη δυτική πλευρά που ήταν το παράθυρο και τη ντουλάπα με τα ρούχα.

Χαμογέλασε βλέποντας απλωμένες στο κρεβάτι σελίδες με την κάπως δυσανάγνωστη και γι' αυτόν τον ίδιο γραφή του. Πόσα χρόνια γράφω, συλλογίστηκε. Σχεδόν τρία, κι ακόμα δεν το 'χω τελειώσει. Γράφω-γράφω, μα κάπου τα γεγονότα μου ανατρέπουν τα γραμμένα, και ξαναρχίζω. Κάποια μέρα σκέφτηκε να δώσει στο έργο που έγραφε το όνομα «Το γιοφύρι της Άρτας». Μα του φάνηκε ότι ίσως να είναι παραπλανητικό. Ίσως να περίμενε ο αναγνώστης να διαβάσει για το πώς χτίζουν γιοφύρια, όταν έβλεπε ένα τέτοιο τίτλο. Αυτός όμως ασχολιόταν με τους ανθρώπους που γνώρισε από κοντά, τους ανθρώπους του μόχθου. Γι' αυτό, σ' αυτή τη φάση, είχε δώσει στο έργο του το όνομα «Οι Σκλάβοι», επειδή νόμιζε ότι αυτό εκφράζει πιο πετυχημένα τα θέματα που απασχολούσαν το βιβλίο που φιλοδοξούσε μια μέρα να ολοκληρώσει. Και σκεφτόταν ότι ίσως να 'ταν χρήσιμο, όσα αυτός γνώρισε να γίνουν και σ' άλλους γνωστά. Οι φίλοι του στην πολιτεία, τη Σαλονίκη, όχι μόνο δεν γνώριζαν είχαν αντίληψη της ζωής των ανθρώπων στο χωριό, αλλά ούτε καν μπορούσαν να φανταστούν τι αυτοί περνούν.

Καθιερώθηκε, κάθε Τρίτη να κάνουν οι φίλοι ένα περίπατο στη θάλασσα και να συζητούν -να το φιλοσοφούν όπως συνήθιζαν να λένε. Και επειδή έκαναν αυτές τις συζητήσεις περπατώντας στην παραλία της πολιτείας -συνήθως τα βράδια, αγναντεύοντας τα φώτα της πόλης- δώσαν στον εαυτό τους την καθόλου μετριόφρονη ονομασία «Οι παραλιακοί φιλόσοφοι».

Την ώρα που ο Αλέξανδρος συμάζευε τις απλωμένες και κακογραμμένες σελίδες του,

χτύπησε η πόρτα του κι ο Αχιλλέας, μπήκε στο δωμάτιό του.

– Ο σκλάβος ασχολείται με τους «Σκλάβους» του; ρώτησε βλέποντάς τον με τα χειρόγραφα στα χέρια.

– Και ειδικότερα, αυτή τη στιγμή, με τους παραλιακούς φιλοσόφους, παρακαλώ!

– Μεγάλη τιμή για μας, αλλά ξέρεις, εμένα με συγκινούν περισσότερο οι ζωντανοί άνθρωποι και λιγότερο οι καρικατούρες τους στα χαρτιά. Και καθότι σήμερα είναι η ημέρα του Θεού και της εβδομάδας Τρίτη, ήρθα να σε πάρω για τον καθιερωμένο μας περίπατο. Μερικοί ακόμη περιμένουν έξω από την πόρτα.

– Βεβαίως, αλλά σήμερα είναι και κάτι ιδιαίτερο!

– Ά, στον κόρακα, είναι τα γεννέθλια του Μάνθου. Αυτός ήταν λοιπόν ο λόγος που ο πονηρούλης με σκοντούσε το μεσημέρι στο βιβλιοπωλείο να αγοράσω ένα πακέτο χαρτί πολυγράφου...

– Τι να το κάνει;

– Δεν ξέρω, αλλά κάτι έχει στο νου του...

– Εγώ, Αχιλλέα, του πηγαίνω πάντα στα γεννέθλιά του ένα «χιλιαράκι» με κρασί από το χωριό μου.

Άφησε πρόθυμα ο Αλέξανδρος τα γραπτά του, πήρε κάτω από το κρεβάτι ένα μπουκάλι με ψάθινο περιτύλιγμα, και ακολούθησε τους φίλους του

Πρώτα ο Αλέξανδρος συνδέθηκε με τον ψηλό και λιγνό Αχιλλέα. Μολονότι ο νέος δεν ήταν φοβερά λεπτός, οι συμμαθητές του τον αποκαλούσαν «στέκα», εννοώντας τη στέκα του μπιλιάρδου. Ο Αχιλλέας μετέφερε στον Αλέξανδρο αυτά που άκουγε από τον πατέρα του, που ήταν συνδικαλιστής σ' ένα σωματείο μηχανουργών. Και ο Αχιλλέας ενδιαφερόταν πολύ για τις διηγήσεις του Αλέξανδρου για το χωριό και το Αγιονόρος. Μέσα σ' ένα χρόνο έγιναν οι καλύτεροι φίλοι.

Ο Αχιλλέας είχε φίλο, τον Νίκο, που εντυπωσίαζε με τον απότομο συχνά τρόπο του, φώναζε, μάλωνε, αλλά ποτέ δεν κρατούσε κακία. Ο δυό τους συναντιόντουσαν συχνά τα βράδια, συζητούσαν και πήγαιναν στο λούνα-παρκ πίσω από την εκκλησία της Αγίας Σοφίας να παίξουν μπιλιάρδο και ποδοσφαιράκια. Οι συζητήσεις τους είχαν τις περισσότερες φορές άδοξο τέλος και κατέληγαν σε διαφωνία, το αποτέλεσμα της οποίας συνόψιζε ο Νίκος στη φράση:

– Καλά, μίλα εσύ Αχιλλέα για το πώς γράφεται η λέξη μπριζόλα· εμένα μ' ενδιαφέρει μόνο να την έχω στο πιάτο μου!

Μια μέρα, ο Νίκος, απευθύνθηκε στον Αλέξανδρο:

– Ρε, σύ, μοιάζεις με τον ηθοποιό Στέφο Καζάζη και σε συμπαθώ! Θέλεις να γίνουμε φίλοι;

– Γιατί όχι;

Κι έτσι σχηματίστηκε η πρώτη τριάδα. Στην ίδια τάξη στο σχολείο πήγαινε και ο Μάνθος, λεπτοκαμωμένος, αιώνιος εραστής της Φυσικής. Μελετούσε τη θεωρία της σχετικότητας και διάβαζε βιβλία και θεωρίες που είχαν να κάνουν με την καταγωγή του ανθρώπου και τη δημιουργία του σύμπαντος. Ήθελε να γίνει γιατρός και ισχυριζόταν ότι δεν πίστευε στον Χριστό.

Μια μέρα του λέει ο Αλέξανδρος:

– Μάνθο, είμαστε τρεις φίλοι, δεν έρχεσαι και συ στην παρέα μας;

– Με χαρά!

Κι έτσι έγιναν τέσσερις.

Την παρέα αυτή παρατήρησε ο συμμαθητής τους Χαρίλαος, ο πρώτος μαθητής της τάξης. Ωραίος, πλούσιος, κοινωνικός, δεν ήθελε να υπάρχει ένας τέτοιος κύκλος στον οποίο να μη συμμετέχει ο ίδιος. Πλησίασε τους φίλους, τους άκουγε και μιλούσε μαζί τους. Οπότε του πρότεινε ο Μάνθος:

– Δεν έρχεσαι, Χαρίλαε, στην παρέα μας;

– Τι να το κάνουμε το λίπος; Αυτός είναι χάπι και του κάνουν ψιλό γαζί! Διαμαρτυρήθηκε ο Νίκος. Αλλά δεν επέμεινε στην άποψή του κι έτσι με τον Χαρίλαο έγινε η πεντάδα των παραλιακών φιλοσόφων.

Καθώς κατέβαιναν τώρα προς την πλατεία του Διοικητηρίου, τους σταμάτησε ο Μάνθος. Έβγαλε από την τσέπη του και τους έδωσε εισιτήρια λεωφορείου λέγοντας:

– Αυτό το βράδυ δεν θα απολαύσετε την νύχτα περπατώντας στην παραλία... Θα κάνου-

με ένα τσιμπούσι στο εξοχικό της γιαγιάς μου στην Ανω Τούμπα! Όλα πληρωμένα από μένα!

- Μπράβο Μάνθο! παρατήρησε ο Νίκος. Είσαι ικανός ακόμα και για εκπλήξεις... Αλλά μη φοβάσαι, ξέρουμε ότι έχεις γεννέθλια. Πάρε και το δώρο σου: Ένα πακέτο χαρτί πολυγράφου! Αυτό που «παζάρεβες» να σε πάρει ο Αχιλλέας. Το μόνο που δεν ξέρω είναι τι θα το κάνεις. Πάντως της γιαγιάς, σε προειδοποιώ, θα της τσούζει...

Ενώ περίμεναν στην αφετηρία για τα λεωφορεία της Τούμπας, βλέπουν να κατεβαίνει το δρόμο του Διοικητηρίου μια ξανθιά κοπελίτσα με τη μαθητική της ποδιά και μια τριμμένη δερμάτινη τσάντα με βιβλία. Είχε κάτι το ναζιάρικο το βήμα της.

– Βρε, αυτή την ξέρω! εξεπλάγη ο Νίκος. Τη βλέπω στη στάση που παίρνω το λεωφορείο για να πάω στο φροντιστήριο των γερμανικών. Συμμαθητές, θά 'ρθω στο τσιμπούσι σε δυο ώρες.

Μόλις πέρασε από μπροστά τους η μαθήτριά, ο Νίκος την κοίταξε με βλέμμα παλιού γνώριμου και της είπε.

- Δεσποινίς, να σε πειράζουμε;

Εκείνη έστριψε τη ματιά της σ' αυτόν, χαμογέλασε και συνέχισε το δρόμο της. Ευφορία πλημμύρισε τον νέο. Αφησε τους άλλους και ακολούθησε την ξανθιά. Σε λίγο βάδιζαν πλάι-πλάι σαν παλιοί φίλοι.

Η παρέα με τους υπόλοιπους έφτασε σε περίπου μισή ώρα στον προορισμό της. Ο Μάνθος πήγε πρώτα στην ψησταριά στο τέρμα των λεωφορείων, μια τρύπα δηλαδή, όπου ένας μεσσόκοπος έψηνε στα κάρβουνα κρέας περασμένο σε καλαμάκια, και ψώνισε μια αγκαλιά «καλαμάκια» σε λαδόκωλα. Έστερα αγόρασε τις απογευματινές εφημερίδες, και τράβηξαν όλοι για το εξοχικό...

Ήταν ένα προπολεμικό εισόγειο σπίτι, μέτρια συντηρημένο, αλλά με μεγάλο οικόπεδο που τελείωνε στο ποταμάκι της περιοχής. Τους κατενθουσίασε. Ανέβασαν γρήγορα από το υπόγειο τις βάσεις και τα σανίδια από ένα ξύλινο κρεβάτι, και έστησαν κάτω από την μεγάλη συκιά της αυλής ένα λίγο χαμηλό, αλλά μια χαρά βολικό τραπέζι. Καρέκλες, ποτήρια και μαχαιρουπήρονα ύπήρχαν άθρονα. Το πρόβλημα βέβαια ήταν να μην κρυώσει το κρέας ώσπου να φτάσει ο ερωτιάρης της παρέας. Τελικά άναψαν μία πρόχειρη φουφού για να το συντηρήσουν ζεστό.

Όταν έφτασε ο Νίκος, στρώθηκαν να τρώνε και να πίνουν με απόλαυση. Κοιτούσε ο ένας τον άλλο και επιβεβαίωνε με τη ματιά του: «Ωραίο, πολύ ωραίο!». Ανοιξαν κι ένα τρανζιστοράκι κι άκουγαν λαϊκούς σκοπούς.

Αδειασαν το πρώτο πιάτο τους. Πήραν συμπλήρωμα κρέας από την λαδόκωλα, και κρασί από το «χιλιάρικο» του Αλέξανδρου. Ένιωθαν χορτάτοι και ευχαριστημένοι.

Και ενώ περίμεναν οι φίλοι να ξεκινήσει ο Νίκος την διήγηση για την πρόσφατη κατάκτησή του, άρχισε ο Χαρίλαος να μιλάει για γυναίκες. Ανέφερε τις κατακτήσεις του, πόσες φιλενάδες έπιασε το καλοκαίρι, τότε που βρισκόταν στην Αθήνα και δεν μπορούσε να γλιτώσει από τα κορίτσια. Βάδιζε κι αυτά έκαναν πίσω του σειρές, τρόπος του λέγειν. Ο Νίκος βαριόταν να ακούει για τις κατακτήσεις του άλλου. Αυτός είχε πολύ περισσότερες και διηγόταν πολύ πιο όμορφα. Ποτέ όμως δεν μιλούσε στην παρέα έτσι. Δεν ήταν παραμυθάς.

– Ακούστε με όλοι, διέκοψε τον Χαρίλαο. Εγώ, ξέρετε, δεν σκέφτομαι όταν μιλώ αν προσβάλλω ή δεν προσβάλλω κανένα. Δεν τις γουστάρω τέτοιες λεπτότητες. Εγώ λέω στον εαυτό μου: Νίκο, είναι σωστό αυτό που θα πεις; Κι αν είναι σωστό το λέω. Ε, λοιπόν, και τώρα δεν θα μιλούμε για γυναικοδουλειές. Είμαστε φιλόσοφοι και πρέπει να φιλοσοφούμε!

Τον κοιτούσαν οι άλλοι με περιέργια.

Χάρηκε που κανένας δεν μπορούσε να μιλήσει γι' αυτό το θέμα και κοίταξε τον καθένα χωριστά λέγοντας με τη ματιά: «Εδώ σ' έχω παλικάρι... Μπορείς να φιλοσοφείς για γυναίκες;».

– Εγώ, να σας πω την αλήθεια, είμαι ευχαριστημένος απ' τη ζωή μου. Δεν είμαι πολύ καλός μαθητής. Δεν είμαι όμως μόνο μαθητής. Δεν ξέρω Φυσική όπως ο Μάνθος. Ούτε

Μαθηματικά όπως ο Χαρίλαος. Ούτε μιλώ για Φιλοσοφία όπως ο Αχιλλέας. Ούτε γράφω χαρτιά σαν τον Αλέξανδρο, με τα οποία αυτός θέλει ν' ανάψει στα λυχνάρια του χωριού του την αρχαία ελληνική φλόγα. Ξέρω όμως άλλα πράγματα, που πολλές φορές είναι πιο χρήσιμα. Εγώ κάνω άλλη ζωή· πετώ την τσάντα κι αρπάχνω την τσάπα. Μπορείτε σεις να σκάψετε; Μα θα μου πείτε είστε καλοί μαθητές και γω δεν είμαι. Καλά... Εγώ όμως κυνηγώ γυναίκες. Θα μάθω τις γυναίκες. Και σχεδόν άρχισα να τις καταλαβαίνω· και ξέρεις τι θα πει να καταλάβεις τη γυναίκα και να 'σαι παιδί; Εγώ, φιλαράκια μου, φιλοσοφώ πάνω στις γυναίκες. Νομίζετε σεις πως υπάρχουν φιλόσοφοι μονάχα σαν τον Σωκράτη και τον Αριστοτέλη; Εδώ υπάρχει ο σοφός των σοφών, ο φιλόσοφος της φιλοσοφίας της γυναίκας, ο μεγάλος Καζανόβας. Αυτός είναι ο δάσκαλός μου. Απ' αυτόν έμαθα τι είναι γυναίκα, τι κάνει, με τι ασχολείται...

Ησυχία είχε απλωθεί στην παρέα. Παραδέχονταν οι άλλοι την υπεροχή του. Εκείνος πήρε αναπνοή, το πρόσωπό του κοκκίνισε ελαφρά και η φουντίτσα των μαλλιών του έπεσε στο μέτωπο.

– Όπως ο Αλέξανδρος όταν γράφει κάθετα και σκέφτεται, έτσι σκέφτουμε κι εγώ. Γιατί δεν καταλαβαίνεις τις γυναίκες όταν δεν είσαι στοχαστικός. Γι' αυτό όταν χωρίζω με μια φίλενάδα μου δεν πάω στο σπίτι για να κοιμηθώ αμέσως. Ξαπλώνω στο κρεβάτι, έχω σβηστά τα φώτα, και σκέφτομαι τι είναι γυναίκα, τι κάνει και τι σχέση έχει με τον άντρα. Βρίσκω τι δουλειά κάνει ο άντρας, τι δουλειά η γυναίκα, βρίσκω τί διαφορές και τί ομοιότητες έχουν.

Τον σταμάτησε ο Μάνθος.

– Τι δουλειά κάνει ο άντρας και τι η γυναίκα;

– Ο άντρας κάνει άπειρες δουλειές, η γυναίκα μια, κι αυτή στο κρεβάτι!

Όλοι γέλασαν αυθόρμητα.

– Μεγάλη μπαρούφα! κορόιδεψε ο Μάνθος.

Πήρε μετά το λόγο ο Αχιλλέας.

– Νομίζω αρκετά μιλήσαμε για το σοφό των σοφών! Ας μιλήσουμε τώρα για τίποτε πιο πεζό! Για πες μου, Μάνθο, τι έκανες σήμερα με την έκθεση που μας έβαλαν να γράψουμε στο γυμνάσιο;

– Ωχ, άλλη μια λαμπρή μέρα στη μαθητική μας ζωή, γέλασε πικρόχολα εκείνος. Σκεφθείτε, μαθαίνουμε στο πρώτο δίωρο της ημέρας για την Αθηναϊκή Δημοκρατία, στον Επιτάφιο του Περικλή από τον Θουκυδίδη. Και στο δεύτερο δίωρο μας ζητούν να γράψουμε έκθεση με θέμα «Η σημασία της θυσίας του ιερέα Παπανικόλα που κατακρεουργήθηκε από τους κομμουνιστάς». Τι τους γράφεις, λοιπόν; Έδωσα την κόλλα μου γράφοντας μόνο μια λέξη: «Ελευθερία».

– Αρκεί, παρατήρησε ο Αχιλλέας. Αυτή η λέξη τα λέει όλα... και κατά τους αρχαίους, το λακωνίζειν εστί φιλοσοφείν!

– Τελικά, παρατήρησε ο Αλέξανδρος, αυτό που ο Μάνθος εκφράζει με μια λέξη, εγώ χρειάστηκα τρεις με τέσσερις σειρές για να το πω. Έγραψα κάτι τέτοιο, ότι όταν το χέρι δεν είναι ελεύθερο, αρνείται να γράψει.

– Λίαν ποιητικό, τόνισε σηκώνοντας τα φρύδια του ο Νίκος. Και εξασφαλίζει βεβαίαν οκταήμερον αποβολή από το Γυμνάσιο, Αλέξανδρε... Και εις ανώτερα!

– Το εκπληκτικό είναι, μίλησε πάλι ο Μάνθος, ότι γράφουμε εκθέσεις μόνο σύμφωνα με τις εγκυκλίους που στέλνει το Υπουργείο Παιδείας. Θα 'θελα να ξέρω ποιός ο ρόλος τέλος πάντων των καθηγητών μας, αν τα θέματα μας τα βάζει το Υπουργείο; Και το φοβερότερο, το Υπουργείο μετά βραβεύει τις καλύτερες. Πέστε μου, να ξέρω, σε τι αποσκοπούν όλ' αυτά.

– Ο νοών, νοείτω! παρατήρησε ο Αχιλλέας.

Οι νέοι αλληλοκοιτάχτηκαν με θλίψη. Το λόγο πήρε ο Χαρίλαος.

– Δεν έπρεπε να το κάνετε αυτο! κοίταξε επιτιμητικά τον Μάνθο και τον Αλέξανδρο. Είναι ανόητο. Πρέπει να σκεφτείτε το μέλλον σας. Τι θα κάνετε αν χαλάσουν τη διαγωγή σας; Θα αποκλειστείτε από το Πανεπιστήμιο. Μην παριστάνετε τον ήρωα.

– Δεν παριστάνω τον ήρωα, διαμαρτυρήθηκε ο Μάνθος. Κατάσταση όμως είναι αυτή; Δεν περνάει βδομάδα χωρίς να μας στείλουν εγκυκλίους από το Υπουργείο για να γράψουμε έκθεση. Το ένα θέμα μετά το άλλο, όλο εκθέσεις, διαγωνισμοί και βραβεία! Και άκου θέματα: τότε η σημασία του στρατού, τότε του Ναυτικού, και τώρα της θυσίας του Παπανι-

κόλα! Δεν το μπορώ πια! Αρνούμαι να το κάνω και ας με τιμωρήσουν!

Σιωπή επικράτησε. Η ατμόσφαιρα έγινε βαριά.

– Ας ελπίσουμε ότι οι καθηγητές μας έχουν πιο πολύ μυαλό από μας και το Υπουργείο, διέκοψε τη σιωπή ο Αχιλλέας. Αλλιώς βλέπω να 'ρχονται μπουρίνια.

Ο Αχιλλέας επέλεξε ένα πιο διασκεδαστικό θέμα και στράφηκε στον Αλέξανδρο.

– Έχω ένα μήνυμα για το σοφό γέρο του χωριού σου, τον γερο-Ξεκούτη, σχετικά με τον ήρωά του, τον Μεγαλέξανδρο, που τόσα χρόνια πιπίλιζε τα μυαλουδάκια των παιδιών στο χωριό σου.

– Μπορώ να σου πω με βεβαιότητα, ότι θα μεταφέρω το μήνυμά σου όταν τον επισκεφτώ στα επουράνια.

– Διάβασα κάπου, συνέχισε ο πρώτος, ότι ο Μεγαλέξανδρος ήταν πολύ δυστυχής γιατί δεν υπήρχε άλλος κόσμος να κατακτήσει!

– Πολύ ενδιαφέρον, αν αληθεύει. Πάντως θυμούμαι ότι ο γερο-Ξεκούτης έλεγε: Το άλογο του Μεγαλέξανδρου έσερνε πίσω του γράμματα! Και αν δεν απατώμαι, στον όρκο του αναφέρει ότι στην επικράτειά του οι άνθρωποι θα ξεχωρίζουν με μόνο κριτήριο την αρετή.

Πετάχτηκε ο Μάνθος.

– Ζήσε στον κόσμο σου, Αλέξανδρε! Πού την είδες την αρετή; Ποιόν ενδιαφέρει; Τι όνειρα θερινής νυκτός είναι αυτά;

– Δεν είπα ότι ισχύει! Είπα τι ορκίστηκε ο ήρωας του γερο-Ξεκούτη. Και μπορώ να σου πω πού και πότε!

– Ευχαριστώ πολύ, το ξέρω ακόμα κι εγώ! Στο συμπόσιο, στην Ώτιδα της Ασσυρίας, το 324 π.Χ. Φοβάμαι, όμως, φίλε μου, ότι θα σου 'κανε περισσότερο καλό, αντί να ασχολείσαι με τις σοφίες του γερο-Ξεκούτη, να ασχοληθείς μ' αυτά που γράφουν τις τελευταίες μέρες οι εφημερίδες. Αν τις διαβάσεις με ανοιχτά μάτια, θα ενημερωθείς πλήρως για την ταλαίπωρή σου την αρετή. Για το πόσο μετράει. Και για το ποιόν ενδιαφέρει.

– Εξακολουθώ να διαβάζω εφημερίδες και μάλιστα με ανοιχτά μάτια!

– Ε, τότε άκου! Έχω μέσα στο δωμάτιο μαζεμένες τις εφημερίδες των τελευταίων ημερών. Ευχαριστώ σου διαβάζω τι γράφουν, μήπως και τ' αυτιά σου λειτουργούν καλύτερα από τα μάτια σου.

Πήγε στο σαλόνι και γύρισε με μια αγκαλιά ελαφρώς τσαλακωμένες εφημερίδες υπό μάλης. Τις τοποθέτησε στο κάθισμα δίπλα στο τραπέζι κι άρχισε να παίρνει μια-μια και να διαβάζει τα σημαντικότερα γεγονότα.

– Όλες αυτές αναφέρονται στις βιαιότητες που έγιναν στις έξι και επτά Σεπτεμβρίου του 1955 κατά της ελληνικής ομογένειας στην Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, την Ίμβρο και την Τένεδο. Στις μέρες μας.

Πήρε βαθειά ανάσα.

– Αναφέρονται αυτολεξεί οι μαρτυρίες ενός Αμερικάνου και μιας Γερμανίδας: *«Ο όχλος υπήρξεν αχαλίνωτος· ουδέποτε μέχρι σήμερα, κατά την πρόσφατον ιστορίαν της, η αρχαία αυτή πόλις έζησε τοιαύτην καταστροφήν και βαρβαρότητα. Δεν υπάρχει τίποτε πλέον όρθιο που να δικαιολογεί νέαν επέμβασιν του όχλου. Η καταστροφή είναι ολική. Τα πάντα κείνται σε ερείπια»*. Μιλούσαν για δεύτερη Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Ο όχλος που κατέστρεφε και λεηλατούσε μετακινιόταν με φορτηγά, κρατούσε σημαίες και φώναζε: *«Μέχρι τις δώδεκα σπάσιμο, μετά τις δώδεκα σφάζιμο»*. Αναφέρονται ακόμη, δηλώσεις βουλευτή της Κωνσταντινούπολης στη Βουλή της Τουρκίας στις 12 Σεπτεμβρίου, που λέει: *«Βγήκα στη λεωφόρο που είναι κοντά στο σπίτι μου, πλησίον του Ηρώου του Ταζίμ. Από κει παρακολούθησα τους νέους. Εγώ για να μεταφέρω λίγο χόμα του κήπου μου περίμενα έξι μέρες το φορτηγό και τώρα παρακολουθούσα 21 φορτηγά να περνούν γεμάτα με λογής-λογής ανθρώπους που κρατούσαν καινούργιες σημαίες. Ακολουθούσαν ύστερα άλλα 13 φορτηγά με το ίδιο φορτίο. Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα αυτή η μεταδοτική ασθένεια, αυτή η κινητοποίησης στράφηκε προς όλες τις κατευθύνσεις, προς τα νησιά, προς τα παραλιακά προάστια του Βοσπόρου, προς τις περιοχές του Πέραν»*.

– Πές μας, Μάνθο, τι κατασράφηκε, ρώτησε ο Νίκος.

– Καταστράφηκαν 80 εκκλησιές, 2000 σπίτια, 4400 καταστήματα, εργοστάσια, ξενοδοχεία, φιλανθρωπικά ιδρύματα, νεκροταφεία, σχολεία. Κι εδώ, γράφει για την ευτυχία να είσαι γυναίκα. Οι βιασμοί γυναικών και κορασίδων στην Κωνσταντινούπολη και τα νησιά

Ίμβρο και Τένεδο ξεπερνούν τους 2000. Κι αν θέλετε να ενεργοποιήσετε και τα μάτια σας, εδώ σ' αυτές τις εφημερίδες βλέπετε σε φωτογραφίες την καταστροφή.

Ο Μάνθος γυρνούσε τις εφημερίδες δεξιά-ξερβά για να τις διακρίνουν οι νέοι.

– Εδώ, είναι ο κατεστραμμένος ναός του Αγίου Δημητρίου Ταταούλων, εδώ η εκκλησία των Βλαχερνών, εδώ της Παναγίας της Σούδας Εγρινάλου, να το Αγίασμα της Ζωοδόχου Πηγής, εδώ ο ναός της Αγίας Τριάδας και του Αγίου Νικολάου του Τοπ-Καπί.

Ύστερα έδειξε ο Μάνθος τις καταστροφές στους τάφους των Πατριαρχών, τις καταστροφές του νεκροταφείου Σισλή, το νεκροταφείο της νήσου Πρώτης, καθώς επίσης και εικόνες από την καταστροφή του Ζαπτείου Παρθεναγωγείου και του μνημείου του ευεργέτη Γ. Ζαρίφη.

Πίκρα, λύπη και αγανάκτηση ένιωθαν οι νέοι. Μολονότι είχαν διαβάσει από μέρες για τις βαρβαρότητες και τις καταστροφές, ξαναζωντάνευαν μπροστά στα μάτια τους καθώς κοιτούσαν τις εφημερίδες με τις φρικαλεότητες.

Στράφηκε ο Μάνθος ακόμα μια φορά στον Αλέξανδρο.

– Τα άκουσες και τα είδες; Ληηλασίες, βιασμοί, εμπρησμοί εκκλησιών, καταστροφές νεκροταφείων! Ακόμα και νεκρός δεν βρίσκει κανείς την ηρεμία του. Φαντάζεσαι τι σημαίνει να ξεριζώνεται μισό εκατομμύριο κόσμος που ζει εκεί από τότε που κτίστηκε η Κωνσταντινούπολη; Και να αναγκάζονται οι άνθρωποι να φεύγουν και να παίρνουν μαζί τους ακόμα και τους νεκρούς τους; Όλα αυτά γίνονται, τ' ακούν και τα βλέπουν όλοι, σ' Ανατολή και Δύση και σιωπούν. Γιατί σιωπούν; Επειδή κρίνουν ότι αυτό τους συμφέρει. Και θα συνέφερε και σένα περισσότερο αν, αντί να ασχολείσαι με τους όρκους του Μεγαλέξανδρου ότι στην Κοινοπολιτεία του θα ισχύει η αρετή, καταλάβαινες τι ισχύει στις σημερινές κοινοπολιτείες! Υπάρχουν και σήμερα κοινοπολιτείες, μόνο που σ' αυτές ισχύει μόνο το στυγνό συμφέρον! Αυτός είναι ο κανόνας που διέπει τον κόσμο! Ξύπνα, Αλέξανδρε!

– Δεν θα ισχυριστώ ότι είναι εκτός πραγματικότητας αυτά που λες! Και αν σήμερα οι κοινωνίες διέπονται από το συμφέρον, τιμή και δόξα στον Μεγαλέξανδρο που πριν από δυο χιλιάδες τριακόσια χρόνια θέσπισε ως κανόνα λειτουργίας της Κοινοπολιτείας του την αρετή. Και ως κανόνας συμπεριφοράς με εμπνέει περισσότερο η αρετή από το συμφέρον. Στο κάτω-κάτω της γραφής αυτό είναι η πνευματική μας κληρονομιά. Αυτά μας δίδαξαν οι πρόγονοί μας! Κι έχουμε υποχρέωση απέναντι σ' εκείνους και στον εαυτό μας να καλλιεργούμε και να διαδίδουμε αυτή την κληρονομιά.

– Επιτέλους, έγινε ρεαλιστής ο Αλέξανδρος! γέλασε καλοπροαίρετα ο Αχιλλέας. Τώρα έπιασες σωστά το σφυγμό. Σε παρακαλώ, φιλαράκο μου, προσγειώσου. Για ποια κληρονομιά, που καλλιεργείται σε ποια χώρα, μιλάς; Για ποια κοινωνία; Ποιος ασχολείται σ' αυτή τη χώρα με την καλλιέργεια της αρετής; Θέλεις να δεις στις εφημερίδες με τι ασχολούνται οι άνθρωποι; Να σου πω τι ήταν προχθές τα κύρια θέματα; Ήταν πόσο κοστίζουν τα φορέματα της βασίλισσας! Πόσα τα χρυσαφικά της και πόσοι ήταν στα πάρτι που οργανώνει και που πληρώνει αυτός ο λαός! Και άρχισα από τα πολύ αθώα. Μήπως θέλεις να μάθεις πώς καλλιεργούν οι πολίτες αυτής της χώρας την αρετή, την ώρα που άλλοι σφαγιάζονται και ξεριζώνονται; Καλλιεργούν την αρετή κάνοντας γύρους στο κρεβάτι ενός ετοιμοθάνατου.

– Τι θα πει ετοιμοθάνατος; παρενέβη ο Χαρίλαος. Λείψανο είναι. Περιφέρονται γύρω από το λείψανο του γενναίου στρατηγού, που συμβαίνει να είναι και Πρωθυπουργός, ώσπου να τα βρουν μεταξύ τους. Και μην παραξενευτείτε, αν τον δείτε καμιά μέρα να τον γυρνούν βαλσαμωμένο στην Πλατεία Συντάγματος και με ακίνητο χέρι να χαιρετάει τους περαστικούς.

– Η φαντασία σου καλπάζει, παρατήρησε ο Μάνθος.

– Γιατί; Εσύ δεν μίλησες για ρεαλισμό; Κι αυτά που σου λέω είναι επίσης ρεαλιστικά. Όλος ο κόσμος αυτής της χώρας ασχολείται μ' ένα ετοιμοθάνατο. Όχι, λέει, δεν είναι ετοιμοθάνατος, ζει και κυβερνάει τη χώρα. Και τι θα γίνουμε αν μας φύγει. Εμείς τα ορφανά. Περίμενε, σου λέω εγώ, ότι θα φέρουν και καμιά εικόνα να προσκυνήσει και ν' αναστηθεί.

– Σιγά, ρε, γλέβασε ο Αχιλλέας. Μας φτάνει ένας· δεν θέλουμε κι άλλους Λάζαρους!

Ο Αλέξανδρος πέρασε στην αντεπίθεση:

– Τι σοφά που μιλάτε, φιλαράκια μου. Αυτά ακούω να λένε και στα «Βαρελάκια», στο ταβερνίδιο απέναντι από το σπίτι μου, κάθε βραδάκι που περνώ. Σας τιμάει που είστε τόσο νέοι και μιλάτε τόσο σοφά όπως μιλούν και στα καφενεία οι μεγάλοι έχοντας αντζούγες στο πιρούνι και αρκετή ρετσίνα στην κοιλιά!

– Λέγε, στο ψητό, αδημονούσε ο Μάνθος.

– Βέβαια, στο ψητό. Στον ρεαλισμό σου! Αν είναι ρεαλισμός να αναγνωρίζεις ότι διέπει τις κοινωνίες σήμερα το συμφέρον, τότε είναι επίσης ρεαλισμός να τα κατεβάζεις και να κάνεις καμάρες... Αυτό, όμως, μας δίδαξαν οι πρόγονοί μας; Ή, μήπως, μετράει το τι κάνουμε εμείς για μια κοινωνία πιο δίκαιη, πιο ανθρώπινη; Και, γιατί όχι, για μια κοινωνία που διέπεται από την αρετή! Μήπως αυτό είναι η βαριά μας κληρονομιά; Μήπως πάνω σ' αυτά πρέπει να εμβαθύνουμε, αυτή την κληρονομιά να καλλιεργήσουμε; Να βάλουμε κι εμείς μια πετρούλα στο οικοδόμημα της αρετής!

Οι άλλοι άκουσαν και έμειναν σιωπηλοί. Ακούγονταν βαριά στ' αυτιά τους τα λόγια του. Δύσκολα, απραγματοποίητα. Αλλά δεν ήξεραν και κάτι καλύτερο.

Ο Αλέξανδρος προσπάθησε ν' αλλάξει θέμα. Τράβηξε το μπουκάλι με το μαύρο κρασί στο πλάι του.

– Ξέρετε ότι αυτό το κρασί είναι από τ' αμπέλι μας. Και τα σταφύλια τα έχουν μαζέψει, εκτός των άλλων, και τα χεράκια τρυφερών νεανίδων;

– Α, βέβαια, γέλασε ο Μάνθος, διακρίνεις ακόμη στο κρασί το άρωμά τους.

– Ξέρετε όμως, ότι στα αμπέλια της Ακάνθου αναφέρεται ο Θουκυδίδης; Λέει ότι οι συγχωριανοί μου τότε, στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, άλλαξαν μέτωπο, αποσκίρτησαν από τους Αθηναίους και προσχώρησαν στους Πελοποννησίους, για να μην τους καταστρέψει ο βασιλιάς της Σπάρτης Βρασίδα, τ' αμπέλια!

– Μπράβο, μπράβο, συμφωνώ μαζί τους, φώναξε ο Νίκος, τιμή και δόξα στους αρχαίους Ακάνθιους!

Ο Αλέξανδρος έμεινε για μια στιγμή σκεπτικός, αλλά μετά πήρε το θάρρος να πεί:

– Νομίζω ότι παραλείψαμε κάτι. Δεν πρέπει να κάνουμε μια σπονδή αυτό το βράδυ;

– Ναι, βέβαια, βέβαια, ειρωνεύτηκε ο Αχιλλέας. Προτείνω να κάνουμε σπονδή με το ωραίο αυτό κρασί της Ακάνθου στους αρχαίους ημών προγόνους!

Γέμισαν τα ποτήρια. Τα πήραν στα χέρια και σηκώθηκαν. Έριξαν λίγες σταγόνες στη γη. Ο Αλέξανδρος είπε.

– Στο πνεύμα των αρχαίων προγόνων!

Έφεραν τα ποτήρια στα χείλη τους. Ήπιαν το κρασί κι έριξαν τις τελευταίες σταγόνες πάλι στη γη.

Κάθισαν μετά στο τραπέζι. Ξαναδοκίμασαν το μυρωδάτο κρασί. Ο Μάνθος παρατήρησε:

– Το πνεύμα των αρχαίων προγόνων! Για να δούμε τι θα γίνει και με μας. Θα το καλλιεργήσουμε; Ή θα γίνουμε όλοι μας μια μέρα, όπως γράφει και ο Καζαντζάκης, γιατρουδάκια, δικηγорάκια, πολιτικάντηδες...

Τον Νίκο κάτι τον κατάτρωγε και είπε στον Μάνθο:

- Βγάλε, επιτέλους, την γάτα από το σακκί. Τι έχεις στο μυαλό σου και μας κουβάλησες νυχτιάτικα στο εξωχικό;

Εκείνος ήταν διστακτικός.

- Για να είμαι ειλικρινής κάτι είχα στον νού μου. Μ' αυτά όμως που άκουσα και που είπαμε, έχασα τον προσανατολισμό μου. Και φοβούμαι, αν υλοποιήσουμε το κρυφό μου σχέδιο, θα φάμε αντί για μία, δύο αποβολές από το Γυμνάσιο.

- Μας γκάστρωσες. Πές επιτέλους τί είναι το σχέδιό σου, δεν κρατιόταν πλέον ο Νίκος.

Άρχισε να ιδρώνει ο Μάνθος.

- Είναι, να βγάλουμε και να μοιράσουμε στα Γυμνάσια μία διαμαρτυρία για τις βιαιότητες εις βάρος της ομογένειας στην Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, την Ίμβρο και την Τένεδο.

Έμειναν οι άλλοι άναυδοι. Κοιτούσε ο ένας τον άλλο και ζητούσε ένα νεύμα, μία κίνηση, ένα μορφασμό που θα βοηθούσε τις δικές του σκέψεις.

- Και λίγο είναι! Φώναξε ξαφνικά ο Χαρίλαος.

Αυτό έμπλεξε τους υπόλοιπους ακόμα περισσότερο.

- Τρελλάθηκες Χαρίλαε, ή θέλεις να μας τρελλάνεις; Τον αγριοκοίταξε ο Νίκος. Εσύ δεν έκανες προ ολίγου κήρυγμα, να μη μας αποβάλλουν από το Γυμνάσιο και μας κόψουν τον δρόμο για το Πανεπιστήμιο;

- Άλλο να διαμαρτύρεσαι για τις φρικαλεότητες εις βάρος της ομογένειας κι άλλο να το παίζεις ιδεολόγος! Εγώ πάντως, Μάνθο, μαζί σου. Και θα μοιράσω στο

Γυμνάσιο θηλέων που είναι κοντά στο σπίτι μου.

Η απόφαση του Χαρίλαου ήταν καταλυτική. Οι άλλοι φίλοι άρχισαν να το σκέπτονται όλο και περισσότερο, και να τους φαίνεται η πράξη αυτή αναγκαία. Και ότι άξιζε το ρίσκο.

- Κι εγώ! συμπαρατάχτηκε ο Νίκος. Αρκεί, Μάνθο, να γράψεις εσύ το κείμενο!
- Το έχω ήδη γράψει στην μεβράνη του πολύγραφου. Και μια και έφερες εσύ το χαρτί, μπορούμε να βγάλουμε καμιά χιλιάδα αντίτυπα.

Σαν υπνοτισμένοι κατέβηκαν στο υπόγειο, έβαλαν μπροστά τον πολύγραφο, κι έβγαζαν το ένα μετά το άλλο αντίγραφα μέχρι που εξαντλήθηκε το χαρτί. Μια μεγάλη στίβα από διαμαρτυρίες βρισκόταν μπροστά στα μάτια τους. Την κοιτούσαν με δέος. Είχαν ρίξει μια γρήγορη ματιά στο κείμενο, χωρίς να το παιδέψουν. Άλλωστε ο Μάνθος είχε γράψει αυτά που τους είχε διαβάσει και από τις εφημερίδες. Πρόσθεσε μόνο μερικά «Διαμαρτυρηθείτε». «Τι περιμένετε;», και κάτι τέτοια...

Πρίν το διαλύσουν συμφώνησαν να πάνε στα Γυμνάσια που ήταν πάνω στο δρόμο τους. Στο δικό τους θα το μοίραζαν προσεκτικά χέρι-χέρι.

Την άλλη μέρα πρωί- πρωί βρέθηκαν από τους πρώτους στα προαύλια των Γυμνασίων και μοίραζαν τις διαμαρτυρίες. Αρχικά είχαν ένα παράξενο αίσθημα. Σαν κλέφτες που έκαναν μια παράνομη πράξη. Πολλοί άλλωστε μαθητές αρνούνταν να πάρουν το χαρτί. Οι περισσότεροι όμως το έπαιρναν. Μερικοί πήγαιναν λίγα βήματα, το διάβαζαν και γυρνούσαν και τους κοιτούσαν με θαυμασμό. Αυτό αναπτέρωσα το ηθικό τους.

Ο Αλέξανδρος μοίραζε στο Τέταρτο Γυμνάσιο, στην Λαχαναγορά. Θεώρησε τον εαυτό του τυχαίο, γιατί είχε πολύ κόσμο, και δεν γινόταν και τόσο αισθητή η παρουσία του. Είχε σχεδόν μοιράσει τις διαμαρτυρίες όταν είδε τον καθηγητή των μαθηματικών, που προφανώς έμεινε κάπου κοντά εκεί, να παίρνει ένα χαρτί, και να συνεχίζει την πορεία του. Δαγκάθηκε. Την βάψαμε! Αποκλείεται να μη με είδε... Προσποιείται πως... Ο καθηγητής διάβαζε προχωρώντας. Παρατηρούσε ο Αλέξανδρος αν θα γυρήσει το κεφάλι του να τον δει. Αλλά τίποτε. Περπατούσε ώσπου χάθηκε στο βάθος του δρόμου.

Τελικά την βγάλανε καθαρή. Η μεγάλη τους αγωνία ήταν την πρώτη και την δεύτερη μέρα. Μήπως κάποιος τους καρφώσει. Αλλά τ'άποτε απ' όλα αυτά...

V

Μετά μια βδομάδα ο Αλέξανδρος είχε όχι μόνο ξεχάσει την διαμαρτυρία, αλλά και την άλλη εκκρεμότητά του με την έκθεση. Με την τσάντα στη μασχάλη, όπως κάθε μαθητής, έπαιρνε το δρόμο για το σχολείο. Έπαψε να τον βασανίζει η παλιά έγνοια: «τι θα γίνει με την έκθεσή μου; Πώς θα την κρίνουν; Και ο Γυμνασιάρχης τι θα έκανε; Μήπως εκείνος έβγαλε την εγκύκλιο; Άλλοι, ανώτεροί του, το Υπουργείο, την έστειλαν».

Εφθασε και τούτο το πρωί στο σχολείο. Μόλις χτύπησε το κουδούνι και μπήκε στη γραμμή, ένιωσε τα μάτια του γυμνασιάρχη να 'ναι καρφωμένα πάνω του. Κακό σημάδι αυτό, σκέφτηκε. Την ώρα που ανεβαίνοντας στην τάξη περνούσε δίπλα του, τον έπιασε εκείνος από το χέρι και του είπε ψυχρά.

- Περίμένε με στο γραφείο μου!

Προχώρησε στο γραφείο με βήμα σταθερό. Μετά από λίγο ήρθε ο γυμνασιάρχης. Τον πήρε από το χέρι, τον έκλεισε στο ιδιαίτερο γραφείο του και άρχισε να φωνάζει.

- Θέλαμε να είμαστε επεικεείς μαζί σου, διότι μέχρι τώρα ήταν εξαιρετική η διαγωγή σου. Φάνηκε όμως ποιος είσαι... Έτσι, ε; Και μας κάνεις και κήρυγμα!... Είδα την έκθεσή σου. Εσύ θα εναντιωθείς, ε; Θα πας ενάντια στις αποφάσεις του σχολείου, ε; Ου, να χαθείς! Σε διώχνω για οκτώ μέρες· φύγε είπα, έξω από το γραφείο μου, χάσου από τα μάτια μου!

Έφτασε στην πόρτα και βγήκε. Και την ώρα που, κεραυνοβολημένος, κατέβαινε τις σκά-

λες, σαν μαχαιριές έρχονταν οι φωνές του γυμνασιάρχη.

– Να χαθείς επαναστάτη, να χαθείς!

Βαρύς, σαν μολύβι, νιώθοντας πίκρα στην καρδιά, τράβηξε, βουτηγμένος στη λύπη για το σπίτι.

Εκεί βρήκε ένα γράμμα από τον πατέρα του που έλεγε τα ακόλουθα:

«Αγαπημένο μου παιδί,

Λυπούμαι πολύ διότι βρίσκομαι στη δυσάρεστη θέση να σε στενοχωρήσω με σκοτούρες που ταιριάζουν στους μεγάλους. Πρέπει, όμως, παιδί μου, να τα ξέρεις όλα, και να 'σαι έτοιμος ν' αντιμετωπίσεις ακόμα και το μοιραίο. Ξέρεις πολύ καλά, παιδί μου, πως όλα τα βάρη πέφτουν πάνω μου. Και μέχρι τώρα μπορούσα, κουτσά-στραβά, να σε σπουδάσω, ενώ εγώ αδιαφορούσα για τον εαυτό μου κι άφηνα τη δίκιά μου ασθένεια να προχωρεί χωρίς να πάω σε γιατρό, όπως ξέρεις. Όμως, αυτός ο χρόνος είναι δύσκολος. Οι δουλειές είναι κομμένες και κάτι πενταροδεκάρες βγαίνουν. Τώρα τελευταία είχα χρεωθεί σε ύφασμα 5000 δραχμές, το οποίο όχι μόνο δεν ξεχρέωσα, αλλά ούτε μέτρο του δεν ζόδεψα. Καταλαβαίνεις πολύ καλά τη θέση μου. Αναγκάστηκα για πρώτη φορά στη ζωή μου, μόνο και μόνο για σένα, να δανειστώ λίγα χρήματα από το συμπέθερό μας και σε έστειλα μέχρι τώρα. Και οι δουλειές αυτού όμως δεν πηγαίνουν καλύτερα και δεν μπορούν να σώσουν την κατάσταση. Γι' αυτό, παιδί μου, ενδεχομένως να αναγκαστούμε να διακόψεις το Γυμνάσιο! Αυτά, παιδί μου, και μην απελπίζεσαι. Φρόντισε μόνο κι εσύ, όσο μπορείς, να σώσουμε την κατάσταση.

Σε φιλώ, ο πατέρας σου».

Ο Αλέξανδρος ένωσε πρώτα πως το δωμάτιο σκοτείνιαζε κι ανοιγόκλεισε τα μάτια του για να βεβαιωθεί ότι βλέπει. Ύστερα νόμισε για μια στιγμή ότι υποχωρούσε η γη που πατούσε και βυθιζόταν. Πιάστηκε από το τραπέζι να στηριχτεί. Μετά του ήρθε κάτι σαν ανακούφιση. Σαν να έσκασε μια βόμβα που περίμενε την έκρηξή της.

– Επιτέλους, έγινε κι αυτό! ψιθύρισε.

Ένιωθε ότι πρέπει να σκεφτεί. Είχε πια καταλάβει πως, αν κάποιος μπορούσε να τον βοηθήσει, αυτός ήταν ο ίδιος ο εαυτός του. Αρχισε να κοιτάζει γύρω του, όλα τ' αντικείμενα μήπως και του έρθει κάποια ιδέα. Εβλεπε τους τοίχους, το παράθυρο, την πόρτα, τον καθρέπτη, μια κορνίζα που είχε στον τοίχο, το κρεβάτι, την καρέκλα. Μα ο νους του δεν φωτιζόταν. Κι όμως, πίστευε, υπάρχει μια λύση... Θα την βρω! είπε με θέληση. Στράφηκε ύστερα η ματιά του στο τραπέζι. Εκεί υπήρχαν λογής-λογής πράγματα· ό,τι δεν μπορούσε να βάλει στη βαλίτσα ή κάτω από το κρεβάτι, το άφηνε πάνω στο τραπέζι. Είδε εκεί το κλειδί του σπιτιού. Τι μπορώ να κάνω μ' αυτό; Μπορώ ν' ανοίγω πόρτες, ναι, ν' ανοίξω και την πόρτα ενός σπιτιού και να κλέψω. Δεν του καλάρεσε όμως και τ' άφησε στην άκρη. Ύστερα πήρε στα χέρια του ένα λεξικό της Αγγλικής. Και μ' αυτό τι να κάνω; Γράφω αγγλικά και όχι καλά βέβαια. Δεν μπορώ να συναγωνιστώ άλλους για μια μετάφραση και να βγάλω χρήματα. Το άφησε κι αυτό πλάι στο κλειδί. Είδε μετά τα σπέρτα, τα μολύβια, το χάρακα, το στυλό-χαρτο, τα βιβλία, τα μαχαίρια. Είχε ακόμα μια κάρτα που έδειχνε κάτι λιβάδια γεμάτα λουλούδια. Λουλούδια, ψιθύρισε. Τι σου λέει αυτό; Λουλούδια... Λουλούδια μπορώ να πουλώ... Μα δεν το βρήκε αυτό ικανοποιητικό. Να κάνω ποτά. Ήταν όμως δύσκολο. Αν, ναι, υπάρχουν και χαμομήλια. Βέβαια, σκέφτηκε, μπορώ να κόψω από τα λιβάδια χαμομήλια και να τα πουλήσω. Είχε διαβάσει στην εφημερίδα πως αυτά έχουν μεγάλη αξία. Ωραία, λοιπόν, φωτίστηκε ο νους του. Θυμήθηκε πως έξω από το χωριό του, στο Τρανό λιβάδι, υπήρχαν τόσα και τόσα χαμομήλια, που χάνονταν κάθε χρόνο αναξιοποίητα. Θα μπορούσε λοιπόν να τα κόψει και να τα πουλήσει. Κι έτσι θα σωζόταν η κατάσταση.

Φρόντισε και βρήκε έναν καθηγητή, ο οποίος όταν τους είχε μαθητές, τους έλεγε για τη σημασία του χαμομηλιού και ανέφερε και κάποιον φίλο του, έμπορα χαμομηλιού που έβγαλε πολλά χρήματα, για να δείξει τι κέρδος φέρνει αυτό το φυτό. Ο καθηγητής, όταν είδε τον παλιό μαθητή του και του εξήγησε εκείνος για ποιο λόγο θα μάζευε το χαμομήλι, συγκινήθηκε. Έτρεξε να βρει τον έμπορα, ζητώντας απ' αυτόν για χάρη του να βοηθήσει το μαθητή του. Ο έμπορας είχε μάτια που ενέπνεαν εμπιστοσύνη και έδωσαν θάρρος στον Αλέξανδρο. Κι ακόμα του έδωσε ορισμένες συμβουλές για τον τρόπο που θα μάζευε και θα στέγνωνε τα λουλούδια.

Η αναζήτηση

I

Το λεωφορείο τράβηξε από τη μια άκρη του νομού και τώρα έφθανε στην άλλη. Όμορφος αυτός ο τόπος, ζηλευτός. Ούτε στεριά, ούτε θάλασσα, ούτε ουρανός λυπήθηκαν τις ομορφιές τους και τις σκόρπισαν απλόχερα. Τι θέλεις και δεν το 'χει... Πεδιάδα, βουνό, θάλασσα, ήλιο, τίποτα δεν λείπει. Κι ακόμα δάσος, ελιά, αμπέλι, στάρι, φρούτα. Πέρα απ' αυτό, το έδαφος κρύβει από κάτω μεταλλείο. Σαν βλέπεις αυτόν τον τόπο, ανοίγει η καρδιά σου, θαυμάζεις ομορφιά και πλούτο, και λες αυτό το μέρος είναι σωστός παράδεισος. Αλλά καθώς τρέχοντας με τ' αμάξι βλέπεις χωριά με παλιόσπιτα έτοιμα να πέσουν, απορείς, πώς γίνεται να υπάρχει αυτή η αθλιότητα. Και πώς αφήνουν οι άνθρωποι τον πλούτο τους θαμμένο πάνω ή κάτω από τη γη και δεν χτυπούν μια με την τσάπα, να τον εκμεταλλευτούν. Και δεν μπορείς παρά να παραδεχτείς πως βρίσκεσαι στη χώρα των τυφλών.

Ο Αλέξανδρος θαύμαζε ιδιαίτερα την Άκανθο, που βρισκόταν σιμά στη θάλασσα, στον ομώνυμο στρογγυλωτό κόλπο της, με τ' άσπρα σπιτάκια και τα κόκκινα κεραμίδια, που στέκονταν στη γραμμή, το 'να πίσω απ' τ' άλλο, σαν ευζωνάκια. Καμαρωτό απλωνόταν από τα πόδια του λόφου της αρχαίας Ακάνθου μέχρι κάτω, στο μεγάλο ξερόλακκο. Και χωρίς φόβο liaζόταν κάτω από το λαμπρό ήλιο του, βρεχόταν από την άρμη της θάλασσας, κι αεριζόταν από το μπάτη που κατέβαζε το Αιγαίο. Καμάρωνε το χωριό του. Το χαιρόταν με τα μάτια του, τραβούσε με τη μύτη τη μυρωμένη αναπνοή του, άκουγε τους ήχους και ευφραινόταν η ψυχή του. Έβγαλε το κεφάλι του έξω από το παράθυρο του λεωφορείου, έβλεπε, ένιωθε και συλλογιζόταν: Αυτός εδώ ο κόσμος σμίγει μ' αυτόν που 'χεις στην καρδιά σου· είναι κι οι δυο ίσοι σ' ομορφιά. Κοίτα, ώρες-ώρες η ζωή γίνεται όμορφη, σαν όνειρο. Μα αυτός εδώ ο τόπος από φυσικού του είναι πάντα ένα όνειρο, που ποτέ δεν τελειώνει. Να, εδώ μέσα θα ξετυλιχθεί η καινούργια περίοδος της ζωής σου· στον αέρα του, τη θάλασσά του, κάτω από τον ουρανό του. Μακριά τα θρανία κι οι δάσκαλοι, που σ' έδιδαν από το σχολείο. Αυτοί οι άνθρωποι δεν ρωτούν πώς και γιατί. Μόνο λένε τρώγε δικό σου ψωμί, μη βλάπτεις το διπλανό σου, κι από κει και πέρα αφεντικό είσαι στον εαυτό σου, όπως θες ας σκέφτεσαι, όπως θες ας ενεργάς...

Έφθασε το λεωφορείο στην Άκανθο, κορνάρισε δυο φορές για να τ' ακούσουν όλοι. Ένα σωρό περίεργοι το τριγύριζαν. Εκείνον κανείς δεν τον περίμενε. Ο πατέρας του βρισκόταν μακριά, στο Αγιονόρος και δούλευε εκεί όπως κι ο μεγάλος αδελφός του, ο Γάκης. Ο δεύτερος αδελφός του, ο Λάμπης, βρισκόταν πιο μακριά, στη Βραζιλία. Η μεγάλη αδελφή του, η Μαρίκα, ήταν της παντρειάς κι έμενε στα πεθερικά της, ενώ η μικρούλα, η Νίκη, ντρεπόταν να περιμένει μοναχή τον αδελφό της και να κάνει να τη φιλήσει εκείνος μέσα στον κόσμο.

Καμαρωτός προχωρεί στο σπίτι του. Ανεβαίνει δυο-δυο τα σκαλιά. Ανοίξε την πόρτα· δεν χτύπησε. Ήθελε να φανερωθεί ξαφνικά μπροστά στη μητέρα του, σαν να 'πεσε απ' τον ουρανό. Κι είχε και μια άλλη ιδέα: θα χαιρετούσε με μια φράση του αδελφού του, που 'λειπε στη Βραζιλία. Ανοίγει την πόρτα της κουζίνας. Μπροστά στο τζάκι η μάνα σκάλιζε τα αναμμένα ξύλα και η φλόγα τους άγγιζε την πυροστιά και τη βαθιά κατσαρόλα.

– Ε, πατρίδα! φώναξε.

– Ο Λάμπης μου..., πετάχτηκε όρθια.

Έκανε να βαδίσει δεν μπορούσε. Ακούμπησε σε μια καρέκλα.

– Αχ, πόσο τρόμαξα! Νόμισα πως ήταν ο Λάμπης... Την ίδια ακριβώς φωνή με τον Λάμπη έχεις...

Ο Αλέξανδρος πλησίασε, η μητέρα του τον αγκάλιασε.

– Αχ, τον Αλεξαντράρα μου... Ούτε φθάνω να σ' αγκαλιάσω. Ολόκληρος άντρας έγινες.

Προχώρησαν κοντά στο τζάκι. Ο νέος παρατήρησε ένα κουτί που είχε γράμματα και φωτογραφίες του αδελφού του, του ξενιτεμένου. Πέρασαν πέντε χρόνια και δεν μπορούσε να συνηθίσει. Θα να κάνει, θα να κάνει, πάλι θα 'πιανε κείνο το κουτί, θα ξαναδιάβαζε τα γράμματα και θα ξανάβλεπε τις φωτογραφίες.

– Ο Λάμπης, ε; της είπε με θλίψη στη φωνή.

– Ναι... Ε, αυτός με ξέχασε μένα. Μαύρη πέτρα έριξε πίσω του!

Πόνεσε το παιδί κοιτάζοντας τα μαλλιά της μάνας του να 'ναι τώρα πιο ψαρά και το πρόσωπό της να 'χει πιο πολλές ρυτίδες. Πήγε ν' αλλάξει συζήτηση.

– Κι έχω την ίδια φωνή με τον Λάμπη, ε, μητέρα;

– Βρε, την ίδια κι απαράλλαχτη. Αμ' εσείς σ' όλα μοιάζετε, δεν ξέρω μόνο στα μυαλά.... Στ' άλλα όλα. Και την ίδια μιλιά έχετε. Μια φορά που μας είχε φύγει -ήταν από κούνια αντάρτης- έλειπε τρεις μήνες ολόκληροι, κι όταν γύρισε πίσω εγώ ήμουν στον κήπο και πότιζα. Και, να, βλέπω ξαφνικά μπροστά μου τον Λάμπη «ε, πατρίδα» φωνάζει αυτός κι η καρδούλα μου άρχισε να χτυπάει, έτρεμαν τα γόνατά μου σαν τα φύλλα και ζουζούνιζε το κεφάλι μου. Κι από τότε μου έμεινε αυτό το μαράζι και με πιάνει η τρεμούλα σαν τον θυμούμαι, τον αντάρτη μου. Ο γιατρός λέει να μην τον σκέφτομαι, αλλά εγώ δεν μπορώ. Αχ, η μάνα δεν ξεχνάει, μονάχα τα παιδιά, παίρνετε γυναίκες και, άιντε, ξεγράφετε τις manάδες. Αχ, τι λες εσύ, θα με ξαναθυμηθεί;

– Θα σε ξαναθυμηθεί, είπες; Και βέβαια θα σε θυμηθεί. Τώρα μόλις παντρεύτηκε, είναι ερωτευμένος... Δεν λένε όποιος αγαπάει στραβώνεται;

– Ναι, παιδάκι μου, αλλά να ξεχνά τη μάνα του; Έχει να στείλει γράμμα δυο χρόνια! Πέρυσι τα Χριστούγεννα μ' έστειλε εκατό δολάρια. Τι να τα κάνω εγώ τα δολάρια; Εγώ θέλω να με γράφει. Κι αν παντρεύτηκε, καλά έκανε και παντρεύτηκε. Εγώ δεν έχω πια αντίρρηση! Μόνο στην αρχή του 'γραψα ότι «είσαι πολύ μικρός για να παντρευτείς, περίμενε να μεγαλώσεις λίγο». Εγώ ξέρω απ' αυτά, γιατί κι εγώ παντρεύτηκα δεκαεφτά χρονώ. Αλλά είναι λόγος, να μη γράφει στη μάνα του γιατί του 'γραψε μια συμβουλή;

– Όχι, μάνα, και καλά έκανες και του 'γραψες. Πολύ σύντομα θα καταλάβει, ότι άλλο είναι ο έρωτας κι άλλο η αγάπη της μάνας.

Κούνησε το κεφάλι η μάνα του αργά-αργά.

– Αυτό με λέει κι ο παπάς. Είναι, λέει, το αίμα που δεν αφήνει να ξεχάσει. Μήπως αυτός από κανένα κούτσουρο γεννήθηκε; Δεν έχει μάνα, πατέρα, αδελφές; Θ' αργήσει, θ' αργήσει, λέει, αλλά θα ξαναθυμηθεί!

– Βέβαια, μάνα!

Μα κείνη πάλι παραπονέθηκε.

– Δε βαριέσαι, τότε που θα με θυμηθεί... Αν πεθάνω εγώ τι θα καταλάβω κι αν με θυμηθεί; Πάει! Τώρα με ξέχασε...

Για να διώξει τη βαριά ατμόσφαιρα που γέμισε το σπίτι, ρώτησε ο Αλέξανδρος.

– Ο Γάκης πότε θά 'ρθει;

– Αύριο, τελειώνει τις δουλειές του και θα έρθει αμέσως.

Τριγύρισε στο σπίτι. Έβλεπε τα δωμάτια και λυπόταν. Κάποτε αυτό το σπίτι βούιζε χροινάρες μέρες σαν μελίσσι. Πέντε παιδιά έτρεχαν και πάλευαν όλη τη μέρα εδώ κι έκαναν τους γονιούς τους να φωνάζουν και να καμαρώνουν. Αντηχούσε τότε σ' όλη τη γειτονιά το κλάμα με το γέλιο. Τώρα; Πάνε κείνα τα χρόνια! Σκόρπισαν δεξιά-ζεργά τα παιδιά και τα κορίτσια, κι έμεινε μόνο η ανάμνηση. Ολιβόταν κι ένιωθε τα δωμάτια κρύα, παγωμένα, άσχημα κι ζητούσε ευκαιρία να φύγει.

Θυμήθηκε τότε πως είχε μια υποχρέωση... Κατέβηκε στο δρόμο να περάσει στο διπλανό φτωχόσπιτο. Πήδηξε το χαμηλό φράχτη και μπήκε στην αυλή του σπιτιού. Η γρια-Κρυστάλλω τον κοίταξε από τ' αντικρινό παράθυρο. Άνοιξε το παράθυρό της και του φώναξε.

– Μπράβο σου... μπράβο σου... σωστό παλικάρι έγινες!

Ανέβηκε δυο-δυο τα μισοσάπια σκαλοπάτια του σπιτιού. Χτυπάει την πόρτα με τις μεγάλες φυράδες, γιατί μπογιά από πολύ καιρό δεν γνώρισε, και φωνάζει.

– Γιαγιά-Κατερίνη.

Πετάει από τη χαρά του. Η μοίρα του 'χε στερήσει δικιά του γιαγιά. Είχαν πεθάνει πριν ακόμα αυτός γεννηθεί. Ξαναφώναξε:

– Γιαγιά...!

Αφουγκράστηκε. Στ' αυτιά του έφθασε βυθός στεναγμός, που τον συνόδευε μια κατάρα: «Απ' τον Θεό να τό 'βρει!» Τι συμβαίνει; ξαφνιάστηκε... Ξαναχτύπησε. Δεν υπήρξε απόκριση. Μόνο ακούστηκε η ίδια κατάρα: «Απ' τον Θεό να τό 'βρει!» Η κατάρα του εκατοχρονίτη του φαινόταν φριχτή, σαν κατάρα του ίδιου του Θεού, όλο φωτιά. Ένιωθε πως κι αυτός κάπως έφταιγε. Θα 'θελε να φύγει. Μα η πόρτα άνοιξε και φάνηκε η γρια-Κατερίνη. Δυο κάτια ήταν απ' τα γηρατειά. Μα μόλις τον είδε ορθώθηκε να τον αγκαλιάσει.

– Ω, να το παλικάρι μας!
Η γριά άνοιξε τις αγκαλιές της να τον σφίξει πάνω της.
– Νάτος, νάτος, έφθασε· τον είδατε; Έφθασε ο άταχτός μας! Και τι καλά μας έφερες από τη χώρα; Η αδελφή μου καλά είναι;
– Πολύ καλά.
Τον τράβηξε από το μανίκι να περάσει το κατώφλι.
– Έλα να δεις και τον παππού.
Τα μάτια της είδαν ένα δεματάκι στα χέρια του νέου· το δωράκι της. Χάρηκε η καρδιά της.

– Α, αυτό πάλι τι να 'ναι... Ναι, κατάλαβα... Ώστε δε με ξέχασες; Μπράβο, μπράβο, εγώ έλεγα με το νου μου, πως σα μεγάλωνες θα ξεχνούσες εκείνα που 'λεγες. Εσύ όμως, μπράβο σου, όλα τα θυμάσαι! Καημένε μου, εγώ τότε μάζευα, πανάθεμα, καλάμια απ' το λάκκο για να φράξω τον μπαχτσέ μου, κι ερχόσουν εσύ και τα 'παιρνες να κάνεις αητό. Αχ, πόσο μάτωναν τα χέρια μου σαν τα 'κοβα... Κι εσύ μ' έλεγες τότε: «Σαν μεγαλώσω κι εσύ θα 'σαι γιαγιά θα σε φέρνω δώρα, μονάχα δώσε μ' ένα καλάμι». Και να τώρα που με τα φέρνεις. Μπράβο σου...

Μπήκαν στο δωμάτιο. Ο γέρος καθόταν στο σκαμνί και έκαμνε με το τσιμπίδι ζωγραφιές πάνω στη στάχτη του τζακιού. Σήκωσε τα δασιά του μάτια, κοίταξε τον Αλέξανδρο. Μαλάκωσε, έφυγε η πέτρα που 'χε στα στήθια του και οι κατάρες κι οι αναθεματισμοί. Ήρθε στο κέφι ο γέρος, θυμήθηκε τα παλιά. Κάρφωσε τα μάτια του στη φλόγα του τζακιού, αφαιρέθηκε και καθώς δεν τον διέκοφτε ο νέος μιλούσε συνέχεια:

– Λοιπόν, εγώ, γιε μου, από μια στάλα παιδί δούλευα· μέχρι τα ογδόντα πέντε. Έκανα προίκα, πάντρεψα γιους και θυγατέρες. Αχ, ας κουραζόμουν, εκείνα ήτανε χρόνια. Τότε οι άνθρωποι ήταν ευτυχισμένοι. Να 'βλεπες τότε πώς ήμουν εγώ... Τότε, που λες, έκανε δω το χειμώνα δυο μέτρα χιόνι. Βγαίναμε μεις τότε, κάναμε χιονάνθρωπο, σφάζαμε τραγιά, χορεύαμε. Τότε ο κόσμος ήταν άλλος. Δεν ήταν πονηρός. Τώρα άλλαξε. Που να 'βλεπες τι κάναμε εμείς εκείνα τα χρόνια. Πηγαίναμε μεις οι παλιοί πέρα απ' το παλιό χωριό, εκεί που 'ναι το θυμάρι και να 'βλεπες πώς παίζαμε. Καλά παιχνίδια. Τρέχαμε, πηδούσαμε, ρίχναμε λιθάρι. Είχαμε κι ένα πλούσιο τσέλιγκα που μια φορά το χρόνο φώναζε τα μικροπαλικάρα, έψηνε αρνιά κι έκανε αγώνες. Οποιος νικούσε τον στεφάνωναν μ' ελιά. Κι ύστερα καθόμασταν σταυροπόδι και τρώγαμε τα ψητά! Α, Αλέξανδρε, τα σημερινά τα χρόνια δεν είναι καλά. Δεν βγαίνουν οι άνθρωποι στα βουνά. Ε, και να 'σαι μαθές πριν τη χαραυγή στο βουνό, να σε χτυπάει ο αγέρας στα στήθια, να δεις τότε πόσο δυνατός είσαι, και πόσο ευτυχισμένος. Εκείνα ήτανε χρόνια! Τώρα; Δες εμένα και κατάλαβε. Ποιος το περίμενε μένα, που 'μουνα σωστό θεριό, να με φοβερίζουν με το ξύλο. Και πού να βρεις άκρη... Τότε σα σε τρώγανε το δίκιο σου, πήγαινες στο Πρόεδρο του χωριού και τό 'βρισκες... Ενώ τώρα; Να, εγώ, επειδή πέθανε η γυναίκα μου, ξαναπαντρεύτηκα μεγάλος και πήρα αυτή τη γριά. Στα γεράματά μας εγώ ήθελα να μας κληρονομήσουν τα δικά μου παιδιά, ετούτη τα δικά της, δεν συμφωνούσαμε. Το λοιπόν μείναμε στο τέλος δυο κούκοι στο σπίτι. Και νάσου μια μέρα με πήρανε αυτοί που στρωθήκανε στο σπίτι μου, με μεθύσανε. Τ' αγαπώ τ' άτιμο το κρασί. Και με βάλανε να υπογράψω ένα χαρτί. Ωραία, υπόγραψα -που να με στράβωνε ο Θεός- πάνω στο μεθύσι, πως τους πούλησα το σπίτι και πως τάχα μου 'δωσαν και πέντε χιλιάδες δραχμές, κι ακόμα πως τους έβαλα κληρονόμους μου. Σα ξεμέθυσα τους λέω: Ε, τι θα γίνει με το σπίτι; Και πάει... Αυτοί είχαν το χαρτί, που 'λεγε πως το σπίτι ήταν δικό τους. Όχι, φώναξα εγώ, από που δικό σας; Βάλατε εσείς καμιά πέτρα; Τα δικά σας χέρια μάτωσαν για να γίνει αυτό το σπίτι; Ααααχ, άκου, Αλέξανδρέ μου! Σήμερα όλα τα κάνουνε τα χαρτιά! Εμείς εδώ οι χωριάτες δεν ξέρουμε απ' αυτά. Να, ορίστε, με μέθυσαν, υπόγραψα ένα χαρτί και με κλέψανε το σπίτι. Τί ξέρω γω από χαρτιά; Να, και στις εκλογές, έρχεται ο κομματάρχης, με κερνάει ένα ποτήρι κρασί και με λέει να ψηφίσω τον τάδε. Τι τον έναν τι τον άλλον -καταλαβαίνω γω απ' αυτά; Εγώ, Αλέξανδρέ μου, δεν αγαπώ τα χαρτιά. Και τώρα που με πήραν και το σπίτι μου, ξέρεις τι θα κάνω σαν ξαναγίνουνε εκλογές; Ας μ' αρέσει το κρασί, δεν θα πιω το κέρασμα του κομματάρχη. Αλλά τι θα κάνω; Θα πάρω ένα χαρτί, θα ζωγραφίσω πάνω ένα λύκο και θαβάλω να γράψουνε από κάτω: «Ένας λύκος να σας φάει όλους». Και θα ρίξω αυτό μέσα στο κουτί για ψηφοδέλτιο. Όχι, τ' άλλο θα κάνω... αφού με τα παλιόχαρτά τους με κλέψανε το σπίτι μου. Με το κλέψανε, αλλά να θυμάσαι, απ' τον Θεό θα τό 'βρουν. Ε, καημένε μου, αυτός αργάει μα δεν λησμονάει! Εγώ μπορεί να μη

τα δω με τα μάτια μου, εσύ όμως θα δεις να τους πετάζουνε έξω από το σπίτι τα ίδια τα παιδιά τους, όπως αυτοί πετάξανε εμένα.

Σιωπή απλώθηκε στο δωμάτιο. Κι η καρδιά του Αλέξανδρου ράγισε. Κοίταξε με συμπάθεια το γέρο που σκάλιζε με το τσιμπίδι στο τζάκι. Τον ευχαρίστησε για την καλή εξιστόρηση. Μετά τους αποχαιρέτησε και πήγε σπίτι του.

Ξημέρωσε ο Θεός την άλλη μέρα. Σηκώθηκε το σκοτάδι, βασίλεψαν τ' άστρα και ετοιμαζόταν ο ήλιος να προβάλει μέσα απ' τη θάλασσα, απ' τη μεριά του Άθωνα. Με το χάραμα βρέθηκε ο Αλέξανδρος στο πόδι κι ετοιμάζε τα εργαλεία για τη δουλειά του. Θα 'ρχιζε αμέσως! Πήρε τη τσουγκράνα στο χέρι του, την έσφιξε με δύναμη.

– Θα μ' ακούς; ρώτησε κι έκανε μια δοκιμή στον κήπο πώς θα μάζευε τα λουλούδια που θα 'κοβε πέρα στο Τρανό λιβάδι. Εκεί είχε πολλά χαμομήλια. Έτσι έμειναν όλο το χρόνο, κανείς δεν τα μάζευε και μόνο τη Μεγάλη Παρασκευή πήγαιναν κι έκοβαν λιβαδίσια τα κορίτσια για να στολίσουν τον Επιτάφιο. Τα χαμομήλια στόλιζαν μονάχα τον τόπο, τα 'βλεπαν οι άνθρωποι κι ευχαριστιόντουσαν, τα 'βλεπαν και τα πουλιά κι ενθουσιάζονταν και κελαηδούσαν.

Είδε τα σύνεργά του· ήταν βαριά. Μονάχος του δεν μπορούσε να κάνει όλη τη δουλειά. Ποιον να πάρει; Σκέφτηκε, σκέφτηκε, και το βρήκε! Θα 'παιρνε τον Νικόλα, τον τρελο-Νικόλα. Αυτός χρόνια και χρόνια έμενε σ' ένα παλιόσπιτο της γειτονιάς. Κάποτε είχε 'ρθεί μ' ένα καϊκι από τη Λήμνο. Το καϊκι βούλιαξε κι άφησε τον τρελο-Νικόλα ενθύμιο. Αυτός λένε πως αγαπούσε μια δασκάλα κι ήταν σπουδαίο παλικάρι. Ο πατέρας του όμως δεν συμφωνούσε στο γάμο και δεν τον άφηνε να την παντρευτεί την Παρασκευούλα. Θύμωσε τότε ο γιος του, χτυπάει τη γροθιά του στο τραπέζι, σχίστηκε στα δυο αυτό, και λέει: «Εγώ θα την πάρω και θα σκάστε!». Θολώνει το μυαλό του πατέρα και τη νύχτα, τον χτύπησε μ' ένα ξύλο στο κεφάλι. Κι έτσι ο Νικόλας τρελάθηκε.

Η γειτονιά τον αγαπούσε τον Νικόλα. Τρελός βέβαια ήταν, μα κανέναν δεν πείραζε. Κι όποιος πάλι ήθελε καμιά δουλειά βαριά, τον φώναζε. Σ' όλη τη γειτονιά αυτός έκοβε τα ξύλα και, γι' αντάλλαγμα, οι νοικοκυρές, πότε η μια και πότε η άλλη, μεσημέρι και βράδυ του πήγαιναν φαγητό. Κι έτσι ο Νικόλας ρίζωσε κι έμεινε για πάντα. Είχε και μια γάτα, την έλεγε Παρασκευούλα και της πήγαινε τα ψάρια που 'βγαζε με το καλάμι.

Τράβηξε για την παράγκα του τρελού. Είδε τον Νικόλα με σταχτιά μαλλιά και γένια, να 'ναι ξαπλωμένος στο αχυρένιο στρώμα, σκεπασμένος με μια μαύρη κάπα και να καμαρώνει την Παρασκευούλα. Όταν τον είδε η γάτα πήδηξε από τα χέρια του και κοντοστάθηκε σε μια γωνιά δίπλα στην πόρτα της παράγκας. Σήκωσε τα μάτια ο Νικόλας και τον κοίταξε αδιάφορα.

– Τι κάνεις, Νικόλα;

– Καλά... καλά... καλά, και παρατηρούσε με λύπη τη γάτα.

– Ε, Νικόλα, με γνωρίζεις;

– Αμ' πώς δε σ' αγνωρίζω, και κοιτούσε πάλι τη γάτα.

– Τότε ποιος είμαι;

Χαμογέλασε εκείνος.

– Είσαι ο Αλέξανδρος... Γάκης... Λάμπης... πώς δε σ' αγνωρίζω, σε ξέρω.

– Εντάξει Νικόλα, με φώτισες.

Έβγαλε από την τσέπη του ένα πακέτο τσιγάρα και του πρόσφερε ένα:

– Νικόλα, να σε δώσω ένα τσιγαράκι; Να, πάρε ολόκληρο το πακέτο.

– Καλά... καλά... καλά...

Άναψε το τσιγάρο, τράβηξε μια βαθιά ρουφηξιά, ευχαριστήθηκε και τον κοίταξε χαρούμενος.

– Τώρα, Νικόλα, θα κάνουμε και μια δουλειά, θα πάμε στο Τρανό λιβάδι. Θα 'ρθεις;

– Θα 'ρθώ... θα 'ρθώ... γιατί να μη 'ρθώ;

Γρήγορα τον πήρε στο σπίτι του και τον φόρτωσε με μερικά εργαλεία. Αυτός κράτησε τα υπόλοιπα. Έστριψαν πρώτα δεξιά μέχρι το τέλος του δρόμου. Στο γωνιακό σπίτι, η γρια-Θωμαή, η φοβερή καπετάνισσα στον Εμφύλιο πόλεμο, σκούπιζε πρωί-πρωί την αυλή της.

– Για πού με το καλό η συντροφιά; απόρησε η γριά βλέποντας τον Αλέξανδρο με τον Νικόλα φορτωμένους εργαλεία.

– Για το Τρανό λιβάδι, να κόψουμε χαμομήλια, στάθηκε για μια στιγμή ο Αλέξανδρος

και την κοίταξε με περίσκεψη. Οι σπουδές κοστίζουν λεφτά!

Τα μάτια της γριάς άστραψαν.

– Να που δε στέρεψε ο τόπος από μυαλό! μονολόγησε. Καλά κάνεις, του έδωσε θάρρος. Και να 'σαι καλός και στις δουλειές και στα γράμματα!

– Ευχαριστώ πολύ! την κοίταξε με ευγνωμοσύνη ο Αλέξανδρος.

Τράβηξαν έπειτα προς τη θάλασσα, για να πάρουν τον κεντρικό δρόμο κι από κει στο λιβάδι. Στην πλατεία είδε τα δυο καφενεία του χωριού το ένα που 'χε στην πρόσοψή του ταμπέλα με τ' όνομα «Καφενείο ο Αριστοτέλης», και το άλλο απέναντι με τ' όνομα «Καφενείο η Άκανθος».

Γέλασε. Φαντάσου τον Αριστοτέλη ταμπέλα σε καφενείο! Καθώς αυτή τη στιγμή έβγαινε από τη θάλασσα ο ήλιος, έκανε με τις ακτίνες του ν' αστράφτει ο μαρμαρένιος ανδριάντας του Αριστοτέλη, πάνω εκεί στα Στάγειρα, απέναντι από την Άκανθο. Ο Αλέξανδρος συλλογίστηκε: Αριστοτέλη, το σώμα σου είναι πάνω στα Στάγειρα και τ' όνομά σου εδώ, σ' ένα καφενείο του χωριού· το πνεύμα σου, τάχα, πού να 'ναι;

II

Ο Αλέξανδρος και ο Νικόλας ήταν οι πρώτοι που πήγαιναν στη δουλειά. Θέλησε να πιάνει κουβέντα μαζί του.

– Νικόλα, πρώτ' απ' όλους εμείς πάμε στη δουλειά.

– Καλά... καλά... απάντησε εκείνος.

Να πάρει η ευχή, με τρελό έχω να κάνω, ούτε να μιλήσω δεν μπορώ.

Και καθώς βάδιζαν για το Τρανό λιβάδι και συζήτηση δεν μπορούσαν να κάνουν, άρχισε να συλλογιέται. Ήρθε στο νου του μια παλιά θύμηση, κάτι που του 'λέγε ο πατέρας του για το καφενείο «Αριστοτέλης». Αυτό ήταν το μόνο στο χωριό που είχε ράδιο, τότε, μόλις είχε τελειώσει ο πόλεμος. Ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός ήταν να βγάλει ένα σπουδαίο λόγο και οι πολιτικοί δεν τον άφηναν να μιλήσει, κι ήθελαν ν' αλλάξει περιεχόμενο. Θύμωσε τότε εκείνος και με θάρρος κι αγανάκτηση βροντοφώναξε.

– Βιασμούς το πνεύμα του Δαμασκηνού δεν ανέχεται!

Κι όλος ο κόσμος εκείνη τη μέρα έτρεξε στο καφενείο «Αριστοτέλης» ν' ακούσει τι θα πει ο μεγάλος δεσπότης. Έλεγε ο δεσπότης ότι τώρα που τελείωσε ο πόλεμος, πρέπει ν' αρχίσει για όλους τους λαούς μια νέα εποχή ειρήνης και δικαιοσύνης. Κι οι λαοί που έδειξαν την αρετή τους στον πόλεμο και θυσιάστηκαν για την ελευθερία και το δίκιο, πρέπει τώρα να δείξουν την αρετή τους και στην ειρήνη. Και να οικοδομήσουν ένα νέο κόσμο, χωρίς δυνάστες, χωρίς ανέχεια, χωρίς αμάθεια. Όμως, έλεγε ο δεσπότης, υπάρχει μεγάλος κίνδυνος να μην επαληθευτούν οι προσδοκίες των λαών, να αρχίσει μια εποχή στην οποία θα επικρατεί το δίκαιο των ισχυροτέρων. Οπότε εις μάτην οι αγώνες, οι θυσίες και το αίμα των λαών. Και τελειώνοντας καλούσε στο λόγο του ο αρχιεπίσκοπος τη δικαιοσύνη του Θεού και φώναζε: «Ω, ταλαίπωρη αρετή!».

– Αρετή! ψιθύρισε ο Αλέξανδρος σηκώνοντας το βλέμμα του ψηλά προς το λόφο της Ακάνθου. Τι μαγευτική λέξη!

Προχωρώντας διέκρινε στο πάνω μέρος του δρόμου, προς το λόφο που ήταν το παλιό φυλάκιο της Ελεούσας, μια μικρή αχλαδιά σ' ένα χωράφι σπαρμένο με σιτάρι. Θυμήθηκε ότι αυτό το άκακο δεντράκι ήταν ο φόβος και ο τρόμος τους τότε που ήταν μικρός και έπαιζε με τα άλλα παιδιά της γειτονιάς, στη διάρκεια του Εμφύλιου Πολέμου.

Σ' εκείνα τα παιδικά του χρόνια τα παιχνίδια τους είχαν σχεδόν αποκλειστικό αντικείμενο τον πόλεμο. Μόλις ξυπνούσαν έδιναν στα παιδιά οι μανάδες μια φέτα ψωμί που την άλειφαν με λάδι και βάζανε πάνω και λίγο αλάτι. Και αυτά μετά έφευγαν από τα σπίτια και πήγαιναν στο φυλάκιο της Ελεούσας για να μαζέψουν άδειες σφαίρες από τις μάχες που είχαν γίνει την προηγούμενη νύχτα. Έπρεπε να προσέχουν, όταν έψαχναν για σφαίρες, να μην πατήσουν στα νωπά αίματα από τους πολεμιστές που τραυματίστηκαν ή σκοτώθηκαν την περασμένη βραδιά και λερώσουν τα ρούχα τους.

Το φυλάκιο της Ελεούσας ήταν πάντα στόχος των ανταρτών, γιατί αν έπεφτε αυτό θα καταλάμβαναν το χωριό. Όμως λόγω του υψώματος, των χαρακωμάτων και των πολυβόλων που ήταν εγκατεστημένα εκεί, η Ελεούσα, παρά τις επιθέσεις που γίνονταν πολύ συχνά, δεν έπεφτε.

Κάποιο βράδυ, σε μια από τις συνηθισμένες επιθέσεις, ένας αντάρτης είχε φτάσει πολύ

κοντά στα χαρακώματα της Ελεούσας και πέρασε και το ναρκοπέδιο που βρισκόταν μπροστά από το φυλάκιο για να το προστατεύει. Έριξε τότε χειροβομβίδα και κατέστρεψε ένα πυροβολαρχείο. Τον εντόπισαν όμως οι υπερασπιστές του φυλακίου και τον τραυμάτισαν στο στήθος. Ο αντάρτης σύρθηκε από το σημείο του τραυματισμού του μέχρι την αχλαδιά, ακούμπησε στον κορμό της και ξεψύχησε φωνάζοντας μέσα στη νύχτα: «Το αίμα μου γυρεύω... Το αίμα μου γυρεύω...» Και από τότε, διηγούνταν τα μεγαλύτερα παιδιά της γειτονιάς στους μικρότερους, ο αντάρτης βρικόλακιασε και κάθε βράδυ ακουγόταν η φωνή του από την αχλαδιά να λέει: «Το αίμα μου γυρεύω». Τα μεγαλύτερα παιδιά, για να δείξουν το θάρρος τους, πήγαιναν τα βράδια κοντά στην αχλαδιά και έλεγαν ότι άκουγαν τη φωνή. Ο Αλέξανδρος όμως και οι μικρότεροι, μόλις αντίκριζαν την αχλαδιά, άλλαζαν δρόμο.

Είχαν βαδίζει πάνω από μια ώρα και τώρα βρισκόντουσαν στο Τρανό λιβάδι. Κοίταζε γύρω του το λουλουδιασμένο μέρος. Ευωδίαζε ολόκληρο. Χάρμα οφθαλμών. Τι χαμομήλια, τι παπαρούνες, τι λιβαδίσια ήθελες και δεν έβρισκες. Το 'να χρώμα συμπλήρωνε τ' άλλο. Πώς θα κόψω αυτά τα λουλούδια... συλλογιζόταν, κρίμα είναι να χαθεί τόση ομορφιά. Δεν μπορούσε αυτός να κάνει την αρχή. Έδωσε στον Νικόλα το δρεπάνι.

– Νικόλα, θα κάνεις εσύ την αρχή;

Δεν απάντησε εκείνος. Τον είδε μόνο να σκύβει μπροστά σε μια χούφτα λουλούδια που πετάγονταν γύρω-γύρω από μια στρογγυλωτή πηγή με γάργαρο νερό. Έβαλε το στόμα του στην πηγή, κι αφού ήπιε με την καρδιά του, σηκώθηκε, έπιασε ένα λουλούδι, το έφερε κοντά στα ψάρια του γένια, που έσταζαν ακόμα νερό λέγοντας.

– Για δε... για δε... για δε...

– Τι είναι Νικόλα;

Κρατούσε μια μαργαρίτα, όμορφη, υπέροχη. Την πήρε ο Αλέξανδρος στα χέρια, έδειξε το θαυμασμό του και ύστερα του την πέρασε στο αυτί. Μα ο Νικόλας την έβγαλε και την πέρασε στο αυτί του Αλέξανδρου. Εκείνος ευχαριστήθηκε.

– Σ' ευχαριστώ Νικόλα!

– Καλά... καλά... καλά... τ' απάντησε εκείνος.

Έπιασε το δρεπάνι στα χέρια του ο νέος. Κοίταξε μια στιγμή τις χούφτες του. Τώρα θα γεμίσουν κάλους από τη δουλειά. Τον ενθουσίασε αυτό, του 'δινε μια ιδιαίτερη χαρά. Όχι μόνο συζητήσεις. Βέβαια, καλές είναι κι αυτές, μα δεν αρκούσαν, δεν γέμιζαν μόνο αυτές την ψυχή του. Εκείνος ήθελε να συνδεθεί γερά, ψυχή με ψυχή, με τον άνθρωπο του χωριού. Μήπως σ' αυτό το χωριό δεν γεννήθηκε; Εδώ δεν πέρασε τα παιδικά του χρόνια; Τώρα τα χέρια του θα γεμίσουν κάλους, το πρόσωπό του θα το ψήσει ο ήλιος, τα ίδια ρούχα της δουλειάς μ' αυτούς θα φορεί.

Έσερνε ο Αλέξανδρος με δύναμη το δρεπάνι πάνω στα λουλούδια, τα 'κοβε και με την τσουγκράνα τα έκανε σωρούς. Καθώς δούλευαν, κόσμος περνούσε και πήγαινε στον κάμπο. Οι χωρικοί, πολλοί δεν τον γνώριζαν, του έλεγαν από καμιά καλημέρα, σιγομουρμούριζαν για το τι ήθελε κι έκοβε τα χαμομήλια και συνέχιζαν το δρόμο, πάνω στα κάρα τους ή πεγαίνοντας με μουλάρια και γαϊδούρια. Οι πιο γνωστοί τον ρωτούσαν πώς και τι τα θέλει, του έδιναν θάρρος σαν μάθαιναν το σκοπό και του εύχονταν καλή επιτυχία. Σε μερικών όμως τα μάτια παρατηρούσε κάτι φλόγες ν' ανάβουν, να βλέπουν τα λουλούδια και σαν να γεννιόταν μέσα τους επιθυμία να τα έκοβαν εκείνοι, πριν σκεφθεί να το κάνει αυτός. Κι ακόμα σαν κάποιοι να κατηγορούσαν τον εαυτό τους για την τύφλα τους.

Πέρασε και μια παρέα, καμιά δεκαριά κορίτσια, κουκουλωμένα με μαντήλες για να μην τα κάψει ο ήλιος. Απόρησαν βλέποντάς τον πλάι στον Νικόλα.

– Καλά, γίνεται να 'ναι μαζί τρελός και γυμνασιόπαιδο;

– Α, πώς δεν γίνεται; Αυτός θα με μάθει να δουλεύω με το δρεπάνι κι εγώ θα του μάθω γράμματα, έτσι Νικόλα;

Μα εκείνος απάντησε:

– Εγώ μαθές, ξέρω γράμματα...

– Να πάρει η ευχή, έτσι που έγινε σήμερα, σε τίποτα δεν μπορούν να ωφεληθούν οι γραμματισμένοι!

Στο μεταξύ έκοψαν κιόλας λουλούδια από ένα μεγάλο κομμάτι. Έμασαν ύστερα όλους τους μικρούς σωρούς σ' ένα μεγάλο, στη μέση. Απλώσαν και τα τσουβάλια κάτω στη γη, κι έριχναν πάνω τα χαμομήλια διαλέγοντάς τα από τ' άλλα λουλούδια. Χρειαζόταν μεγάλη υπομονή. Ο Νικόλας είχε πολύ μεγάλη. Διάλεγε προσεκτικά τα χαμομήλια κι ακόμα παρατη-

ρούσε σαν έριχνε κανένα ο Αλέξανδρος έξω από το τσουβάλι, το μάζευε και, αφού πριν το περνούσε κάτω από τη μύτη εκείνου για να του δείξει το λάθος, το τοποθετούσε σωστά.

– Εντάξει, Νικόλα, το είδα!

Κατά το μεσημέρι είχαν καθαρίσει όλα τα κομμένα χαμομήλια. Ο Αλέξανδρος σήκωσε το τσουβάλι στα χέρια του. Είχε αρκετό βάρος. Χάρηκε. Οι υπολογισμοί του τού φαίνονταν σωστοί. Από ένα μόνο κομμάτι του λιβαδιού είχε βγάλει πάνω από πέντε οκάδες χαμομήλι. Καταλάβαινε πως θα πήγαινε καλά η δουλειά του. Ευχαριστιόταν που μπόρεσε ν' αξιοποιήσει αυτό το χρήμα που χανόταν ως τώρα στη γη. Κι ως συλλογιζόταν, η ματιά του σκάλωσε στη μολυβένια πυραμίδα του Αθωνα, που άστραφτε στο φως, κατά τη μεριά της Ανατολής. Εκεί βρισκόταν ο πατέρας του, πλάι στο χιλιοχρονίτη πύργο. Πόθησε να του δώσει λίγη από τη δική του χαρά.

– Πατέρα, ποιος μπορούσε να το φανταστεί; ψιθύρισε. Μπορεί να τελειώνουν οι πίκρες σου! Δούλεψες, κουράστηκες, έχυσες αίμα, τώρα όμως η σφαίρα γυρίζει. Αυτά τα χαμομήλια θα βοηθήσουν να τελειώσω το γυμνάσιο.

Έδεσε το ένα τσουβάλι. Θα τ' άπλωνε στην αυλή του να στεγνώσουν στον ήλιο και θα τα πήγαινε στον έμπορα στην πόλη. Φώναξε τον Νικόλα.

– Πάμε τώρα, Νικόλα, στο σπίτι να φάμε!

– Εγώ μαθές θα πάω για ψάρεμα, η Παρασκευούλα θέλει ψάρια.

– Εντάξει, Νικόλα, πήγαινε. Και νά 'ρθεις μετά να φάμε.

– Καλά... καλά... καλά.

Μα σαν έπιασε την πετονιά ο Νικόλας και δόλωσε το αγκίστρι του 'φυγε η πείνα και το λησμόνησε.

Ο ήλιος άρχισε να παίρνει τον κατήφορο. Κουράστηκε ολόκληρη τη μέρα να φωτίζει τους ανθρώπους. Ήταν καιρός να σταματήσουν τις δουλειές τους, να ξεποστάσουν μια στάλα μετά από την κοπιαστική δουλειά. Κάτι εργάτριες, πλάι στον Αλέξανδρο, τραγουδούσαν ένα παραπονιάρικο τοπικό τραγούδι που κατηγορούσε τον ήλιο γιατί αργούσε να βασιλέψει και οι γυναίκες κουράστηκαν ενώ είχαν στο σπίτι τα μικρά παιδιά τους νηστικά.

Καθυστέρησε να πάει στο σπίτι. Χάρηκε τη φύση την ώρα που έβγαινε ο ήλιος, ήθελε να τη θαυμάσει τώρα και την ώρα που βασιλεύε. Πήρε το τσουβάλι με τα χαμομήλια στην πλάτη του και τραβούσε αργά για το χωριό.

Φτάνοντας πέρασε από τη γειτονιά της Τασούλας. Η Τασούλα ήταν συμμαθήριά του στο δημοτικό σχολείο. Τώρα στα δεκαεφτά της ετοιμαζόταν να πάει στη Βραζιλία για να παντρευτεί τον Αριστείδη, που μαζί με τον Λάμπη, ξενιτεύτηκαν και πήγαν μετανάστες στη Βραζιλία.

Θυμήθηκε ο Αλέξανδρος τον ξενιτεμένο αδελφό του. Μια μέρα είχε πάρει ο Λάμπης τη μεγάλη απόφαση. Δεν άντεχε άλλο το Αγιονόρος. Να τσιγαρίζεται εκεί μέσα στ' άπλυτά του ρούχα, και να πηγαίνει κάπου-κάπου στο χωριό για να περνάει δυο-τρεις ευχάριστες μέρες. Ήθελε να λευτερωθεί. Δεν άντεχε άλλο τη μιζέρια.

Ο Λάμπης είχε ετοιμάσει τα πάντα. Μαζί με άλλους οχτώ νέους απ' όλη την Ελλάδα θα πήγαιναν μετανάστες στη Βραζιλία. Χρειαζόταν μόνο την υπογραφή των γονιών του γιατί δεν ήταν ακόμη δεκαοχτώ.

Η μάνα του ξαφνιάστηκε μόλις άκουσε πως ο Λάμπης θέλει να φύγει. Τι, να πάει στη Βραζιλία; Να φύγει μακριά το παιδί της, ο άτακτός της... Αυτή στήριξε πάνω του τόσες ελπίδες. Αυτός ο άτακτος γιος την είχε κουράσει πιο πολύ απ' όλα τα παιδιά της. Αυτό την έκανε να τον αγαπάει ιδιαίτερα. Σαν να της φαινόταν πιο δικό της παιδί. Κι ύστερα: Τι έδωσε εκείνη η χώρα στο παιδί της; Έτσι, στα καλά καθούμενα θα της το κλέψει; Αδύνατον! Των αδυνάτων αδύνατο! Αυτή το 'χε εννιά μήνες στην κοιλιά της κι ύστερα ώσπου να βάλει μυαλό κόπιασε τόσο, ώστε να γεράσει δέκα χρόνια νωρίτερα. Και τώρα που ήταν να πάρει κι αυτή την πληρωμή της, να τον χαρεί, της τον κλέβει η ξενιτιά. Όταν επέμενε ο γιος της στην απόφασή του, της ήρθε θολούρα, λιποθύμησε. Η μάνα του δεν θα τον άφηνε να φύγει. Τον ήθελαν κοντά τους. Μα μήπως αυτός δεν λάτρευε τον τόπο του; Αλλά τι να τα κάνει όλ' αυτά αφού ήταν φορτωμένα δυστυχία; Μητέρα, της μιλούσε, θα πάω για λίγα χρόνια, θα δουλέψω εκεί, θα κάνω χρήματα και θα γυρίσω. Τότε, μητέρα, ποιος μας βλέπει! Θυμάσαι όταν ήμουν μικρός που 'λεγα ότι θα σε φέρω ένα σακίδιο λίρες, για τις λύπες που σε πότιζα; Τώρα, μητέρα, θα σε φέρω ένα τσουβάλι λίρες. Θα λείψω λίγα χρόνια, πες πως εί-

μαι στρατιώτης. Ή στο στρατό είμαι ή στη Βραζιλία, δε θα με βλέπεις.

Η μητέρα ούτε ν' ακούσει ήθελε. Στο τέλος για να μεταλλάξει την απόφαση του γιου της ζήτησε τη βοήθεια του γέρο-Σοφοκλή, του γραμματέα του χωριού.

– Πάμε, παιδάκι μου, του είπε, στο γραμματέα του χωριού. Αυτός είναι σοφός άνθρωπος, θα μας ορμηγέψει.

Τον βρήκαν στα γραφεία της κοινότητας.

– Μπαρμπα-Σοφοκλή, του είπε ο Λάμπης. Δεν πάω εκεί μόνος. Είμαστε εννιά απ' όλη την Ελλάδα. Είμαι εγώ, ο Αριστείδης και άλλοι επτά. Ένας είναι δάσκαλος, ένας πρώην χωροφύλακας, κι άλλοι, όλοι νέοι με πολύ μυαλό! Είμαστε εννιά. Θα πάμε εκεί, θα δουλέψουμε, θα πλουτίσουμε. Σε λέω εγώ, θα κατακτήσουμε τη Βραζιλία!

Ο γραμματέας τον άκουγε με συμπόνια.

– Παιδάκι μου, ξέρεις που είναι η Βραζιλία;

– Ναι, μακριά, απάντησε ο Λάμπης. Ένα μήνα θα ταξιδεύουμε με το καράβι.

– Ναι, ναι, καλά, συμφώνησε ο γέρο-Σοφοκλής. Εννιά Έλληνες. Παιδί μου, εσείς οι εννιά δεν φτάνετε ούτε για κολατσιό για τους κροκόδειλους στον Αμαζόνιο. Α, ρε Ψωροκώσταινα, διώχνεις τους λεβέντες σου. Φεύγουν οι νέοι που μασάνε σίδερα για την ξενιτιά, την πλανεύτρα. Θα πλουτίσουν, σε λένε, στη Βραζιλία! Για να δούμε, αν θα 'χουν ποτέ τα εισιτήρια για να γυρίσουν πίσω!

Κοιτούσε με λύπη τον Λάμπη και τη μάνα.

– Δεν φταίτε εσείς. Άλλοι φταίνει! Ευλογία, σε λένε, είναι η μετανάστευση!

Στράφηκε στη μάνα.

– Τι να σε πω, κορίτσι μου. Δεν μπορείς κι εσύ να κάνεις τίποτε. Ας ελπίσουμε ότι θα του τα φέρει ο Θεός βολικά. Κι εσύ, ρε Λάμπη, δεν θα ξεχνάς να γράφεις γράμματα, έτσι; Μην τρέχουμε και ρωτάμε τους ναυτικούς που πιάνουνε τα καράβια τους στη Βραζιλία, αν άκουσαν που βρίσκεται ο Λάμπης από την Άκανθο! Έτσι, παιδάκι μου, και κάνε αυτό που σε φωτίζει ο Θεός. Και μη ξεχνάς πως είσαι Έλληνας! Να 'στε μονιασμένοι μεταξύ σας. Να συναντιέστε, να πηγαίνετε στην εκκλησία Χριστούγεννα και Πάσχα. Και να μη σας ξεμυαλίσει καμιά από κείνες τις ξεβράκωτες που γυρνάν στη θάλασσα. Έχει κι η Ελλαδίτσα μας καλά κορίτσια! Αιντε στο καλό, Λάμπη μου!

Μάνα και γιος γύρισαν με βαριά καρδιά στο σπίτι. Όλα ήταν πια αποφασισμένα. Τον άλλο μήνα θα 'παιρναν το βαπόρι και οι εννιά και θα πήγαιναν στη Βραζιλία.

Ο Αλέξανδρος θυμήθηκε τη θλιβερή μέρα της φυγής του αδελφού του. Ένα πρωί στο σπίτι ετοιμάζαν τα πράγματα εκείνου, που θα 'φευγε μακριά τους. Μα όλοι καθυστερούσαν όσο μπορούσαν. Κι αυτές οι λίγες στιγμές γίνονταν αιώνες. Είχε χτυπήσει η καμπάνα για το σχολείο. Του 'δωσε η μάνα του την τσάντα και μια δραχμή από το κομπόδεμά της να πάρει καραμέλες και να γλυκαθεί τούτη τη μέρα. Του 'δωσε κι ο αδελφός του άλλες πέντε. Ο αδελφός του τον σήκωσε στα χέρια. Του 'πε στ' αυτί, ενώ ένιωθε να στάζουν στα μάγουλά του δάκρυα ξεστά: «Μη ξεχνάς, θα σε πάρω και σένα μαζί μου. Όσα λέγαμε τη νύχτα στο στρώμα -Θυμάσαι; Περίμενε να μεγαλώσεις, να πας στο γυμνάσιο και τότε θα 'ρθείς κι εσύ στη Βραζιλία». Ύστερα τον φίλησε στα μάτια. Ο Αλέξανδρος κατέβηκε τις σκάλες. Πιο κάτω ήταν ένα καμμένο σπίτι από το αντάρτικο κι είχε ένα αποχωρητήριο χωρίς πόρτα. Μπήκε μέσα, έβαλε το χέρι του στον τοίχο, ακούμπησε πάνω τα μάτια του κι άρχισε να κλαίει με κλάματα βουβά.

Η Ιώ που πήγαινε κι αυτή σχολείο τον είδε, τον πήρε από το χέρι και συνέχισαν μαζί το δρόμο. Στο κέντρο του χωριού κρύφτηκε πίσ' από κάτι πεύκα. Φοβόταν μη τον δει ο πατέρας του και τον μαλώσει που δεν πήγε στο σχολείο. Ήθελε να δει τον αδελφό του ακόμα μια φορά. Να τον δει πώς θα βάδιζε, ψηλός-ψηλός, πώς θα 'πέφταν τα μαλλιά του στο πρόσωπο, πώς θα κλωτσούσε καμιά πέτρα περπατώντας.

Το αυτοκίνητο κορνάρισε. Θα 'φευγαν. Ο αδελφός του; Δεν τον είδε ακόμα. Σηκώθηκε όρθιος. Στηρίχτηκε σ' ένα δέντρο. Νάτος! Νάτος! Πώς δεν τον είδε όταν πήγαινε στ' αμάξι; Πλησίαζε η ώρα ν' ανεβεί. Είδε τη μάνα του ν' ανοίγει την αγκαλιά της. Ύστερα όλα σάλεψαν. Τα μάτια του έτρεχαν. Η Ιώ τον έπιασε από τον ώμο: «Έλα, Αλέξανδρε, του 'πε, μη κάνεις έτσι...». Τ' αμάξι είχε φύγει όταν συνήρθε και είδε τον Θανάση τον κουλουρτζή να φωνάζει σε κάτι μικρά παιδιά.

– Ε, ελάτε να πάρτε κουλούρια χωρίς λεφτά! Να, πάρτε τα... Εδώ ο Λάμπης ο φίλος μου πάει στη Βραζιλία και γω πουλώ κουλούρια!

Χρόνια αργότερα θυμόταν τα κουλούρια που μοίρασε. Μα ποτέ δεν λυπήθηκε για τη σπατάλη.

Καθώς περνούσε έξω από το σπίτι της Τασούλας, παρατήρησε τη φτωχική εμφάνιση και το πλούσιο σε λουλούδια και κληματαριές κήπο και σκεφτόταν: «αυτή τάχα τι να κάνει; Να κεντάει την προίκα της ή να κάθεται και να κλαίει;». Σαν βρέθηκε ακριβώς μπροστά στην πόρτα, άκουσε ένα τραγούδι ζεστό να βγαίνει από το σπίτι. Γνώρισε τη φωνή της Τασούλας τραγουδούσε:

*«Πολλά καράβια φεύγουνε και πίσω δεν γυρίζουν
και κλαίν' με πόνο δυο καρδιές, που μίλια τους χωρίζουν.
Είναι πικρός ο χωρισμός, απελπισιά και πόνος,
καλύτερα ο Θάνατος, παρά να μένεις μόνος».*

Σύμπτωση; Διερωτήθηκε ο Αλέξανδρος. Λένε ότι η Τασούλα θα πάει σ' ένα μήνα στη Βραζιλία να βρει τον αγαπημένο της τον Αριστείδη. Όλοι όμως ξέρουν πως πηγαίνει γιατί δεν έχει λεφτά, σπίτι, προίκα να παντρευτεί κάποιον στο χωριό. Και ποιον αγαπημένο; Όταν ο Αριστείδης έφυγε από το χωριό, αυτή έπαιζε με τις πάνινες κούκλες! Και πόσο ερωτεύεται κανείς μέσω μιας φωτογραφίας;

Καμιά φορά και η ίδια η Τασούλα δίσταζε και φοβόταν. Πώς θα 'ναι άραγε τώρα ο Αριστείδης; Ίσα-ίσα που τον θυμόταν, γιατί έμεναν στην ίδια γειτονιά και της φαινόταν τότε ψηλός, μαυριδερός, λίγο άγριος. Όμως, συλλογιζόταν, ο Αριστείδης ήταν από το ίδιο χωριό, την ίδια γειτονιά, δεν θα της συνέβαινε τίποτε κακό. Εδώ πηγαίνουν ολόκληρες βαποριές με κορίτσια στην Αυστραλία για να συναντήσουν τους άνδρες που τους προξένεψαν μόνο με μια φωτογραφία. Και μερικές κοπέλες πάνε και χωρίς προξενιό. Θα συναντήσουν, λέει, κάποιον μέσα στο πλοίο. Και γι' αυτό κρεμούν οι καημένες το βρακί τους στο κατάρτι. Ή θα βρουν, λέει, κάποιον όταν δέσει το πλοίο στο λιμάνι.

Συνέχισε ο Αλέξανδρος το δρόμο του. Μέσα στο αμυδρό φως διέκρινε μια κοριτσίστικη μορφή, αναπτυγμένη σαν γυναίκα, ευκίνητη, να τον πλησιάζει από την απέναντι μεριά. Την γνώρισε, ήταν η Ιώ. Η κόρη του κυρ-Νίκου. Ο κυρ-Νίκος, ο δευτερότοκος γιος του κυρ-Ανταλλάξιμου, αναδείχτηκε ο μεγαλύτερος οικονομικός παράγοντας της περιοχής. Με πολύ μεγάλη απόσταση ακολουθούσαν οι άλλοι. Ο Νίκος πήγε πρώτα στο γυμνάσιο στην Καβάλα, κι ύστερα στην Αθήνα να σπουδάσει νομικά, κοντά στο μεγαλύτερο αδελφό του που ήταν εκεί εγκατεστημένος δικηγόρος. Μετά τις σπουδές του γύρισε στο χωριό να εργαστεί στις δουλειές του πατέρα του. Στην αρχή άρεσε ο κυρ-Νίκος στον κόσμο. Ήταν, σε αντίθεση με τον κυρ-Ανταλλάξιμο, γλυκομίλητος, λίγο μπερμπάντης βέβαια, αλλά καλός με τους ανθρώπους. Πολλοί τον ήθελαν κι άλλοι τον ανέχονταν. Τον έβγαζαν μάλιστα από πολύ νέο πρόεδρο.

Αλλά μετά το θάνατο του πατέρα του, άλλαξε τελείως ο κυρ-Νίκος. Λέγεται ότι ήθελε να ξεπεράσει τον πατέρα του, που τον κατηγορούσε για άσωτο, και να αποδείξει ότι είναι πιο ικανός. Έγινε αυταρχικός, εκμεταλλευόταν τον κόσμο και ήθελε να τραβήξει πάνω του όποια δραστηριότητα στο χωριό μπορούσε να βγάλει λεφτά. Άπλωσε τις δουλειές του, πέρα από το μαγαζί, στην εκμετάλλευση του δάσους, έφερνε υφάσματα, ζαχαρωτά, έχτισε τον κινηματογράφο, και προμήθευε τους μπακάληδες στο χωριό καθώς και στο διπλανό χωριό, το Ψαροχώρι.

Ακόμα τον κυρ-Νίκο τον φοβόντουσαν για τις πολλές γνωριμίες που είχε. Πήγαινε συχνά στην Αθήνα και γνώριζε βουλευτές και υπουργούς όλων των κομμάτων. Όταν το κόμμα του κυβερνούσε, του εξασφάλιζε αυτό τις διασυνδέσεις. Και όταν κυβερνούσε άλλο, είχε διασυνδέσεις λόγω φιλίας. Πολλούς μάλιστα απ' αυτούς, όλων των παρατάξεων, τους έφερνε κάθε Σεπτέμβρη, για να κυνηγήσουν μαζί αγριογούρνα στα δάση που ξύλυνε.

Οι χωρικοί είχαν κατανοήσει ότι ο κυρ-Νίκος είχε την ίδια δύναμη, όποιος κι αν κυβερνούσε στην Αθήνα. Γι' αυτό ήταν και απόλυτος ρυθμιστής. Οι χωριανοί έλεγαν ότι ο κυρ-Νίκος πρώτα βέβαια ενδιαφέρεται για τον εαυτό του και μετά για το χωριό. Αλλά αν ήταν να γίνει κάτι για το χωριό, μόνο αυτός μπορούσε να το κάνει.

Ύστερα από αρκετές περιπέτειες, βρέθηκε αναγκασμένος να παντρευτεί την κυρα-Ρένα, που του έκανε πολύ σύντομα ένα αγόρι, για να ακολουθήσουν άλλα δύο αγόρια και τρία κορίτσια. Η Ιώ ήταν η προτελευταία κόρη του. Ομορφη και καλόκαρδη, ήταν πολύ αγαπητή στον κόσμο. Και τη θαύμαζαν γιατί ήταν και καλή νοικοκυρά.

Ο Αλέξανδρος και η Ιώ μεγάλωσαν μαζί. Δίπλα-δίπλα τα σπίτια τους, έπαιζαν στους δρόμους και τις αυλές. Και έκαναν πολύ ευχάριστη παρέα.

Συναντήθηκαν.

– Γεια σου... πώς να σε πω; τραύλισε εκείνος.

– Δεν ξέρεις τ' όνομά μου;

– Το ξέρω... Θέλω όμως να σου πω: Γειά σου παλιά μου αγάπη!

Η Ιώ χαμογέλασε.

– Εσύ; Πρώτη φορά μιλάς έτσι, δεν είσαι τέτοιος τύπος.

– Έχεις δίκιο, χαμογέλασε κι αυτός. Αλλά βλέπεις πώς μ' αλλάζει αυτός ο παράδεισος που 'ναι το χωριό μας::

Η Ιώ ένιωθε τα στήθια της να φουσκώνουν, σαν να 'κρυβαν ένα υπέροχο μυστικό.

– Εμείς ζούμε πάντα σ' αυτόν τον παράδεισο...

– Για μένα Ιώ, είναι παράδεισος! Και χαίρομαι για τη μέρα που θα 'μαι πιο μόνιμα εδώ, της είπε κοιτάζοντάς την με τρυφερότητα. Μα ήρθε ο αδελφός μου και θ' ανεβώ στο σπίτι. Αιντε γειά σου!

– Γειά σου...

Προχώρησε στο σπίτι του κι εκείνη στο δικό της. Στάθηκαν και οι δυο μια στιγμή και κοιτάχτηκαν. Ύστερα έφυγε εκείνη βιαστικά.

Πριν ακόμα μπει στο σπίτι τον χτύπησε μια γνωστή μυρουδιά, αυτή που βγάζουν τ' άπλυτα ρούχα. Κατάλαβε πως ήταν από τα ρούχα του αδελφού του, που τα έφερε από τ' Αγιονόρος. Προχώρησε στο σπίτι. Είδε τον Γάκη.

– Τι κάνεις, Αλέξανδρε; τον ρώτησε εκείνος και τον αγκάλιασε.

– Καλά, εσύ;

– Καλά είμαι κι εγώ.

Η μητέρα του όμως δεν φαινόταν. Τότε πρόσεξε την αδελφή του τη μεγάλη, τη Μαρίκα, να χτυπάει την πόρτα της κρεβατοκάμαρας.

– Τι θέλεις; ρώτησε η μάνα που ήταν κλειδωμένη μέσα.

– Ανοιξε! φώναξε εκείνη.

– Τι θέλεις;

Πήραν τα κλάματα την αδελφή του, καθώς κολλημένη πάνω στην πόρτα χτυπούσε με τις γροθιές της και φώναζε.

– Φτάνει πια... Αυτά θ' αρχίσουμε πάλι; Εδώ ήρθαν τα παιδιά να γιορτάσουμε το Πάσχα κι εσύ θα κλειδώνεσαι στο δωμάτιο να διαβάζεις τα παλιοβιβλία;

Άνοιξε η πόρτα και βγήκε η μητέρα κρατώντας ένα βιβλίο με τσαλακωμένα φύλλα. Η Μαρίκα πήγε να τ' αρπάξει από τα χέρια της. Μα εκείνη πρόλαβε και το τρύπωσε κάτω από τη ζακέτα της. Πιάστηκαν στα χέρια καθώς προσπαθούσε η κόρη να πάρει το βιβλίο από τη μάνα.

Μπήκε στη μέση ο Γάκης και τράβηξε παραπέρα τη Μαρίκα.

– Τι χάλια είναι αυτά; Επιτρέπεται να μαλώνετε μάνα και θυγατέρα σαν τις κακιές πεθερές; Τι βιβλίο είναι αυτό; Δώσ' το σε μένα μητέρα!

Αλλά η μάνα το έσφιγγε κάτω από τη ζακέτα της.

– Όχι! Τι σας νοιάζει εσάς για το βιβλίο; φώναζε θυμωμένη.

Κατάλαβε ο Γάκης πως θα έγραφε το βιβλίο καμιά ιστορία για ξενιτεμένους, γι' αυτό κλειδωνόταν η μάνα του και το διάβαζε.

Η Μαρίκα έλεγε κλαίγοντας:

– Ωχ, απόστασα πια να σε βλέπω να διαβάζεις αυτές τις σαχλαμάρες!

– Να μ' αφήσεις ήσυχη και να κοιτάς τη δουλειά σου, απάντησε αυστηρά η μάνα.

– Θα κοιτώ εγώ τη δουλειά μου. Μόνο να το πάρω στα χέρια μου κι αν δεν το κάνω χίλια κομμάτια...

Ήταν ένα παλιό αναγνωστικό της τετάρτης τάξης του Δημοτικού κι έλεγε μια ιστορία. Πως ήταν τάχα ένα μοναχοπαίδι και πήγε μακριά στην ξενιτιά. Και κάθε Μεγάλη Τρίτη, σαν κι αυτήν τη μέρα, η μάνα πήγαινε στο δρόμο προς την ξενιτιά, φώναζε το όνομα του γιου της και το παιδί ερχόταν. Κάποτε όμως που ήταν χρόνος δίσεκτος, το παιδί δεν φάνηκε. Η μάνα φώναζε όλη τη νύχτα τ' όνομά του. Αλλά το παιδί πού να φανεί. Κι έτσι κάθε χρόνο, την ίδια μέρα πάντα, πήγαινε και φώναζε η μάνα το παιδί της. Μα εκείνο δεν φαινόταν. Πέρασαν χρόνια και χρόνια, δεκάδες χρόνια. Η μάνα, που είχε γίνει πολύ γριά, ίσα-ίσα

που βάδιζε, φώναζε ακόμα το γιο της στο δρόμο για την ξενιτιά. Και να, τότε βλέπει έναν γέρο, ψηλό, με άσπρα μαλλιά να την πλησιάζει. Το παιδί μου! φωνάζει η μάνα και ρίχνεται στο λαιμό του. Αγκαλιάστηκαν και πέθαναν μαζί και οι δυο.

Ο Γάκης καταλάβαινε πως ο πόνος της μάνας του δεν μπορούσε να καταλαγιάσει. Αυτή και να μη διάβαζε την ιστορία του ξενιτεμένου, αφού την ήξερε απ' έξω, όλο και θα την έφερνε στο νου της. Έτσι, για να ρίξει βάλαμο στην πληγή της, άρχισε να της τραγουδάει:

«Κρατώντας κάποια φωτογραφία μια μάνα κλαίει βράδυ-πρωί

κλαίει τον γιο της πού είναι στα ξένα, κι έχει χρόνια να τον δει.

Η τύχη της, η τύχη της, την έχει δικασμένη να ζει δυστυχισμένη, στην κάμαρα κλειστή.

Ίσως να της γενούν χαρά τα τόσα δάκρυά της να δει την κάμαρά της και πάλι ανοιχτή».

Ηρέμησε η μάνα σαν άκουσε το τραγούδι, αναστέναξε, αναστέναξε, 'λάφρωσε ο πόνος της και η φωνή της ακούστηκε λυτρωμένη.

III

Την άλλη μέρα από τα χαράματα ο Αλέξανδρος πήγε στη δουλειά. Ήταν όλο όρεξη, όλο ζωντάνια. Φοβόταν πως την πρώτη τουλάχιστον μέρα θα κουραζόταν, γιατί ήταν ασυνήθιστος. Τίποτε όμως, αυτός ήταν πουλάκι, δεν αισθανόταν βάρος στα πόδια του. Έφθασε στο Τρανό λιβάδι παρέα με τον Νικόλα. Στρώθηκαν στη δουλειά.

Ύστερα από λίγο, στην πλαγιά του λόφου δίπλα στο λιβάδι, ήρθε μια οικογένεια της γειτονιάς τους. Πήγαιναν να ξεβοτανιάσουν ένα μεγάλο αμπέλι τους. Ήταν ολόκληρο τσούρμιο από γιαγιά μέχρι εγγόνια. Καθώς έρχονταν τραγουδούσαν τα μικρά. Ξεφόρτωσαν τη φοράδα και το γαϊδούρι που είχαν μαζί τους στην άκρη του αμπελιού. Έκαναν συμβούλιο με πρόεδρο τη γιαγιά, για να βρουν από πού ν' αρχίσουν. Οι μικροί βρήκαν ευκαιρία, άρπαξαν τα σκαλιστήρια και τις τσάπες κι έκαναν γυμνάσια. Ο Σωτήρης, πήγαινε στο δημοτικό σχολείο, και σαν πιο μεγάλος από τους μικρούς ήταν ο αρχηγός κι έδινε διαταγές, πώς να πιάνουν τα όπλα. Έτσι βάδιζε καμαρωτά, με το κεφάλι ψηλά, κρατώντας ένα τσεκουράκι στο χέρι, για μπιστόλι, σαν αξιωματικός.

Στρώθηκαν με το τραγούδι στη δουλειά. Με το σκοπό του, οι κινήσεις γίνονταν πιο γρήγορες και το αμπέλι όλο και λευτερωνόταν από τα άγρια χορτάρια που πήγαιναν να πνίξουν τα τρυφερά κλήματα. Κατά τις εννιά κάθισαν να κάνουν κολατσιό. Φώναξαν και τον Αλέξανδρο με τον Νικόλα. Κάθισαν κοντά στους αρχηγούς της φαμίλιας -γιαγιά, πατέρα, μάνα και μεγάλη κόρη. Ο Αλέξανδρος έριξε μια ματιά στο κορίτσι. Τι γλύκα έχουν αυτές οι κοπέλες όταν τις βλέπεις την ώρα της δουλειάς! Στη βόλτα τα βράδια, όταν στολίζονται, προσπαθούν να γίνουν σαν τις πρωτευουσιάνες και χάνουν την ομορφιά που δίνει ο κάμπος. Τούτη την ώρα όμως χτυπούσαν οι ακτίνες του ήλιου, το πρόσωπό της ροδοκοκκίνιζε σαν κεράσι, που ήθελες να το φιλήσεις... Ήταν και αυτή συμμαθήτριά του στο δημοτικό. Μα ήταν τότε ένα μυξιάρικο, που δεν καταδεχόσουν να το δεις. Τώρα όμως έγινε σωστή κοπέλα με καμπύλες και με γραμμές στρογγυλές.

Χάρηκε η γιαγιά. Της δινόταν η ευκαιρία να μιλήσει, να πει τα μεράκια της σ' ένα άνθρωπο που πάει στο γυμνάσιο...

– Α, αυτό το αμπέλι είναι άλλο πράμα, έλεγε. Πουθενά δεν βρίσκεται ταίρι του, μονάχα εκεί πέρα στα Μουδανιά έχει ένα. Εμείς, που λες, Αλέξανδρέ μ', χρεωθήκαμε οι καημένοι δεκαπέντε χιλιάδες στην Τράπεζα και πήραμε κλήματα. Ξέρεις δα τι κλήματα είναι; Αυτά κάνουνε σταφύλια του τραπεζιού. Δεν έχει εδώ τέτοια σταφύλια. Τα πήραμε απ' αλλούθε, από την Πελοπόννησο. Και πώς θα 'ναι αυτά σαν 'ρθεί ο τρύγος! Θα χαίρεσαι να τα κοιτάς. Θα 'ναι μεγάλα και θα κρέμονται μέχρι εκεί δα, στη γη! Θα 'ναι κατάμαυρα και θα μοσχοβολούνε. Τουτονά το χρόνο θα πάρουμε την πρώτη σοδειά. Δουλέψαμε πολύ και πρήστηκαν τα χέρια μας. Η Δήμητρα μαζεύει τα μικρά για να βοηθούνε. Κι αυτά τα καημένα δουλεύουν και γίνονται σαν τα γουρουνάκια. Θα 'ρθεί όμως ο τρύγος, και τότε... θα κάνει η Δήμητρα ένα καινούργιο φουστάνι, έτσι Δήμητρα; Και πώς θα σε πηγαίνει το καινούργιο φουστάνι... Λυγερή σαν παγώνι θα 'σαι.

Το κορίτσι ντράπηκε λίγο σ' αυτά τα λόγια της γριάς και σιωπούσε.

Μετά το κολατσιό έπεσαν πάλι όλοι στη δουλειά. Κατά το μεσημέρι ο ήλιος έκαιγε πολύ. Η γριά είπε: «Θα βρέξει!». Κάτι σύννεφα φάνηκαν πέρα στο κεφάλι του Αθωνα. Από 'δω τράβηξε από κει μάζεψε, σε λίγο γέμισε τον ουρανό μαυρίλα. Και να, κάνει μια βροχή. Έριξε με το τουλούμι. Ίσα-ίσα που πρόφτασε ο Αλέξανδρος να βάλει τα κομμένα χαμομή-

λια στα τσουβάλια κι ήταν έτοιμος να φύγει.

– Ε, πού πας; του φώναξε απ’ τ’ αμπέλι ο λόχος.

– Μα, δεν βλέπετε που άρχισε βροχή; Θα γίνουμε μουσκίδι.

Έβαλαν τα γέλια.

– Παλιά δουλειά μας κόσκινο, είπε η μάνα. Έβρεξε, θα βγει ο ήλιος και θα στεγνώσουμε. Έτσι στη μέση θ’ αφήσουμε τη δουλειά;

Γέλασε κι εκείνος που γρήγορα εγκατέλειψε τη δουλειά. Η Δήμητρα ήταν μουσκίδι. Καθώς τα ρούχα κολλούσαν στο σώμα της, με τσιτωμένο το βρεγμένο φόρεμα στα στήθια και στα μπούτια, έμοιαζε σαν τη λαφίνα που πέρασε το ποτάμι και βράχθηκε. Του ήρθαν ακόμα στο νου τα λόγια της γριάς. Όλα αυτά τα παθαίνει το κορίτσι μόνο και μόνο για ν’ αποκτήσει ένα φουστάνι. Τι είναι ένα φουστάνι, ε;

Μετά το τέλος της βροχής, ένας άνθρωπος έρχονταν προς το λιβάδι με τις κατσίκες του. Απόρησε. Μα σαν πλησίασαν γνώρισε το νεαρό. Σ’ όλο το χωριό ήταν γνωστός. Τον έλεγαν Γιώργη, μα ο κόσμος τον φώναζε Μούργκο κι ήταν ο χαζός του χωριού. Τον έπαιρναν οι νέοι να κάνουν χάζι μαζί του. Αγαπούσε ο Γιώργης τ’ όμορφο πλουσιοκόριτσο, την Ιώ. Κι ονειρευόταν πως ο πατέρας της θα τον έκανε γαμπρό και θα του ‘δινε κι ένα καίκι προίκα, για να ‘χαν εκείνος καπετάνιος. Οι συνομηλικοί του τον έπαιρναν να κάνουν καντάδα στην Ιώ και, καθώς εκείνος τραγουδούσε, τον έδεναν στο κάγκελο του κήπου και έφευγαν. Έμενε έτσι δεμένος μέχρι το πρωί ο Γιώργης, μα χωρίς να τραγουδάει.

Ο Αλέξανδρος θυμήθηκε ένα περιστατικό με τον Γιώργη τον Μούργκο. Είχε κάποια δουλειά και πετάχτηκε ένα μεσημέρι μέχρι τα γραφεία της κοινότητας. Εκείνη τη στιγμή βρήκε τον Γιώργη να μιλάει στο γραμματικό:

– Ρε, Σοφοκλή, ρε άκουσα πως πάνε μετανάστες στη Γερμανία. Θέλω να πάω κι εγώ εκεί...

– Βέβαια, Γιώργη, του απάντησε ο γραμματέας με ειρωνεία. Καθόλου μην αργάς, μονάχα πήγαινε να σε πλύνει τα ρούχα σου η μάνα σου και μετά να πας στη Γερμανία.

– Καλά, τότε να πάω, είπε κι έφυγε ευχαριστημένος ο Γιώργης.

Ο γραμματέας τον μούντζωσε με τα δυο χέρια από πίσω.

– Ου στο διάολο να πάτε! Εσάς τους χαζούς ποιος τους θέλει; Τα παλικάρια, τ’ άνθος μας, μας παίρνουν οι Αυστραλοί, οι Βραζιλιάνοι, οι Γερμανοί· τους χαζούς και τους στραβούς τους αφήνουν εδώ. Ου, στο διάολο να πάτε!

Είδε ο Αλέξανδρος τον Γιώργη να προχωρεί με τις δυο κατσίκες του στο λιβάδι και του ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι. Τι θέλει η κατσικά μέσα στο χαμομήλι;

– Γιώργη, του φώναξε, βγάλε την κατσικά από το λιβάδι!

– Καλά ρε Αλέξανδρε, δικό σ’ είναι το λιβάδι;

Από την απάντηση που πήρε ήταν φανερό πως κάποιος τον δασκάλεψε. Στο μεταξύ οι κατσίκες πατούσαν τα χαμομήλια.

– Καταστρέφεις το χαμομήλι, Γιώργη, κατάλαβες; Το χαλάς.

– Κι εσύ τι το κάνεις; Εσύ δεν το χαλάς;

Άλλο είναι να το μαζεύεις για να κάνεις μια δουλειά κι άλλο να το τσαλαπατάς, σκέφτηκε ο Αλέξανδρος. Ύψωσε τη φωνή του.

– Γιώργη, θα φύγεις από μέσα ή θ’ αλλάξω τακτική;

– Όχι, δεν φεύγω, εμένα γι’ αυτό μ’ έστειλ... γι’ αυτό ήρθα... ψέλλισε.

– Σ’ έστειλαν;

Κοκκίνισε ο Γιώργης. Μόλις κατάφερε να πει:

– Μονάχος μου ήρθα, δεν είχα δουλειά και πήρα τις κατσίκες να βοσκήσουν.

Λίγο αργότερα φάνηκε μια γριά, φέρνοντας μια σκρόφα με τα τρία μικρά της. Ωρα είναι να στρωθεί κι αυτή μέσα στο λιβάδι, φοβήθηκε ο νέος. Κι αυτό ακριβώς έγινε! Ο Αλέξανδρος πια πήγαινε να σκάσει από το κακό του.

– Δεν μου λες γριά, τι θέλεις εδώ;

Εκείνη πήρε φόρα, έσφιξε τη μαντήλα της κι άρχισε το ψαλτήρι.

– Τι θέλω; Και του λόγου σου τι κάνεις εδώ πέρα; Από τον μπαμπά σου το κληρονόμησες το λιβάδι να μαζεύεις τα χαμομήλια; Άκου εκεί πράματα που βλέπουνε τα μάτια μου. Να ‘ρχεται ένα παιδαρέλι από την πολιτεία και να μας μαζεύει το χαμομήλι, λες κι εμείς δεν είχαμε χέρια να το μάζουμε. Αλλά βέβαια, έτσι κάνετε εσείς οι γραμματιζούμενοι, όλοι τέτοιοι είστε, κανένα δεν διαφέρει. Μαθαίνετε γράμματα για να τρώτε το βίος του κοσμάκη.

Θα θησαυρίσεις εσύ από το χαμομήλι, σαν να ιδρώσες να το φυτέψεις... Αλλά αφού 'σαι τέτοιος κι εγώ θα κάτσω εδώ μέσα με τη σκρόφα και τα γουρουνάκια μου και δεν θα μάσεις εσύ το χαμομήλι.

Ήταν σωστή αλεπού, δεν μπορούσε να της πάρει λέξη, γι' αυτό πλησίασε το Γιώργη και του 'πε φιλικά, με χαμόγελο.

– Γιώργη, καλά, η Γερμανία τι γίνεται; Πότε θα πας;

– Δεν ξέρω, ρε Αλέξανδρε. Ο Σοφοκλής μ' είπε να πλύνω τα ρούχα μ' και μετά θα πάω. Εσύ τι λες, θα 'ναι καλά εκεί;

– Α, βέβαια, πολύ καλά. Εκεί, καημένη Γιώργη, αν τα καταφέρεις να πας, θα δουλεύεις και θα ζεις σαν κύριος. Δεν θα βόσκεις κατσίκες. Δουλειά είν' αυτή; Οποιο κορίτσι και να σε δει, θα πει: «Δες τι χάλια που έχει ο Γιώργης». Και η Ιώ ακόμα, όσο και να σ' αγαπάει, θα σ' αφήσει, αφού είσαι τσομπάνης! Μπορεί να παντρευτεί τσομπάνη;

Ντράπηκε ο Γιώργης, κατάλαβε ότι είναι ξευτελισμός να είσαι τσομπάνης.

– Δεν είμ' εγώ τσομπάνης... αλλά να, με λέει ο κυρ-Νίκος: «Γιώργη, θα σε στείλω εγώ στη Γερμανία. Θα πιάσω τον υπουργό και θα του πω να σε βγάλει χαρτιά να πας εκεί. «Λοιπόν, Γιώργη» με λέει «θα πας με τις κατσίκες σου στο Τρανό λιβάδι και δεν θ' αφήσεις εκείνο το μικρό να μαζέψει χαμομήλι. Κι εγώ μετά θα σε στείλω στη Γερμανία.»

Φανερώθηκε η αλήθεια. Ο πατέρας της Ιώς, ο κυρ-Νίκος, έβαλε πάλι την ουρά του. Αραγε ήταν αυτό μίσος ή είχε κάποιο σκοπό; Το πρώτο αποκλειόταν, γιατί ο κυρ-Νίκος ήταν συμμαθητής με τον πατέρα του κι ακόμα ήταν οικογενειακοί φίλοι. Μόνο που δεν μπορούσε να καταλάβει για ποιο σκοπό το έκανε αυτό.

– Γιώργη, ε, καημένη Γιώργη, τι θα καταλάβεις σαν πατήσεις το χαμομήλι; του είπε γλυκά.

– Καλά, ρε Αλέξανδρε, θα φύγω τότε...

Και παίρνοντας τις κατσίκες του απομακρύνθηκε για το χωριό.

Η γριά φουρτούνιασε, φώναξε τον Γιώργη να μην φύγει και, επειδή δεν την άκουσε εκείνος, κυνηγούσε τα γουρουνία για να τρέχουν σ' όλες τις μεριές του λιβαδιού και ν' ανοίγουν λάκκους. Θλιβόταν ο Αλέξανδρος. Χθες ήταν γεμάτος όνειρα, πίστεψε μάλιστα πως θ' άλλαζε η μοίρα του. Σήμερα όλ' αυτά γκρεμίστηκαν κι ο πατέρας του θα έμενε πάλι σκλαβωμένος στο ραφτάδικο. Ποιος κακός δαίμονας πήγε τα πάνω κάτω...

Όλο πίκρα τραβούσε το δρεπάνι στη λουλουδιασμένη γη και σαν έκοβε αρκετά, με κρύα καρδιά, τα διάλεγε και τα έβαζε πάνω στα τσουβάλια. Μέχρι που γύρισε ο ήλιος, βράδαισε και τράβηξε αντάμα με τον Νικόλα για το χωριό.

Στο δίπατο σπίτι της η Ιώ έστεκε καρτέρι. Ήξερε πως το βραδάκι θα ερχόταν ο Αλέξανδρος στο σπίτι του και ήθελε να τον δει. Τούτη τη μέρα, ας είχε πολλές δουλειές, χτενίστηκε προσεχτικά, έβαψε ελαφριά τα μάγουλά της, ζωγράφισε πάνω τους και μια μικρή ελιά.

Εκείνη η φράση του Αλέξανδρου, «γειά σου παλιά μου αγάπη», την είχε αναστατώσει. Την έκανε να μένει άγρυπνη, να βλέπει το φεγγάρι από το παράθυρό της και να σφίγγει τα μαξιλάρια πάνω της, να νιώθει στο σώμα της την πίεση και να λογαριάζει πόσο καλύτερα θα ήταν αν την έσφιγγαν τα μπράτσα του Αλέξανδρου. Ήθελε να ζήσει αυτό που έβλεπε στη φαντασία της. Ποθούσε να γινόταν αληθινό και να τον ένιωθε μια νύχτα να τη σφίγγει πάνω του, στο κρεβάτι, κάτω από τα ζεστά ρούχα και να τη χαϊδεύει και να κάνει το κορμί της να τρέμει... Και μόλις τον είδε από μακριά πέρα από το λόφο της Ελεούσας να έρχεται, φόρεσε τα πασουμάκια της και κατέβηκε στον κήπο.

Όταν έφτανε ο Αλέξανδρος στο σπίτι, καταϊδρωμένος και σκονισμένος, με το τσουβάλι τα χαμομήλια στην πλάτη, φανερώθηκε μπροστά του. Ένιωθε να πετρώνει η καρδιά του και να μην αφήνει να βγει η ζεστασιά της για το κορίτσι που τόσο πολύ συμπαθούσε. Τα εμπόδια που του έβαζε στη δουλειά του ο πατέρας της τον γέμιζαν θυμό, μολονότι καταλάβαινε πως αυτό δεν ήταν σωστό. Τι φταίει το κορίτσι... Αυτό έχει άλλη καρδιά.

– Γειά σου Αλέξανδρε. Πώς πάει η δουλειά;

– Γειά σου, απάντησε χωρίς να την κοιτάξει. Όσο για τη δουλειά, ρώτησε καλύτερα τον πατέρα σου!

Τα έχασε εκείνη. Τον κοιτούσε με λύπη και απορία μαζί.

– Τι να ρωτήσω τον πατέρα μου;

– Να του πεις πως η δουλειά μου πάει καλά και πως κάποια μέρα θα μου το πληρώσει! Γειά σου!

Λυπημένη η Ιώ, μπήκε στο σπίτι και σκούπισε με την παλάμη τα βαμμένα χείλια της.

Ο Αλέξανδρος ένιωθε βαρύς σαν μολύβι, τα πόδια και οι πλάτες του πιασμένες. Πώς απότομα τού 'ρθε τόση κούραση. Δεν ανέβηκε στο σπίτι. Κάθησε στην άκρη του κήπου δίπλα στα λουλούδια. Η σκασμένη πρόωρα γη είχε ρουφήξει σαν καφέ τη βροχή που έκανε πριν λίγες ώρες. Διψούσε πολύ, δεν είχε όμως διάθεση και δύναμη να ανεβεί τις σκάλες και να μπει στο σπίτι.

Καθόταν ακόμα στα τσιμεντένια σκαλοπάτια όταν πέρασε η γρια-Θωμαή, μ' ένα καλάθακι στο αριστερό της χέρι κι ένα τραπεζομάχαιρο στο δεξί.

– Κουράστηκες; κοντοστάθηκε βλέποντας το νέο.

– Πράγματι, κουράστηκα, της είπε με βαριά φωνή. Αλλά όχι από τη δουλειά... Κάποιος, όνομα και μη χωριό, έστειλε γουρούνια και κατσίκες να τσαλαπατούν τα χαμομήλια.

– Τον αθεόφοβο! οργίστηκε η γριά, που μάντεψε αμέσως ποιος κρυβόταν πίσω από αυτήν την πράξη.

Ύστερα κοίταξε τον Αλέξανδρο και του 'πε με φιλικό αλλά αυστηρό τόνο:

– Καλά εσύ, κοτζάμ σπουδαστής, δεν μπορείς να τα βάλεις μ' έναν «χωριάτη»;

Ο Αλέξανδρος της έριξε μια εξεταστική ματιά. Δεν είναι έτσι τα πράγματα όπως θέλει η γρια-Θωμαή να τα βλέπει, σκέφτηκε

– Χωριάτης ίσως, αλλά με πάρα πολλά όπλα...

– Αχ, τα όπλα, έγινε πιο αυστηρή η φωνή της. Οι μάχες κερδίζονται με το μυαλό!

Έβγαλε ύστερα από το καλάθι της μια χούφτα της συγκομιδής της και την έδωσε στον Αλέξανδρο.

– Δώσε αυτά στη μητέρα σου, είναι σπαράγγια και βιργιάνες. Πολύ καλό νησιτίσιμο φαγητό. Εγώ είμαι μια ψυχή, δεν χρειάζομαι τόσες, του χαμογέλασε και συνέχισε τον δρόμο της.

Οι κουβέντες της γρια-Θωμαής του 'καναν ακόμη πιο δύσκολη τη ζωή. Όστε μπορώ να τον αντιμετωπίσω; Με το μυαλό; Λες να 'ναι εύκολο; Λες να υπάρχει τρόπος και να μην τον έχω σκεφτεί; Χίλιες μύριες σκέψεις περνούσαν από το κεφάλι του. Πρέπει να 'ναι κάτι απλό... κάτι τρομαχτικά απλό, συλλογιζόταν. Η λέξη «τρομαχτικά» σκάλωσε στο νου του. Κάτι που τρομάζει! Αλλά πώς να τρομάξεις έναν αθεόφοβο; Ύστερα, σκέφτηκε, γιατί αυτόν; Τα τσιράκια του...

Κάτι άστραψε στον νου του. Ανέβηκε γρήγορα τα σκαλοπάτια.

– Αυτά μας τα στέλνει η γρια-Θωμαή, είπε στη μητέρα του με βιασύνη.

– Α! Σπαράγγια και βιργιάνες! Μπράβο της! Θα σας κάνω ένα νοστιμότατο φαγητό!

Αλλά ο Αλέξανδρος άλλα έκλωθε στον νου του.

– Ο θεός Αρίστος μητέρα, ξέρεις, είναι στην Ελιά, ή στο σπίτι του;

– Παιδί μου, Πάσχα έρχεται, στην Ελιά θα είναι; Στο σπίτι του θα 'ναι.

– Εντάξει, πάω να τον βρω!

– Αλλάξε πρώτα, πού θα πας έτσι με τα ρούχα της δουλειάς.

– Βρε, καλώς τον ανεψιό μου! χάρηκε ο Αηδόνης που εκείνη τη στιγμή πότιζε στον κήπο του σπιτιού του. Όπως σε βλέπω ήρθες να με βοηθήσεις, του χαμογέλασε πονηρά.

– Δυστυχώς, ήρθα για να ζητήσω βοήθεια!

– Τί τρέχει; ανησύχησε λίγο ο θεός.

– Ο φίλος σου, ο κυρ-Νίκος, έστειλε κάποιους με τα κοπάδια τους να χαλάσουν τα χαμομήλια που μαζεύω με τον Νικόλα!

– Αμ, τα κάνει αυτά ο κυρ-Νίκος! Και τί σκέφεται να κάνεις;

– Να τρομάξω τα κοπάδια!

– Πώς;

– Με τον αγιορείτικο τρόπο! του χαμογέλασε με νόημα ο Αλέξανδρος.

– Μουγκρίστρα; έβαλε τα γέλια ο θεός. Βρε, τον κερατούκλη τον Αλέξανδρο. Θα γελάσει και το παρδαλό κατσίκι...

– Θα φκιάξεις μουγκρίστρες; τον ρώτησε ανυπόμονος ο νέος.

– Εμ! θα φκιάξω! Αλλά χρειάζομαι υλικά... Χρειαζόμαστε κολοκύθες, σπάγκο, κερύ. Εντάξει, κολοκύθες θα πάρω από τον γαμπρό του Κλέωνα. Σπάγκο, κερύ, έχουμε αλλά χρειαζόμαστε και δέρμα από λαγό! Αυτό που θα το βρούμε;

– Πρέπει να 'ναι οπωσδήποτε λαγός;

– Μωρέ, ας είναι και κουνέλι! Αλλά πού να το βρεις;
– Δέρμα από κουνέλι θα 'χεις απόψε το βράδυ! μίλησε με αποφασιστικότητα ο νέος.
– Α, κατάλαβα, γέλασε ο θεός. Θα πας στην πεθερά του αδελφού σου, τη γρια-Μαλάμω, εκείνη έχει κουνέλια... Βιάσου μόνο γιατί είναι μια ώρα δρόμος μέχρι το Ψαροχώρι να πας, και μια ώρα να γυρίσεις. Μη νυχτωθείς και σε φάνε το βράδυ τα τσομπανόσκυλα!
– Ξεκινώ αμέσως!
Ο θεός ήταν όλο κέφι.
– Βιάσου, ανειψιέ, για τα δέρματα, και εγώ θα φροντίσω τα υπόλοιπα. Κι αν πετύχουμε, θα του βγάλω του κυρ-Νίκου κι ένα στιχάκι, να γελάει όλος ο ντουνιάς...

Η γρια-Μαλάμω ξαφνιάστηκε βλέποντας τον Αλέξανδρο λασπωμένο και ιδρωμένο να φτάνει απρόσμενα σπίτι της.

– Έγινε τίποτε; Κανένα κακό;
– Τίποτε κακό! ανάσανε ο Αλέξανδρος και σωριάστηκε στον καναπέ της. Ήρθα να σε βοηθήσω στα κουνέλια! Κάθε χρόνο το πασχαλινό σου τραπέζι έχει κουνέλι.
– Καλά, παιδάκι μου, κι ήταν ανάγκη να κάνεις γι' αυτό τόσο δρόμο; Τι νομίζεις, είμαι εγώ κανένα ανήμπορο χούφταλο!
– Όχι, όχι, την καθησύχασε ο νέος. Αλλά χρειάζομαι το δέρμα από τα κουνέλια.
– Τι 'ναι πάλι και τούτο! Τώρα καταλάβαινε ακόμα λιγότερα η γριά.
– Ησύχασε! Ο θεός μου κάνει μουγκρίστρες και γι' αυτό χρειαζόμαστε δέρματα κουνελιών!
– Και τι τις θέλει τις μουγκρίστες; αποκούτιασε η γρια-Μαλάμω. Θέλει συνοδεία όταν απαγγέλλει τα στιχάκια του;
– Όχι! Χρειάζονται για να σκιάξω τις κατσίκες και τα γουρούνια, που στέλνει ο κυρ-Νίκος στο Τρανό λιβάδι και καταστρέφουν τα χαμομήλια που μαζεύω!
– Πες τα όλα από την αρχή, παιδάκι μου, και μην με τρελαίνεις. Ωστε έτσι ο κοιλαράς...; Φοβάται μη βγάλει και κανείς άλλος καμιά πεντάρα; Τον αχόρταγο... Τον αχώνευτο... Νομίζει όλον τον τόπο τσιφλίκι του!

Πήγε και έφερε στον νέο ένα ποτήρι νερό και ένα γλυκό του κουταλιού.

– Πιες να ξανασάνεις! Σε βλέπω, Αλέξανδρε, από νωρίς να μπαίνεις στα βαθιά νερά...

– Η ανάγκη το απαιτεί!

Η γρια-Μαλάμω τον κοιτούσε αρκετή ώρα σκεπτική.

– Άκουσε, Αλέξανδρε, του είπε πιάνοντας του ελαφρά τον ώμο. Αλλιώς θα το κάνουμε! Δεν πρέπει εσύ, σπουδαστής, να μπλέξεις με τέτοια. Εσύ θα πας τώρα σπίτι σου να ξεκουραστείς. Κι αύριο θα πας κανονικά να μαζέψεις τα χαμομήλια. Εγώ θα σφάξω τρία κουνέλια και το δέρμα θα το πάω στον θείο σου να κάνει τις μουγκρίστες. Αύριο πρωί, θα πάρω τη φιλενάδα μου τη Θωμαή και θα πάμε τάχα να μαζέψουμε σπαράγγια προς το Τρανό λιβάδι. Εκεί θα 'ρθει και ο θεός σου με τη φοράδα και θα 'χει σ' ένα δισάκι τις μουγκρίστες. Εμείς θα παραμονεύουμε και μόλις έρθουν αυτοί με τα ζώα τους, θα κρυφτούμε πίσω από τους βάλτους και θα τραβάμε τότε ο ένας τότε ο άλλος τη μουγκρίστρα. Τα ζώα θα σκιαχτούν, γιατί τέτοιον σατανά δεν άκουσαν στη ζωή τους. Και θα τρέχουν τα τσιράκια του κυρ-Νίκου να τα μαζεύουν. Θα περάσουν τη λαχτάρα της ζωής τους.

– Συμπεθέρα, με βγάζεις από τον πιο δύσκολο βραχνά της ζωής μου!

– Αχ, παιδάκι μου, ποιος ξέρει τι σου επιφυλάσει η ζωή ακόμα... Αλλά αυτό άστο σε μένα. Εγώ δεν είμαι παστρικο-Θοδώρα! Το λέει η καρδιά μου. Είναι κρίμα που με 'κανε ο Θεός γυναίκα. Αν ήμουν άντρας, θα έπνιγα με τα χέρια μου τον κυρ-Νίκο. Αλλά και σαν γυναίκα, κάτι πρέπει να καταφέρω...

Ο νέος την αποχαιρέτησε.

Πουρνό-πουρνό πήγε ο Αλέξανδρος με τον Νικόλα την άλλη μέρα στο Τρανό λιβάδι. Άρχισαν να κόβουν και να μαζεύουν ανενόχλητοι τα χαμομήλια. Όταν ανέβηκε ένα κοντάρι ο ήλιος, φάνηκε η γριά με τα γουρούνια της. Ο Αλέξανδρος διακατεχόταν από μια ταραχή. Τί θα συμβεί τώρα; Θα πιάσει το κόλπο; Θα 'ναι όλοι στη θέση τους, όπως συμφωνήθηκε; Προσποιούνταν τον αδιάφορο και δεν λάμβανε γνώση της παρουσίας της γριάς και των ζώων. Ξαφνικά, όμως, αγρίεψε ο Νικόλας, γιατί τα ζώα σκόρπισαν μια κουβάρα από χαμομήλια που μάζεψε.

– Τα χαμομήλια, μαθές, μαθές. Ο Νικόλας κοίταξε με άγριο βλέμμα τη γριά.

Φοβισμένη πήγε να μαζέψει τα ζώα της στην άκρη του λιβαδιού, κοντά στον βάτο. Εκείνη τη στιγμή, όμως, ακούστηκε ένα άγριο ουρλιαχτό από τον βάτο που κατατρόμαξε τη γριά και τα ζώα. Τα ζώα αφήνιασαν και τρέξαν να κρυφτούν στην άλλη μεριά του λιβαδιού. Αλλά τότε, το ίδιο άγριο στοιχείο, ούρλιαξε και από αυτόν τον βάτο.

– Σατανάς! Σατανάς! σταυροκοπήθηκε η γριά. Ο εξαποδός!

Τα ζώα αγριεμένα τρέξαν στην αντίθετη μεριά του λιβαδιού. Αλλά και σ' αυτό το μέρος ήταν ο Σατανάς και περίμενε. Και μόλις πλησίασαν, το ίδιο ουρλιαχτό.

Σκορπίστηκαν τα ζώα στα τέσσερα σημεία. Η γριά τρόμαξε ακόμα περισσότερο. Εγκατέλειψε τα ζωντανά της και πήρε δρόμο για το χωριό.

– Σατανάς! Σατανάς! σταυροκοπιόταν κάθε τόσο κι έστριβε το κεφάλι της να δει αν κάποιος την ακολουθούσε. Μολονότι δεν έβλεπε τίποτε πέρα από την ήσυχη φύση, το ουρλιαχτό του Σατανά, που ερχόταν μια από τον έναν και μια από τον άλλο βάτο, την καταδίωκε. Έφτασε τρέχοντας στο χωριό, χωρίς τα ζωντανά της, παραμιλώντας:

– Σατανάς! Σατανάς!

Ο Νικόλας προς στιγμή ξαφνιάστηκε. Ύστερα, όμως, κοίταξε τον Αλέξανδρο, με μάτια γεμάτα νόημα.

– Μουγκρίστρα, μαθές, μουγκρίστρα, Αγιονόρος, Αγιονόρος!

– Κοντά είναι το Αγιονόρος, Νικόλα! Δεν βλέπεις τον Άθωνα; Εκειδά είναι.

Αλλά και στο διπλανό αμπέλι που δούλευε ο μπαρμπα-Μήτσος με τη φαμελιά του, τρώμαζαν από τα άγρια ουρλιαχτά. Τους εντυπωσίασε, όμως, ότι ο Αλέξανδρος συνέχιζε ήσυχος τη δουλειά του. Ο μπαρμπα-Μήτσος πλησίασε τον Αλέξανδρο:

– Τί Σατανάς ήταν αυτός, Αλέξανδρε;

– Σατανάς; Είδες ποτέ Σατανά να προστατεύει λιβάδια; γέλασε ο νέος.

– Α, ώστε έτσι; τον κοίταξε με νόημα ο μπαρμπα-Μήτσος και γύρισε στη φαμελιά του, που ξεβοτάνιζε το αμπέλι.

Ωστόσο, το αναπάντεχο επεισόδιο, προκάλεσε μια μικρή αναστάτωση στην Ακανθο. Σατανάς μεσημεριάτικα; διερωτώνταν πολλοί. Θα της έστριψε της γριάς από την πολλή νηστεία, εξήγησαν κάποιοι. Και από ξωτικά έχουμε να ακούσουμε εδώ και δεκάδες χρόνια. Οι πιο γέροι βοσκοί λέγαν ότι έβλεπαν από καμιά νύμφη στη βρύση, όταν έπαιζαν βράδυ τη φλογέρα τους. Ποτέ, όμως, καταμεσήμερα...

Στα καφενεία συζητούσαν για το ακατανόητο συμβάν και για τις παραισθήσεις της γριάς. Όμως, το βράδυ που κατέβηκε στο καφενείο ο μπαρμπα-Μήτσος, διαβεβαίωσε ότι άκουσε τα παράξενα ουρλιαχτά. Σατανικές φωνές που έβγαιναν από τους βάτους. Τουλάχιστον μισή ώρα!

Όταν κατέβηκε και ο Αηδόνης στο καφενείο του 'καναν κι αυτού κουβέντα για το ξωτικό. Εκεί που τους άκουγε ο Αηδόνης, έβγαλε την τραγιάσκα, χάιδεψε τη φαλάκρα του κι άρχισε να απαγγέλλει:

*«Στην Ακανθο μεσημερίς
στοιχειό φρικτό μουγρίζει,
τα ζώα τρέπει σε φυγή
κι οι άνθρωποι π' λαλάνε.*

*Μην είναι λύκος, μην στοιχειό,
ο Σατανάς ο ίδιος,
που βάλθηκε να κυνηγά
τους άλλους Σατανάδες.*

*Αυτούς που δεν αφήνουνε
τον τόπο να προκόψει,
κι όπου καρπός, κι όπου ανθός
δικόν τους τον τηράνε».*

Το ποίημα χειροκροτήθηκε στο καφενείο. Βρε τον Αηδόνη, λέγανε, δεν έχει τον Θεό του! Ό,τι κι αν συμβεί του κολλάει ένα στιχάκι. Αρκετοί, όμως, κατάλαβαν ότι το στιχάκι είχε το νόημά του και φωτογράφιζε τον κυρ-Νίκο. Ο ίδιος ο κυρ-νίκος όταν τ' άκουσε δεν μπόρεσε να καταπιεί την γλώσσα του.

– Έχει Άγιο που του χρωστά ευγνωμοσύνη και τον βάζω στο ψηφοδέλτιό μου. Διαφορετικά, θα του ξεπάτωνα εγώ τη γλώσσα...

Μετά την «ευεργετική παρέμβαση» των απροσδιόριστων ουρλιαχτών, ο Αλέξανδρος συνέχισε με τον Νικόλα ανενόχλητος το μάζεμα των χαμομηλιών. Μια μέρα ήταν πάλι πρωί-πρωί με τη ανατολή του ήλιου στο Τρανό λιβάδι, στη δουλειά. Λίγο αργότερα ήρθαν και οι γείτονές του μ' όλο το τσούρμο. Δεν είχε ανέβει ο ήλιος πολύ ψηλά όταν μια κούρσα σταμάτησε πλάι τους. Το τσούρμο τα παιδιά έτρεξαν να δουν από κοντά τ' όμορφο αυτοκίνητο. Ένας άντρας ψηλός, με πυρόξανθα μαλλιά, μαζί με τη μελαχροινή γυναίκα του βγήκαν από την κούρσα, σέρνοντας από το λουρί ένα μεγάλο σκύλο. Φορούσαν και οι δυο στολή κυνηγού. Από την προφορά του, καθώς έδινε καλόκαρδα απαντήσεις στο τσούρμο για την κούρσα, φαινόταν ότι ήταν πρόσφυγας Κωνσταντινοπολίτης. Πλησίασε κι ο μπαρμπα-Μήτσος, και, αφού κι ο ίδιος ήταν πρόσφυγας, έπιασε κουβέντα με τον κυνηγό. Όλο κρυφό καμάρι καυχόταν στον κυνηγό για τ' αμπέλια.

– Έλα να δεις τ' αμπέλι μου, είναι σταφύλια του φαγητού, έκανα παραγγελία στην Αγροτική Τράπεζα και μου τα 'φέρει.

Μπήκαν στ' αμπέλι. Ο ξένος εξέτασε με τη ματιά του τα κλήματα. Κάτι σαν να παρατήρησε. Έμεινε για λίγο σκεπτικός.

– Τι σταφύλια είπες είναι;

– Του φαγητού. Πολύ ωραία σταφύλια. Δεκαπέντε χιλιάδες στοιχίζουνε αυτά τα κλήματα. Καταχρεώθηκα για να τ' αγοράσω. Αλλά αυτό το χρόνο θα πάρω καρπό.

Ο κυνηγός έκοψε ένα φύλλο και το εξέτασε στη χούφτα του. Ύστερα, με βεβαιότητα πια, μίλησε.

– Τέτοια σταφύλια παίρνω γω στο εργοστάσιό μου. Και ο γιος μου, που είναι χημικός, τ' αναμιγνύει με άλλα και κάνει τα κρασιά μου. «Κρασιά Βάρδαλη» είναι η φίρμα μου.

– Δεν είναι για κρασί, απάντησε καλόκαρδα ο μπαρμπαΜήτσος. Εγώ τα παρήγγειλα στην Αγροτική Τράπεζα και τα 'φεραν από την Πελοπόννησο, είναι του φαγητού.

– Χα, χα, χα, γέλασε ο κυνηγός καλόκαρδα. Τετρακόσια στρέμματα τέτοια αμπέλια έχω. Τα γνωρίζω ακόμα και με τα μάτια κλειστά.

– Μα εγώ τα πήρα από την Αγροτική Τράπεζα! επέμεινε ο μπαρμπα-Μήτσος.

– Ανθρωπέ μου, άλλο είναι αυτό το σταφύλι, κι άλλο του φαγητού. Πώς θέλεις να σου το πω;

Άναψε ο γεωργός.

– Τότε να πάω να πιάσω τον υπάλληλο της Αγροτικής. Είναι εδώ σήμερα και μ' έφερε ακόμα ένα γραμμάτιο. Θα πά' να τον πιάσω τώρα.

– Τον υπάλληλο είπες; Τι να σου κάνει αυτός; Καλά... Εγώ σήμερα θα κυνηγήσω μέχρι τη νύχτα. Αν με χρειαστείς έλα σε μένα, θα σε βοηθήσω, αφού είμαστε και πατριωτάκια.

Πέταξε το σκαλιστήρι ο μπαρμπα-Μήτσος και τράβηξε με τα σκονισμένα ρούχα του για να τον ανταμώσει. Φώναξε ο τραπεζικός σαν συναντήθηκαν, φώναξε κι ο αδικημένος. Πήγαινε εσύ να βρεις άκρη σαν μπλέξεις με τράπεζες. Εκείνος δεν δεχόταν το λάθος του. Σκέφτηκε να του κάνει μήνυση ή να τον αναφέρει στον ανώτερό του. Πήγε στο τηλέφωνο και τηλεφώνησε στο διευθυντή του υποκαταστήματος. Αλλά εκείνος απάντησε πως καλό θα ήταν να πληρώσει και το τελευταίο γραμμάτιο για να μην χρωστάει στην Τράπεζα και ύστερα θα φρόντιζε αυτός να δώσει το δίκιο. Μόνο να έχεις υπομονή, του είπε.

Το απόγιομα, πριν βασιλέψει ο ήλιος, γύρισε ο κυνηγός και πήγε να δώσει συμβουλή.

– Άκου δω, εγώ έχω εργοστάσιο, ποτά κάνω, κι έχω μέσα δεκατέσσερις εργάτες. Αν έρθει κάποιος και μου πει πως ένας εργάτης μου έκανε παρανομία, εγώ θα προσπαθήσω να του κλέψω το δίκιο και να το δώσω στον δικό μου. Κατάλαβες; Αν μάθει ο κόσμος πως οι εργάτες μου δεν κάνουν καλά τη δουλειά τους, εμένα, τ' αφεντικό θα κατηγορήσουν. Έτσι και με την Τράπεζα. Αυτοί τα έχουν όλα δικά τους, πού να βρεις άκρη... Μόνο σαν έχεις την τσέπη σου γεμάτη να τα βάζεις μ' αυτούς. Αν είσαι φουκαράς, σκύψε το κεφάλι και μη βγάζεις μιλιά.

Ο μπαρμπα-Μήτσος θέριψε μ' αυτά που του είπε ο κυνηγός κι άρχισε να σφίγγει τις γροθιές του, ν' απειλεί και να βρίζει.

– Ξέρεις, εγώ έχω πουλήσει και χτήματα κι ελιές για να κάνω αυτό τ' αμπέλι. Αν καταστραφεί τ' αμπέλι θ' απομείνουμε στην ψάθα. Δηλαδή σαν να μου λες να βουλώσω το στό-

μα μου και να χαθώ. Όχι, κύριέ μου! Θα τον πνίξω τον παλιοκερατά! Εγώ τον έδωσα πέντε οκάδες ούζο ρουσφέτι, κι αυτός ο μουντάρης, δες τι δουλειά μου σκάρωσε... Εμένα, ποιος με ρωτάει τι θα γίνω τώρα;

Για να μην του κόψει την ελπίδα μίλησε αόριστα ο κυνηγός.

– Καλά είναι να διαμαρτυρηθείς, ποιος ξέρει τι μπορεί να γίνει... Θα σε δώσω κι εγώ την κάρτα μου, κι αν τύχει και περνάς από τη Σαλονίκη θα σε βοηθήσω, πατριώτη μου. Η γυναίκα μου μάλιστα είναι δικηγόρος. Θα τον βοηθήσεις Ντόρα, έτσι;

– Βέβαια, χαμογέλασε η γυναίκα.

Ολόκληρη η οικογένεια, από γιαγιά μέχρι εγγόνια κάθονταν στην άκρη του αμπελιού σκυθρωποί. Τα παιδιά, που πριν έπαιζαν τα όπλα, άφησαν τα σκαλιστήρια τους στην άκρη. Η γριά μαζεύτηκε μια κουβάρα και χάθηκε μέσα στα μαύρα ρούχα της. Η μάνα ήταν έτοιμη να βάλει τα κλάματα. Ο πατέρας μόνο έκανε κινήσεις ώπου στο τέλος κουράστηκε... Κατάλαβε πως με τις χειρονομίες τα κλήματά του δεν θ' άλλαζαν ώστε να κάνουν σταφύλια του φαγητού. Και το νέο γραμματίο, που πριν από λίγο του είχε στείλει η Τράπεζα, δεν θα γυρνούσε πίσω. Ξεροκατάπιε κι αυτός στο τέλος και σώπασε.

Αυτές τις μέρες τις πένθιμες, που ο Χριστός βρισκόταν κάτω στον Αδη, θλίψη βασίλευε μέσα στο σπίτι του Αλέξανδρου. Μα κι όταν ήρθε η Ανάσταση και γέμισε το τραπέζι τους απ' όλα τα καλά, η χαρά έμεινε πάλι απ' έξω. Αναλογιζόταν ο καθένας τον Λάμπη που βρισκόταν στη Βραζιλία. Η μάνα όλο και κρυφαναστενάζε. Μόνο ο πατέρας κρατούσε την ψυχραιμία του. Έλεγε από κανέν' αστείο να κάνουν και οι άλλοι κέφι.

Μόνο την τρίτη μέρα του Πάσχα, που γιορτάζουν και πηγαίνουν στου Μαύρου νιου τ' αλώνι, άλλαξε η ατμόσφαιρα. Πρώτα πήγαν στην εκκλησία. Μετά τη λειτουργία, όλο το εκκλησίασμα τράβηξε για του Μαύρου νιου τ' αλώνι. Μπροστά πήγαιναν τα παιδιά με τα εξαπτέρυγα και τα λάβαρα. Ακολουθούσαν οι δυο παπάδες και δίπλα τους οι δυο ψαλτάδες με τους βοηθούς τους. Και από πίσω οι χωρικοί. Ο πατέρας του Αλέξανδρου, πήρε τη θέση του αριστερού ψάλτη, του Νάσου.

Η πομπή ξεκίνησε από το λόφο της Ακάνθου όπου είναι η εκκλησία προς το λιμάνι για να στρίψει μετά δεξιά προς τ' αλώνι. Ο Αλέξανδρος με την Ιώ, τη Δήμητρα και άλλους νέους του χωριού ακολούθησαν λίγο πίσω από τους παπάδες και τους ψάλτες.

Στο λιμάνι είδε ο Αλέξανδρος δεξιά το αρχοντικό του γέρο-Ξεκούτη. Πολλά χρόνια από τότε που πέθανε ο γέρο-Ξεκούτης δεν έτυχε το εξωτερικό του σπιτιού ιδιαίτερης φροντίδας. Μέσα το καθάριζαν συχνά η γυναίκα του γραμματικού και άλλες γυναίκες. Και η μητέρα του Αλέξανδρου πήγαινε συχνά και συγύριζε το σπίτι και τη βιβλιοθήκη. Αυτές φρόντιζαν και τον κήπο, που ήταν πραγματικά όμορφος. Τα οπωροφόρα δένδρα είχαν ασβεστωμένους κορμούς και ήταν κλαδεμένα. Και υπήρχαν αρκετά λουλούδια στην πρόσοψη του κήπου, προς τη μεριά της θάλασσας.

Ο Αλέξανδρος, τα καλοκαίρια, τις διακοπές του Πάσχα και των Χριστουγέννων, όταν ήταν στο χωριό, πήγαινε συχνά στη βιβλιοθήκη του γέρο-Ξεκούτη. Του άρεσε να ξεφυλλίζει τα βιβλία. Ήταν ωραία τοποθετημένα κατά ομάδες. Ιστορικά, γεωγραφικά με χάρτες, λογοτεχνικά, θρησκευτικά. Τους αρχαίους τούς είχε σε αρχαίο κείμενο και σε μεταφράσεις σε σύγχρονα ελληνικά, γερμανικά και ιταλικά. Είχε πολλά βιβλία για τους Δασκάλους του Γένους. Εκδόσεις της Τεργέστης, της Βιέννης και της Λιψίας. Είχε και εφημερίδες που έβγαζαν διάφορες ελληνικές κοινότητες, από τη Μασσαλία μέχρι τη Μαύρη Θάλασσα, στη διάρκεια της τουρκοκρατίας. Στον αριστερό τοίχο του δωματίου, σε μια μαύρη βιβλιοθήκη με τζάμι μπροστά, βρίσκονταν τα άπαντα του γέρο-Ξεκούτη. Αναφέρονταν στην Άκανθο: ιστορία, αρχαιολογία, παραδόσεις, τραγούδια, χοροί. Όλα γραμμένα με καλλιγραφικά γράμματα σε χρυσή μελάνη, σε ολόσιες σειρές, και δεμένα με μαύρο δερμάτινο εξώφυλλο.

Ο γέρο-Ξεκούτης έγραφε με μεγάλη ακρίβεια και έκανε επεξηγήσεις που είχε αριθμημένες και τοποθετημένες στο τέλος του βιβλίου. Αυτή η βιβλιοθήκη σαγήνευε τον Αλέξανδρο κάθε φορά που την επισκεφτόταν. Έπαιρνε στα χέρια του διάφορα βιβλία, άνοιγε τυχαία σε κάποια σελίδα και διάβαζε. Και κάθε φορά απορούσε πόσα θέματα εδώ και πάρα πολλούς αιώνες είχαν σκεφτεί κι είχαν αναλύσει οι άνθρωποι. Και του φαινόταν πως κι αυτά τα οποία άκουγε ή διάβαζε για προβλήματα της εποχής του, τα είχαν μελετήσει στο παρελθόν και είχαν βρει πολλές φορές καλύτερες λύσεις από τις σημερινές. Λυπόταν τότε και σκεφτόταν, τι κρίμα να σκοντάφτουμε σε πράγματα που από καιρό κιόλας η λύση τους είχε βρε-

θεί...

Λυπήθηκε για τον πεσμένο σοβά στην πρόσοψη του σπιτιού προς τη μεριά της θάλασσας. Τα κάγκελα πάνω στην ταράτσα ήταν μαυρισμένα γιατί τους έλειψε για πάρα πολύ καιρό ο ασβέστης. Και οι ξύλινες πόρτες και τα παράθυρα είχαν φύρες και ρωγμές και από το βαθύ μπλε χρώμα που είχαν κάποτε, έμειναν μόνο κάποια ξεθωριασμένα υπόλοιπα.

– Κρίμα, ψιθύρισε. Σου ταίριαζε καλύτερη τύχη...

Ύστερα του ήρθε στο νου το εφτασφράγιστο μυστικό που του εμπιστεύτηκε ο πατέρας του όταν πήγε στο γυμνάσιο: το μαύρο βιβλίο με το θησαυρό της Ακάνθου. Συλλογίστηκε:

– Πότε θα 'μαστε άξιοι να δούμε αυτό το θησαυρό στο φως της μέρας...

Μετά το λιμάνι η πομπή πήρε την ανηφόρα για τ' αλώνι. Οι χωρικοί της Ακάνθου, έρχονται πολλοί κι από τα γύρω χωριά, φροντίζουν όταν πηγαίνουν εκεί να κουβαλούν μαζί τους και τα καλαθάκια τους με κόκκινα αυγά και τσουρέκια. Γιατί ουσιαστικά αυτό είναι το μεγάλο πανηγύρι του χωριού που το κάνουν για να τιμήσουν τον μαύρο νιο, τον Γιάννη.

Έφτασε η πομπή στ' αλώνι. Έγινε πρώτα επιμνημόσυνη δέηση για την ανάπαυση των ψυχών που θυσιάστηκαν στην Επανάσταση του 1821. Κι ύστερα άρχισε η αναπαράσταση της σφαγής των αγωνιστών της Ακάνθου. Κάτω από μια δαφνοστεφανωμένη πύλη στέκοταν δυο πανύψηλοι νέοι, ο ένας απέναντι στον άλλο, ντυμένοι γενίτσαροι, με τούρκικο φέσι και μουστάκες, και κρατούσαν σταυρωτά τα γιαταγάνια τους, για να περάσουν από κάτω οι χωρικοί, να προσκυνήσουν. Οι χωρικοί σχημάτισαν μια μεγάλη ανθρώπινη αλυσίδα, που κάλυπτε όλο τ' αλώνι. Τα σώματά τους ήταν κολλημένα το ένα πλάι στο άλλο και κρατιόντουσαν σφιχτά με σταυρωτά τα χέρια. Χορεύοντας τον καγκυλευτό χορό, έκαναν μικρά βήματα και περνούσαν κάτω από τα σταυρωτά γιαταγάνια. Κάθε τόσο ένα κομμάτι της ανθρώπινης αλυσίδας τραγουδούσε μια στροφή από το τραγούδι του Μαύρου Γιάννη:

*«Δεν στα 'λεγα γω Γιάννη μ', δεν σε το λαλώ,
στους χίλιους να μην μπαίνεις, ούτε στους εκατό.
Μάνα δεν ήταν χίλιοι μα ούτε κι εκατό,
μόν' ήταν τρεις χιλιάδες κι όλοι γενίτσαροι».*

Ο Αλέξανδρος ήταν μ' άλλους νέους και νέες του χωριού στη μέση περίπου της αλυσίδας. Τραγουδούσε και χόρευε κι αυτός τον καγκυλευτό. Κύμα-κύμα ακούγονταν οι στροφές που τραγουδούσε το ένα κομμάτι μετά το άλλο. Έπαιρνε ώρες ώπου να το τραγουδήσουν όλοι από την αρχή μέχρι το τέλος και να περάσουν κάτω από τα σπαθιά. Μετά στάθηκε ο δάσκαλος του χωριού δίπλα στο στολισμένο τραπέζι για την επιμνημόσυνη δέηση και με περηφάνεια μίλησε στον κόσμο για τους αγώνες και τις θυσίες που έκαναν οι προπάπποι τους σ' αυτόν εδώ τον τόπο, για τη λευτεριά:

– Όταν έδωσε το σύνθημα για την εθνεγερσία ο επίσκοπος Παλαιών Πατρών Γερμανός, το Μάρτη του 1821, είπε με βροντερή φωνή, το παράρτημα της Φιλικής Εταιρείας Χαλκιδικής ετοίμασε τα σχέδια για την επανάσταση. Και όταν ο Γιουσούφ μπέης δολοφόνησε τον βοεβόδα της Χαλκιδικής το Μάιο του ίδιου χρόνου, οι Χαλκιδιώτες επαναστάτησαν και πολέμησαν κάτω από τους οπλαρχηγούς Εμμανουήλ Παπά και καπετάν Χάψα. Έστειλε τότε ο σουλτάνος από την Ανατολή τον βεζίρη Χατζή Μεχμέτ Μπαϊράμ πασά με πολυάριθμο στρατό και του έδωσε το ελεύθερο να καταπνίξει την επανάσταση, πράγμα που πέτυχε. Όλα τα χωριά της Χαλκιδικής ερημώθηκαν. Πάνω από δέκα χιλιάδες σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν. Δεν είναι γνωστό πόσα γυναικόπαιδα σύρθηκαν στα σκλαβοπάζαρα της Ανατολής. Ο ίδιος ο Μπαϊράμ πασάς έγραφε στη διαταγή του στις 20 Σεβάλ 1236 (28 Ιουλίου 1821) μεταξύ άλλων: «... καταπολεμήσας τους απίστους, τούτους εξόντωσα κ' απήλλαξα από προσώπου της Γης τεσσαράκοντα δύο πόλεις και χωρίων αυτών, συνωδά δε τω ιερῷ φετβά, αυτούς τους ιδίους διεπέρασα εν στόματι μαχαίρας, τας γυναίκας δε και τα τέκνα των εξηνδραπόδησα, τα υπάρχοντά των διένειμα μεταξὺ των νικητῶν πιστῶν, τας δε εστίας των παρέδωσα εις το πυρ και την τέφραν κατὰ τρόπον ὥστε φωνὴ αλέκτορας να μη ἀκούγεται πλέον εις αυτάς». Τότε, συνέχισε ο δάσκαλος, ο Μεχμέτ πασάς στράφηκε στα στενά του Ξέρξη ὅσου ήταν οχυρωμένος ο Εμμανουήλ Παπάς, που είχε Χαλκιδιώτες πολεμιστές και δύο χιλιάδες καλογέρους με επικεφαλής τον ηγούμενο της Μονής Εσφιγμένου, Ευθύμιο. Οι Τούρκοι ήταν πολυαριθμότεροι και ο Εμμανουήλ Παπάς υποχώρησε στο Αγιονόρος, όπου κατέφυγαν, για πρώτη φορά στην ιστορία του, και γυναικόπαιδα της Χαλκιδικής. Ο Μεχμέτ πασάς μετά τη νίκη του κάλεσε στο αλώνι αυτό τους κατοίκους να προσκυνήσουν και να παραδώσουν τα όπλα. Ο Γιάννης δεν προσκύνησε. Οι Τούρκοι τον κυνήγησαν, τον συνέλαβαν, τον έσφαξαν και μαζί του έσφαξαν κι όλους τους άνδρες του χωριού, τετρακόσιους στον αριθμό.

Η σφαγή αυτή αποδίδεται, αγαπητοί συγχωριανοί, με το τραγούδι του Μαύρου Γιάννη και τον καγκυλευτό, που εμείς σήμερα τραγουδούμε και χορεύουμε προς τιμήν του. Κι από κείνη τη μέρα, τ' αλώνι το ονομάζουμε «του Μαύρου νιου τ' αλώνι» για χάρη του Γιάννη που ποτέ δεν λησμονούμε και τον τιμούμε σαν ήρωα, μεγάλο ήρωα, που ήταν η ψυχή των ανθρώπων, που δεν λυγίζει ακόμα και όταν πνίγεται στο αίμα.

Με συγκίνηση άκουσαν οι χωρικοί τα λόγια του δασκάλου. Έκαναν ένα λεπτό σιγή. Κι ύστερα ξανάρχισαν το χορό. Βέβαια, κάθε άλλο παρά μαύρο αλώνι είναι. Γιατί, είτε βγαίνει ο ήλιος, μέσ' απ' τη θάλασσα, είτε τραβάει κατά τη δύση, τ' αλώνι κολυμπάει στο φως. Απέραντος είναι ο ορίζοντάς του, βίγλα που βιγλίζει πέντε θάλασσες, τρεις στεριές και χωριστά τα νησιά. Σαν κάθεσαι δω πάνω στ' αλώνι κι αγναντεύεις πώς χώνονται σαν πράσινες γλώσσες μέσα στη θάλασσα οι χερσόνησοι και στρογγυλεύει απέναντι ο κόλπος του Στρυμόνα, ενώ πλάι του υψώνεται το Παγγαίο που σμίγει ήπειρο και νησί, την Καβάλα και τη Θάσο και πόσο γραφικοί είναι οι δυο κόλποι, της Ακάνθου αριστερά με τα τέσσερα νησάκια και τ' Αγιονόρος δεξιά, με τα μικρά του νησιά σαν βαρκούλες που ψαρεύουν, όταν κοιτάς όλ' αυτά 'λαφραίνει η καρδιά σου, σε παίρνει το μεράκι και θέλεις να τραγουδήσεις, να χορέψεις. Κι ως βρίσκεται ο κόσμος εδώ την τρίτη μέρα του Πάσχα τραγουδάει, όχι μόνο από υποχρέωση στο Μαύρο Γιάννη, αλλά γιατί η καρδιά του τον παρακινεί. Χορεύει τον καγκυλευτό, που συμβολίζει τον πόθο, την ελπίδα, την υπόσχεση πως πρόσκαιρη είναι η σκλαβιά, πως ο τόπος θα ξαναλευτερωθεί, οι άνθρωποι θα περπατούν πάλι με το κεφάλι ψηλά.

Τα τραγούδια τούτα είναι όλο μυστήριο. Και μόνο όταν βλέπεις να τα χορεύουν, να σμίγει χορός και τραγούδι, να γίνονται ένα και να φωνάζει σώμα και ψυχή «την κόρη π' αγαπώ» καταλαβαίνεις πως δεν ζητούν εδώ κορίτσι. Δεν ψάλλουν τον έρωτα. Αλλά κράζουν τη Μεγάλη Κόρη, που μένει πάντα αγέραστη και σ' όλα σκορπίζει γλύκα κι ομορφιά: τη Λευτεριά. Ναυτόκοσμος και καμπόκοσμος είναι αυτός και ξέρει να δουλεύει και να τραγουδάει την ώρα της δουλειάς τον έρωτα. Γι' αυτό και οι άνθρωποι είδαν τη λευτεριά σαν όμορφη γυναίκα που τη βλέπεις και τη νοσταλγείς και ποθείς να την κάνεις ταίρι σου, να ζήσεις μαζί της, στο ίδιο τραπέζι, στο ίδιο κρεβάτι.

Και τώρα, η λευτεριά ήρθε. Κάποιοι νέοι σαν κι αυτούς που τραγουδούν «για πυργοκαγκελέψτε τον, να δω ψηλές, να δω λιγνές, να δω την κόρη π' αγαπώ» την έφεραν. Τώρα δεν ονειρεύονται αυτή τη μεγάλη νέα, παρά κρυφοκοιτάζουν να δουν το πραγματικό ταίρι τους, που είναι πιασμένο κι αυτό στο χορό και λέει το ίδιο τραγούδι, νιώθει το ίδιο σκίρτημα στην καρδιά και κρυφοκοιτάει. Κι ο Αλέξανδρος πιάστηκε στο χορό, χόρεψε, ένιωσε ένα ξύπνημα κι όλο κοιτούσε κατά τη μεριά των κοριτσιών.

Χάρηκε ο Αλέξανδρος αυτές τις ωραίες ώρες. Ένιωσε πως ήταν ένα κομμάτι των ανθρώπων αυτών, ότι τον ήθελαν, έτρωγαν, έπιναν, χόρευαν και γλεντούσαν μαζί.

Οι άνθρωποι του χωριού όπου ανήκει είναι ένας κρίκος της μακρινής ιστορίας αυτού του τόπου που μετρούσε σχεδόν τρεις χιλιάδες χρόνια. Τι μοίρα, να 'σαι μια γραμμή, μια τελεία, στο τιμημένο βιβλίο της ιστορίας αυτού του τόπου, σκεφτόταν.

IV

Από τότε που άφησε το χωριό μετά τις γιορτές του Πάσχα και πήγε ξανά στο γυμνάσιο στη Σαλονίκη μέχρι τη μέρα που έδωσε εξετάσεις και στο τελευταίο μάθημα, ζούσε με τον πόθο να ξαναγυρίσει πίσω, να βρεθεί και πάλι με τους ανθρώπους του. Έκανε σχέδια πώς θα μπορούσε να κάνει κάτι για τον τόπο. Σκεφτόταν όλ' αυτά και λυπόταν που δεν μπορούσε γρήγορα, πολύ γρήγορα, να τα εκτελέσει. Ήταν ακόμη μαθητής και εξαρτιόταν από τον πατέρα του. Δεν μπορούσε να κάνει τίποτε μόνος του. Ούτε καν να ζούσε με τους ανθρώπους του χωριού. Ήξερε πως ο πατέρας θα είχε ειδοποιήσει τη μάνα του, να πάει ο γιος το ταχύτερο εκεί που ήτανε και ο ίδιος, δίπλα στο χλιοχρονίτη πύργο.

Φθάνοντας στο χωριό, μόλις άρχισε να κατεβαίνει ο ήλιος κατά τη δύση, θέλησε να κάνει έναν περίπατο στη θάλασσα, να δει και να χαρεί την γιορτή της θάλασσας, που γιορταζόταν τούτο το βράδυ.

Την ημέρα αυτή η Άκανθος ήταν στις ομορφιές της. Ασπρισαν τα σπίτια, σκούπισαν τους δρόμους, ασβέστωσαν τους κορμούς των δένδρων. Από τα γύρω χωριά έτρεξε ο κόσμος να γιορτάσει. Προς τη μεριά του λιμανιού ήρθαν και άραξαν τα καϊκια από το Ψαροχώρι. Είχαν μαζί τους εμπορικά και γρι-γρι μ' ένα τσούρμιο βάρκες. Στη μέση της θάλασσας

έριξαν άγκυρα τα καράβια της Ακάνθου. Πήραν την κεντρική θέση γιατί γιόρταζαν. Δίπλα τους στάθμευσαν πλοία από το Μεταλλοχώρι. Οι Μεταλλοχωρίτες, έφεραν και ντουζίνες από πυροτεχνήματα για να είναι μεγαλόπρεπη η γιορτή.

Έτσι όλα ήταν έτοιμα. Ο κόσμος καθόταν παρέες-παρέες στην αμμουδιά. Πρώτα-πρώτα έφθασαν οι κοπέλες. Πριν αρχίσει η γιορτή τα ναυτόπαιδα στέκονταν επιδειχτικά στην κουπαστή, ακουμπούσαν στον πυργίσκο της μηχανής όρθια, επιστάτευαν και κινούσαν με τα δάχτυλα του ποδιού τους το διάκι του τιμονιού, όπως κάνουν και οι θαλασσόλυκοι. Οι καπεταναίοι στα παραλιακά καφενεία κάπνιζαν, έβλεπαν τους γιους τους, τους καμάρωναν και θύμηνες από τα παιδικά τους χρόνια τριγυρνούσαν στο νου τους.

Αυτή η μέρα είναι για τους θαλασσινούς. Οι τσομπάνηδες και οι γεωργοί, αθόρυβα, πίνουν μια άκρη και παρακολουθούν, ενώ οι ναυτικοί ξεφαντώνουν. Όλα δικά τους είναι. Καπνίζουν απανωτά τσιγάρα, πίνουν, τραγουδούν, σπάζουν πιάτα και βρίζουν για ν' ακούει ο γυναικόκοσμος και να θαυμάζει. Αυτή τη μέρα παίρνουν την πληρωμή οι ναυτικοί για τα βάσανα που τράβηξαν όλο το χρόνο. Οι νεαροί βρίσκουν ευκαιρία να κάψουν τις καρδιές των κοριτσιών. Όλα τα θαλασσολυκόπαιδα, που μέχρι χθες ήταν σαν τους αράπηδες από τη μούτζούρα της μηχανής, σήμερα φόρεσαν καθαρά ρούχα, έδωξαν τους καπεταναίους και κάθισαν στο τιμόνι. Ανάμεσά τους ξεχώριζε ένα λαμπρό παλικάρι, όμορφο, ψηλό, που έπιανε με καμάρι το τιμόνι. Περίεργο! Όλος ο κόσμος τον πρόσεξε ιδιαίτερα αυτόν το νέο, το λεβέντη Δημητρώ. Τα μάτια του κόσμου δεν χόρταιναν να τον κοιτούν. Τι μοίρα, ύστερα από λίγο καιρό χάθηκε ο Δημητρώς για πάντα κάτω από τα μαύρα κύματα...++ Καθόταν αυτός στο διάκι και διεύθυνε το καΐκι του πατέρα του, που ήταν το πιο όμορφο από τα πλοία της συγκοινωνίας. Έριχνε ματιές κοφτές στις κοπέλες που στέκονταν στην αμμουδιά και έδινε μαζί διαταγές στο μηχανικό. Δεν δυσκολεύτηκε ο Αλέξανδρος να αναγνωρίσει ποια δέχόταν τις ματιές του. Ήταν μάλιστα και στενή συγγενής του, την έλεγαν Γεωργία. Αυτή τον κοιτούσε να βαδίζει στην κουβέρτα του πλοίου και όταν εκείνος την έκοβε με τη ματιά του, κατέβαζε ταπεινά το βλέμμα της. Ο Δημητρώς, όλο και στεκόταν στο διάκι του τιμονιού και η Γεωργία του απ' έξω τον καμάρωνε. Αχ, πόσα χρυσά όνειρα πλέχτηκαν γύρω απ' αυτό το διάκι! Πόσες φορές δεν ονειρεύτηκε ο λεβέντης Δημητρώς τη μέρα που θα έφτανε στο χωριό κρατώντας το τιμόνι του δικού του καραβιού! Τότε θα πηδούσε στην αμμουδιά και θα τραβούσε κατευθείαν στο σπίτι της Γεωργίας, θα έβρισκε τον πατέρα της για να του πει: «Ήρθα εδώ με το καΐκι μου να ζητήσω την κόρη σου, δος μου την να φεύγω, γιατί η μηχανή του καϊκιού είναι ακόμα αναμμένη». Και θα την άρπαζε στην αγκαλιά του, θα ταξίδευε με την κοπελιά του μέσα στο καράβι, σε παραδεισένιους κόσμους. Και η Γεωργία πόσες φορές δεν ονειρεύτηκε ότι ο Δημητρώς ήρθε και την άρπαξε στην αγκαλιά του για να φύγει μαζί του, πόσες φορές δεν νόμιζε πως άκουσε την κοχύλα του καραβιού του αγαπημένου της! Και όμως γελιόταν, όλα αυτά ήταν όνειρα.

Σαν έπεσε πια ο ήλιος κατέβηκαν και οι μάνες στην ακροθαλασσιά. Α, αυτές βλέπουν τη θάλασσα με άλλο μάτι. Γι' αυτές δεν είναι η θάλασσα τόπος του έρωτα, η θάλασσα είναι το άγριο στοιχειό, η λεβεντοπνίχτρα. Αυτές αρχίζουν το μοιρολόι κι ας είναι σήμερα μέρα της χαράς. Αναφέρουν όσους πνίγηκαν και άφησαν παιδιά στους δρόμους και γυναίκες χήρες. Μισοκλαίουν. Ακούν τότε οι μικροί τις μανάδες να αναφέρουν παλικάρια που πνίγηκαν, εντυπωσιάζονται και βιάζονται να μεγαλώσουν, να γίνουν ναυτικοί, να ταξιδέψουν, να πνιγούν και να μιλάει ύστερα ο κόσμος γι' αυτούς!

Αργά κατέβηκαν και οι επίσημοι. Έγινε τότε μνημόσυνο για τον άγνωστο ναύτη και ακολούθησε η μεγάλη ναυτική παρέλαση. Χαίρονταν όλοι την ομορφιά του ναυτόκοσμου και μετά πήραν το δρόμο ευχαριστημένοι για τα σπίτια. Ο Αλέξανδρος, όλες αυτές τις ώρες, συγκέντρωνε το υλικό για την περιγραφή που θα έστελνε στην εφημερίδα. Ολομόναχος τράβηξε για το σπίτι του. Ο ουρανός ήταν πεντακάθαρος και αυτός στη γειτονιά έπλαθε την περιγραφή του κάτω από το φως των άστρων.

Στις έντεκα ανέβηκε στο σπίτι. Πήρε αμέσως μολύβι και χαρτί. Έγραψε τρεις σελίδες. Ήταν υποχρεωμένος όμως να περιορίσει την περιγραφή σε μια μόνο. Έπρεπε να την μικρύνει. Μα αυτή η δουλειά ήθελε χρόνο και αυτός ήταν ανάγκη να ξυπνήσει στις τεσσερισήμισι, για να πάει στο Αγιονόρος. Εργάστηκε μέχρι τις δύομισι. Έκλεισε την περιγραφή του σ' ένα φάκελο και έγραψε τη σύσταση της εφημερίδας του νομού.

Την Κυριακή έφθασαν οι εφημερίδες και ο κόσμος διάβασε την περιγραφή της Γιορτής:
Η Ημέρα της Θάλασσας στην Ακάνθο

Η θάλασσα είναι βαθιά ριζωμένη στην ψυχή του Έλληνα. Αυτό έδειξε η εφετεινή γιορτή της «Ημέρας της Θάλασσας», που δεν ήταν απλή επανάλυση, αλλά μια αληθινή αναβίωση!

Σεβαστοί πολίτες και επιφανείς ξένοι τιμούν τη γιορτή με την παρουσία τους. Προηγείται επιμνημόσυνη δέηση. Ο πρόεδρος του χωριού κατόπιν ρίχνει στεφάνι στη θάλασσα εις μνήμη του αγνώστου ναύτη. Ακολουθεί ενός λεπτού σιγή.

Με το σούρουπο αρχίζει η ναυτική παρέλαση. Κατάφωτα πλοία οργάνουν τη θάλασσα. Η πρώτη ρουκέτα σχίζει τον ουρανό, χαιρετάει τον άγνωστο ναύτη, το αγίασμα του Αποστόλου Παύλου στην πλαγιά του λόφου, και τον βασιλιά, που γιορτάζουν την ίδια μέρα. Όλα τα πλοία παιχνιδίζουν δίπλα σε κείνο που φέρει τη χορωδία. Με το «Ναύτης του Αιγαίου» μας χαιρετάει. Χαράζουν όλα τα πλεούμενα ένα πλατύ κύκλο ανοιχτά. Ρουκέτες φωτίζουν τον ουρανό. Μερικές γεμίζουν τα πλοία φλόγες. Αλλά οι απόγονοι του Κανάρη δεν φοβούνται τη φωτιά!

Η παρέλαση παίρνει χαρακτηριστικά επινίκιας πομπής. Αυγερή η σημαία κυματίζει στο κατάρτι και μέσα στο μισόφωτο φαίνεται σαν λευκή. Και συλλογιέσαι αν αυτή είναι γνώρισμα ενός λαού ή παγκόσμιο σύμβολο της ειρήνης.

Η νεολαία του χωριού δίπλα στο τραγούδι της θάλασσας ψάλλει και το τραγούδι του έρωτα την «Ανθισμένη Αμυγδαλιά». Η παραλία ταράζεται από ενθουσιώδη χειροκροτήματα. Οι πολίτες αυτοί γνωρίζουν καλύτερα από κάθε άλλον να μετουσιώνουν το συναίσθημα και τον πόνο σε τραγούδι. Μας τραγουδούν το «Σαρανταπέντε λεμονιές στην άμμο φυτρωμένες». Για τους πολλούς είναι ένα ερωτικό τραγούδι, για τους εργάτες αυτούς της θάλασσας είναι ο ύμνος της, γιατί αυτοί γνωρίζουν πως η θάλασσα είναι ο μεγαλύτερος έρωτας που θα νιώσουν.

Και, τέλος, σιγά-σιγά, με το «Ναύτης του Αιγαίου» πάλι στα χείλη, η πομπή χάνεται στ' ανοιχτά του Αιγαίου.

V

Την άλλη μέρα, πρωί-πρωί, ο Αλέξανδρος έφευγε από την Άκανθο.

Το καίκι τον έφερνε στο Αγιονόρος, στον πατέρα του. Κάθε φορά η μαγεία του Αγιονόρους τον γοήτευε. Ζούσε σ' αυτό από πέντε χρονών παιδί. Πόσες παραστάσεις έρχονταν στο νου του! Από τις συκιές, που ανέβαινε παιδάκι τότε, μέχρι τις συζητήσεις που γίνονταν στο ραφταριό για τους πατέρες της εκκλησίας.

Φθάνοντας στο μοναστήρι παρατήρησε έναν θεόρατο μολυβένιο βράχο που σαν φοβερό στοιχείο έμπαινε στη θάλασσα. Εκεί στην κορφή είχε την παράγκα του ένας ασκητής. Ο βράχος του είχε κάνει μεγάλη εντύπωση όταν ταξίδευε, μικρός, σ' εκείνα τα μέρη για πρώτη φορά. Τον έλεγε «στοιχειωμένο βράχο». Κι όταν έγραφε τους «Σκλάβους», έβαλε ένα επεισόδιο μ' αυτόν. Θέλησε να τον παρατηρήσει προσεκτικά, να δει αν διέφερε ο πραγματικός από αυτόν που είχε στη φαντασία του. Ομοιοί ήταν, μόνο που ο νους του τον είχε πιο άγριο, σαν δράκο. Γέλασε με την τάση του να δίνει ψυχή σ' όλα τα άψυχα· στους βράχους, τα βουνά, τον ήλιο, τ' άστρα. Η φαντασία του τότε άρχισε να τρέχει στους «Σκλάβους».

Είχε δημιουργηθεί μέσα του ένας ολόκληρος κόσμος, δικός του, που κανένας άλλος δεν τον γνώριζε. Σ' αυτόν δεν υπήρχαν απόλυτα φανταστικά πρόσωπα, αλλά ήταν σαν κι αυτά που συνάντησε στη ζωή του. Αυτός ο κόσμος, μισο-αληθινός, μισοδημιουργημένος, τον γοήτευε και τον αποροφούσε. Ο άλλος που ήταν γύρω του καθόλου δεν τον απασχολούσε.

Μια φωνή τον διέκοψε.

– Ε, δεν θα βγεις εσύ; φώναζε ο καπετάνιος.

Είχαν φθάσει στο τέλος του ταξιδιού. Βρισκόταν πια μέσα στο κλειστό από τα βράχια λιμάνι του μοναστηριού.

Πήρε τα πράγματά του και πήδησε στο μόλο. Το παιδάκι που είχε ο πατέρας του στη δουλειά τον περίμενε και του πήρε από τα χέρια τα πράγματα.

– Είπε ο πατέρας σου να μάσουμε δολώματα για ψάρεμα και μετά να πάμε.

Μπήκαν σε μια βάρκα και πήγαν στα βράχια για δολώματα. Σε μια ώρα μάζεψαν αρκετά και πήραν το δρόμο για το ραφτάδικο. Έφθασαν. Φίλησε το χέρι του πατέρα του.

– Πώς είσαι; τον ρώτησε εκείνος

– Καλά.

– Μου φαίνεσαι πολύ αλλαγμένος, μήπως σε πείραξε η θάλασσα;

– Με ζάλισε λίγο η μηχανή.

– Α, γι' αυτό...

Κάθισε ο Αλέξανδρος στον καναπέ του μαγαζιού, ακίνητος, αμίλητος, τελείως αφηρη-

μένος. Ο πατέρας τού έκανε διάφορες ερωτήσεις:

– Πώς πήγες φέτος στο Γυμνάσιο;

– Καλά.

– Θα πιάσουμε το άριστα;

– Κοντά.

Ο πατέρας άλλαξε θέμα.

– Στο χωριό τι κάνουν; Ετοιμάζονται για το γάμο;

– Ναι, το σπίτι που θα καθίσουν είναι σχεδόν έτοιμο.

– Πήγες και το είδες;

– Ναι.

Μέχρι το βραδάκι ο πατέρας ετοίμασε δουλειά για τον Αλέξανδρο. Το πρόσεξε αυτός και ζήτησε να κάνει τις ραφές σ' ένα ράσο.

– Όχι, δεν είναι ανάγκη από σήμερα. Κάθισε να ξεκουραστείς.

Ο Αλέξανδρος επέμενε. Η δουλειά αυτή λίγο τον τραβούσε, αλλά ήταν ευκαιρία να κλειστεί στον εαυτό του. Δικαιολογήθηκε πως δεν μπορούσε να καθίσει στον καναπέ γιατί ήταν ψηλός, πήρε μια καρέκλα και κάθισε στο παράθυρο γυρνώντας στον πατέρα του τις πλάτες. Και έτσι ήσυχα ταξίδευε στο δικό του κόσμο. Αυτό συνεχιζόταν τρεις-τέσσερις μέρες. Όπως ήταν ο γιος απορροφημένος δεν άκουγε όταν του μιλούσαν και έλεγε.

– Ορίστε;

Δεν άντεξε ο πατέρας.

– Ε, τι «ορίστε»; Εσύ δεν βρίσκεσαι εδώ μέσα; Πρέπει να το λέμε τρεις φορές;

Ο Αλέξανδρος παρέμεινε σιωπηλός στη γωνία του μαγαζιού. Μα ο πατέρας του δεν μπορούσε να ηρεμήσει:

– Ξένος είσαι εδώ; Μας γύρισες την πλάτη και δεν λες ούτε λέξη. Δεν μπορώ να το ανεχθώ αυτό! Αν δεν σ' αρέσει εδώ να σηκωθείς να πας στο χωριό, αν και σε χρειαζόμαστε να βοηθάς στη δουλειά. Να με λείπει όμως η δουλειά σου αν πρόκειται να είσαι έτσι.

Ο Αλέξανδρος συνέχισε το ίδιο. Τι να πει; Πως μέσα του ζούσε σε έναν άλλο κόσμο και ήθελε να τον πλάσει καλά για να τον κάνει βιβλίο; Αν άκουγε όμως ο πατέρας του για άλλους κόσμους, θα τον περνούσε για τρελό, θα νόμιζε πως ήταν σαν κάτι παλαβούς καλογέρους που λένε πως βλέπουν οπτασίες. Μερικές φορές όμως του 'ρχόταν μέχρι τα χείλη να πει στον πατέρα του να του δώσει την ευκαιρία να συνεχίσει το βιβλίο του. Μα συγκρατιόταν.

Μετά από μια βδομάδα πήγε ο πατέρας του ταξίδι στο χωριό. Ήθελε ν' αγοράσει κάτι συμπληρώματα για την προίκα της κόρης του. Ο Αλέξανδρος βρήκε την ευκαιρία που ζητούσε. Ήταν μόνος του. Είπε στον μικρό να πάει να μαζέψει σύκα, κι αυτός στρώθηκε στο γράψιμο. Έγραψε μονορούφι πέντε σελίδες. Αισθάνθηκε μια χαρά να τον πλημμυρίζει. Ολα αυτά που έγραψε τα ένιωθε σαν ένα κύμα που ξεχειλίστηκε από τη θάλασσα που είχε μέσα του. Πέρασαν οι ώρες. Θα ερχόταν όπου να 'ταν και ο μικρός. Του ήταν όμως αδύνατο να σταματήσει. Ο πιτσιρίκος προσποιήθηκε τον αδιάφορο. Αναψε ο Αλέξανδρος μια λάμπα και συνέχισε το γράψιμο. Αργά τη νύχτα είχε μετουσιώσει σε γράμματα άλλο ένα κύμα από τη θάλασσά του. Ένιωθε πάλι να τον τυλίγει η ίδια χαρά.

Γέμισαν οι κόλλες. Έγραφε μέχρι την παραμονή της μέρας που θα ερχόταν ο πατέρας του.

Μαζί με τον πατέρα του ήρθε κι ένας πολύ μορφωμένος καλόγερος. Σαν βγήκαν οι ταξιδιώτες από το πλοίο, ανέβηκαν πρώτα το καλντερίμι από τη θάλασσα στη βρύση του αρσανά και στάθηκαν εκεί να δροσιστούν.

– Γιος σας είναι ο μικρός; ρώτησε ο μοναχός.

– Όχι, ο μεγαλύτερος είναι δικός μου.

– Τέχνη μαθαίνει;

– Όχι, πάει στο γυμνάσιο. Πάει στην τελευταία τάξη. Είναι, άγιε, φαινόμενο. Ταλέντο που λένε. Θέλει να γίνει λογοτέχνης. Αλλά είναι η ανάγκη, το αφιλότιμο το χρήμα που εμποδίζει. Έπρεπε να είχα εγώ χρήματα και να τον πω: «μπρος, πήγαινε μπροστά. Τότε μάλιστα...».

Ο Αλέξανδρος άκουγε κι απορούσε. Εδώ ο πατέρας του ήταν πυρ και μανία γι' αυτές τις τρελοϊδέες του γιου του να γίνει συγγραφέας. Μπορούσε αυτός, ο γιος ενός ράφτη, να γίνει

τέτοιος άνθρωπος; Του πατέρα ο νους δεν το χωρούσε. Προσπάθησε στα δυο-τρία τελευταία χρόνια ν' αλλάξει τα μυαλά του γιου του, να τον γλιτώσει από αυτά τα ανόητα όνειρα. Αυτός θα έπρεπε να φροντίσει, βγάζοντας το γυμνάσιο, να μπορεί να πιάσει μια δουλίτσα και να ζήσει καλά μαζί με την οικογένειά του, όχι ολομόναχος σαν εκείνον. Από κει και πέρα, τι του χρειαζόταν τα όνειρα; Τα όνειρα φτώχεια φέρνουν.

Νάσου λοιπόν αυτός ο πατέρας να λέει για τον ονειροπαρμένο γιο του πως είναι φαινόμενο και ταλέντο!

Λίγες μέρες αργότερα πήγε στο ρολογά να φτιάξει το ρολόι του. Ο δρόμος ήταν μακρύς και δεν είχε παρέα. Μια και δεν υπήρχαν άνθρωποι γύρω του, ξύπνησαν αυτοί που ήταν μέσα του. Αρχισε να πλάθει ένα άλλο κομμάτι. Του έδωσε μορφή τελική. Τα 'βαλε με τον εαυτό του που δεν είχε μαζί του ένα σημειωματάριο να γράψει όσα σκεφτόταν. Φθάνοντας στο σπίτι, για μια στιγμή συλλογίστηκε, να πάρει χαρτί και να γράψει. Έδιωξε όμως γρήγορα τη σκέψη. Αν έκανε κάτι τέτοιο θα αποκαλυπτόταν. Κάθισε όλος θλίψη στη γωνιά του, στο παράθυρο, γυρνώντας ξανά τις πλάτες στον πατέρα του.

Ο πατέρας τού μίλησε:

– Η περιγραφή που έκανες για την Ημέρα της Θάλασσας ενθουσίασε όλο τον κόσμο. Έχουν να το λένε όλοι... Ο πρόεδρος δεν χόρταινε να με δίνει συγχαρητήρια. Ήταν πραγματικά υπέροχη!

Ο πατέρας συνέχισε:

– Να γράφεις στην εφημερίδα κι άλλα τέτοια. Ξέρεις, μπορεί από κάτι τέτοια να πετύχεις και καμιά δουλίτσα! Όλα να τα περιμένεις... Και κάτι άλλο, δεν θέλεις να διαβάσεις τίποτε; Να ασχολείσαι και λίγο με τα γράμματα. Η δουλειά σου εδώ δεν είναι και τόσο αναγκαία.

Άνοιξε η καρδιά του Αλέξανδρου. Τόσο καιρό το περίμενε αυτό.

– Ναι, θέλω... να... γράψω για τους ανθρώπους μας...

Δίστασε να συνεχίσει. Ο πατέρας του επέμενε. Αρχισε να παίρνει γρήγορες αναπνοές.

– Νιώθω ότι κι εγώ πρέπει να συνεχίσω αυτό που άλλοι μας παρέδωσαν. Να γράψω ένα βιβλίο.

– Ωχ, τις βλακειές του άρχισε πάλι, τον έκοψε απότομα ο πατέρας του. Τα ίδια θα 'χουμε; Ασε τα ανόητα όνειρα! Αυτά είναι για άλλους. Για κείνους που έχουν να φάνε. Εσύ πρέπει να φροντίζεις για δουλειές που έχουν ψωμί. Είσαι δεκαεφτά χρονών, εγώ στην ηλικία σου συντηρούσα οικογένεια! Ασε τα μπεμπεκίστικα όνειρα

Έλεγε, έλεγε ο πατέρας. Ο γιος ούτε καν τον άκουγε. Τι μπορούσε να καταλάβει ο πατέρας του; Αυτός σ' όλη του τη ζωή αγωνιζόταν για το ψωμί. Αυτό μόνο θεωρούσε σπουδαίο. Τ' άλλα τα 'βρίσκε παραμύθια.

– Θα γράψω, σε λέει, βιβλίο. Και τι θα γράφει στο βιβλίο; Και τι να το κάνει το βιβλίο; Για να σκουπίζουν τα τηγάνια... Βρε, δουλειά, του λέγω εγώ, «όχι», απαντάει εκείνος, «εγώ θα γράφω βιβλία, θα γίνω συγγραφέας» και κολοκύθια με ρίγανη.

Στεναχώρησε πολύ τον Αλέξανδρο η τελευταία φράση. Του είπε σε εχθρικό σχεδόν ύφος.

– Ναι, θα γίνω!

Ο πατέρας σταμάτησε τη δουλειά και κοίταζε το γιο του.

– Να γίνεις. Χίλιες φορές να γίνεις. Αλλά γιατί το λες μ' αυτόν τον τρόπο; Ποιος είμαι εγώ που μου μιλάς έτσι;

Μετάνιωσε ο Αλέξανδρος την ίδια στιγμή για τη φράση του. Τον πατέρα του και τον αγαπούσε και τον σεβόταν. Ήξερε πόσα υπέφερε όταν έφυγε απ' τη μάνα του για να μάθει τέχνη, μέχρι τώρα που έκανε παιδιά. Δεν ήθελε ο σπουδαγμένος γιος να λυπήσει τον πατέρα του. Το κακό όμως είχε γίνει.

– Θέλω να με εξηγήσεις. Γιατί το 'πες αυτό; Είμαι εγώ ο πατέρας που έδωσε σε κανέναν λόγο να με κρίνει; Εγώ φτύνω αίμα για να σε σπουδάσω και συ θα φέρεσαι έτσι για το ευχαριστώ; Αυτά σε έμαθαν στο σχολείο;

Την ίδια στιγμή θύμωσε πιο πολύ, σήκωσε τη γροθιά του και χτύπησε δυνατά δυο φορές το χέρι του στον πάγκο φωνάζοντας.

– Ευγνωμοσύνη θέλω! Θέλω ευγνωμοσύνη!

Ο Αλέξανδρος δεν έβγαζε μιλιά. Ο πατέρας του, από πυρωμένο σίδερο, άρχισε, σιγά-σιγά, να ηρεμεί· καταλάγιασε ο θυμός του και δεν του μιλούσε.

VI

Οι μέρες που ακολούθησαν ήταν για τον πατέρα γεμάτες λύπη, πίκρα και δυστυχία. Ο δεύτερος γιος του σήκωσε πανιά και πήγε στη Βραζιλία. Μετά ο πρώτος γιος, ο «αγαπημένος» γιος, ο Άβελ της οικογένειας, σηκώθηκε ένα βράδυ και φώναξε: «Θέλω την ελευθερία μου!». Τώρα και ο τρίτος, ο στερνός, ο μορφωμένος γιος, σηκώνει τη φωνή του και του μιλάει, σαν να μην ήταν ο πατέρας που αργοπεθαίνει γι' αυτόν. Παραπονιόταν φωναχτά, να ακούει ο γιος του: «Τι να γίνει, είναι το ριζικό μου τέτοιο. Εμένα μόνο πίκρες με φέρνουν τα παιδιά μου. Θα 'πρεπε να κάνω κι εγώ όπως άλλοι στο χωριό. Να σας έστελνα να σκάβετε και να 'ρχόμουν κάθε μήνα να έπαιρνα τους μισθούς σας, για τους τρώω στο καφενείο... Τότε βέβαια δεν θα ήμουν εγώ σ' όλη μου τη ζωή σκλάβος... Δεν πειράζει όμως... Κι εμένα και σας η κοινωνία θα μας κρίνει!».

Του Αλέξανδρου η καρδιά μάτωνε. Του πατέρα του το κεφάλι δεν μπορούσε να χωρέσει πως αυτά δεν ήταν παιδιάστικα όνειρα. Γιατί και όσους ρώτησε τού έδωσαν την ίδια γνώμη: «Ξεπάτωσέ του αυτά τα όνειρα. Θα δυστυχήσει ο γιος σου». «Εδώ» έλεγαν «πρέπει να γίνει μεγάλος συγγραφέας για να κρατηθεί στη ζωή. Τέτοιος βέβαια δεν μπορεί να γίνει, γι' αυτό, τώρα που είναι χωρίς ακόμα, σώσε το παιδί σου».

Ο Αλέξανδρος στριμώχθηκε πιο βαθιά στη γωνία του και δεν μιλούσε πια. Ήθελε με κάθε τρόπο να ξεχαστεί το συμβάν. Βυθιζόταν όλο και περισσότερο στην καρέκλα κι έκανε τις ραφές στα καλογερικά ράσα. Δεν μιλούσε. Δεν απαντούσε. Τα μάτια του ήταν σκοτεινιασμένα. Είχαν στο μεταξύ μεγαλώσει και τα μαλλιά του.

Ένα πρωί δεν άντεξε ο πατέρας του.

– Έλα, παιδάκι μου, γιατί είσαι έτσι..., του είπε. Σε φοβάμαι, πες μου τι σου συμβαίνει...

– Ε, να, τίποτε...

– Ε, πώς τίποτε, εσύ είσαι φόβητρο, πες μου τι... Μήπως τίποτε για το βιβλίο; Γράψε το, χρυσό μου παιδί, μόνο μην είσαι έτσι... Εγώ σ' έχω κρυφό καμάρι... Μην είσαι έτσι, παιδί μου, σαν το ψάρι σπαρταράει η καρδιά μου...

Αγκάλιασε το γιο του κι έκλαιγε σαν μικρό παιδί. Ο Αλέξανδρος δεν άντεχε να βλέπει τον πατέρα του να κλαίει.

– Μα, τι είναι αυτά; Δεν πρέπει να κλαις...

– Τι να κάνω, παιδάκι μου, όταν σε βλέπω έτσι, πες μου τι να κάνω; Θέλεις να το γράψεις το βιβλίο; Ωραία, πήγαινε στο χωριό να το γράψεις ή κλειδώσου μέσα στο δωμάτιο και γράψτο, μόνο έτσι να μην είσαι. Έλα, παιδάκι μου, δεν αντέχω. Σπαράζει η καρδιά μου. Κλειδώσου στο δωμάτιο και γράψτο το βιβλίο σου.

Εδώ ήταν το δύσκολο για τον Αλέξανδρο. Για να γράψει ήθελε ελευθερία. Δεν μπορούσε να το κάνει όταν θα ήξερε πως μετά θα του ζητούσε ο πατέρας του να διαβάσει τα γραμμένα. Θα ήταν υποχρεωμένος να γράψει έτσι, ώστε να τον ευχαριστήσει. Τότε όμως και την τέχνη θα πρόδιδε και ο ίδιος θα αποτύγχανε. Θέλησε να σταματήσει τα δάκρυα ο πατέρας του, αυτά τον βασάνιζαν.

– Μην κλαις. Δεν είναι ανάγκη... Είναι περιττά...

– Μα τι να κάνω, παιδάκι μου; Είμαι πατέρας και πονώ.

– Τι να σου πω! Δεν μπορείς να με καταλάβεις. Θέλω να γράψω, αλλά δεν μπορώ εδώ.

Τα μάτια του πατέρα άστραψαν απότομα.

– Α, έτσι, θέλεις να πας στο χωριό, ε; Εντάξει, είπε, και όλος ο πατρικός πόνος μεμιάς έγινε φωτιά. Τώρα μάλιστα, τώρα σε καταλαβαίνω, πολύ καλά μάλιστα... Τώρα σε κατάλαβα. Βέβαια, είναι δύσκολα εδώ στο Αγιονόρος, γι' αυτό ο κύριος θέλει να πάει στο χωριό να «γράψει» βιβλίο. Θα πάει στο χωριό, θα το ρίχνει στα μπάνια, θα πηγαίνει στο σπίτι να βρίσκει στρωμένο φαγητό, θα κοιμάται και μετά θα «γράφει» και το βιβλίο του. Και τον πατέρα του που φτύνει αίμα; Έτσι, ε; Καθένας τον εαυτό του κοιτάζει... Κι εμένα ποιος θα με κοιτάζει; Ποιος θα ρωτήσει πώς θα βγάλω το ψωμί που θα βρίσκεις έτοιμο στο σπίτι; Ωραία, τώρα σε κατάλαβα... Σε περίμενα διαφορετικό. Γελάστηκα όμως... Όλα ήταν προσποιήσεις για να πας στο χωριό και να 'χεις εκεί ραχατλίκι. Προσποιόσουν! Εμένα καθόλου δεν με υπολογίζεις. Πολύ καλά! Είσαι και συ ένας προδότης! Να χαθείς από τα μάτια μου!

Ξεχείλισε το ποτήρι. Ο Αλέξανδρος τράβηξε αμέσως για την πόρτα. Πάνω στην πόρτα ήρθε στ' αυτιά του η κραυγή του πατέρα του: «να φύγεις!». Το είπε όμως με όσο σπαραγμό που ήταν σαν να φώναζε στο γιο του: «Έλα κοντά μου, παιδάκι μου...». Κρατήθηκε και γύρισε πάλι στο μαγαζί. Και από τότε βουβάθηκαν πατέρας και γιος.

Ζούσε μ' ένα πόθο. Να φύγει. Η ίδια σκεπή δεν μπορεί να χωρέσει κι αυτόν και τον πατέρα του. Στο Αγιονόρος, όπου και να στεκόταν θα 'βρίσκε ένα κομμάτι ψωμί. Μα τότε ο πατέρας θα 'βλεπε πως τα πέντε χρόνια που έστελνε το γιο του στο γυμνάσιο πήγαν χαμένα. Δεν ήθελε να λυπήσει άλλο τον πατέρα του.

Πέρασε ακόμα ένας μήνας. Ο Αλέξανδρος πρόσεχε να μη δώσει καμιά αφορμή. Όμως το χάσμα δεν γεφυρώθηκε. Το παλιό συμβόλαιο που τους έκανε μια ψυχή σε δυο σώματα, έσπασε. Δεν υπήρχε πια πατέρας που σπούδαζε το γιο του και στο πρόσωπο του παιδιού του έβλεπε να εκπληρώνεται η δική του δίψα για γράμματα. Και, καταλάβαινε ο Αλέξανδρος, πως τώρα δεν έπρεπε να υπάρχει και μαθητής που θα φιλοξενούσε μέσα του το πνεύμα του πατέρα του.

VII

Πλησίαζε ο τρύγος. Θ' άρχιζαν πάλι τα πανηγύρια στο χωριό. Ο Διόνυσος, όσα χρόνια κι αν περάσουν από το θάνατό του, δεν λησμονιέται. Θα τρέξει ο κόσμος στ' αμπέλια, θα τρυγήσει, θα πιει μούστο, θα μεθύσει και θα χορέψει. Έξω πίκρες, έξω δυστυχίες, τώρα ο άνθρωπος μόνο το γλέντι σκέφτεται. Όλο το χρόνο τσιγαρίζεται με τη φτώχεια. Είναι καιρός να χαρεί κι αυτός λίγο τώρα τον τρύγο, την εποχή του έρωτα.

Είχε και ο πατέρας του ένα αμπελάκι. Αποφάσισε λοιπόν ν' αφήσει το μοναστήρι και να το τρυγήσει. Ήταν που τον τραβούσε ο τρύγος. Δεν μπορούσε να περάσει το χρόνο, αν δεν γευόταν τη χαρά στ' αμπέλι. Και ο Αλέξανδρος ποθούσε να βρεθεί στο χωριό. Ήθελε να δει τον τόπο του, το χώμα που τον γέννησε.

Έφθασαν οι μέρες. Ο τρύγος άρχισε. Το πρωί πήρε τη φοράδα της θείας του με δυο παρβούτες και τράβηξε για τ' αμπέλι. Τρυγητάδες δεν υπήρχαν.

– Και ποιοι θα το τρυγήσουν τ' αμπέλι; ρώτησε τη μάνα του.

– Πήγαινε εσύ και θα φθάσουν.

Κόσμος και κοσμάκης βρισκόταν στο δρόμο με τα ζώα του και τα σύνεργα του τρύγου. Τα κορίτσια και τ' αγόρια πήραν θάρρος αυτή τη μέρα, πλησίαζαν σιμά και μιλούσαν μεταξύ τους. Ο ήλιος από πάνω τους έκαιγε και έκανε το αίμα τους να κυλάει γρήγορα μέσα στις φλέβες. Ο γλυκός μούστος που έτρεχε άφθονος έφερνε μια ευχάριστη ζαλάδα στο κεφάλι. Τα κορίτσια αισθάνονταν ανυπόφορη τη ζέστα και πετούσαν τα μπλουζάκια τους. Μια όρεξη τις έπιασε για τραγούδι και χορό. Αισθάνονταν ένα παράξενο σπαρτάρισμα, που τις έλεγε πως κρύβουν ένα υπέροχο μυστικό. Κι έτσι, εκεί που οι νέοι μιλούσαν για τον τρύγο, ξαφνικά άρχιζαν να μιλούν για τον έρωτα.

Πριν ξεφορτώσει καλά-καλά τις παραβούτες, φάνηκαν ένα σωρό άνθρωποι, άνδρες, γυναίκες, αγόρια και κορίτσια, και γριές ακόμα. Αυτός απόρησε: «βρε, λες και θα τρυγήσουμε τ' αμπέλια όλης της Ελλάδας!». Έφθανε εκεί η γειτονιά ολόκληρη. Εκτός από τ' αδέρφια του και τις αδελφές του έρχονταν η μάνα με τη γιαγιά και όλο το λόχο από τα μικρά αδέρφια της Δήμητρας, έρχονταν και η Ιώ με τις γειτόνισσές της και τους δορυφόρους· πέντε-έξι ηλιοκαμμένα αγόρια. Η γιαγιά της Δήμητρας μοίραζε τα μαχαίρια και τα καλάθια στους τρυγητάδες. Η γριά, όσο απονήρευτη κι αν φαινόταν, τα κατάφερνε κι έδινε ένα καλάθι να το 'χουν μαζί αγόρι και κορίτσι, άνδρας και γυναίκα. Σίγουρα, μέσα στο κουρασμένο απ' τα γερατειά μυαλό της, θα υπήρχαν κάτι αναμνήσεις απ' τα χρόνια που ήταν κι αυτή κοπέλα. Θα θυμόταν τι έκανε μ' ένα νεαρό κάποτε που τα φύλλα τ' αμπελιού τους έκρυβαν από τα μάτια των άλλων.

Ο πατέρας έδωσε το σύνθημα. Σκόρπισαν μέσα στ' αμπέλι προς όλες τις μεριές. Προτιμούσαν όλοι να μη φαίνονται, ακόμα και οι μεγάλοι, οι παντρεμένοι.

Ο Αλέξανδρος είχε ένα καλάθι με την Ιώ. Έβλεπε την Ιώ να φορεί ένα καρό φουστάνι, αεράτο, αρκετά λεπτό, που επέτρεπε να ζωγραφίζονται οι γραμμές του κορμιού της. Το κορίτσι προσπαθούσε σε κάθε ευκαιρία να κάνει μια πιο αεράτη κίνηση. Όταν έσκυβε, το φουστάνι της σηκωνόταν πιο πάνω από το γόνατο και φαινόταν το άσπρο παχουλό πόδι που ο ήλιος ποτέ δεν έβλεπε. Δεν έχανε ευκαιρία χωρίς να του χαμογελάσει, χωρίς να κάνει μια κίνηση που δείχνει το γυναικείο της θησαυρό. Σ' όποιο κλήμα πήγαινε, ερχόταν κι αυτή, σήκωνε τις κληματσίδες, λυγούσε το σώμα της κι ερχόταν κοντά στο δικό του, τόσο κοντά που τον ακουμπούσε και τον έκανε να ριγεί. Έβλεπε και τους άλλους νέους της γειτονιάς, ηλιοκαμμένους, να πολιορκούν άλλες κοπέλες.

Έβαζαν στοιχήματα ποιος θα γεμίσει πιο γρήγορα το καλάθι. Ο νικημένος παίρνει στις

πλάτες του το νικητή και τον κάνει ένα περίπατο γύρω από τ' αμπέλι. Κι ο νικητής, όλο χαρά, χτυπάει παλαμάκια για να δουν οι άλλοι. Γελούν οι γύρω ενώ τα κορίτσια του χαμογελούν.

Οι γριές βλέπαν και ζήλευαν. Η γιαγιά της Δήμητρας πλησίασε τη γειτόνισσά της.

– Α, καημένη γιαγιά-Κρυστάλλω, πάει χάλασε ο κόσμος. Εμείς, οι παλιοί νέοι, προσμένναμε πότε νά 'ρθει ο τρύγος για να γλεντήσουμε. Αγόρια και κορίτσια συναντιόμασταν και τραγουδούσαμε.

Πονηρή η γιαγιά-Κρυστάλλω έκλεισε το μάτι στην άλλη.

– Οι νέοι σήμερα συναντιούνται και αλλού, δεν περιμένουν τον τρύγο, πηγαίνουν στην αμμουδιά.

– Όχι, αυτά δεν είναι σωστά. Δεν πρέπει να πηγαίνουν στην αμμουδιά. Τότε γιατί έκανε ο Θεός τον τρύγο;

Φώναξε η γιαγιά στην Ιώ.

– Καλά, τι πράγματα είναι αυτά;

Το κορίτσι τρόμαξε, νόμισε πως η γιαγιά παρακολουθούσε τις κινήσεις της. Η γιαγιά συνέχισε.

– Επιτρέπεται να 'στε στον τρύγο και να μην τραγουδάτε; Να δεις τι τραγούδια λέγαμε... Γιαγιά-Κρυστάλλω, πώς το λένε εκείνο το τραγούδι που έλεγε «ξανθιά... τρυγάει στ' αμπέλι...», ααχ, τι ωραίο τραγούδι!

Άρπαξαν όλοι το τραγούδι. Άνδρες, γυναίκες, αγόρια και κορίτσια τραγουδούσαν:

«Ξανθιά μαυρομάτα τρυγά μέσ' στ' αμπέλι, σταφύλια μοσχάτα, γλυκά σαν το μέλι...».

Η Ιώ τραγουδούσε πολύ όμορφα. Ο Αλέξανδρος χαιρόταν να την ακούει. Έριξε και μια ματιά στον πατέρα του. Ήταν κι αυτός δοσμένος στον τρυγητό! Όλοι γύρω του, σταφύλι-σταφύλι, γύμνωναν τα κλήματα, τραγουδούσαν, έτρωγαν και χαιρόνταν. Πρόσεξε μια πεταχτή ματιά της Ιώς και της χαμογέλασε. Περιβόλι έγινε αμέσως η καρδιά του κοριτσιού. Τραγουδούσε κι έκοβε δυο-δυο τα σταφύλια. Πήγε να κόψει και κάτω από ένα ψηλό κλήμα, μπροστά στα πόδια του Αλέξανδρου. Σκύβει αυτός γρήγορα και βρέθηκε μπροστά στο πρόσωπο του κοριτσιού. Ταραχή ένωσε εκείνη. Την έπιασε από τον καρπό του χεριού και την τράβηξε προς το μέρος του. Τ' άλλο του χέρι τυλίχτηκε στη μέση της και την έσφιξε. Το ζεστό της στήθος κόλλησε πάνω του. Τα χείλη τους ακούμπησαν. Ήταν το πρώτο τους φιλή...

VIII

Την Κυριακή, τον ξύπνησε η μητέρα του πολύ πρωί. Θα έπρεπε να ετοιμαστεί αφού θα πήγαινε στη Σαλονίκη. Η βαλίτσα του ήταν φκιαγμένη απ' την προηγούμενη μέρα. Όλοι κάτι θυμόντουσαν να του δώσουν πριν φύγει, ήταν όλο φούρια και καθυστερούσαν όσο μπορούσαν, σαν τότε με τον αδελφό του που θα πήγαινε στη Βραζιλία. «Ο ένας φεύγει μετά τον άλλο», συλλογίστηκε με πίκρα ο Αλέξανδρος.

Ακούστηκε το κορνάρισμα από το αυτοκίνητο, που ερχόταν από το διπλανό χωριό.

– Να πηγαίνεις, φώναξε ο πατέρας. Μην καθυστερείτε άλλο το παιδί.

Η μάνα τού έβαλε δέκα δραχμές στο χέρι. Αυτός την κοίταζε στα μάτια και χαμογέλασε. Πήρε τη βαλίτσα και κατέβηκε στη σκάλα.

– Δεν θα χαιρετήσεις την αδελφή σου; του θύμισε η μάνα.

Ανέβηκε δυο-δυο τα σκαλοπάτια και μπήκε στο δωμάτιο. Η μικρή του αδελφή κοιμόταν ήσυχα το γλυκό ύπνο του αθώου παιδιού. Κοίταξε το πρόσωπό της, τις μαύρες πλεξούδες, τα σμιχτά φρύδια και τη γαμψή μύτη. Ήθελε να κρατήσει για πάντα τη μορφή της. Έσκυψε και τη φίλησε. Αυτή κίνησε τα βλέφαρά της, φάνηκαν τα μαύρα μάτια της, τον κοίταξε και γύρισε στ' άλλο πλευρό. Πάνω στην πόρτα άκουσε τη φωνή της αδελφής του.

– Ο Αλέξανδρός μας φεύγει...

Φίλησε το χέρι του πατέρα και της μάνας κι έφυγε για το πραχτορείο.

Με το που έφτασε στη Σαλονίκη πλύθηκε στη βρύση του πρακτορείου, χτενίστηκε και τράβηξε να βρει δουλειά. Σκεφτόταν να πιαστεί ξενοδοχοϋπάλληλος. Γύρισε αρκετά ξενοδοχεία μα κανείς δεν έδειχνε προθυμία να τον πάρει, κι ας έλεγε πως μιλάει ξένες γλώσσες. Μετά συλλογίστηκε πως δεν θα ήταν άσχημα, αν έπιανε άλλου είδους δουλειά. Θα μπορούσε να δουλεύει σε εργοστάσιο ή και κάπου αλλού, σε πλοίο. Το πλοίο τον τραβούσε πιο πο-

λύ, ήταν παιδικό του όνειρο να γίνει ναυτικός. Τράβηξε ίσα στο λιμάνι. Ήθελε να ρωτήσει τι χρειάζεται για να μπαρκάρει. Βρήκε ένα κοντόχοντρο υπάλληλο. Τον ρώτησε:

– Θέλω να μπαρκάρω σε πλοίο, μπορείτε, σας παρακαλώ, να μου πείτε τι διατυπώσεις χρειάζονται;

– Έχεις ναυτικό φυλλάδιο;

– Όχι...

– Πρέπει τότε να πας σε κανένα μικροπλοίο, να μείνεις δυο χρόνια, να βγάλεις βιβλιάριο και μετά να 'ρθείς να μπαρκάρεις.

Δεν τον βόλεψε αυτή η λύση. Εκεί στην ελεύθερη ζώνη ένα υπερωκεάνιο φόρτωνε. Θαύμασε το σκάφος. Θα ταξίδευε όμως δίχως αυτόν. Ήταν πια η ώρα τρεις το απόγευμα. Έβλεπε πως όσο εύκολα μπορείς να φανταστείς πως βρίσκεις δουλειά, τόσο δύσκολο είναι να το πετύχεις. Φοβήθηκε πως άδικα γυρνούσε στην πόλη ζητώντας δουλειά. Γιατί να μη φαινόταν λογικός; Τι θα γινόταν αν τον σπούδαζε ο πατέρας του έστω και με κρύα καρδιά; Αυτός, ή με κρύα ή με ζεστή, θα έκανε τη δουλειά του, θα έβγαζε το γυμνάσιο. Σκέφτηκε να λοικευτεί, να μην τρέχει άσκοπα στους δρόμους, αλλά να πάει στη σπιτονοικοκυρά του, να προπληρώσει ενοίκιο για ένα μήνα και να μείνει, να μη φύγει από τον πατέρα του. Μήπως λίγο θα τον στενοχωρούσε σαν έφευγε; Σηκώθηκε να πάει στη σπιτονοικοκυρά του. Όμως αντιστάθηκε. Πλησίασε ένα περίπτερο:

– Μου δίνετε, σας παρακαλώ, μια κόλλα, ένα φάκελο και ένα γραμματόσημο;

Του άφησε τρεις δραχμές. Πήγε μετά σ' ένα παγκάκι και έγγραψε με βιασύνη το παρακάτω γράμμα:

Σεβαστέ μου πατέρα!

Από πολύ καιρό είχα ένα σκοπό, να φύγω μόλις έρθω στην πόλη. Μεταξύ μας υπήρχε μια άγραφη συμφωνία, σπούδαζα εγώ και, κατά κάποιο τρόπο, στο πρόσωπό μου πραγματοποιούνταν ο δικός σου πόθος για μόρφωση. Τώρα με σπουδάζεις με κρύα καρδιά, μόνο και μόνο γιατί το θεωρείς ντροπή να με σταματήσεις. Μα, νομίζω, πως είναι και για μένα ντροπή να το δεχτώ αυτό. Αφού στα μάτια σου φάνηκα προδότης, δεν ταιριάζει πια να δέχομαι από μέρους σου αυτή τη θυσία. Φοβούμαι πως το αίμα που χύνεις για μένα με κυνηγάει νύχτα-μέρα. Γιατί λοιπόν και οι δυο να βασανιζόμαστε; Συμβαίνει πολλές φορές να μην ταιριάζουν τα βήματα δυο ανθρώπων. Ελπίζω όμως πως μ' εμάς αυτό θα διαρκέσει λίγο.

Είναι περίσσιος κόπος να προσπαθήσεις να μ' αναγκάσεις να πάω στο γυμνάσιο. Αυτή η πράξη μου δεν έγινε πάνω σε μια στιγμή τρέλας, αν ταιριάζει αυτή η λέξη. Το είχα από πολύ καιρό αποφασίσει και τώρα το κάνω. Εχω κιόλας πιάσει δουλειά εδώ στην πόλη. Σε λίγο θα σε γράψω νεότερά μου.

Σε φιλώ το χέρι το παιδί σου

Και λέει μετά στον εαυτό του: «Εμπρός τώρα Αλέξανδρε να βρεις δουλειά...».

IX

Τούτο το βράδυ δεν μπορούσε να φύγει από το νου του Αλέξανδρου η μορφή του πατέρα του. Έκανε συνέχεια βόλτες στο γραφείο, κοιτούσε απ' το παράθυρο έξω μήπως μπορέσει και του τραβήξει κάτι την προσοχή. Αδύνατο όμως. Ο πατέρας του πάντα βρισκόταν στο μυαλό του. Γύρισε κάποια στιγμή στην ζανθιά γυναίκα με το ξυρισμένο φρύδι και τα κοντά μαλλιά, που καθόταν κοντά στη σόμπα.

– Αφροδίτη, της λέει, έχω όλο στο νου μου τον πατέρα μου. Μπορείς να μου πεις τι συμβαίνει;

Έμεινε κείνη για λίγο σκεφτική.

– Τρεις μήνες λείπεις από τον πατέρα σου;

– Ναι.

– Και πρώτη φορά σου συμβαίνει αυτό;

– Ναι.

– Τότε σε συλλογιέται ο πατέρας σου.

Πήρε βαθιά αναπνοή εκείνος.

– Όταν πήγαίνα στο γυμνάσιο, μίλησε στη γυναίκα, συνήθιζα τα βράδια να τον σκέφτομαι...

Άναψε εκείνη τσιγάρο. Από την άκρη των δακτύλων της ο καπνός σηκωνόταν σαν φίδι κι ανέβαινε ψηλά στο ταβάνι.

– Γιατί δεν κάνεις και τώρα το ίδιο; του 'πε ρουφώντας τον καπνό της.
– Δεν ξέρω... Δεν μου 'ρχεται... Αυτόν τον καιρό εδώ άλλαξε η ζωή μου. Δεν λειτουργώ όπως πριν. Νιώθω ότι δεν μ' αφήνει το περιβάλλον...

– Εσύ, τον ειρωνεύτηκε κείνη, έπρεπε να ζεις με κορίτσια.

Κάθησε στην καρέκλα. Δεν είχε διάθεση να της απαντήσει. Κοιτούσε μόνο το καπνό από το τσιγάρο της. Η ματιά του τον ακολουθούσε, πώς ξεκινούσε από το αναμμένο τσιγάρο και ανέβαινε ψηλά. Ένωθε μια αηδία. Πάντα ο καπνός ανατάραζε τα σωθικά του. Τι βρωμιά, σκέφτηκε. Τι θέλω γω εδώ μέσα...

Ο νους του γύρισε στα περασμένα. Πώς έγινε και βρέθηκε εκεί...

Ήταν αργά απόγεμα και γυρνούσε ζητώντας δουλειά. Όλοι τον έδιωχναν. Και δεν έφτανε αυτό, οι πιο πολλοί, ενώ δεν είχαν καμιά όρεξη να τον προσλάβουν, του έλεγαν να καθίσει και άρχιζαν τις ερωτήσεις, γιατί θέλεις δουλειά, γιατί δεν έρχεσαι με τον πατέρα σου, με ποιον μένεις και άλλα. Και στο τέλος τον 'λεγαν: «λυπούμαστε, κύριε, αλλά δεν έχουμε ανάγκη από υπάλληλο». Δεν μπορούσε να καταλάβει αυτή τη συμπεριφορά. Κι ένιωθε πως προσπαθούσαν να τον μειώσουν. Κατακουρασμένος από το δρόμο που πήρε, μα πιο πολύ από τις ερωτήσεις που του 'καναν, μπήκε σ' ένα κινηματογράφο. Δεν είχε όρεξη να δει έργο. Ούτε καν το πρόσεξε. Ήθελε όμως να ξεκουραστεί. Θα περίμενε να βασιλέψει ο ήλιος, μια και τον καιρό αυτό φούντωνε το μάρμαρο, κι ύστερα θα έσαχνε πάλι για δουλειά. Τώρα έπρεπε να ζήσει και χωρίς την επιταγή του πατέρα του. Ένωθε πολύ ευχαριστημένος. Γινόταν αυτό που ποθούσε. Όχι, δεν ήταν το μαθητούδι που σπούδαζε για να πιάσει μια θεσούλα και να ζήσει φτωχικά στο περιθώριο της ζωής. Δεν ήταν πάλι ο δειλός γραμματιζόμενος, που τρέμει μη τυχόν γυρίσει λίγο η σφαίρα και πνιγεί στο ποτάμι. Κι ούτε ήταν ο ασυνείδητος, που ήθελε να πετύχει πατώντας σε πτώματα.

Όταν βγήκε από τον κινηματογράφο, η νύχτα άρχισε να πέφτει. Που να πάρει η οργή, χάθηκε η μέρα, θύμωσε με τον εαυτό του. Από τη μια μεριά θέλει να σταθεί στα πόδια του κι απ' την άλλη κουράζεται σαν βαδίζει λίγες ώρες δρόμο. Αυτό δεν επιτρέπεται! μίλησε αυστηρά στον εαυτό του. Καλό θα ήταν, σκέφτηκε, αφού νύχτωσε, να πάει καμιά βόλτα και απ' την άλλη μέρα θα γυρνούσε από νύχτα σε νύχτα. Τάχα γιατί από αύριο; Από τώρα θα γυρνάς να βρεις δουλειά μέρα νύχτα!

Προχώρησε μέσα σ' ένα στενό δρόμο. Στο βάθος βλέπει ένα μικρό μέγαρο. Στο ισόγειο ήταν ένα τυπογραφείο και στο πρώτο πάτωμα μια ταμπέλα που 'γραφε: «Ξενοδοχείον Μακεδονικόν». Προχώρησε μέχρι την πόρτα. Άκουσε ομιλίες και μαζί του φάνηκε ότι ένα ζευγάρι μάτια τον κοίταξαν. Είδε τα παπούτσια του που ήταν σκονισμένα. Για δουλειά πάω κι είμαι σα δραπετής, είπε μέσα του. Φεύγει απ' το ξενοδοχείο να γυρίσει στο δρόμο μήπως και βρει κανένα λούστρο. Εκείνη την ώρα ένας έμπορας έκλεινε το μαγαζί του. Α, η ώρα που κλείνει η αγορά έφτασε, σκέφτηκε. Βγάνει το μαντήλι του, το βλέπει, ολοκάθαρο όπως το είχε πλύνει η αδελφή του. Λυπήθηκε να σκουπίσει μ' αυτό τα παπούτσια του. Όμως πρέπει... Κάνει τότε μια κουβάρα το μαντήλι και σκουπίζει τα παπούτσια του. Τα είδε καθαρά και μπήκε στο ξενοδοχείο.

Απ' τα σκαλοπάτια κατέβαινε μια νεαρή γυναίκα, ξανθιά, με ξυρισμένα φρύδια και μεγάλη σκουλαρίκια. Την κοίταξε με περιέργεια, γιατί του φάνηκε πως την είχε δει, τα μάτια της του φαίνονταν γνωστά. Του 'σπασε χαμόγελο η νέα κοπέλα και του 'πε με ειρωνικό τρόπο:

– Φοβάσαι, νεαρέ μου, ν' ανέβεις; Δεν έχεις γίνει ακόμα άνδρας;

Σίγουρα, συλλογίστηκε, αυτή η όμορφη ξανθιά θα διατηρούσε κάποια κάμαρη για να φέρνει τους πελάτες της. Σκέφτηκε να κάνει μεταβολή και να φύγει, γιατί άλλο να μη μπορείς να βρεις δουλειά, κι άλλο να εργάζεσαι σ' ένα τέτοιο ξενοδοχείο. Αποφάσισε τελικά να πάει μέσα. Είδε απέναντί του ένα καλοφτιαγμένο πενηντάρη με καλοσυνάτα μάτια, που του 'πε με χαμόγελο.

– Τι επιθυμεί ο κύριος;

Αυτό το κύριος ήταν γιομάτο πονηριά. Ήταν σαν να του 'λεγε: πάρε θάρρος και πες μου ξάστερα πως θέλω μια κοπέλα.

– Θέλω να εργαστώ ως υπάλληλος, του μίλησε σοβαρά ο Αλέξανδρος.

Εκείνος κατσούφιασε.

– Έχετε κάνει άλλη φορά αυτή τη δουλειά;

– Όχι. Θα τα καταφέρω όμως.

Άρχισε να ξύνει τ' αυτιά του εκείνος και του 'ρίχνε μαζί λοξές ματιές.

– Και τι μόρφωση έχετε, παρακαλώ;
– Πέμπτης γυμνασίου. Μιλώ αγγλικά και σε λίγο θα ξέρω και γερμανικά.
Ο ξενοδόχος κράτησε τα γέλια του.
– Αυτό το σε λίγο τι πά’ να πει;
– Να, δηλαδή, σα πιάσω δουλειά στο ξενοδοχείο σας θα διαβάσω και σύντομα θα μάθω γερμανικά.

Γέλασε τότε αυθόρμητα.

– Έτσι, ε; Αρέσω τον τύπο σου, σε προσλαμβάνω!

Χάρηκε ο Αλέξανδρος και είπε ένα μεγάλο ευχαριστώ. Ύστερα από τις λίγες οδηγίες έτρεξε να φέρει τα πράματά του. Τώρα ένιωθε να πατάει σε στέριο έδαφος.

Τη νύχτα θα την περνούσε στην καρέκλα. Λειτουργούσε ακόμα η Διεθνής Εμπορική Έκθεση της πόλης κι έπρεπε ένας να ξαγρυπνάει.

Όταν έφυγε ο ξενοδόχος κάθισε αυτός στην πολυθρόνα του γραφείου. Ένιωθε πολύ περήφανος που κάνει μια υπεύθυνη δουλειά, που δουλεύει και αμείβεται.

Ο καπνός απ’ το τσιγάρο της Αφροδίτης ξαναφάνηκε στα μάτια του.

– Τι σκεφτόσουν; τον ρώτησε εκείνη.

– Τίποτε...

Ξαναρούφηξε τον καπνό της.

– Μ’ έκανε εντύπωση η έκφρασή σου. Ήσουν πολύ παράξενος... Πρέπει ν’ αρμένιζες μακριά!

Ο Αλέξανδρος σηκώθηκε και πήγε κοντά στο παράθυρο. Κοιτούσε αφηρημένα στο δρόμο τους διαβάτες. Έβαλε ύστερα το χέρι του στο τζάμι κι ακούμπησε πάνω το κεφάλι του. Η γυναίκα ετοιμάστηκε να φύγει.

– Αν με τηλεφωνήσει κανένας, του ’πε, να πεις πως θα ’μαι στο καμαρίνι μου στις δέκα.

– Εντάξει! απάντησε εκείνος μηχανικά.

Ένιωθε μια ελαφριά θολούρα και ζαλάδα. Κούνησε πέρα-δώθε το κεφάλι του, έτριψε απαλά με τα δάχτυλα τους κροτάφους του. Ως τότε θα συνεχιστεί αυτό;

Δεν είχε όρεξη για τίποτε. Δεν μπορούσε να καταλάβει πώς έγινε έτσι. Στην αρχή προσπαθούσε να γράφει στις λεύτερες ώρες του. Τυχαία είχε πει στον ξενοδόχο ότι ασχολείται με το γράψιμο και τον παρακίνησε κείνος να συνεχίσει. Μα δεν μπορούσε. Το μολύβι δεν γλιστρούσε στο χαρτί! Μάλωνε κάθε μέρα με τον εαυτό του, γιατί έβλεπε να του φεύγει ο χρόνος. Αφού του ήταν αδύνατο να γράφει, αποφάσισε να ριχτεί στο διάβασμα. Μάταιος κόπος... Το μόνο που μπορούσε να κάνει ήταν να ’ναι καλός υπάλληλος.

Έκανε μια βόλτα στο γραφείο. Πρέπει να φύγω. Εδώ στην πόλη είναι και οι φίλοι μου, ενώ κάπου αλλού δεν θα ’χω κανένα γνωστό. Δεν μπορεί όμως να γίνει αλλιώς... Θα φύγω από την πόλη. Θα πάω στην επαρχία να δουλέψω εργάτης. Το χωριό που μου ’χει δώσει τη δύναμη να νιώθω και να γράφω, αυτό θα μου την επιστρέψει. Κανένας άλλος δεν μπορεί να με βοηθήσει. Σα να ’νιωσε κάποιο ’λάφρωμα στην ψυχή. Δεν έβρισκε άσχημη την ιδέα να κρατάει την τσάπα στο χέρι. Την άλλη μέρα θα ’λεγε αντίο στους φίλους του και στον ξενοδόχο.

Αισθάνθηκε ξαφνικά ευδιάθετος. Κοίταξε πάλι απ’ το παράθυρο. Ήθελε, έτσι για τελευταία φορά, να δει τον κόσμο της πόλης. Ίσως να ’ρχονταν στιγμές που θα τον νοσταλγούσε.

Μια πεταχτή μαυρομαλλούσα βάδιζε γρήγορα και έριχνε ματιές στο ξενοδοχείο. Του άρεσε το γρήγορο περπάτημά της και τα μαλλιά της που ’πεφταν κυματιστά στους ώμους. Η κοπέλα, ντυμένη με μαύρη ποδιά, θα ’ταν μαθήτριά, στάθηκε απέναντι στο γεροκουλουρτζή. Εκείνος τινάχτηκε απ’ την καρέκλα του, την αγκάλιασε και τη φίλησε στα μαλλιά.

– Κρίμα να μην έχω την τύχη του γέρου, ψιθύρισε ο Αλέξανδρος, μισο-αστεία μισο-σοβαρά.

Η μαθήτριά πέρασε το δρόμο και μπήκε στο ξενοδοχείο. Έμεινε αυτός αποσβολωμένος. Στην αμηχανία του κάθισε γρήγορα στο γραφείο και έκανε πως πήρε στο τηλέφωνο τον Χαρίλαο.

– Χαρίλαε, εσύ; φώναξε κι έκανε πως δεν πρόσεξε το κορίτσι.

Εκείνη τον κοίταξε ερευνητικά. Μόλις συναντήθηκαν τα βλέμματά τους ξέσπασε σε γέλια.

– Α, εσύ είσαι;

Από την κατατομή του προσώπου της κατάλαβε εκείνος ποιο ήταν το κορίτσι, μα προσποιήθηκε ότι δεν αντιλήφθηκε τίποτε.

– Θέλετε κάτι, δεσποινίς;

Κούνησε το κεφάλι ναζιάρικα και τα μαλλιά της έκρυσαν το μισό πρόσωπο.

– Ε, λοιπόν εσύ είσαι... Και ο πατέρας μου μου είπε να, προσέχω γιατί είσαι επικίνδυνα όμορφος. Μα δεν είσαι κι άσχημος!

Το αυθόρμητο του κοριτσιού τον άγγιξε. Την κοίταξε κι αυτός ερευνητικά. Τ' όμορφο μακρουλό της πρόσωπο, τα κατάμαυρα μαλλιά, τα κόκκινα γυριστά προς τα πάνω χείλη. Κι ύστερα τη λάμψη και τη ζεστασιά που έβγαιναν από τα μάτια της.

Άρχισε να κάνει μικρές βόλτες στο γραφείο. Κινιόταν ελαφρά και με χάρη. Σταμάτησε ύστερα δίπλα στο τηλέφωνο και του λέει:

– Δεν είναι στο ακουστικό ο ...κύριος Χαρίλαος;

– Χαρίλαε, φύγε απ' το τηλέφωνο! είπε δυνατά.

Γυρίζει ύστερα σ' αυτήν.

– Ευχαριστήθηκες;

Γέλασε καλόκαρδα. Κάθησε κατόπιν απέναντί του. Μια ελαφριά γλυκιά μυρουδιά έφρευγε από το κοριτσίστικο σώμα της. Πόσο διαφορετική ήταν αυτή από τη μυρουδιά του θηλυκού που 'βγαίνει από την Αφροδίτη!

– Ξέρεις..., του είπε, μάλωσα με τη θεία μου κι έφυγα απ' την Καβάλα. Θα πηγαίνω εδώ στο γυμνάσιο και θα 'ρχομαι συχνά στο ξενοδοχείο. Η θεία μου είναι μια γρια-καρακάξα κι ήθελε να της λέω ότι είναι όμορφη και επιβλητική. Όχι, της έλεγα, είσαι άσχημη και κουτσοδόντα. Μαλώναμε-μαλώναμε, ώσπου το 'σκασα χτες τ' απόγεμα κι ήρθα δω. Σε λυπάμαι που μπορεί να μπλέξεις με μένα. Έχω μια γλώσσα... ξέρεις τι κακιά που 'μαι; Αλλά θα μπορούσαμε να κάνουμε παρέα! Αν όμως παριστάνεις το σοβαρό, πάει, χάθηκες...

– Δε χάνουμαι τόσο εύκολα, είμαι ολόκληρος όγκος.

– Όσο γι' αυτό, ναι, περνάς και το Ζαχαρία του «Θησαυρού».

Κούνησε το κεφάλι του με υπονοούμενα:

– Βλέπω πως ξεφυλλίζεις τα περιοδικά. Φαντάζομαι ν' απόχτησες πολλές εγκυκλοπαιδικές γνώσεις...

Έκλεισε πονηρά αυτή το μάτι.

– Κατάλαβα, ήθελες να πεις πως περιφρονείς το «Θησαυρό». Βέβαια, εσείς οι λογοτέχνες δεν καταδέχεστε να διαβάσετε τέτοια περιοδικά.

– Λογοτέχνες;

– Μπα! μήπως θα μας κρυφτείς; Αφού μου είπε ο πατέρας μου πως διάβασε μερικά χειρόγρατά σου. Μ' είπε, μεταξύ μας αυτό, πως είναι καλά για να τα διαβάζουν τα παιδιά που δεν έχουν φαντασία. Έχεις, λέει, πολύ από δαύτην!

Κατέβασε το κεφάλι ο Αλέξανδρος. Μετάνιωσε γιατί ενθουσιάστηκε κάποια μέρα που συζητούσε με τον πατέρα της και του 'δωσε μερικά χειρόγρατά του. Τώρα η όμορφη μαθητριά του διασκεδάζε προφανώς εις βάρος του. Κατσούφιασε.

Ήρθε τότε αυτή κοντά και ακούμπησε τους αγκώνες της στο γραφείο. Τα δάχτυλά της πλέχτηκαν μεταξύ τους και πάνω σ' αυτά στήριξε το σαγόνι της πλησιάζοντας πολύ κοντά στο πρόσωπό του. Αυτός αυθόρμητα τράβηξε το κεφάλι του προς τα πίσω. Τότε ακούμπησαν τα πλούσια μαλλιά της το πρόσωπό του. Ένωσε σαν να τον χτύπησε ηλεκτρικό ρεύμα. Μια ανατριχίλα διαπέρασε το κορμί του, ενώ ταυτόχρονα παρατηρούσε πως τα μάτια της τον κοιτούσαν με τρυφερότητα.

– Δεν ήθελα να σε πληγώσω. Ο πατέρας μου λέει πως γράφεις εξαιρετικά. Εγώ το 'πα αυτό αστεειεύομαι. Νόμιζα πως θα γελούσες. Πώς να στο πω, δεν ήθελα να λυπηθείς. Μη νομίσεις πως είμαι κακιά. Κατά βάθος είμαι πολύ καλή... Με ξεφεύγουν όμως λόγια καμιά φορά. Ήμουν με τη θεία μου, γι' αυτό έγινα τέτοια. Αυτή μ' έκανε να λέω το αντίθετο απ' αυτό που πιστεύω. Ο πατέρας μ' είπε ότι είσαι πολύ σπουδαίος. Γι' αυτό μ' έστειλε να ζητήσω τα χειρόγρατά σου. Θα μου τα δώσεις;

– Τα 'χω κάψει!

– Ω, όχι μεταξύ μας τέτοια... προσπαθούσε να γελάσει. Σε μένα να μιλάς ίσια. Το κρυφό δεν αρέσει στην Αθηνά!

– Αθηνά!

Έκανε ένα χαριτωμένο μορφασμό. Του 'δωσε το χέρι.

– Α, δεν συστηθήκαμε; Με λένε Αθηνά!

– Κι εμένα Αλέξανδρο!

Τα χέρια τους έμειναν μια στιγμή σφιγμένα. Ένωσε τα λεπτά δαχτυλάκια της να χάνονται μέσα στην πλατιά παλάμη του, κι ύστερα να γλιστρούν απ' αυτή, αγγίζοντάς τον σαν ένα απαλό χάδι. Αυτή η κοπέλα ανοίγει την καρδιά μου! Πώς θα χωρέσω μέσα μου τόση ευτυχία...

Η Αθηνά παρατήρησε πως ο Αλέξανδρος την κοιτούσε με τρυφερότητα.

– Τα μάτια σου εμπνέουν εμπιστοσύνη, του είπε χαμογελώντας.

– Και τα δικά σου ζεστασιά! Και δεν μπορώ να αντισταθώ σε καμιά τους επιθυμία...

– Ω! πόσο χαίρομαι! Λοιπόν, θα μου τα δώσεις;

– Και βέβαια θα σου τα δώσω.

Έλαμψε το πρόσωπό της. Ο Αλέξανδρος έβαλε το δεξί του χέρι στον ώμο της.

– Αθηνά, πριν από λίγο είχα πάρει την απόφαση να φύγω από τούτη την πόλη. Δυσκολεύομαι να το πιστέψω πως τόσο γρήγορα αλλάζουν όλα. Να 'ναι όνειρο; Όμως όχι. Είσαι πραγματικότητα. Πρώτη φορά στη ζωή μου νιώθω τέτοια χαρά και αισιοδοξία.

Έφερε τα χειρόγρατά του. Πρόσθεσε με αυτοπεποίθηση:

– Ωσπου να διαβάσεις αυτά, θα 'χω γράψει άλλα!

X

Δούλεψε τώρα από νύχτα σε νύχτα. Πολλές φορές σηκωνόταν μετά τα μεσάνυχτα κι έγραφε. Έπρεπε το έργο να τελειώσει! Δεν ήταν όμως μόνο αυτό. Ήξερε πως η Αθηνά περίμενε να το διαβάσει. Το χέρι του, εκεί που κρατούσε το στυλό, έκανε ένα χοντρό κάλο. Τίποτα όμως δεν μπορούσε να τον σταματήσει.

Ένα απόγεμα ήρθε η Αθηνά μ' ένα δεματάκι στα χέρια. Το άνοιξε και έβγαλε ένα πακετάκι καθαρογραμμένες σελίδες. Έριξε αυτός μια ματιά. Διαβάζοντας την πρώτη φράση ξαφνιάστηκε.

– Εσύ το 'κανες αυτό;

– Δεν είχα σκοπό να καθαρογράψω τα орνηθοσκαλίσματά σου. Μ' άρεσαν όμως και αποφάσισα να το κάνω, του 'πε σαν να 'ταν κάτι το αυτονόητο.

Αισθάνθηκε περηφάνεια και ευγνωμοσύνη για το πλάσμα που στεκόταν πλάι του.

– Ωστε το 'κανες αυτό για μένα;

– Μμμ, και για σένα και για μένα. Με τραβούσε... Βέβαια, ήξερα πως θα χαιρόσουν.

Της έδωσε και άλλα χειρόγρατά του.

– Από σήμερα θα γράφω αργά και καθαρά, δεν θα 'ναι ανάγκη να τα ξαναγράφεις.

Στάθηκε μπροστά στη μύτη του, του 'ριξε μια λοξή ματιά, τον έπιασε απ' το γιακά και τον κούνησε ελαφρά.

– Τι είπες; Θέλεις να μην ξαναδιαβάσω ούτε σελίδα σου;

Χάρηκε. Την έπιασε από το μπράτσο.

– Είσαι για ένα περίπατο στην παραλία, στα γνωστά μας λημέρια;

– Δε χαλώ χατήρι...

Ένωσαν όμορφα. Την κρατούσε απαλά απ' το μπράτσο και την οδηγούσε στη νέα παραλία. Πάντα όταν πήγαινε περίπατο με τους φίλους του, τους παραλιακούς φιλοσόφους, από κει άρχιζαν τη συζήτηση.

Η πλατιά παραλία ήταν σχεδόν έρημη. Ο κρύος και υγρός αέρας που ερχόταν από τη θάλασσα απομάκρυνε τους φωτογράφους και τους κουλουρτζήδες που είναι συνήθως μαζεμένοι στο Λευκό Πύργο. Είχε μείνει μόνο ο καστανάς που έψηνε κάστανα στο δίτροχό του και κάθε τόσο έτριβε τα χέρια του πάνω από τη θράκα. Δυο-τρία ζευγαράκια στέκονταν αγκαλιασμένα στην άκρη της πλακόστρωτης παραλίας προς τη μεριά της θάλασσας.

– Πώς βρίσκεις τους φίλους μου;

– Μου άρεσαν! Βρίσκω εντυπωσιακό που άνθρωποι με τόσο διαφορετικές ιδέες καταφέρνουν να βρίσκουν σημεία επαφής. Να προχωρούν χωριστά και όμως να συναντιούνται στον επόμενο λόφο.

Ο Αλέξανδρος σταμάτησε και την κοίταξε με ορθάνοιχτα μάτια.

– Ο επόμενος λόφος. Πόσο μακριά λες να βρίσκεται; Ας ευχόμαστε ότι πριν φτάσουμε εκεί δεν θα χαθούμε σε κάποιες απατηλές ρεματιές...

Έβαλε το δεξί του χέρι στον αυχένα της και τα δάχτυλά του χάθηκαν μέσα στα πλούσια

μαλλιά της. Με το αριστερό της χέρι τον έσφιξε απαλά στη μέση. Προχωρούσαν με μικρά βήματα πλάι στην προκυμαία, όπου έσκαζαν ήρεμα τα κύματα.

– Διερωτώμαι, μίλησε ο Αλέξανδρος, αν θα μπορέσουμε ποτέ να απελευθερωθούμε από το γύρω μας κόσμο και να αναπλάσουμε το ζυμάρι της πνευματικής μας κληρονομιάς.

– Γιατί όχι; Την αρχή την έχετε κιόλας κάνει.

– Με τρομάζει η αισιοδοξία σου!

– Γιατί; αντέδρασε ζοηρά εκείνη. Αν εμείς οι γυναίκες δεν είμασταν αισιόδοξες δεν θα υπήρχατε εσείς! Δεν θα είχατε καν γεννηθεί! Αναλογίστηκες ποτέ τις γυναίκες, όλα αυτά τα μαύρα χρόνια που περιγράφεις στο έργο σου; Μαυροφορεμένες, με σφαγμένους τους άνδρες τους, να μεγαλώνουν παιδιά... Κι ύστερα να 'ρχονται οι άλλοι να τους τα παίρνουν για να τα κάνουν γενίτσαρους... Και όμως, το θάρρος αυτών των γυναικών κράτησε στη ζωή το λαό αυτό και την κληρονομιά του.

Ο Αλέξανδρος την κοίταξε με θαυμασμό.

– Αθηνά! της είπε γελώντας. Ποιος σου έδωσε αυτό το όνομα;

Εκείνη τον κοίταξε με ικανοποίηση.

– Όταν σκέφτομαι, είπε ύστερα από λίγο, τι πέρασε αυτός ο λαός για να διατηρήσει την κληρονομιά του και τι ευθύνες προκύπτουν για μας, νιώθω τα πόδια μου να λυγίζουν.

– Στηρίζου πάνω μου, είπε εκείνη χαριτολογώντας και του έσφιξε με τα δυο της χέρια τη μέση του.

Απέναντι, από την άσπρη κορφή του Ολύμπου, κατέβαινε παγωμένος αέρας.

– Κρυώνεις; τη ρώτησε και σήκωσε το γιακά του παλτού της να σκεπάσει τα κοκκινισμένα της αυτιά.

Ένιωθε την αναπνοή της να του ζεσταίνει το πρόσωπο. Σηκώθηκε στις μύτες των ποδιών της και το μέτωπό της ακούμπησε στο σαγόνι του. Τα χέρια της τυλίχτηκαν γύρω στο λαιμό του. Το σώμα της κόλλησε στο δικό του. Αισθανόταν το λαφρύ τρεμούλιασμα του κορμιού της να περνάει στο δικό του.

Η αναπνοή της γινόταν όλο και πιο γρήγορη. Τα χείλια τους ενώθηκαν. Ο Αλέξανδρος την αγκάλιασε και την κρατούσε έτσι ώρα πολύ.

Πήραν μετά το δρόμο της επιστροφής. Ένιωθαν ανάλαφρα σαν να κινιόντουσαν μόνο από το απαλό αεράκι του Ολύμπου.

– Πώς πάει το ψάξιμό σου για το χρυσό αργαλειό; τον ρώτησε εκείνη.

– Φοβούμαι ότι προχωρώ πολύ αργά. Πρέπει να επιταχύνω, χάνεται πολύς χρόνος. Κι ύστερα δεν αρκεί να ψάχνει ένας...

– Σίγουρα, μια κληρονομιά γενεών απαιτεί και ψάξιμο γενεών.

– Μόνο που, η γενιά μας περί άλλων τυρβάζει.

– Μη γίνεσαι πάλι απαισιόδοξος, του είπε η Αθηνά. Μπορεί να ζούμε τώρα καλύτερα από τους παππούδες μας και να χαιρόμαστε τις μικρές μας απολαύσεις. Αλλά μη νομίζεις ότι δεν αναζητούμε κάτι διαχρονικό... Ύστερα είναι πολλοί εκείνοι που ακόμα και σήμερα σηκώνουν βαρύ φορτίο!

Ο Αλέξανδρος παρέμεινε σκεπτικός.

– Ας ευχόμαστε στις αναζητήσεις μας να είμαστε πιο τυχεροί από τους πατεράδες μας...

Στάθηκαν για λίγο μπροστά στο Λευκό Πύργο.

– Είναι αρκετά αργά Αθηνά, της είπε ο Αλέξανδρος. Θα σε συνοδέψω μέχρι το σπίτι σου κι ύστερα θα γυρίσω κι εγώ στο ξενοδοχείο.

– Εντάξει!

Και πήραν τον ανηφορικό δρόμο για τις Σαράντα Εκκλησιές.

XI

Βρισκόταν πολύ κοντά στην ολοκλήρωση του έργου του ο Αλέξανδρος. Κι όσο πλησίαζε η μέρα που θα τελείωνε, τόσο μεγάλωνε η αγωνία του. Είχε την αίσθηση πως καθυστερούσε. Εργαζόταν πολλές ώρες στο ξενοδοχείο κι όταν μετά έπλαθε το μύθο στη φαντασία του, έπρεπε σύντομα να διακόψει για να γυρίσει πάλι στο υπαλληλίκι. Έβρισκε πως αυτός ο τρόπος δουλειάς ήταν χρονοβόρος και πολύ λίγο αποτελεσματικός. Φοβόταν ακόμη ότι ήταν και σε βάρος της ποιότητας. Όχι λίγες φορές όμως ένιωθε και σωματικά κουρασμένος.

Κατέληξε στο συμπέρασμα πως μόνο μια λύση υπάρχει. Να σταματήσει την εργασία στο ξενοδοχείο και να αφοσιωθεί στο γράψιμο. Είχε μερικές οικονομίες από όλους αυτούς τους

μήνες που δούλευε, οι οποίες υπεραρκούσαν για να καλύψουν τα έξοδά του. Πέρασε από την παλιά σπιτονοικοκυρά του, την κυρα-Τασία, στην Καμάρα, και ρώτησε αν μένει κανένα από τα προς ενοικίαση δωμάτιά της ελεύθερο. Πράγματι, είχε η κυρα-Τασία ένα μικρό δωμάτιο στο ισόγειο διαθέσιμο, επειδή ο νεαρός τσαγκάρης που έμενε πριν εκεί, παντρεύτηκε και μετακόμισε στο σπίτι της γυναίκας του.

Ήταν πολύ χαρούμενος που θα επέστρεφε σ' ένα οικείο περιβάλλον. Ήρθε στην κυρα-Τασία με τη μακρόστενη, από χοντρό χαρτόνι, ελαφρά ξεθωριασμένη βαλίτσα και μια τσάντα με τα χαρτιά του. Σε μισή ώρα η μετακόμιση είχε τελειώσει. Κάθησε στο τραπέζακι, άπλωσε τα κείμενά του στο κρεβάτι κι άρχισε να δουλεύει.

Διέκοψε κάθε επαφή με το περιβάλλον. Κανένα τηλέφωνο, καμιά επίσκεψη. Το πρωί έπινε τσάι. Το μεσημέρι αγόραζε μισό μαύρο ψωμί και μισό κιλό γιαούρτι από τα μαγαζάκια της γειτονιάς και το βράδυ κατέβαινε μέχρι την Εγνατία κι έτρωγε σ' ένα φοιτητικό εστιατόριο. Αυτό το ρυθμό ακολουθούσε ευλαβικά.

Επικοινωνούσε μόνο με τον παλιό φιλόλογο καθηγητή του, τον Ευαγγελίδη, έναν ευγενέστατο και καλλιεργημένο δάσκαλο. Ο Ευαγγελίδης είχε προσέξει τον Αλέξανδρο από τη δευτέρα γυμνασίου και τον καθοδηγούσε ποια λογοτεχνικά έργα ελλήνων και ξένων συγγραφέων να διαβάσει. Όταν αργότερα βγήκε στη σύνταξη, τον επισκέφτηκε ο Αλέξανδρος και του μίλησε για τις προσπάθειες που κατέβαλε να γράψει. Συγκινήθηκε ο δάσκαλος και ζήτησε να δει τα γραφτά του. Ο παιδαγωγός έκανε αρχικά πολλές παρατηρήσεις και ήθελε κάθε τόσο να του πηγαίνει ο Αλέξανδρος νέα κείμενα. Τον τελευταίο μήνα όμως που τον επισκέφτηκε του επιφύλασσε μια έκπληξη.

– Μίλησα, με τον εκδοτικό οίκο του οποίου τις εκδόσεις επιμελούμαι φιλολογικά. Όταν τελειώσεις, θα εκδώσουν το έργο σου. Μόνο μη βιαστείς. Και να σέβεσαι πάντα τον αναγνώστη...

Ευχαρίστησε το δάσκαλό του και του είπε πόσο καλότυχο θεωρεί τον εαυτό του που τόσα χρόνια αφιερώνει εκείνος τις ώρες του γι' αυτόν και ακόμα που τον βοηθάει και σε τόσο πρακτικά και δυσεπίλυτα προβλήματα για έναν άπειρο σ' αυτά τα πράγματα άνθρωπο.

Τον χτύπησε ελαφρά στις πλάτες ο δάσκαλος.

– Δουλειά, δουλειά τώρα θέλω από σένα!

Ο Βαγγέλης ο γέρος ταχυδρόμος βάδιζε, γελούσε και έγλειφε τα χείλια του. Είχε στο νου του το γλυκό που θα 'τρωγε σε λίγο. Τρία δόντια είχε όλα κι όλα. Ο γιατρός τού έλεγε ν' αποφεύγει τα γλυκά, μα αυτός τίποτα. Τι να την κάνω τη ζωή χωρίς γλυκά! Καλύτερα φάκας στο τάφο! Ο γέρο-Βαγγέλης γυναίκα είχε, μα εκείνη ποτέ δεν τον γλύκανε. Μόνο τον διέταζε, σαν στρατηγός, φέρε κι άλλα ψώνια, φέρε κι άλλα. Τίποτα άλλο δεν γινόταν μεταξύ τους. Κι ο κοντούλης γεροντάκος έβρισκε πως αν υπάρχει μια γλύκα στη ζωή, αυτή πρέπει να βρίσκεται στα λουκούμια και τους μπακλαβάδες. Γι' αυτό κρατούσε κανένα κατοστάρικο απ' το μισθό του για να παίρνει γλυκά.

Αυτή τη μέρα το είχε σίγουρο το κέρασμα απ' την κυρα-Τασία. Ένα χρόνο και παραπάνω είχε να φέρει γράμμα στο σπίτι της. Και σήμερα της πήγαινε δυό. Απόρησε μάλιστα και κοίταξε από πού έρχονταν. Το 'να ήταν από 'να χωριό, που δεν θυμόταν ο γέρος πού το είχε ξανακούσει, και τ' άλλο, ένα συστημένο και χοντρό, από την ίδια την πόλη. Δεν ήταν σταλμένα στ' όνομα της κυρα-Τασίας. Αλλά αυτό δεν έχει σημασία, σκεφτόταν ο γέρος. Μπορεί να 'ταν εκείνου του παιδιού που εδώ και λίγο καιρό έβλεπε να μένει στο σπίτι της. Αυτός όμως θα 'κανε πως δεν κατάλαβε και θα φώναζε κείνης το όνομα.

Πέρασε γρήγορα την καγκελόπορτα, μπήκε στον κήπο και χτύπησε την πόρτα της.

– Καλώς τα δέχτηκες κυρα-Τασία, καλώς τα δέχτηκες.

– Τι πράμα;

– Σου φέρνω γράμματα. Καλώς τα δέχτηκες. Είχες τόσα χρόνια να πάρεις.

Πήρε με απορία τα γράμματα, τα κοίταξε.

– Δεν είναι για μένα. Είναι για το παιδί πού νοικιάζει δωμάτιο εδώ.

– Κρίμα... έκανε πονηρά ο γέρος κι έχασε τάχα το κέφι του. Και γω περίμενα κανένα γλυκό...

Άκουσε τη συζήτηση ο Αλέξανδρος και πετάχτηκε απ' το δωμάτιό του. Αρπάχνει το χοντρό γράμμα, το ανοίγει γρήγορα και διαβάσει τροχάδην. Κι όσο το διάβαζε το πρόσωπό

του φωτίζοταν. Πετάει στο τέλος το γράμμα στον αέρα, αγκαλιάζει τη γυναίκα και της κάνει δυο στροφές χορεύοντας. Ζαλίστηκε κείνη κι άρχισε να φωνάζει.

– Αααχ, ααχ... θεέ μου... θα σκοτωθώ...

– Πέτυχα! φώναξε.

– Μπράβο!

– Το έργο μου εκδίδεται! της είπε με καμάρι.

Πετάχτηκε τότε από το υπνοδωμάτιο και η κόρη της η Μάγδα, που διάβαζε την αλγεβρά της. Τα φίνα μάτια της τον κοίταξαν με θαυμασμό.

– Αλήθεια; τον ρώτησε.

Αντί γι' απάντηση την έπιασε από τη μέση και την τίναξε δυο φορές με δύναμη στον αέρα.

– Καλέ, τρελαθήκατε; φώναξε η μάνα της.

– Σήμερα είναι η μέρα μου! Δικαιούμαι να κάνω ό,τι θέλω. Σήμερα πληρώνομαι για τριών χρόνων κόπους!

Και πετούσε με δύναμη το κορίτσι στον αέρα.

Του ήρθε στο νου η μορφή της Αθηνάς. Της είχε υποσχεθεί πως θα γιόρταζαν μαζί την επιτυχία.

Ο ταχυδρόμος, με κατεβασμένο το κεφάλι, ετοιμαζόταν να φύγει.

– Στάσου, του φώναξε ο Αλέξανδρος. Πόσα γλυκά τρως το μήνα;

– Αν δεν είναι κουτσο-Φλέβαρος, τριάντα με τριάντα ένα.

– Ωραία, κάθε μέρα που θα περνάς από το ζαχαροπλαστείο της γειτονιάς μας θα παίρνεις ένα. Πληρώνω γω ολόκληρο το μήνα!

Πέταξε απ' τη χαρά του ο γέρος. Και σαν έφτασε στην καγκελόπορτα γύρισε και του είπε:

– Θα 'σαι κι άλλο καιρό εδώ να σε φέρνω γράμματα;

Τον Αλέξανδρο τον πήραν τα γέλια. Κολυμπούσε στον ιδρώτα. Πήρε την πετσέτα και σκούπισε λαιμό και μέτωπο. Η Μάγδα στεκόταν πλάι του και τον κοιτούσε θαμπωμένη.

– Γιατί με βλέπεις έτσι; Τι έχω;

– Τίποτα. Δε μπορώ να πιστέψω πως ξαφνικά, ενώ μένουμε στο ίδιο σπίτι, εσύ έγινες σπουδαίος.

Φόρεσε τη μαύρη μπλούζα του, αυτή που άρεσε στην Αθηνά, και ετοιμαζόταν να βγει από το σπίτι να τη συναντήσει. Η κυρα-Τασία όμως τον σταμάτησε. Του έδωσε και το άλλο γράμμα που 'φερε ο ταχυδρόμος.

– Είχες κι άλλο γράμμα, Αλέξανδρε.

Έσχισε από το πλάι το φάκελο, έβγαλε το μικρό γράμμα και άρχισε να το διαβάσει. Από χαρούμενος που ήταν στην αρχή, έγινε σκυθρωπός. Ένας πόνος φάνηκε στα μάτια του. Μόλις το τελείωσε φώναξε.

– Φεύγω για το χωριό!

Πήρε το σακάκι του και βγήκε από το σπίτι.

Στις πέντε το πρωί έφτασε με το ταξί στο πατρικό του σπίτι. Εκείνη την ώρα ξυπνούσε η μάνα του, που κατά τη συνήθεια του χωριού, σηκωνόταν απ' το κρεβάτι πριν ακόμα σβήσουν τ' άστρα στον ουρανό. Ξαφνιάστηκε μόλις τον είδε και την πήραν τα κλάματα. Ο Αλέξανδρος ήταν ακόμη συγκλονισμένος από το γράμμα.

– Όχι κλάματα, παρακάλεσε. Φεύγω απ' το σπίτι, κλαίτε. Έρχομαι, το ίδιο.

Η μάνα του τον κοίταξε στοργικά.

– Καλά έκανες κι ήρθες.

Θυμήθηκε πως δεν της φίλησε το χέρι, ενώ ερχόταν από μακριά, ύστερ' από μήνες. Έσκυψε γρήγορα να το φιλήσει. Εκείνη του χάιδεψε τα μαλλιά και τον έσφιξε στην αγκαλιά της.

– Πώς πέρασες όλο τον καιρό; Αχ, άταχτέ μου... Πες μου τα.

Αναστέναξε.

– Μάνα, έγραψα βιβλίο!

Εκείνη δεν καλοκατάλαβε και ξαναρώτησε.

– Τι έπαθες;

– Έγραψα ένα βιβλίο.

Έξυσε το κεφάλι της.
– Έγινες τέτοιος... παραμυθάς που λέει ο πατέρας σου;
– Ναι, μάνα.
– Α, δε σου 'λεγα εγώ ν' ακούσεις τον πατέρα σου και να μη γίνεις; του είπε προσπαθώντας να κάνει τη φωνή της αυστηρή. Δεν πειράζει όμως. Ολα διορθώνονται...
Του ερχόταν του Αλέξανδρου να γελάσει και να κλάψει μαζί με τον τρόπο της.
– Το κακό είναι, μητέρα, πως δεν προφταίνει ο πατέρας να με δει, κι ας είμαι παραμυθάς.
Σκούπισε τα κοκκινισμένα μάτια της.
– Έτρεξε ο Γάκης στο μοναστήρι για να τον φέρει εδώ. Δεν αντέχει όμως η καρδιά του το ταξίδι. Αν καλύτερέψει θα τον φέρει με μοτόρι.
Έσκυψε ο Αλέξανδρος το κεφάλι στο πάτωμα. Λυπόταν πολύ που δεν του 'λεγε η μητέρα του: «Παλιόπαιδο, εσύ φταις για όλα, για να σπουδάσει εσένα, τον αντάρτη, κατέστρεψε τη ζωή του». Αυτή η σιωπή της τον βασάνιζε πιο πολύ και τον έσφιγγε σαν θηλιά στο λαιμό. Δεν άντεχε άλλο, τον έπνιγε το σπίτι κι ήθελε να βρεθεί έξω, ν' αναπνεύσει φρέσκο αέρα.
– Τι ώρα, μάνα, φεύγει το καϊκι για τ' Αγιονόρος;
– Στις έξι.
– Τότε πηγαίνω για να το προφτάσω.
Και έφυγε χωρίς ούτε τη μικρή αδελφή του να χαιρετήσει που κοιμόταν ακόμα.

Ο γέρο-Δαβίδ, ο πρακτικός γιατρός του μοναστηριού, τελείωσε την εξέταση του αρρώστου και προχώρησε στη σάλα να μιλήσει στο μεγάλο γιο του ασθενή.

– Παιδίον Γάκη, είπε, ο πατέρας σου ζητεί φωτογραφία του αδελφού σου του Αλεξάνδρου. Έχεις για να ικανοποιηθεί η επιθυμία του;
– Δεν είναι ανάγκη, πάτερ Δαβίδ, σε λίγο θα δει τον ίδιο.
– Νομίζω ότι βρίσκεται στην πολιτεία, μακριά.
– Όχι πολύ μακριά! Και έδειξε τον Αλέξανδρο που στεκόταν στην πόρτα.
Κανόνισε ο γιατρός τα γυαλιά του να τον διακρίνει.
– Η επιστροφή σου είναι στον κατάλληλο χρόνο.
– Μπορώ τώρα να πάω;
– Ναι, μην καθυστερείς.

Άνοιξε χωρίς τον παραμικρό θόρυβο, την πόρτα της κάμαρης του πατέρα του. Βάδισε αργά με σκυμμένο το κεφάλι. Στάθηκε στην άκρη του κρεβατιού. Το πρόσωπο του πατέρα ήταν ήρεμο, σχεδόν σαν πετρωμένο, μεγαλόπρεπο.

Γονάτισε πλάι του. Ο πατέρας του κατάλαβε κάτι και με κόπο γύρισε το κεφάλι προς το μέρος του. Αγαλλίασε βλέποντας τον γιο του. Έμεινε στην ίδια θέση κοιτάζοντας το παιδί του. Ένα χαμόγελο φάνηκε στα χείλια που απλώθηκε σ' όλο του το πρόσωπο. Ξόδεψε και τη στερνή του δύναμη κι έβγαλε το χέρι απ' τον σεντόνι. Ύστερα το ακούμπησε στοργικά στα μαλλιά του γιου του.

Ο Αλέξανδρος ένωσε ένα βάρος να φεύγει απ' την καρδιά του. Ακόμα μ' αγαπάει, συλλογίστηκε. Ο πατέρας τού χάιδεψε απαλά το κεφάλι.

– Αλέξανδρε... Τελείωσες το γυμνάσιο;
– Θα γίνει κι αυτό. Το βιβλίο μου όμως εκδίδεται!
– Κάθησε κοντά μου, παιδί μου.
Σκούπισε ο Αλέξανδρος τα μάτια του. Ο πατέρας ύγρανε με τη γλώσσα τα χείλια του.
– Είμαι τόσο ευτυχισμένος στα τελευταία μου, Αλέξανδρε. Δεν πειράζει που φεύγω έτσι. Έβγαλα σπουδαίο γιο. Λίγο είναι αυτό;

– Όχι, πατέρα.
– Τότε πού έφυγες εγώ είχα τ' άδικο... Να σου πω την αλήθεια. Εγώ μέσα μου χαίρομαι γιατί είχες τέτοια όνειρα και τα 'λεγα σ' άλλους για να περηφανεύομαι. Αλλά όλοι μ' έλεγαν πως θα δυστυχήσεις. Γι' αυτό σε μάλωνα... Όμως, εκείνα πέρασαν.
– Ναι, πατέρα, πέρασαν.

Στάθηκε να πάρει μια βαθιά αναπνοή και πάλι μισάνοιξε το στόμα του:
– Τώρα τι θα κάνεις; Θα τελειώσεις το γυμνάσιο; Πήγαινε, πήγαινε Αλέξανδρε, κάν' το αυτό για χάρη μου...
– Ναι, πατέρα, θα το κάνω.

Ζήτησε κοντά του ο πατέρας τον άλλο γιο, τον Γάκη.

– Τον παπά, του 'κανε με νόημα.

Έμεινε βυθισμένος σε σκέψεις πλάι στο κρεβάτι. Ο χρόνος περνούσε πολύ αργά και τα λεπτά γίνονταν αιώνες. Κάποτε άνοιξε η πόρτα και ο παπα-Γρηγόρης, μεγαλόπρεπος, με το πετραχήλι και στα χέρια τα τίμια δώρα, μπήκε στο δωμάτιο.

– Η Θεία Κοινωνία, για το δούλο του Θεού Ιωάννη, είπε.

Κοίταξε με τα γλυκά και καλοσυνάτα μάτια του τον Αλέξανδρο.

– Παιδί μου, εκεί που πάει δεν υπάρχει ούτε θλίψη, ούτε στεναγμός!

‘Υστερ’ από λίγο άκουσε το σιγανό κλάμα του αδελφού του. Ο πατέρας τους δεν υπήρχε πια.

Την ίδια ώρα ένα τηλεγράφημα έφτασε στο χωριό κι ένα μοτόρι ξεκίνησε για το μοναστήρι, να φέρει το νεκρό. Την άλλη μέρα, τότε που ξεπηδάει ο ήλιος από τη θάλασσα, έφτασε το πλοίο. Οι χωρικοί καθώς συνόδευαν το φέρετρο από τη θάλασσα στο σπίτι, έλεγαν από μια καλή κουβέντα για το νεκρό.

Στη σεμνή τελετή της ταφής παραβρέθηκαν οι περισσότεροι χωριανοί. Ένιωθαν πως έφυγε ένας δικός τους, ένας από τους παλιούς, που θα γίνονται όλο και πιο σπάνιοι. Οι ψαλτάδες και οι βοηθοί στην εκκλησία με δυσκολία συγκρατούσαν τα δάκρυά τους.

Ο παπάς του χωριού, ο παπα-Δημήτρης, είπε λίγα εγκωμιαστικά λόγια.

– Αποχαιρετούμε σήμερα τον μπαρμπα-Γιάννη, όπως τον λέγαμε. Για μας ο δούλος του Θεού Ιωάννης μετουσίωσε την αγιορείτικη παράδοση και τη χριστιανική αρετή. Μας έφερε εδώ στην Άκανθο τα γράμματα της εκκλησίας του Θεού, τη βυζαντινή λατρεία. Ήταν βαθύς γνώστης του Κανόνα και μας καθοδηγούσε στην τήρηση των ιερών βιβλίων. Μετά από κάθε Θεία Λειτουργία μάς επεσήμαινε τα λάθη που κάναμε, τόσο στη γραμματική όσο και στη μουσική. Τον αποκαλούσαμε με αναγνώριση ο κ. Παρατατικός, γιατί μας διαφώτιζε στις συζυγίες των ρημάτων, καθ’ ότι ήτο βαθύς γνώστης της αρχαΐζουσας ελληνικής γλώσσας. Ο μπαρμπα-Γιάννης υπήρξε άριστος οικογενειάρχης, ευτύχησε να δει παιδιά και εγγόνια, και υπήρξε υπόδειγμα πολίτη της κοινωνίας μας. Αιώνια του η μνήμη!

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Προγονική γη

I

Ο κόλπος της Ακάνθου απλώνεται σαν τις ψαλίδες του κάβουρα και σε κάθε άκρη του έχει, αντί για λαβίδες, από δύο νησάκια. Το χωριό είναι χτισμένο στη μέση της στρογγυλάδας και χωρίζει τον έναν βραχίονα από τον άλλο. Στον αριστερό φουντώνει πυκνό δάσος, με οξιές και βελανιδιές, αδιάβατους δρόμους, γεμάτο πηγές με κρυσταλλένια νερά. Ζώα άγρια και πουλιά χαίρονται να τραγουδούν και να κυνηγιούνται στο βασίλειό τους. Ο δεξιός βραχίονας ανεβαίνει ομαλά, από τα χείλια της θάλασσας προς τους χαμηλούς λόφους. Μια πλαγιά φτιαγμένη για να σχίζεται από τ’ αλέτρι του γεωργού. Σε κάθε γωνιά του ξεπετιούνται μαυροχώματα χωράφια, πλάι στα ξεροπόταμα, σποριές-σποριές, ελαιόδεντρα, αμπέλια, κι ό,τι άλλο έχει το βασίλειο του Θεού.

Αυτός εδώ ο τόπος γεμίζει από ζωή σαν πατήσει το πόδι του ο Απρίλης μέχρι και το τέλος του Οκτώβρη. Ολη η στεριά ταραζεται από την τσάπα του γεωργού και το τραγούδι της εργάτριας, που τραγουδάει τον έρωτα, κατηγοράει τον ήλιο γιατί αργεί να βασιλέψει ενώ αυτή υποφέρει από την κούραση και την κάψα του. Οι βαρκάρηδες πάλι πλησιάζουν εδώ με τις τράτες τους, καλάρουν και τραβούν στην αμμουδιά τα δίχτυα με βιασύνη, διαλέγουν τα ψάρια να τα στείλουν με το καΐκι στο χωριό. Μα σαν πάρει ο ήλιος την κάτω βόλτα, στρώνονται στις ακροποταμιές, κάτω από τα πλατάνια, μερεμετίζουν τα δίχτυα, και σέρνουν το θαλασσίνο τραγούδι για να σκεπάσουν τις φωνές των στεριανών τραγουδιστών.

Κατά τα δεξιά βρίσκεται το καλογερικό μετόχι, που εδώ και πολλά χρόνια φιλοξενεί μια φούχτα γεωργούς χειμώνα και καλοκαίρι. Καμιά δεκαριά οικογένειες, μεγάλες, πατριαρχικές, από γιαγιά μέχρι εγγόνια, καλλιεργούν τη γη και ζουν τις μικροχαρές της. Βρήκε μάλιστα ο συνοικισμός κι όνομα. Το δανείστηκε από τις πολλές ελιές, που 'χουν οι γύρω λόφοι.

Βαφτίστηκε Ελιά.

Λίγο-πολύ κάθε φαμίλια είχε καλή γη, ώστε να μπορεί να ζει. Όλες όμως στο τέλος της χρονιάς βρίσκονταν χρεωμένες, στο μπακάλη, το ράφτη, τον τσαγκάρη, ακόμα και στον κουρέα. Όχι πως έκανε ιδιοτροπίες η γη και πήγαιναν χαμένοι οι κόποι τους. Αριά και πού, μια φορά στα τέσσερα χρόνια, τύχαινε να χαλάσουν οι σοδειές. Αυτοί όμως έβρισκαν πως ο άνθρωπος δεν είναι πλασμένος για να πεθαίνει από ήλιο σε ήλιο στη δουλειά. Τι τάχα είναι οι γεωργοί του χωριού που δουλεύουν σαν σκλάβοι; Μήπως έχουν εκείνοι προκοπή; Κι αν βγάλουν καμιά πεντάρα παραπάνω, αυτή πηγαίνει στον κυρ-Νίκο, για φανταχτερά φουστάνια και κουστούμια.

Έτσι αυτοί κανόνιζαν να δουλεύουν απ' το πρωί ως το μεσημέρι, να ξαποσταίνουν ώσπου να 'ρθει τ' απόγευμα κι ύστερα, με νέα δύναμη, να εργάζονται ως το ηλιοβασίλεμα. Και τότε παρατούσαν στα χωράφια τα εργαλεία τους κι έτρεχαν στο μετόχι. Αν έκανε κρύο, έμεναν στη μεγάλη την σάλα κι έλεγαν παραμύθια ψήνοντας ρεβύθια. Αν πάλι ο καιρός ήταν καλός, στρώνονταν στην αυλή, κάτω από τον καθαρό ουρανό και συζητούσαν για τη γη, τις σοδειές και τη ζωή τους.

Η Ελιά, εκτός από τους καλλιεργητές, έχει και τον ποιητή της, τον Αηδόνη, το θείο του Αλέξανδρου. Κι ό,τι συμβεί, σοβαρό ή μη, ό,τι αισθανθεί αυτός εδώ ο αγροτόκοσμος, ο Αηδόνης το μετουσιώνει σε στίχους. Σαν τον έβλεπες ήταν ένας ψιλόλιγνος γέρος, με γκριζά μαλλιά και τραγιάσκα, που τη φορούσε στραβά. Αυτός ήταν όλος κι όλος. Από γνώσεις, είχε πάει μια χρονιά στο δημοτικό. Σ' όλη του τη ζωή έβγαζε ποιήματα. Χορός γινόταν, γλέντι γινόταν, ποιήματα έβγαζε. Στεναχώρια είχε στο σπίτι, άρρωστος ήταν στο κρεβάτι, στα ποιήματα ζητούσε παρηγοριά. Όταν ήταν θολωμένο το κεφάλι του, ξάπλωνε κάτω από ένα δέντρο, έβγαζε ένα στιχάκι και καθάριζε το μυαλό του.

Η συντροφιά της Ελιάς εμπλουτίστηκε με την παρουσία του Αλέξανδρου. Είχε εκεί ένα χωράφι δεκαπέντε στρέμματα από τη γιαγιά του που ήταν δίπλα στο λάκκο που 'χε σχεδόν όλο το χρόνο νερό, το προστάτευαν από το βοριά οι γύρω λόφοι και δεν απείχε πολύ από τη θάλασσα. Του άρεσε πολύ. Σκίρτημα ένωσε στην καρδιά, μίλησε στην ψυχή του η προγονική γη και δεν μπορούσε να την αποχωριστεί. Ρίζωνε σ' εκείνο το χωράφι. Μαζί του ήρθε κι ο τρελο-Νικόλας.

Ένα βραδάκι του Μάρτη, ο Αλέξανδρος πήγαινε με τη βάρκα του στην Ελιά. Ο Νικόλας που 'δε από μακριά τη βάρκα να 'ρχεται πλησίασε στην ακροθαλασσιά. Στεκόταν σαν άγαλμα στην αμμουδιά και κοιτούσε καλοκάγαθα, φορώντας προς τα πίσω τη λερωμένη τραγιάσκα του.

– Γεια σου, Νικόλα! φώναξε εκείνος, πηδώντας από τη βάρκα.

– Γεια σου... Γεια σου... Γεια σου...

Τον χτύπησε ελαφριά στον ώμο.

– Εντάξει είσαι, Νικόλα; Σιδερένιος;

– Ναι... ναι... Καλά είμαι... Καλά ... Γιατί να μην είμαι;

Έριξαν δυο φαλάγγια για να τραβήξουν ψηλά στην παραλία τη βάρκα, μήπως χαλάσει ο καιρός και την πάρει η θάλασσα. Έπιασαν από τους σκαρμούς, δεξιά κι αριστερά. Ωωωω, Ωπ! έκανε ο Νικόλας και τη σήκωσε από τη δική του την πλευρά. Σήκωσε κι ο άλλος. Την ανέβασαν στα φαλάγγια και την έσυραν ψηλά.

Ακροθαλασσιά, πήγαιναν στο μεγάλο ελαιώνα, εκεί που ήταν και το μετόχι. Οι Ελιώτες βρίσκονταν κιόλας καθισμένοι στην αυλή του.

Ο Αηδόνης είχε μια κουτσή προβατίνα, που τον νευρίαζε κάθε μέρα που την πήγαινε για βοσκή. Έμενε πάντα πίσω. «Μαύρο μαχαίρι θα σε φάει εσένα», φώναζε, μα πάντα τη γλίτωνε εκείνη. Τώρα όμως, που ο ανεινός του ο Αλέξανδρος ήρθε στην Ελιά για να φκιάξει καλύβα στο χωράφι του, της έκοψε το λαιμό, την έγδαρεν και την πέρασαν στη σούβλα. Υπολόγιζαν πως το βράδυ θα 'ταν ψημένη.

Καθάριος ο ουρανός, σπαρμένος με μύρια άστρα, λαμπύριζε από ψηλά και φώτιζε τον Αηδόνη και τους άλλους που ετοιμάζονταν να απολαύσουν το ψητό. Το έβαλαν πάνω σ' ένα μακρύ τραπέζι από σανίδια που έστησαν στη μέση της αυλής, δίπλα στο μαγκανοπήγαδο, και κάθισαν, κόσμος και κοσμάκης, γύρω. Στην κεφαλή του τραπεζιού ο θείος τον Αλέξανδρου, γιατί ήταν δικό του σφαχτό, ο τσέλιγκας ο Αγαπητός δεξιά του. Αριστερά από τον ποιητή καθόταν ο Μίλιος ο αγροφύλακας, γνωστός με τ' όνομα Πέλεκυς. Ήταν ο μόνος «διανοούμενος» στην Ελιά. Ήθελε να μιλάει ο κόσμος γι' αυτόν και βασάνισε τον εαυτό του να μάθει πέντε κολυβογράμματα για να ζητούν οι άλλοι τη βοήθειά του. Μα κι αυτό δεν του αρκούσε. Ήθελε να φαίνεται και ανώτερος από τους άλλους. Κι όταν κάποτε έσκαβαν

ένα μακρύ χαντάκι και ζητούσε ένα τσεκούρι να κόψει τις ρίζες κάποιου δέντρου, φώναζε στον κόσμο: «τον πέλεκυ, τον πέλεκυ, πού είναι ο πέλεκυς;» Απορούσαν οι άλλοι, πέλεκυς, τι είναι αυτό; Θύμωσε ο Μίλιος γιατί δεν τον καταλάβαιναν και φώναξε με περιφρόνηση.

– Αμόρφωτοι! Θέλω τον πέλεκυ, το τσεκούρι, που λέγετε εσείς!

Ξεκαρδίστηκαν οι άλλοι σαν τον άκουσαν. Άκου εκεί, έλεγαν, ο Μίλιος ήθελε το τσεκούρι, τον πέλεκυ! Και αυτοστιγμής του κόλλησαν το παρατσούκλι Πέλεκυς. Σιγά-σιγά το πραγματικό του όνομα έπαψαν να το χρησιμοποιούν. Μεγάλοι, γέροι και παιδιά τον φώναζαν Πέλεκυ.

Κι ο γερο-Ιγνάτης, το κεφάλι του μετοχιού, ενενήντα δύο χρονών, καθόταν πλάι στον τσέλιγκα, κοιτούσε το ροδοκοκκινισμένο ψητό, τα γέρικά του μάτια ευχαριστιόνταν από το θέαμα και με τη γλώσσα του έγλειφε απαλά-απαλά τα λεπτά του χείλια. Δεν μιλούσε, κάθε τόσο όμως σήκωνε τα μάτια του από το ψητό στον ουρανό και κοιτούσε τ' άστρα. Ένιωθε μια ανησυχία. Δεν είχε πολύ εμπιστοσύνη σ' αυτή την ξαστεριά κι αγκάλιαζε η ματιά του εξεταστικά, σαν μικρό τηλεσκόπιο, τ' άστρα τ' ουρανού.

Γεωργοί, μελισσοκόμοι, τσομπάνηδες, κι ακόμα ο Κλέων ο ψαράς, ο γαμπρός του Αηδόνη, κάθονταν παραπέρα. Κι ύστερα ήταν οι γυναίκες που μοίραζαν το ψητό, γέμιζαν τα πιάτα για τα μικρά παιδιά που έπαιζαν με το νου πάντα στραμμένο στο κρέας. Οι νέοι και οι κοπέλες βρίσκονταν πιο απόμερα, κάτω από τα ελαιόδεντρα, για να μπορούν να κρυφομιλούν χωρίς να τους παρατηρούν οι μεγάλοι.

Ακούστηκαν βήματα. Δυο ρυθμοί, ο ένας βαρύς και αργός, γρήγορος και ευκίνητος ο άλλος, πλησίαζαν στο μετόχι.

– Ο ανεπιός σου είναι, Αρίστο, είπε ο Αγαπητός.

– Ώρα ήταν, απάντησε εκείνος και κοίταξε τη σούβλα.

Μές' από τις ελιές πρόβαλαν ο Αλέξανδρος με τον Νικόλα.

– Τι λαμπρές προετοιμασίες κάνατε... θαύμασε ο Αλέξανδρος.

– Θα καταλάβουμε το οχυρό, Αλεξανδράκο μου.

Έκαναν τόπο και κάθησε πλάι του ο ανεπιός με τον Νικόλα.

– Βλέπω τ' οχυρό είναι επικίνδυνο! παρατήρησε εκείνος.

– Είναι... βέβαια είναι... Κι εμείς όμως έχουμε καλά όπλα. Θα το χτυπήσουμε με χειροβομβίδες, είπε κι έδειξε ένα βαρελάκι κρασί.

Οι άλλοι γέλασαν. Μπήκε στη μέση ο Πέλεκυς.

– Θα έχουμε φοβεράς απωλείας. Διότι... οι χειροβομβίδες θα μας χτυπήσουν στο κεφάλι.

– Τους τραυματίες θα τους κουβαλούμε με την κουρελού, χωράτεψε ο Αγαπητός. Και θα τους ποτίζουμε πικρό καφέ.

Έφεραν το αρνί μπροστά στον γέρο-Ιγνάτη. Έκανε αυτός το σταυρό του και μια προσευχή, ευχαρίστησε τον Θεό και τον Αηδόνη για το πρόβατο κι ετοιμαζόταν να το κόψει.

– Δεν βγάζεις, Αρίστο, ένα ποίημα για το ψητό; τον ρώτησε ο Πέλεκυς.

– Ε, δεν βαριέσαι...

– Έλα τώρα, σκάρωσε ένα για χατήρι του ανεπιού σου, επέμεινε εκείνος.

Κουνούσε αρνητικά ο ποιητής το κεφάλι.

– Αυτό πρέπει να σ' έρθει από μέσα, δεν μπορείς να το πεις αλλιώς...

Μοιράστηκε τ' αρνί. Μα μόλις μάσησε ο καθένας την πρώτη μπουκιά ξύνισε το πρόσωπό του. Δεν είχε ψηθεί καλά. Είχε φαίνεται πολύ φωτιά κι άρχισε να καίγεται η φλούδα του, ενώ δεν το 'χε ψήσει καλά. Τα μάτια όλων καρφώθηκαν στον Αηδόνη. Μερικοί μάλιστα κρυφογελούσαν. Μάντευαν πως όπου να 'ταν, θα έβγαζε ποίημα για τ' άψητο αρνί.

Ο Αλέξανδρος είδε το θείο του 'να βγάζει την τραγιάσκα και να ξύνει το φαλακρό κεφάλι του. Σίγουρα ποίημα κάνει, σκέφτηκε. Και παρατηρούσε να ζωγραφίζεται στο πρόσωπό του ο πυρετός της δημιουργίας. Χαμογέλασε κάτω από τα πυκνά μουστάκια. Έφθασε η ώρα, έλεγε το πονηρό χαμόγελό του. Την ίδια στιγμή όμως άλλαξε έκφραση, χάθηκε ο πυρετός. Δεν θα 'κανε ποίημα. Είχε θυμηθεί πως τ' αρνί το έψησε η κόρη του τσέλιγκα κι έβρισκε πως δεν ταιριάζει ν' ακούγονται τα ονόματα κοριτσιών που 'ναι για παντρεία σε ποίημα.

Ο Πέλεκυς είχε πολύ κέφι και πείραξε τον ποιητή.

– Μήπως έχει τίποτα η γλώσσα σου; Τα δόντια σου χαλασμένα είναι και δεν καταλαβαίνεις;

Σιωπή, ο Αηδόνης δεν έλεγε λέξη.

– Δεν το πήρες μυρουδιά, επέμεινε. Το κρέας είναι άψητο.

– Ε, άψητο...Εδώ πέρασε ο λύκος αρνί από δέκα χρονών καψάλι κι είτε κάηκε κιόλας!
Κι αναγκάστηκε να κλείσει ο Πέλεκυς το στόμα του.

Ενώ όλοι έτρωγαν το μισοψημένο κρέας και έπιναν μ' ευχαρίστηση τα ποτά, τα μάτια του γέρο-Ιγνάτη σηκώνονταν κατά τον ουρανό. Παρατήρησε λίγο αργότερα πως φάνηκε μια θολούρα γύρω από το φεγγάρι. Στράβωσε τα χείλια του δυσανεστημένος.

– Τι σας λέει μια βροχάρα, τέτοιο καιρό.
– Αποκλείεται! απάντησε με αυτοπεποίθηση ο Πέλεκυς.
– Τι σε λέει, Αρίστο, μια γερή βροχή; επανέλαβε ο γέρος.

Έξυσε εκείνος το κεφάλι.

– Αν την καταφέρει, χαθήκαμε. Θα σπάσει τα στάρια στη μέση. Πάει η σοδειά κι εμείς θα 'μαστέ για τα βαθιά νερά με μια πέτρα στο λαιμό!

Έριξε τη ματιά του ο γέρος στα κορίτσια που μιλούσαν για τα νιάτα, το τραγούδι και το χορό.

– Μαζέψτε σιγά-σιγά τα πράγματα στο μετόχι, γιατί αλλιώς θα τα μαζέψει η βροχή!

Πολλοί δυσανεστήθηκαν. Οχου λόγια που λέει ο γέρος, σκέφτονταν μέσα τους. Μας χαλάει το κέφι. Ωστόσο, ο Αγαπητός ο τσέλιγκας, ξέσφισε το μαντήλι από τον λαιμό του. Ήταν ενθουσιασμένος από το περιεχόμενο του βαρελιού κι άρχισε το τραγούδι:

«Να 'ταν τα νιάτα δυο φορές, τα γερατειά καμία...».

Οι άλλοι γύρω έγερναν στους αγκώνες να 'ναι αναπνευστικά και τον ακολούθησαν στο τραγούδι. Κι ο Νικόλας ακόμα έκανε «ου, ου, ου», προσπαθώντας κι αυτός να τραγουδήσει. Μόνο ο γέρο-Ιγνάτης κοιτούσε τον ουρανό που όλο και σκοτεινιάζε.

Παφ, παφ, παφ, έπεσαν οι πρώτες αραιές σταγόνες, χοντρές σαν ρεβύθια. Όλοι τινάχτηκαν πάνω.

– Βρέχει... είπαν μερικοί.
– Βρέχει! μίλησε ο γέρος και κοίταξε τον Πέλεκυ. Πάρτε τα πράγματα μέσα, θα κάνει πολλή βροχή.

Βιαστικά τα κορίτσια μάζεψαν τα πιάτα, τα ψωμιά και τ' αποφάγια. Όλοι μπαίναν γρήγορα μέσα. Σε λίγο ο ουρανός έγινε πίσσα, τα σύννεφα φαίνονταν σαν να 'βραζαν και μια βοή ακουγόταν από ψηλά.

Ο γέρο-Ιγνάτης στάθηκε στο παράθυρο της μεγάλης σάλας, κοίταζε προς τη θάλασσα κι αναστέναζε. Οι άλλοι τον κοιτούσαν συλλογισμένοι.

– Βοήθα, Παναγιά μου! είπε ο Αγαπητός.

Αρχισε η βροχή. Οι πλάκες κουδούνιζαν στη σκεπή. Η λαμαρίνα που 'χαν για παράθυρο κατά το βοριά χτυπούσε δυνατά από τον αέρα. Τα ελαιόδεντρα λυγούσαν τα φυλλώματά τους κι έτριζαν από τη μεγάλη αντίσταση στον άνεμο. Ένα κραααακ ακούστηκε και μια αστραπή έσχιζε τα ύψη τ' ουρανού.

– Ωχ, θα 'χουμε και τέτοια, σταυροκοπήθηκε η γυναίκα του Αηδόνη.
– Τα πρόβατά μου, τι γίνονται τώρα; παραπονέθηκε ο Αγαπητός.
– Καλά τα πρόβατα, τα καΐκια όμως τι ώρες κάνουν! είπε ο Κλέων.

Ανησύχησε ο Αλέξανδρος σαν άκουσε να μιλούν για τα καΐκια. Η βάρκα του. Δύσκολο ήταν να φούσκωνε η θάλασσα, να τη τραβούσε ανοιχτά και να την έκανε σανιδάκια; Κοίταξε τον Νικόλα. που στεκόταν στην πόρτα και κρατούσε ένα γατάκι στην αγκαλιά του.

– Νικόλα, η βάρκα τι γίνεται;
– Καλά είναι μαθές... Κοιμάται εκείδά στην αμμουδιά...
– Ναι, αλλά αν την ξυπνήσει η θάλασσα...
Χάιδεψε ο τρελός τα γένια του. Άφησε το γατάκι απ' την αγκαλιά του.

– Να πάμε εκείδás... να δούμε...
Ζήτησε ένα φαναράκι.

– Με τα σωστά σας είστε; φώναξαν οι γυναίκες. Θα βγείτε έξω με τέτοιο καιρό;
Μα εκείνος επέμεινε. Μπήκε στη μέση ο θεός του.

– Μη βιάζεσαι, Αλεξανδράκο μου, θα πάμε όλοι μαζί. Κλέων! Πάρε το μουσαμά κι άιντε να πάμε στην καλύβα, να σκεπάσουμε τα γενήματα.

Υπάκουα ο γαμπρός του πήρε το μουσαμά.

– Ε ρε βροχή! Με το τουλούμι ρίχνει! είπε ο γέρο-Ιγνάτης.

Ο Αγαπητός δάγκανε τα μουστάκια του.

– Ε, Τάσο, φώναζε το βοσκό του. Πάμε στο μαντρί γιατί ο Κίτσος μου άσχημα την έχει.

Κουκουλώθηκαν οι άντρες. Ο Αλέξανδρος, ο Νικόλας κι ο θείος μαζί με το γαμπρό του έτρεξαν προς τη θάλασσα. Ο Αγαπητός με το βοσκό του τράβηξαν για το βουνό.

Ο Αλέξανδρος ένωθε το κρύο. Δεν μιλούσε όμως. Ακολουθούσε τον Κλέωνα και προσπαθούσε να μη δείχνει πως δυσκολεύεται να προχωρήσει μέσα στις λάσπες. Τ' αυτιά τους ήταν κουφωμένα από τη βοή της θάλασσας. Τα ρούχα μούσκεψαν από τη βροχή, κόλλησαν πάνω τους. Τουρτούριζαν ελαφριά όλοι.

– Ε, Κλέων, φώναζε ο πεθερός, λες να φθάσαμε στην καλύβα;

– Εδώ κοντά θα 'ναι...

– Στρίβουμε τότε προς τα πάνω!

Προχώρησαν λίγα βήματα. Ξαφνικά ο Κλέων βρέθηκε βουτηγμένος μέχρι τη μέση στα νερά.

– Ε, πρόσεχε! φώναζε ο Αηδόνης.

Μπήκε κι ο Αλέξανδρος στο νερό.

– Έι, μαθές, πού πάμε; είπε ο τρελός. Θα πνιγούμε!... πνιγούμε...

– Δουλειά μας είναι, απάντησε ο Αηδόνης κοφτά.

Το κρύο περουνίαζε τον ανεψιό. Κουράγιο έλεγε εκείνος μέσα του. Ο Κλέων δίσταζε.

– Κλέων, η σοδειά αυτή είναι προίκα της γυναίκας σου... του φώναζε ο Αηδόνης.

– Δεν ήξερα από πού να πάω, έχει πολλά νερά.

– Είναι από τον ξερόλακκα,, πλήμμαρε... Τράβα μπροστά να περάσομε ανάμεσα από τα βούρλα.

Πιάστηκαν ο ένας από το χέρι του άλλου να μην αποκοπούν. Βουτήχτηκαν στα ορμητικά νερά. Τα βούρλα τσιμπούσαν το πρόσωπο και τους γέμιζαν λάσπες κι αίματα. Μπόρεσαν όμως να περάσουν την πρώτη λεκάνη και πάτησαν πάλι στέρεο έδαφος.

– Τώρα πρέπει να προσέχετε, είπε ο ποιητής. Η δεύτερη λεκάνη είναι πιο βαθιά. Να κολυμπήσουμε. Να πιάνουμε από μια άκρη τον μουσαμά να μην παρασυρθούμε. Κλέων, πήγαινε συ πρώτος!

Ξαναρίχτηκαν στο λάκκο. Ο Αλέξανδρος είχε αριστερά του τον Κλέωνα και το ποτάμι. Του είπε ο θείος του να προχωρεί έτσι, ώστε αν συμβεί κανένα ατύχημα να τον πιάσει ο Κλέων. Ήρθε το νερό μέχρι τη μέση τους. Έκαναν ένα βήμα μπροστά, ήρθε μέχρι το στήθος. Έκαναν ακόμη ένα, κι έφτασε μέχρι το λαιμό.

– Εμπρός Κλέων! φώναζε ο Αηδόνης.

Πιανόταν το παλικάρι με το ένα χέρι από τα βούρλα. Με το άλλο τραβούσε το μουσαμά και τους υπόλοιπους κοντά του:

– Προχωρείτε!

Κινήθηκαν και οι άλλοι τρεις προσεχτικά και γαντζώθηκαν από τα βούρλα. Είχαν ακόμα δρόμο μπροστά τους. Ο Κλέων τους τραβούσε, και τον ακολουθούσαν συρόμενοι απ' αυτόν.

– Βγαίνουμε απ' το νερό. Γιούργια μια φορά ακόμα Κλέων! τον εμψύχωνε ο πεθερός του.

Μα το νερό ήταν ορμητικό. Ένωθαν να περνούν μέσα από τα πόδια τους ξύλα, κορμοί δένδρων, που κατέβαιναν προς τη θάλασσα.

– Το ποτάμι... ψιθύρισε ο Αλέξανδρος.

– Τράβα προς τα πάνω, Κλέων, θα πέσουμε στη θάλασσα! φώναζε ο Αηδόνης.

Θέριεψε ο γαμπρός του. Έσφιξε με τη χερούκλα του τα βούρλα να αντισταθεί στο ορμητικό νερό. Τράβηξε και το μουσαμά με τους άλλους. Έκανε ακόμα ένα βήμα μπροστά.

– Γη!...φώναζε με χαρά θεριού.

Με τα δυο του χέρια τραβούσε το μουσαμά. Βγήκε ο Αλέξανδρος, πάτησε σε στέρεο έδαφος κι ύστερα κι ο Νικόλας. Ο Αηδόνης έβγαλε ένα σπαραχτικό «αααααχ!» και βούλιαξε στο ποτάμι. Αμέσως ο γαμπρός του βούτηξε στα άγρια νερά. Πασπάτεψε στα τυφλά, έπιασε ένα κούτσουρο που είχε από κάτω το δεξί πόδι του πεθερού του.

– Εδώ! φώναζε και ξαναβούτηξε.

– Πιάνε γερά το μουσαμά Νικόλα και μείνε εκεί που είσαι, είπε ο Αλέξανδρος.

Βουτάει κι εκείνος. Άγγιξε μέσα στα σκοτεινά νερά ένα σώμα ανθρώπινο, που προσπαθούσε να σηκώσει ένα κούτσουρο. Με όλη τη δύναμή του έσπρωξε προς τα πάνω τον κορμό. Το σώμα του Αηδόνη ελευθερώθηκε. Ο Κλέων τον έπιασε από τα μαλλιά και τον τράβηξε στην επιφάνεια του ορμητικού νερού.

– Πιάσε τον μουσαμά, φώναξε ο Κλέων στον πεθερό του.

Κολυμπώντας αντίθετα στο ρέμα, ο Κλέων πλησίασε τον Νικόλα και τράβηξε μαζί με κείνον το μουσαμά που στις άλλες δύο άκρες του κρατιόνταν σφιχτά ο Αλέξανδρος και ο θεός του.

– Κουράγιο, μπαρμπα-Αρίστο! φώναξε ο Αλέξανδρος.

Όσο βρισκόταν στο νερό στηριζόταν στα πόδια ο θεός, μόλις όμως πάτησε στο χώμα τρέκλισε. Τον άρπαξε αμέσως ο γαμπρός του, πέρασε το χέρι στη μέση εκείνου και τον στήριξε.

– Ωωωω, ωωωωχ, βογκούσε ο ποιητής, ωωωωχ...

Το κούτσουρο τον είχε χτυπήσει άσχημα στο μηρό. Του έκανε πληγή. Έτρεχε αίμα. Ο ανεψιός του τον στήριξε από την μια μεριά, ο γαμπρός του από την άλλη και τροχάδην έφθασαν στην καλύβα. Κατόρθωσαν ν' ανάψουν ένα φανάρι. Εκεί μόνο σε λίγα σημεία πέρασε η βροχή. Όλα όμως ήταν ακόμα στεγνά.

– Να σε πάμε, πατέρα, στο μετόχι; ρώτησε ο γαμπρός του.

– Όχι, πρώτα ν' απλώσετε άδεια τσουβάλια πάνω στο στάρι. Ύστερα να περάσετε ένα ξύλο σαν αντένα καϊκιού και να ρίξετε από πάνω το μουσαμά.

Ο Νικόλας άπλωσε τα τσουβάλια με προσοχή. Οι άλλοι πέρασαν το μουσαμά.

– Πάμε τώρα, πατέρα! λέει ο Κλέων.

– Και η βάρκα; ρώτησε ο Αηδόνης. Τρέξετε πάν' από τη γέφυρα, γυρίσετε από την άλλη μεριά του λάκκου, τραβήξτε και ελάτε.

Άφησαν τον πληγωμένο. Ευτυχώς το ποτάμι δεν είχε παρασύρει ακόμα την ξύλινη γέφυρα και δεν δυσκολεύτηκαν να φθάσουν... Η βάρκα χαροπάλευε. Είχε πάρει η θάλασσα όλα τα φαλάγγια κι εκείνη κρατιόταν μόνο απ' ένα σχοινί που έδενε την πλώρη σ' ένα κούτσουρο. Πήραν κι οι τρεις φόρα, τη σήκωσαν στον αέρα και την ανέβασαν δεκαπέντε βήματα ψηλά.

– Στην καλύβα, φώναξε ο Κλέων.

Ο ποιητής έπλυνε με ρακί το πληγωμένο πόδι του. Είχε ξεσκίσει το παντελόνι ψηλά στο μηρό και έδεσε μ' ένα μαντήλι το χτυπημένο μέρος. Ο γαμπρός του τον έπιασε από τις μασχάλες. Ο Αλέξανδρος κι ο Νικόλας από τα πόδια.

– Όχι από το λάκκο, είπε ο πληγωμένος. Ίσια προς το δρόμο. Ας έχει λάσπες.

Παρά την ορμητική βροχή έτρεχαν μ' όλη τους τη δύναμη. Εκεί που πριν λίγο χρυσόλαμπαν τα στάχνα τώρα βούλιαζαν στη λάσπη.

Καταλερωμένοι, καταμαυρισμένοι σαν καρβουνιάρηδες, τουρτουρίζοντας, έσπρωχναν την πόρτα του μετοχιού. Ο αέρας όμως φυσούσε δυνατά και χτυπούσε η λαμαρίνα που 'χαν στο παράθυρο. Μέσα νόμιζαν πως τα χτυπήματα είναι της λαμαρίνας. Ο πληγωμένος βογκούσε αλλά κανένας δεν άνοιγε.

Άφησε τότε ο τρελός το πόδι του ποιητή, παίρνει φόρα και δίνει μια στην πόρτα με το πλάι του κορμιού του. Ανοιξε αυτή με πάταγο.

– Τι πάθατε; ρώτησαν οι άλλοι. Η γυναίκα του ποιητή έτρεξε κοντά του

– Ωρα σου καλή, τι έπαθες Αρίστο;

Από κοντά και η κόρη του κλαίγοντας. Θύμωσε εκείνος.

– Δεν θέλω κλάψες...

Περιποιήθηκαν την πληγή του οι γυναίκες. Έκοψαν κρεμμύδια, τα 'σπασαν στο γουδί και τα 'δεσαν στο χτυπημένο πόδι του. Τον έβαλαν δίπλα στο τζάκι να ξαπλώσει σ' ένα στρώμα, ζέσταναν λίγο ψημένο κρέας, γέμισαν ένα ποτήρι κρασί και του τα έδωσαν.

– Πώς είσαι τώρα; ρώτησε ο Πέλεκυς.

– Τώρα; Ταμάμ για ποίημα! Τώρα μπορώ να βγάλω στιχάκια... Κι όχι πριν.

Λύτρωση ένωσαν όλοι. Ο ένας πρότεινε να πει ένα ποίημα για την πληγή του, ο άλλος για τα κρεμμύδια, πως τάχα αυτά δεν ήταν χτυπημένα καλά κι άλλος για το κρασί. Μπαίνει στη μέση ο ανεψιός του.

– Να πεις, μπαρμπα-Αρίστο, κάτι για τους γεωργούς.

Χαμογέλασε ο ποιητής. Γλυκάθηκε ο πόνος του, έτριψε στοχαστικά τη φαλάκρα του κι άρχισε να απαγγέλλει:

*«Σεις γεωργοί της Ακανθιάς, γυμνοί, δυστυχισμένοι,
μέρα-νύχτα δουλεύετε τίποτα δε σας μένει.
Σας μέν' τα ηλιοκάματα, τα παγωμένα πόδια,*

*που πάτε όλο ζυπόλητοι, και βόσχετε τα βόδια.
Και άλλοι σας κατηγορούν πως πάτε σα καβούρια
και ζάτε πισοδρομικά ακόμα κι απ' τα γαϊδούρια.
ζύπνησε τίμια γεωργέ, πάρε τη δύναμή σου
και διώξε τη κακομοιριά πάν' απ' το κορμί σου.»*

Χειροκρότησαν όλοι. Τα πρόσωπα έλαμπαν πάλι. Ξαναγέμισαν τα ποτήρια. Τα τσούγκρισαν στην υγεία του Αηδόνη.

– Μπράβο, μπράβο, έλεγαν με θαυμασμό.

Τον κοίταζαν με καμάρι. Μέσα στην καρδιά τους ήταν. Τα ίδια κι απαράλλαχτα ένιωθαν όλοι. Ο Αηδόνης μπορούσε τα αισθήματα αυτά να τα κάνει στίχους.

II

Την άλλη μέρα ο Πέλεκυς ήρθε στην Άκανθο ν' αναφέρει τάχα μια αγροτική ζημιά. Στάθηκε στη μέση της αγοράς και απάγγειλε το ποίημα δυνατά. Μπακάληδες, τσαγκάρηδες, καφετζήδες, άκουγαν κι έτριβαν τα μάτια τους. Οι χασομέρηδες στα καφενεία πετάχτηκαν έξω να θαυμάσουν.

– Αυτός ο Αηδόνης είναι φοβερός... Βρε τι κεφάλι έχει; Από πού τα κατεβάζει... Τα δικά μας δεν κατεβάζουν ούτε ψείρες.

Πύκνωνε ο κόσμος. Ήρθαν και τα μικρά αλητάκια του χωριού και άκουγαν μ' ανοιχτό το στόμα. Πάνω στην ώρα φάνηκε κι ο δάσκαλος, ο κυρ-Φώτης. Είχε προηγούμενα μ' αυτόν ο Πέλεκυς. Κάποτε συναγωνίστηκαν στην ορθογραφία στο καφενείο «Άκανθος». Ο δάσκαλος είχε κάνει ένα λάθος. Έλεγε όμως πως η εφημερίδα, απ' όπου τους διάβαζαν είχε το λάθος. «Είναι λάθος τυπογραφικό», έλεγε ο δάσκαλος. «Όχι, δεν είναι!», απαντούσε ο Πέλεκυς. «Δεν μπορεί η εφημερίδα να κάνει λάθη». Αράδιασε τότε ο δάσκαλος ένα σωρό κανόνες, βρήκε τη ρίζα της λέξης, ανάσανε με θαυμασμό και βούλωσε ο Πέλεκυς το στόμα του.

Από τότε ευκαιρία ζητούσε να ντροπιάσει το δάσκαλο. Μα εκείνος, πονηρός καθώς ήταν, άρχισε την καθαρεύουσα όταν μιλούσε με τον Πέλεκυ κι έβγαινε νικητής.

– Κυρ-δάσκαλε, του φώναξε ο Πέλεκυς από μακριά, έλα δω να δεις.

Ο δάσκαλος, κατάλαβε πως θα γινόταν μάχη, φόρεσε τα γυαλιά του ώστε να 'ναι επιβλητικός κούνησε μεγαλόπρεπα το μαστούνι του και πλησίασε.

– Το λοιπόν, περί τίνος πρόκειται;

– Εδώ φαίνεται η αξία, απάντησε ο Πέλεκυς προκλητικά. Να τα βράσω γω τα γράμματα και τις αλφαβήτες σου. Δες εδώ ποιος έχει κούτρα που κατεβάζει. Κι άρχισε αμέσως ν' απαγγέλλει με στόμφο.

Ξεροκατάπιε ο δάσκαλος. Χτύπησε με θυμό το μαστούνι του στη γη. Έβγαλε τα γυαλάκια του και σούφρωσε τη μύτη περιφρονητικά.

– Αμόρφωτοι... Ταλέντο είναι αυτό; Παιάν επαναστατικός είναι αυτό! Τι θέλω εγώ εδώ, ποία θέση έχω ανάμεσα σε ανθρώπους με βρώμικες ποδιές και ανασκουμπωμένα υποκάμισα;

Ο Πέλεκυς όμως κατάλαβε το αδύνατο σημείο του αντιπάλου του. «Η νίκη είναι δική μου», σκέφτηκε.

– Αλλού αυτά, κυρ-δάσκαλε. Αν μιλούσαμε για τις κατσούλες των βιβλίων σου, θα καταδεχόσουν να μας μιλάς. Τώρα, όμως, που δεν μπορείς να τα βγάλεις πέρα, λες «δεν είναι της αρμοδιότητός μου».

– Μάλιστα! είπε και χτύπησε τον αέρα με το μαστούνι του. Η αρμοδιότης ανήκει εις την υπηρεσίαν της χωροφυλακής. Και ιδού!

Πλησίασε τον αστυνόμο, τον κυρ-Βάγγο με τις μεγάλες μουστάκες.

– Εδώ εδρεύει κάποιος άρατος εγκέφαλος. Οι αλητήριοι εκείνοι που αιματοκύλησαν την πατρίδα μας, την Ελλάδα μας, δρουν και τώρα υπογειώς και υποσκάπτουν τα θεμέλια της χώρας μας. Πόθεν παρακαλώ, άνθρωπος αμόρφωτος, απαίδευτος, μη γνωρίζων την υπογραφή του να θέτει, δύναται να στιχουργεί; Και ούτως μάλιστα;

Ο αστυνόμος δεν μπορούσε να καταλάβει τι εννοούσε ο δάσκαλος.

– Τι τρέχει κυρ-δάσκαλε, ρώτησε δαγκάνοντας τα μουστάκια του. Δεν με τα κάνεις πιο λιανά...

– Έχω υπόψιν μου ότι υπάρχει Αηδόνης τις, όστις στιχουργεί.

– Α, μάλιστα. Ο Αρίστος με την τραγιάσκα, που κάνει στιχάκια. Λοιπόν;
– Κάποιος άγνωστός μας δίνει ποιήματα εις αυτόν επαναστατικά. Εννοείς; Εργάζεται δολίως και, επειδή φέρεται ως ποιητής ο Αηδώνης, δίδει τα μυριοκατάρατα πονήματά του εις αυτόν. Για τούτο όλος αυτός ο αγροτόκοσμος μετεμορφώθη εις λερναίαν ύδραν και έτοιμος είναι να καταπιεί τους πάντας. Αντιλαμβάνεσθε; Η επανάστασις ογκούται κάτω από τους πόδας μας, κύριε αστυνόμε! Αυτός με την Φεραιάδα του ξεσηκώνει τον κόσμο. Και απαιτείται δράσις, άμεσος δράσις!

Ο αστυνόμος έξυνε το κεφάλι του. «Μήπως έχει δίκιο ο δάσκαλος;» συλλογιζόταν. «Τάχα αποκλείεται να ξεσπάσει πάλι κανένας πόλεμος... Αυτοί οι αντάρτες βρίσκονται παντού, έτοιμοι να ξεσηκωθούν... Πρέπει να λάβω τα μέτρα. Για σκέψου ν' αρχίσουν πάλι το μπαμ-μπουμ... Πρέπει να στείλω δυο χωροφύλακες για να τον φέρουν εδώ κι ύστερα βλέπουμε».

– Δαμιανέ, είπε φθάνοντας στην αστυνομία. Σ' ετοίμασα μια όπως πρέπει δουλειά.

– Μάλιστα, διατάξτε, κυρ-αστυνόμε, απάντησε ο υπαστυνόμος

Ο ανώτερός του δεν έβλεπε με καλό μάτι αυτή τη διαγωγή. Οι συνήθειες αυτές δεν καλοταιριάζουν σ' ένα χωριάτικο σταθμό. Καλά είναι αυτά για τις πόλεις, όχι όμως για τα χωριά. Αυτός ήθελε να 'χει σχέσεις συναδελφικές με τους κατωτέρους του. Πώς να γίνει αυτό, αν τον έβλεπαν έτσι οι χωροφύλακές του; Δεν μπορείς να φιλιώσεις, όταν υπάρχουν τέτοια εμπόδια ανάμεσα. Οι άνθρωποι εδώ, το κάτχε ο αστυνόμος, δεν θέλουν να 'σαι μηχανή, σήκω πάνω, κάτσε κάτω. Όχι λοιπόν, δεν του άρεσε η διαγωγή του υπενωμοτάρχη.

– Δαμιανέ, του μίλησε φιλικά χτυπώντας τον 'λαφριά στον ώμο. Δεν νομίζεις πως είναι καλύτερα να λησμονήσεις αυτά που σ' έμαθαν στη Σχολή; Είσαι, να με συμπαθάς, σαν το βόδι που το πρωτοβάζουν στο ζυγό. Κι όλα θέλεις να τα κάνεις... πώς να σ' το πω; Τέλος πάντων, εμένα δεν μ' αρέσουν αυτά. Εγώ θέλω να 'μαστε φίλοι μέσ' το χωριό, να με λες Βάγγο, να παίζουμε χαρτιά, να 'μαστε φιλαράκια.

Ο υπενωμοτάρχης, που ήταν όλο όρεξη για να προβάλλει τη στρατιωτική πειθαρχία, τ' άκουγε αυτά με δυσφορία. Λυπόταν γιατί είχε έναν τέτοιο ανώτερο, που τον εμπόδιζε να εφαρμόσει τη δική του τακτική. Βγαίνοντας απ' τη Σχολή ποθούσε να τον στείλουν σε κανένα χωριό που να 'χε επαναστατική διάθεση, οπότε θ' ανελάμβανε αυτός να επιβάλλει σιδερένια πειθαρχία. Θα βάδιζε με το βούρδουλα στη μέση, ώστε βλέποντάς τον οι άλλοι να σκύβουν το κεφάλι. Κρίμα, είπε μέσα του, νιώθοντας πως αναποδιές εμπόδιζαν τα όνειρά του. Αυτό το γνώριζε ο ανώτερός του, δεν έδινε όμως σημασία. Θα στρώσει κι αυτός...

– Είσαι τυχερός, προσπάθησε να τον ενθουσιάσει. Έτυχε μια δουλειά δύσκολη που χρειάζεται ένα μορφωμένο αστυνομικό σαν εσένα. Έβγαλες το γυμνάσιο, ε;

– Μάλιστα, κυρ-αστυνόμε!

– Ωραία λοιπόν, θα πας αύριο να φέρεις και ν' ανακρίνεις ένα χωριάτη ψευτοποιητή. Ο άθλιος κάνει κάτι στιχάκια που σου φεύγει το καφάσι... Πολύ-πολύ ταιριαστά... Αλλά εκείνος ο γυαλάκιος ο δάσκαλος λέει πως θα κρύβεται πίσω του κανένας παλιοαντάρτης και του τα λέει για να ξεσηκώνει αυτός τον κόσμο. Εγώ, να σου πω Δαμιανέ, δεν το πολυπιστεύω αυτό, αλλά δεν ξέρω, αγράμματος είμαι, μπορεί να πέφτω κι έξω. Μόνο εσύ μπορείς να καταλάβεις τι τρέχει, ώστε να πάρουμε τα μέτρα μας.

– Θαύμα! απάντησε ενθουσιασμένος ο υπενωμοτάρχης.

Έκανε μια βόλτα στο γραφείο ο αστυνόμος. Δεν στέλνω κι ένα καλό παιδί μαζί του, μη μου κάνει αυτός καμιά τρέλα, σκέφτηκε.

– Σταυρίδη, φώναξε ύστερα ένα χωροφύλακα. Αύριο θα πας στην Ελιά με τον Δαμιανό να μου φέρετε εδώ τον Αηδώνη.

Το πρωί ο κυρ-Νίκος πήγε ν' ανοίξει το μαγαζί. Λίγο πίσω του άκουσε βήματα βαριά που όλο πλησίαζαν. Γυρνάει και βλέπει δυο αστυνομικούς, τον Δαμιανό και τον Σταυρίδη.

– Για πού, παιδιά, με το καλό;

– Πάμε στην Ελιά, για υπηρεσιακούς λόγους, απάντησε ο Δαμιανός.

– Κατάλαβα, παρατήρησε σκεπτικός ο κυρ-Νίκος. Πάτε για τον Αηδώνη, ε; Μωρέ παιδιά, αφήστε τον ήσυχο! Φουκαράς είναι. Αστε τον να κελαηδάει, κανέναν δεν πειράζει.

Το ίδιο απόγευμα ο βουλευτής του νομού και υφυπουργός, τηλεφώνησε στον κυρΝίκο από την Αθήνα. Διαμαρτυρήθηκε πως διαδίδεται στην Αθήνα ότι σκοτεινά στοιχεία, προσκείμενα στον κυρ-Νίκο, υποδαυλίζουν αγροτικές αναταραχές. Του είπε ότι τα πράματα πήραν κακό δρόμο κι αυτό πρέπει ν' αλλάξει. Κινδυνεύει η κυβερνητική παράταξη όταν οι

αγρότες ξεσηκώνονται από επαναστατικά εμβλήματα και η αντιπολίτευση και ο Τύπος της κινδυνολογούν και θέτουν τη λαϊκή στήριξη της κυβέρνησης σε αμφισβήτηση. Πρέπει να κάνει κάτι να σωπάσει αυτός ο χωριατοφεραίος.

Ο κυρ-Νίκος προσπαθούσε να καθησυχάσει τον υφυπουργό ότι δεν πρόκειται για τίποτε απ' αυτά. Ένας φουκαράς είναι, λίγο τεμπελάκος, που κάθεται κάτω από κάνα πλατάνι και βγάζει στιχάκια. Και συνέστησε να μην τα οξύνουν τα πράγματα, γιατί είναι αγαπητός στον κόσμο. Αυτός, δεν μπορούσε να τα βάλει μαζί του, γιατί τον έχει στο συνδυασμό του στις κοινοτικές εκλογές και του φέρνει τις ψήφους των γεωργών. Κι ο γιος του Αηδόνη του έσωσε τη ζωή στον εμφύλιο όταν τον στήσανε οι αντάρτες στα τέσσερα μέτρα.

Θύμωσε τότε ο υφυπουργός. Του είπε ότι δεν μπορεί να εκτίθεται η κυβέρνηση για τα τοπικά συμφέροντα του κυρ-Νίκου. Πρέπει τα πάντα να σωπάσουν. Ο Αηδόνης, οι χωριάτες, οι εφημερίδες, τα ραδιόφωνα! Ο κυρ-Νίκος πήγε στο σπίτι του σκεφτικός. Τα λόγια του υφυπουργού τριγύριζαν στο μυαλό του. Κάποια στιγμή τον καβαλίκεψε ο θυμός. Για κοίτα τους, φώναζε μπροστά στη γυναίκα του. Έχουμε εδώ τα κακά μας χάλια κι έχουμε κι αυτούς από το κέντρο να μας φκιάχουν ακόμα πιο δύσκολη τη ζωή. Τελικά τι είδαμε απ' αυτούς στην Αθήνα; Μόνο παχιές κουβέντες και εντολές! Όλο τον αγώνα γι' αυτούς τον κάνει ο κυρ-Νίκος, αυτός είναι στο μέτωπο, αυτός βγάζει έργο, αυτός πληρώνει, κι αυτός φέρνει τους ψήφους. Πήρε φόρα να πάει στο τηλεφωνείο, να καλέσει τον υφυπουργό, να του τα πει ένα χεράκι και να του ζητήσει να τους αφήσουν στο χάλι τους. Μα τον σταμάτησε η γυναίκα του.

– Ποιον πας να μιλήσεις; Αυτού η γλώσσα τρέχει σαν πολυβόλο! Μια λέξη θα του πεις, δέκα θα απαντήσει. Μην ξεχνάς ότι είναι από τους πιο μεγάλους δικηγόρους της χώρας. Αυτός, μπορεί το ίδιο πράγμα να το παρουσιάζει ταυτόχρονα και για μαύρο και για άσπρο! Σ' αυτόν πας να μιλήσεις; Κάτσε στ' αυγά σου, χριστιανέ μου! Δώσε τόπο στην οργή και πες το σταθμάρχη, λογικός άνθρωπος είναι ο κυρ-Βάγγος και φίλος, να πει στον Αηδόνη με τρόπο να τ' αφήσει αυτά και να μιλάει για ό,τι άλλο θέλει. Υπάρχουν τόσα θέματα... Ας μιλάει για σκόρδα, κρεμμύδια και για πρόβατα που δεν ψήθηκαν καλά στη σούβλα.

Τελικά έπεισαν τον κυρ-Νίκο τα λογικά λόγια της γυναίκας του. Πήγε στον αστυνόμο και του 'πε να φερθεί με σύνεση στον Αηδόνη για να μην έχουν μπλεξίματα.

Αυτό το πρωί στην Ελιά είχαν να περιποιηθούν άρρωστο. Οι γυναίκες έσπασαν στο γουδί πολλά κρεμμύδια, να δέσουν το χτυπημένο πόδι του ποιητή. Οι άντρες έριξαν μια ματιά, είπαν πως είναι καλύτερα τώρα η πληγή και τράβηξαν στις δουλειές τους.

Ο Αλέξανδρος με τον Νικόλα πέρασαν στην άλλη μεριά του λάκκου, στο χωράφι του. Τις προηγούμενες μέρες είχαν κουβαλήσει πασσάλους και σανίδια. Ο Νικόλας θυμήθηκε τη μαραγκοσύνη που εξασκούσε πριν από την πάθησή του. Ο Αλέξανδρος μαθήτευε κοντά του. Σιγά-σιγά έστησαν και κάρφωσαν τον ξύλινο σκελετό του μικρού σπιτιού. Δύο δωμάτια με είσοδο φάτσα τη θάλασσα και μια μεγάλη αποθήκη στο πλάι. Τώρα έπρεπε να καρφώσουν τα σανίδια για τοίχους και, αφού περνούσαν και τη σκεπή, θα του 'διναν ένα ζωντανό, γήινο χρώμα, που θα 'ταν πολύ ταιριαστό με τη γύρω φύση.

Τις προηγούμενες μέρες δεν τα κατάφερνε να καρφώσει καλά και κάθε τόσο χτυπούσε με το σκεπάρνι τα δάχτυλά του.

– Τέχνη μαθές παίρνεις, έλεγε καλόκαρδα ο Νικόλας.

Μόνος άντρας στο μετόχι έμεινε ο ποιητής. Με βαριά καρδιά το 'βλεπε αυτό, μα δεν μπορούσε να κάνει διαφορετικά. Αναγκαζόταν έτσι να δέχεται κάθε περιποίηση του γυναικόκοσμου, πότε κρεμμύδια, πότε κόκκινο πιπέρι, χωρίς να βγάζει μιλιά.

Όταν ανέβηκε ένα καντάρι ο ήλιος στον ουρανό, τού 'χαν αλλάξει τον επίδεσμο κι ακουμπούσε εκείνος προσεχτικά το χτυπημένο πόδι του στο κρεβάτι. Τότε φάνηκαν οι δυο χωροφύλακες στη μεγάλη πόρτα του μετοχιού. Οι γυναίκες φοβήθηκαν.

– Τι θέλουν εδώ με τις μπιστόλες στη μέση αυτοί; Προς Θεού, δεν ήθελαν να έχουν σχέσεις μ' αστυνομικούς.

– Εδώ είναι ο Αηδόνης; φώναξε ο Δαμιανός.

– Ναι, πρόβαλε δειλά η γυναίκα του, η θεια-Φωτεινή. Τι τον θέλετε;

– Πού είναι; ρώτησε αυστηρά ο υπενοματάρχης.

Εν τω μεταξύ η κόρη του γλίστρησε στο δωμάτιο του πατέρα της και του το ανέφερε.

– Πέστε στα παιδιά να 'ρθουν, μίλησε ήρεμα εκείνος.

Προχώρησε ο υπενωμοτάρχης καμαρωτά, γιατί είχε γύρω του γυναίκες, να μπει στο δωμάτιο. Ο χωροφύλακας ακολουθούσε τον ανώτερό του και δεν αποφάσιζε να μιλήσει στις γυναίκες κι ας τις γνώριζε. Έμεινε καρφωμένος αντικρύζοντας τον ποιητή. Ντράπηκε να συλλάβει έναν τραυματία. Σπουδαίο κατόρθωμα, θα με βλέπουν και θα με καμαρώνουν πως μπόρεσα...

– Τι συμβαίνει παιδιά; έκοψε τη σιωπή ο Αηδόνης. Καθήστε να σας δούμε! Πάτε να βρείτε κανέναν;

Ο Σταυρίδης είπε ένα ξερό «ναι».

– Καθήστε, να ξεκουραστείτε λίγο. Φωτεινή, φέρ' ένα γλυκό στα παιδιά.

Ο υπενωμοτάρχης δεν ήξερε πώς να μιλήσει. Δεν φαντάστηκε ότι θα 'βρίσκε έναν άνθρωπο με τέτοια μορφή. Αυτός είναι ένας άγιος, σκέφτηκε, κι εγώ πάω να τον πιάσω οπλισμένος σαν αστακός.

Στο πρόσωπο του Αηδόνη άρχισε να παίρνει τη θέση της αταραξίας μια ελαφριά απορία.

– Ποιον ζητάτε;

Πνιγόταν ο αστυνομικός από τη ντροπή. Έπιανε μόνο αμήχανα το περιστροφό του.

– Ξέρετε... έχουμε διαταγή να σας... ανακρίνουμε για το ποίημά σας... Είπαν μήπως... τέλος πάντων υποψιαστήκαμε κάτι και θέλουμε να μάθουμε την αλήθεια. Εσύ το 'γραψες αυτό;

– Εμ' ποιος;

– Και πώς ξέρεις να κάνεις ποιήματα; Μήπως τα γράφει κανένας άλλος και σου τα δίνει; Έκανε το σταυρό του ο Αηδόνης.

– Δεν είμαστε καλά... Ποιος να μου τα 'δινε, κυρ-χωροφύλακά μου;

– Ξέρω κι εγώ; Πάντως πολλά μπορεί να γίνουν. Γι' αυτό θα μας ακολουθήσεις στην αστυνομία, να σ' ανακρίνουμε μπροστά στο δάσκαλο.

– Με τα καλά σου είσαι, κυρ-χωροφύλακα; Τι θέλεις να μάθεις; Μπορεί να τα γράψει άλλος, τι λες εσύ;

– Δεν ξέρω... εγώ όμως βλέπω πως μ' αυτά μπορεί να ξεσηκωθεί ο κόσμος. Γι' αυτό σε παίρνω μαζί μου.

Σκούπισε τον ιδρώτα που 'τρέχε από το μέτωπό του ο ποιητής.

– Σαν είναι έτσι, δεν ξαναλέω ποίημα. Όχι να με τραβάς στην αστυνομία. Εγώ ούτε σαν μάρτυρας δεν πάτησα σ' αυτήν.

Ο υπενωμοτάρχης όμως δεν άλλαζε γνώμη.

– Είμαι υποχρεωμένος να σε οδηγήσω εκεί.

– Μα δεν βλέπεις τα χάλια μου, κυρ-χωροφύλακα;

Μπήκε στη μέση ο Σταυρίδης.

– Ας τον αφήσουμε κυρ-υπενωμοτάρχα και ν' αναφέρουμε ότι ήταν βαριά άρρωστος.

– Το καθήκον! απάντησε κοφτά εκείνος. Θα τον μεταφέρουμε πάνω σε ζώο.

– Με τα καλά σου είσαι; φώναξε ο ποιητής. Κι αν πέσω κάτω τι γίνεται;

Εκείνος τον κοίταξε με αυστηρό μάτι.

– Θα σε προσέχουμε!

Σαμάρωσαν μια φοράδα του Αγαπητού να καβαλικέψει. Κρατώντας τον από τη μασχάλη τον έφεραν ο Σταυρίδης με τη κυρα-Φωτεινή δίπλα στο ζώο. Ο ποιητής ένιωθε πόνο και δεν μπορούσε να στηριχτεί όρθιος. Με τη βοήθεια και του Δαμιανού τον ανέβασαν στο σαμάρι. Γύρω οι γυναίκες έχυναν δάκρυα. Θύμωσε ο Αηδόνης.

– Τι κλαίτε, στον Αι-Δημήτρη πηγαίνω;

Μα δεν παρηγοριόντουσαν και, μόλις ξεμάκρυναν οι αστυνομικοί, ξέσπασαν σε πικρό κλάμα. Τότε θυμήθηκαν τον Αλέξανδρο.

– Κρίμα! είπε η θεια-Φωτεινή. Δεν τον φωνάξαμε, κάτι μπορούσε εκείνος να κάνει.

Έτρεξε η κόρη της πέρα από τον λάκκο. Και του τα διηγήθηκε. Εκείνος έμεινε με το στόμα ανοιχτό. Το σκεπάρνι έπεσε από τα χέρια του.

– Πώς είναι δυνατόν να συμβαίνουν αυτά στις μέρες μας;

Άφησε ο Αλέξανδρος τον Νικόλα να καρφώνει τα σανίδια κι έσπευσε στη βάρκα του. Την έριξε στη θάλασσα, σήκωσε το πανί κι έβαλε πλώρη για την Άκανθο.

III

Ανάστατο ήταν το χωριό. Ακούστηκε ότι έφεραν μισοπεθαμένο στην αστυνομία τον Αη-

δόνη. Έτρεξαν απ' όλες τις γειτονιές οι χωρικοί να δουν τι μπορούν να κάνουν. Δεν πέρασε πολύ ώρα και γύρω-γύρω το κτίριο της Χωροφυλακής γέμισε από κόσμο. Βέβαια, όποιος κι αν ήταν θα 'τρεχαν να δουν. Μα τώρα που βρισκόταν μέσα ο ποιητής τους όλα ήταν διαφορετικά. Είχαν απαίτηση να μάθουν το λόγο που συμβαίνουν αυτά. Πώς δηλαδή, έτσι στα καλά καθούμενα τον κλείνουν μέσα, και μάλιστα σε τέτοια χάλια;

Ο αστυνόμος τα 'χε χαμένα. Ποτέ δεν φαντάστηκε ότι ήταν δυνατόν να γίνει κάτι τέτοιο. Αυτός, αν και κατά βάθος δεν περίμενε ότι θα προκύψει κάτι, ήθελε να τον ανακρίνει, επειδή ο δάσκαλος του 'βαλε την ιδέα. Αλλ' ο υπενωμοτάρχης ο Δαμιανός τού τα 'μπλεξε. Εφέρε τον Αηδόνη στην Άκανθο, ενώ ήταν χτυπημένος.

– Δεν είχες λίγο μυαλό μέσα σου; φώναζε στον Δαμιανό. Ήταν ανάγκη να τον κουβαλάς εδώ, ή φοβήθηκες μην δραπετεύσει; Κρίμα τα γράμματα που 'μαθες... Τι κακό κι αυτό!

Δεν στενοχωριόταν μόνο ο αστυνόμος γιατί αγρίεψε έτσι ο κόσμος. Έτυχε να κατεβεί εκείνη τη μέρα κι ο διοικητής του νομού. Στην αρχή άκουσε μ' ενδιαφέρον για τον επαναστάτη ποιητή. Αργότερα όμως, που 'δε να κουβαλούν τον τραυματισμένο με την κουρελού, θύμωσε και ξεστόμισε βαρύτατες βρισιές κατά του αστυνομικού.

Τραβούσε τα μαλλιά του τώρα ο κυρ-Βάγγος.

– Τι να κάνω; φώναζε στο σταθμό. Αυτός ο βλάκας ανέβασε τραυματία άνθρωπο στο ζώο. Και δεν είχε λίγη γνώση να σκεφτεί τι μπορούσε να συμβεί. Και βέβαια το ζώο τον έριξε κάτω... Έβαλε κι ο διάολος το ποδάρι του και χτύπησε με το τσαπάδι στην πληγή. Και τώρα τον έφεραν σε μένα με την κουρελού! Τι να κάνω γω; Πού στο διάολο χάθηκε κι ο γιατρός...

Ο διοικητής του νομού, αφού ναύλωσε ένα καϊκάκι για το Αγιονόρος, γύρισε στο σταθμό. Αναστατώθηκε βλέποντας τόσο κόσμο γύρω. Με οργή στράφηκε στον αστυνόμο.

– Ποιος είν' αυτός ο επαναστάτης; Τόσο σπουδαίος είναι; Αυτός θα ξεσηκώσει τον κόσμο!

Φώναξαν στην αστυνομία το δάσκαλο και τον κυρ-Νίκο, σαν πρόεδρο, να τους παρακαλέσουν να διαλύσουν εκείνοι, με τρόπο, τον κόσμο. Στάθηκε όμως αδύνατο. Το ενδιαφέρον κι η περιέργεια τους κρατούσαν όλους εκεί.

Έτσι ο αστυνόμος σκυθρωπός παρατηρούσε το πλήθος που 'χε ζωσμένο το σταθμό. Το μυαλό του δεν ήταν μαθημένο ν' ακούει το βουητό του λαού κι είχε ενοχληθεί φοβερά. Και να, βλέπει να 'ρχεται με βήμα γοργό ο Αλέξανδρος.

– Ο ανεπιός του! είπε.

– Τι τρέχει; ρώτησε ο διοικητής, που 'κανε επίσης αμήχανος βόλτες στο διάδρομο.

– Δείτε, του απάντησε δείχνοντας με το χέρι τον Αλέξανδρο. Έρχεται ο ανεπιός του.

– Ποιος; Αυτό το παιδαρέλι; Και τι μ' αυτό...

– Κύριε διοικητά, είναι συγγραφέας. Τον ξέρουν όλοι! Μπορεί να γράψει κάτι και να μας δημιουργήσει προβλήματα.

– Τελικά είστε όλοι ηλίθιοι! έβριζε ο διοικητής. Χωρίς να εξετάστε τι γνωστούς, τι φίλους έχει αυτός ο σκατο-ποιητής, στο διάολο να πάει, κι εσείς μαζί του, έτσι, τον τραβήξατε εδώ... Τι άκρη θα βρω εγώ τώρα; Χάσου από τα μάτια μου, θα μιλήσω εγώ μ' αυτόν, φώναζε ο διοικητής και κοιτούσε εχθρικά τον αστυνόμο.

Ιδρωμένος ο Αλέξανδρος, με αγανάκτηση στα στήθια, νιώθοντας την καρδιά του να χτυπάει πιο γρήγορα, ανέβηκε δυο-δυο τα σκαλιά της Αστυνομίας.

Ο διοικητής τον περίμενε στην πόρτα και τον χαιρέτησε βγάζοντας το καπέλο του.

– Είστε, νεαρέ μου, ο ανεπιός του κυρ-Αηδόνη; Έχει γίνει μια φοβερή παρεξήγηση. Κουβάλησαν εδώ το θείο σας χωρίς να εξετάσουν σε τι κατάσταση βρισκόταν. Ξέρετε ποιος ήταν ο λόγος... Πάντως όμως η εγγύησίς σας και μόνο είναι αρκετή να τον απαλλάξει από κάθε ενόχληση.

– Πού είναι τώρα; ρώτησε ο Αλέξανδρος.

Τον οδήγησε ο διοικητής στο θάλαμο των οπλιτών. Εκεί σ' ένα κρεβάτι είχαν ξαπλωμένο το θείο του.

– Ω! ήρθες, Αλεξανδράκο μου; χάρηκε η καρδιά του Αηδόνη.

Η ματιά του νέου καρφώθηκε στο δεμένο με πολλούς επιδέσμους πόδι του.

– Μ' έριξε το ζώο, εξήγησε κείνος. Μπήκε μέσα ένα τσαπάδι, πόνεσα πολύ άσχημα...

– Και δεν περιποιήθηκαν την πληγή σου;

– Δεν είν' εδώ ο γιατρός. Μόνο μου την έπλυνε λίγο ο Σταυρίδης.

Μπήκε στη μέση ο διοικητής.
 – Πού είναι ο γιατρός;
 – Έχει πάει στον Πύργο, ένα χωριό προς το Αγιονόρος. Πάει κάθε Σαββατοκύριακο.
 – Και τι θα γίνει τώρα ο τραυματίας; θύμωσε εκείνος και προσπαθούσε να φανεί πιο οργανωμένος απ’ όσο ήταν στην πραγματικότητα. Έτσι θα τον αφήσουμε τον άνθρωπο; Εμπρός, τρέξε να τον φέρεις στο πι και φι.
 – Μα είναι τέσσερις ώρες μακριά το χωριό, κύριε διοικητά.
 – Να γκρεμοτσακιστείς και να τον φέρεις αμέσως!
 – Μα δεν μπορεί να ’ρθει, θα βραδιάσει...Κι ύστερα άρχισε πάλι η βροχή και η λάσπη είναι μέχρι το γόνατο.
 – Να πετάξεις, βλάκα!
 Κάθησε ο Αλέξανδρος δίπλα στον πληγωμένο.
 – Πονάς, μπαρμπα-Αρίστο;
 – Όχι τόσο, Αλεξανδράκο. Μόνο σαν χώθηκε το ξύλο τσίριξα από τον πόνο. Ήταν τ’ αφιλότιμο λασπωμένο και τρίφτηκε μέσ’ στο κρέας η λάσπη και αχ, τι πόνο μ’ έφερε. Λιγώνονα...
 Του ’σιαξε το μαξιλάρι. Ξαφνικά ο νους του τρόμαξε στο πέραςμα μιας σκέψης.
 – Τα χρώματα που ’χε το τσαπάδι τα ’βγαλαν τώρα που σ’ έδεσαν την πληγή;
 – Ο Σταυρίδης κάτι έκανε, αλλά είχε μπει εκείνο το διαβολεμένο μέχρι το κόκαλο.
 Μήπως πάθει καμιά μόλυνση...
 – Πρέπει να σε περιποιηθούμε. Θα σε πάρουμε στο σπίτι μου, μια και οι δικοί σου βρίσκονται στην Ελιά.
 – Α, ναι, βρήκε ευκαιρία να μιλήσει ο διοικητής. Θα στείλω στο σπίτι του γιατρού να φέρουν το φορείο κι ύστερα θα τον κουβαλήσουν οι αστυνομικοί. Έτσι για να τους συγχωρέσετε, κυρ-Αρίστο μου.
 – Δεν βαριέσαι, κούνησε εκείνος το κεφάλι θλιμμένος. Να μη γίνει το κακό, τώρα που ’γινε χαμένα είν’ όλα.
 Έφεραν το φορείο. Δυο χωροφύλακες τον ξάπλωσαν πάνω προσεχτικά κι ύστερα μ’ αργό βήμα τον μετέφεραν στο σπίτι του Αλέξανδρου.
 Η μάνα του με τις άλλες γειτόνισσες τον περιποιούνταν με το δικό τους τρόπο, ώσπου νά’ρθει η γυναίκα του από την Ελιά που έτρεξαν να της πληροφορήσουν τα δυσάρεστα νέα.

Ο σάλος για τη φυλάκιση του ποιητή δεν έλεγε να καταλαγιάσει. Σε μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδα της Αθήνας δημοσιεύτηκε την άλλη μέρα άρθρο του Αλέξανδρου για την Άκανθο, που έλεγε μεταξύ άλλων:

«Στην Άκανθο, ό,τι δεν κατέστρεψε ο Εμφύλιος Πόλεμος, ολοκληρώνει το αθηνοκεντρικό κράτος με την αδιαφορία του, τους τοπικούς εκμεταλλευτές και την Αγροτική Τράπεζα. Σ’ αυτούς τους δύστυχους γεωργούς, που δεν πήραν το δρόμο της ξενιτιάς, δεν επιτρέπεται ούτε η διαμαρτυρία. Οποιος εκφράσει παράπονο κλείνεται στο μουντρούμι της αστυνομίας...». Η εφημερίδα μάλιστα διαβεβαίωνε ότι σύντομα θα στείλει συνεργείο δημοσιογράφων στην περιοχή, ώστε να πληροφορηθεί με λεπτομέρειες ο ελληνικός λαός τα όσα απαράδεκτα για τη χώρα μας και τον πολιτισμό της συμβαίνουν στην Άκανθο.

Με το που βγήκε ο ποιητής από την αστυνομία, ηρέμησε το χωριό και πήγαινε να βρει τον παλιό ήσυχο ρυθμό του. Όμως, μόλις άνοιξε το τηλεφωνείο το απόγευμα στις έξι, χτύπησε το τηλέφωνο από την Αθήνα. Ο υφυπουργός ζητούσε τον κυρ-Νίκο κι έτρεξε ο διευθυντής του τηλεφωνείου να τον φέρει.

Λαχανιασμένος από το γρήγορο περπάτημα από το μαγαζί του μέχρι το τηλεφωνείο, άκουγε ο κυρ-Νίκος τον θυμωμένο υφυπουργό να τους φωνάζει.

– Μπλέξαμε, μπλέξαμε, κυρ-Νίκο! Εφημερίδες, ραδιόφωνα μιλούν συνεχώς γι’ αυτό. Μέγα σκάνδαλο! Μέγα σκάνδαλο!

– Μα, κύριε υφυπουργέ μου, δεν έγινε τίποτε το φοβερό! Και μην παίρνετε κατάκαρδα τα παλιοράδια και τις παλιοεφημερίδες, γιατί από τα σκάνδαλα ζουν! Κάνεις κάτι, σκάνδαλο που το ’κανες. Δεν κάνεις κάτι, σκάνδαλο που δεν το ’κανες. Μη στεναχωριέσαι, υφυπουργέ μου, εδώ όλα είναι ήσυχα.

– Για σένα είναι ήσυχα! Για ρώτα όμως τι γίνεται με μένα. Βρίσκομαι στο μάτι του κυκλώνα και όλοι με κατηγορούν που σε υποστηρίζω, αντέκρουε ο υφυπουργός.

– Δεν κατάλαβα, υφυπουργέ μου, δυσφόρησε ο κυρ-Νίκος. Εσείς με υποστηρίζετε; Πώς; Και γιατί να με υποστηρίζεις;

– Μα δεν βλέπεις, κυρ-Νίκο μου, όλος ο κόσμος μιλάει για σκάνδαλο κι εσύ είσαι ο άνθρωπός μου, και λένε ότι εσύ παρενέβης! Μπλέξαμε, μπλέξαμε!

– Α, άκου, κύριε υφυπουργέ μου, άρχισε να βαρυγκωμεί, ο κυρ-Νίκος. Εγώ σου τα 'λεγα, ν' αφήσουμε τα πράματα να πάνε το δρόμο τους, αλλά εσύ μου 'λεγες «άνωθεν εντολές». Μη τα βάζεις τώρα μαζί μου, και μη με λες εμένα μπλέξαμε!

– Μα δεν βλέπεις, Νικόλα, έχουμε σκάνδαλο. Δεν μπορεί αυτό να βαρύνει εμένα και την καριέρα μου. Πρέπει να γίνει κάτι να σωπάσουν. Πρέπει να τους ρίξουμε ένα ξεροκόμματο, κάτι να θυσιάσουμε για να καταλαγιάσουν τα πνεύματα...

Αγρίεψε ο κυρ-Νίκος. Αφρίσε το στόμα του.

– Βρε παλιοπούστη, θέλεις να τα φορτώσεις σε μένα; Θέλετε να θυσιάσετε εμένα; Φτου σου... Κοίτα ρε αλήτες που κυβερνούν την Ελλάδα... Πώς να πάει με δαύτους η χώρα μπροστά!

Έδωσε μια το τηλέφωνο στον τοίχο, έγινε αυτό κομμάτια και τράβηξε φουρτουνιασμένος για το σπίτι του.

Το χωριό έμεινε δυο μέρες χωρίς τηλέφωνο.

Όσο έβλεπε ο Αλέξανδρος τον θείο του να υποφέρει από τον πόνο και να σκοτεινιάζουν τα μάτια του, αντιλαμβανόταν πως κάτι το φοβερό θα γίνει. Σκεφτόταν πώς θα ήταν η περαιτέρω εξέλιξη του τραυματισμού.

Ο θείος του τον έπιανε ώρες-ώρες έτσι αφηρημένο.

– Αλεξανδράκο μου, τα καταλαβαίνω όλα... Αααχ! θα το χάσω το ποδαράκι μου. Τι να γίνει όμως; Ύστερα κέρδος θα 'ναι, γιατί μ' ένα πόδι τι δουλειά να κάνω; Θ' αναπαυτώ λοιπόν κι εγώ μια ώρα αρχύτερα.

Ο ανεψιός όμως σκεφτόταν αλλιώς.

– Θα 'σαι, θείε, από τους τελευταίους.

– Ε, δεν βαριέσαι, ποιος γεωργός έζησε καλύτερα; Όλοι πάντα χρεωμένοι, πάντα ψωμοζήτες είμαστε. Κι εγώ και τα παιδιά μου και πόσοι ακόμα... έτσι θα ζούμε...

Αισθάνθηκε ένα βάρος στο στήθος. Τον λυπούσε αυτή η απαισιοδοξία. Πώς ν' αλλάξει η μοίρα αυτών εδώ; Γενιές και γενιές ζουν έτσι· και τώρα θ' αλλάξει το διάβα της ιστορίας τους;

– Κι όμως, είπε στον Αηδόνη για ν' απαλλαχτεί από τις τυραννικές σκέψεις, να 'σαι σίγουρος, θείε, πως κάτι θ' αλλάξει... Αρκετό καιρό ήταν έτσι, ώρα είναι να γίνει μια αλλαγή.

– Παιδί μου, παρηγοριά στον άρρωστο ώσπου να βγει η ψυχή του.

– Ναι, αλλά και παρηγοριά για να μην την αφήσει να βγει!

– Καλά, λοιπόν, ας είναι κι έτσι Αλεξανδράκο μου.

Δυο μέρες πέρασαν με αβοήθητο τον ποιητή στο κρεβάτι. Τ' απόγευμα της τρίτης μόνο κατόρθωσε ο γιατρός νά 'ρθει στο χωριό, αφού σταμάτησε η βροχή και στέρεψαν οι γύρω ξεροπόταμοι. Είχε γίνει όμως το μοιραίο. Κοίταξε τον άρρωστο, εξέτασε την πληγή του, και χωρίς να το αντιληφθεί αναστέναξε. Ο Αλέξανδρος, που στεκόταν απέναντι, τον παρατήρησε εξεταστικά.

– Ναι, έγνεψε με το μάτι εκείνος.

Ο γιατρός είπε καθησυχαστικά πως θα ξαναεξετάσει τον άρρωστο, μολονότι γνώριζε ήδη τι είχε συμβεί. Έτσι έμειναν θείος κι ανεψιός στο δωμάτιο, σιωπηλοί. Κάποια στιγμή συναντήθηκαν τα βλέμματά τους.

– Με λυπήθηκε, Αλέξανδρε;

– Ναι...

Γύρισε ο πληγωμένος το πρόσωπό του. Αφηρημένη η ματιά του κοιτούσε από το παράθυρο ένα κομμάτι γαλάζιου ουρανού. Τα στήθια του σκαμπανεύαζαν και ο ήσυχος γεροντικός ρυθμός τους ταραζόταν από τον τρόπο του κακού. Σταγονίδια ιδρώτα βγήκαν στο μέτωπο. Έβγαλε ο ανεψιός το μαντήλι να τα σκουπίσει. Μα τραβήχτηκε κείνος στο άγγιγμα. Όλα τον ενοχλούσαν. Κάθησε έτσι πλάι του ο νέος. Κι έτσι καθισμένος στην ξύλινη καρέκλα, χωρίς να καταλάβει τότε έκανε την αρχή, έκλαιγε με κλάμα βουβό.

Ο θείος γύρισε προς το μέρος του και ατένισε το δακρυσμένο πρόσωπό του.

– Στείλε με, Αλέξανδρε, στην πόλη, να κόψουν το πόδι μου, να μη προχωρήσει πιο πολύ

η μόλυνση.

Με πονεμένη καρδιά πήγε ο Αλέξανδρος να πει στο γιατρό να μην καθυστερήσει. Κι ύστερα πήρε πάλι το δρόμο για το σπίτι του, στην πάνω άκρη του χωριού.

IV

Τ' αηδόνι δεν κελαηδούσε πια. Ο κόσμος αισθάνθηκε βαθιά την έλλειψή του. Μια νότα, μια φωνή, μια λέξη, ό,τι μέσα της η καρδιά έχει, μυστήριο και ακατάληπτο, αυτό που να φωτίσει ο νους δεν το μπορεί, το στόμα του πουλιού το κελαηδάει. Κι ύστερα ανάλαφρα νιώθει η καρδιά, έξω διώχνονται πίκρες και λύπες, κι ομορφιά και γλύκα χύνεται στην ανθρώπινη ψυχή.

Η Ελιά έχασε την έκφρασή της τώρα που του ποιητή η καρδιά, πληγωμένη, κρύωσε, κι από την παγωνιά της δεν 'βγαίνουν γλυκοί ήχοι. Κατάντησε ένας ασχημόκοσμος. Γεωργοί, τσομπάνηδες και ψαράδες, κουκουλωμένοι τα χιλιομπαλωμένα ρούχα τους, δουλεύουν στη γη και τη θάλασσα, για να γεμίζουν την κοιλιά τους, χωρίς να βρίσκουν κανένα νόημα στη ζωή. Ο Αηδώνης με το κομμένο πόδι απαντούσε κοφτά: «Δεν ξαναβγάζω στιχάκι». Έτρεχαν όλοι τα βράδια στο μετόχι. Για ποιο λόγο όμως; Τι αξία έχει το βράδυ στερημένο τη φωνή του ποιητή; Όλοι αντιλήφθηκαν τη μαύρη αλήθεια: Δεν υπάρχει Ελιά χωρίς τον Αηδώνη...

Αφού αυτοί μόνοι τους δεν μπορούσαν ν' αλλάξουν τη γνώμη του ποιητή, έτρεξαν στον Αλέξανδρο. Του ζητούσαν βοήθεια. Ο Αγαπητός, ο Πέλεκυς, ο Κλέων ο γαμπρός του, με το γερο-Ιγνάτη, ήρθαν στο χωράφι του. Άνοιγε με τον Νικόλα ένα λαγκάδι στην άκρη του χωραφιού για να μεταφέρει νερό από το λάκκο.

– Ω, έκανε μόλις τους είδε, η Ιερά Επιστοασία της Ελιάς! Χαίρομαι που σας βλέπω!

– Δεν μπορούμε πια να ζούμε πάνω σ' αυτή τη γη! Μίλησε με τον πατριαρχικό του τόνο ο γέρο-Ιγνάτης.

– Μα τι συμβαίνει;

– Μονάχα συ, Αλέξανδρε, μπορείς να κάνεις το θείο σου ν' αλλάξει. Έμεινε, από τότε που 'χασε το πόδι του, στην καλύβα, δεν μιλάει, κι όποιος πιά να τον δει κατά διαόλου τον στέλνει. Σκέψου, εμάς της Ελιάς, να καθόμαστε τα βράδια χωρίς το θείο σου. Λέμε παραμύθια για να κάνουμε κέφι, αλλά κουράγιο δεν έχουμε να τ' ακούσουμε. Οποιος κάνει την αρχή, στη μέση τ' αφήνει. Χωρίς κέφι, καθόμαστε στην πέτρινη σκάλα, ζαρωμένοι στα ρούχα μας, σαν τ' ορφανά.

Ο γέρος αναστέναξε.

– Αλέξανδρε, μονάχα συ μπορείς να μας βοηθήσεις. Πρέπει να τον κάνεις ν' αλλάξει.

Άφησε τον κασμά εκείνος από τα χέρια του.

– Γερο-Ιγνάτη, δύσκολο πράμα είν' αυτό που μου ζητάς και δεν γίνεται γρήγορα. Πληγώθηκε βαθιά ο θείος μου. Πόνεσε πολύ. Τίποτε δεν θέλει να βλέπει, ν' ακούει, όλα τα μπούχτησε η ψυχή του. Μονάχα σαν αλλάξει η Ελιά θ' αλλάξει κι ο ποιητής. Όσο θα 'ναι έτσι, δεν πρόκειται να βγει από την καλύβα του.

Εύνισε το πρόσωπο του γέρου κι η θλίψη ζωγραφίστηκε στις μορφές των άλλων.

– Χαμένη δουλειά παιδί μου. Τώρα θ' αλλάξ' η Ελιά; Εμείς θέλουμε να τον παρακαλέσεις μήπως σ' ακούσει. Αυτά που λες δεν γίνονται.

– Κι όμως γερο-Ιγνάτη, μόνο έτσι θα ξανατραγουδήσει ο θείος μου. Και χωρίς παρακάλια.

Ο γέρος δεν πειθόταν. Καταλάβαινε, όπως κι όλ' οι άλλοι, πως τίποτε δεν μπορούσε να γίνει. Κι έτσι έφυγαν.

Μόνο ο Αλέξανδρος χαμογέλασε με αισιοδοξία. Όλο και πιο πολύ ωρίμαζε ο χρόνος. Στο μυαλό του ζύμωνε όλ' αυτά που συνέβαιναν στην Ελιά, έπλαθε μια νέα ροή για την πορεία της, και οριστικοποιούσε το σχέδιο, που η αρχή της εφαρμογής θα ήταν αυτό το χωράφι. Γι' αυτό κοίταξε τον Νικόλα, που 'χε σταματήσει κι αυτός τη δουλειά.

– Νικόλα, βαστάνε τα κότσια σου...

– Βαστάνε... βαστάνε... γερά είν' μαθές.

– Ωραία, τότε θα πετύχουμε!

Τρέχει αμέσως στη βάρκα του, σηκώνει το πανί, και σαλπάρει για την Άκανθο. Αεράκι φυσούσε πέρ' από το Αιγαίο, φούσκωνε το πανί, σήκωνε τη βάρκα ψηλά, μόνο η καρίνα και πίσω η πρύμνη ακουμπούσε στη θάλασσα και τον έφερνε γρήγορα στο χωριό. Έριξε την άγκυρα φθάνοντας στην παραλία κι έδεσε το παλαμάρι σ' ένα τραβηγμένο καϊκι. Βιαζόταν

νά 'ρθει στο σπίτι του. Εκεί η μάνα του δεν τον περίμενε, μα ούτε ξαφνιάστηκε σαν τον είδε. Μαθημένη πια ήταν να βλέπει το γιο της πέρα δώθε να ταξιδεύει με τη βάρκα. Ήξερε ύστερα πως έμαθε εκείνος τη θάλασσα και δεν φοβόταν.

– Πώς πας εκεί πέρα, γιε μου; Τον έκανες το λάκκο για να ποτίζεται το χωράφι;

– Σήμερα βράδυ τελειώνει.

– Και τι έχεις σκοπό να φυτέψεις; Μυστικό το κρατάς;

– Καθόλου, γι' αυτό, μάνα, ήρθα σήμερα. Θα μου στείλουν τα φυτώρια που θέλω με το αμάξι. Ο παλιός καθηγητής μου, φρόντισε να τα στείλει, έτσι μ' έγραψε στο γράμμα που πήρα προχτές. Θα 'ναι πολύ καλές τριανταφυλλίες.

– Τριανταφυλλίες; Και τι να τις κάνεις;

– Μη βιάζεσαι, μάνα, θα δεις...

Όσπου να πάρει λίγες συμβουλές για το πώς φυτεύουν τριανταφυλλίες, ακούστηκε το λεωφορείο που ερχόταν από την πόλη.

– Γειά σου, μάνα, θα πάρω τα φυτώρια κι όταν τα φυτέψω θα ξανάρθω.

Στη μέση της αγοράς κατέβασαν τα μικρά δέματα που έστειλε ο καθηγητής. Πήρε τρία στον ώμο του, όμως άλλα δεν μπορούσε να σηκώσει.

– Λεβέντες, φώναξε σε μια παρέα αργόσχολα παιδιά, με βοηθάτε να κουβαλήσω αυτά στη θάλασσα; Είναι τέσσερα δεματάκια.

Τον κοίταξαν βαριεστημένα πρώτα. Ύστερα όμως τέσσερα απ' αυτά πήραν απ' ένα δέμα στην πλάτη. Φθάνοντας στη θάλασσα έβγαλε το πορτοφόλι του να τα δώσει κάτι.

– Δεν θέλουμε, είπ' ένα ξυπόλητο αλανάκι.

– Γιατί; Όταν κουβαλάτε πράματα δεν σας πληρώνουν;

– Ναι, μα, από σένα δεν παίρνουμε.

Χαμογέλασε ο Αλέξανδρος και τα κοίταξε καλόκαρδα. Γυρνώντας τη ματιά του κατά τη βάρκα, βλέπει τη μάνα του να 'ναι καθισμένη πλάι της.

– Μητέρα, πώς βρέθηκες εδώ;

– Θα 'ρθώ στην Ελιά. Ποιος ξέρει να φυτεύει τριανταφυλλίες; Μονάχα γυναίκες μπορούν να κάνουν τέτοια δουλειά.

Τα μάτια του έλαμψαν. Αγκάλιασε τη μάνα του.

– Ωστ' έρχεσαι για μένα, μάνα;

– Τι φαντάστηκες, μόνο θα σ' άφηνα;

– Μπράβο, μάνα. Τώρα που 'χω και σένα κανείς δεν μπορεί να μ' εμποδίσει. Όλα θα πετύχουν!

Έριξε στ' αμπάρι της βάρκας τα φυτώρια. Όταν ανέβηκε και η μητέρα, κάθησε το σκάφος μέχρι την επιτρεπτή γραμμή φόρτωσης. Όμως το πανί τη σήκωσε λίγο πιο ψηλά και την τραβούσε αγάλι στον προορισμό της.

Τ' απογευματάκι άραζαν πλάι στο ρέμα. Ο Νικόλας από μακριά αγνάντεψε και βρισκόταν κιόλας, ακίνητος σαν πάσσαλος, στην αμμουδιά.

– Νικόλα, φώναξε η μάνα, ήρθαμε να μείνουμε 'δω, μας θέλεις;

– Ναι, ναι, να 'ρθείτε, να 'ρθείτε... σας θέλουμε...

Τέσσερα δέματα πήρε ο Νικόλας, δύο ο Αλέξανδρος κι ένα η μάνα του, κι έτσι τα σήκωσαν όλα μια κι έξω.

Η μάνα απορούσε για την καλύβα.

– Παιδάκι μου, τι το 'κανες έτσι; Άρχοντας θα καθήσει;

– Όχι, μάνα, καλλιεργητής της γης!

– Μα αυτό είναι σωστό παλατάκι! Κι έχει δυο δωμάτια κι αποθήκη. Είναι καλύτερο κι απ' ό,τι λένε. Εγώ κάθουμαι 'δω μέσα όλη μου τη ζωή.

– Κι εγώ... κι γω... μίλησε ο Νικόλας.

– Έλα τώρα, μάνα, να δεις το δωμάτιό μου, την παρότρυνε ο γιος της.

Πέρασαν μέσα. Ήταν σχεδόν άδειο, σαν καλογερικό κελί. Ένα τραπέζι, μια καρέκλα, μια κόγχη που κοιμόταν, και πάνω σε δυο τούβλα μια σανίδα, όπου ήταν στοιβαγμένα ένα σωρό βιβλία.

– Αυτός εδώ είναι ο θησαυρός μου! της είπε δείχνοντας τα βιβλία.

Πήρε μερικά στα χέρια του.

– Μητέρα, της είπε με καμάρι, οι αρχαίοι μας πρόγονοι! Θουκυδίδης, Αριστοτέλης, Πλάτωνας, οι τραγικοί ποιητές.

Κούνησε εκείνη το κεφάλι της με απορία.

- Παιδάκι μου, τους έχεις αυτούς ανάμεσα στα βατράχια και τα φίδια;
- Είναι κι αυτοί κομμάτι αυτής της γης!
- Βγήκαν μετά στην αυλή. Κάθισε η μάνα στο ξύλινο καναπέ μπροστά στην καλύβα.
- Ξεκουράσου κι εσύ, του είπε, κι αύριο πρωί πιάνουμε δουλειά.
- Μα ο γιος της πήρε τον κασμά.
- Ξεκουράσου, επέμεινε εκείνη.
- Δεν μπορώ, έχω τόση όρεξη που δεν κρατιέμαι.

Αναγκάστηκε έτσι και κείνη να λησμονήσει την κούραση, πήρε όσα φυτώρια χωρούσε η αγκαλιά της και τον ακολούθησε. Κι ο Νικόλας πήρε τον κασμά του κι ακολούθησε και κείνος.

Σειρά-σειρά άνοιγαν λάκκους στη γη. Τα γυναικεία χέρια έβαζαν όμορφα το δενδρί, που θ' αποχτούσε ρίζες, θα 'δινε τ' άνθια του από τα οποία στο πιεστήριο θα 'τρέχε το ροδέλαιο. Χαιρόταν η μάνα τη δουλειά της, να φυτεύει τριανταφυλλίες. Να πιάσουν αυτές, να μεγαλώσουν και να 'σαι ανάμεσα στα μοσχομυρισμένα τριαντάφυλλα. Να βλέπεις και να ευφραίνεσαι...

Ο Νικόλας εξέταζε μήπως καμιά ξέφυγε από τη γραμμή και χαλούσε την εικόνα που είχε στο νου του.

Και σιγά-σιγά, βάζαν ένα φυτό πλάι στο άλλο, ενώ ο ήλιος κατέβαινε όλο και πιο χαμηλά στον ουρανό.

- Τι τρώνε το βράδυ τα παλικάρια; ρώτησε κάποια στιγμή η μάνα.
- Ψωμί κι όρεξη, απάντησε ο Αλέξανδρος, χωρίς να σηκώσει τα μάτια από τη δουλειά.
- Την ίδια στιγμή πέταξε τον κασμά ο Νικόλας.
- Πού πας, Νικόλα; ρώτησε ο Αλέξανδρος.
- Να ψαρέψω μαθές...
- Τι τα θες τα ψάρια, για την Παρασκευούλα;
- Όχι... όχι, για μας.
- Πιο πολύ από σένα γνιιάζεται ο Νικόλας, παρατήρησε η μάνα.
- Ναι... ναι..., γελούσε εκείνος.

Αφού ο ήλιος βασιλέψε και δεν έπαιρναν πια παρηγοριά από την παρουσία του, αισθάνθηκαν, μάνα και γιος, κουρασμένοι. Ύστερα μάζεψε ξερά ξύλα ο γιος να ψήσουν τα φρέσκα ψάρια που θα 'φέρνε ο Νικόλας ή τις ρέγκες που 'χε φέρει από το χωριό η μάνα, αν δεν έπιανε τίποτε κείνος.

V

Την άλλη μέρα πρωί-πρωί ο Αλέξανδρος πήδηξε στη βάρκα του, την «Αρετή», και τράβηξε για το Ψαροχώρι, να επισκεφτεί τη συμπεθέρα του, τη γρια-Μαλάμω. Ήταν καπάτσα γυναίκα, άξιζε όσο δύο άντρες στη δουλειά, και με το μυαλό της κυβερνούσε το χωριό. Κανένας δεν μπορούσε να παραβγεί μαζί της. Ο,τι έλεγε γινόταν. Αντρες δύο μέτρα, γέροι μ' άσπρα μαλλιά, πήγαιναν στην άκρη. Γράμματα δεν ήξερε, ούτε ακόμα να διαβάξει. Αλλά δεν υστερούσε σε γνώση ανθρώπων και ζωής.

Συμπαθούσε η γριά τον Αλέξανδρο, γιατί είχε τρόπους, μιλούσε καλά κι είχε χάρη πάνω του. Το αστραφετό μυαλό της αντιλαμβανόταν πως αυτός ο νέος θα 'φτιαχνε πολλά στη ζωή του. Ανάμεσά τους δημιουργήθηκε μια αγάπη, που πήγαζε από τον αμοιβαίο θαυμασμό. Τώρα έβλεπε ο Αλέξανδρος πως η γρια-Μαλάμω μπορούσε να συμβάλλει στην προσπάθειά του κι έτρεξε κοντά της.

Χάρηκε μόλις είδε η γρια-Μαλάμω το συμπεθέρό της να χτυπάει την πόρτα.

- Καλώς μας ήρθες στο Ψαροχώρι. Τι κάνεις, η μητέρα σου; Έλα μέσα.

Έφερε ένα ποτήρι κρύο νερό και γλυκό του κουταλιού.

- Εδώ, Αλεξανδράκο μου ποτέ δεν έρχεσαι. Βλέπω κάθε τόσο τη βάρκα σου που πάει για την Άκανθο και παραπονιέμαι που δεν με θυμάσαι. Έλα και στο Ψαροχώρι να σε δούμε. Μόνο όποτε έχεις δουλειές θα περνάς;

- Είμαι πάρα πολύ απασχολημένος. Να, και τώρα ακόμα πού 'ρθα δουλειά έχω.

- Αμ, το κατάλαβα αυτό, κούνησε εκείνη τάχα θυμωμένη το κεφάλι της. Πρέπει όμως να μην σε βοηθήσω αφού 'σαι τέτοιος...

Την χτύπησε 'λαφριά στην πλάτη να της φύγει το παράπονο.

- Αυτή τη φορά σ' ενδιαφέρει και σένα. Γι' αυτό, συμπεθέρα, πρέπει να με βοηθήσεις.

– Εμένα;
– Ναι, σ’ ενδιαφέρει!
Τον κοιτούσε με προσμονή.
– Σαν τέτοιο καιρό, πριν ένα χρόνο, μάζεα χαμομήλια. Θυμάσαι, με συμπαραστάθηκαν κι εσύ. Ήμουν όμως τότε πολύ ανίσχυρος και μ’ εμπόδισαν. Τώρα η σφαίρα γύρισε. Κα- νένας δεν μπορεί πια να παρέμβει. Δεν θέλω όμως να μαζέψω εγώ τα χαμομήλια. Θέλω να τα μαζεύουν οι Ψαροχωρίτες!

– Χαμομήλια, είπες; Λες για κείνα, που είναι πέρ’ από την Ελιά, στα Ισώματα;
– Ναι, ακριβώς!
– Χαμένη δουλειά, απάντησε η γριά, σουφρώνοντας το πρόσωπό της.
– Γιατί;
– Ο δικός σας ο κυρ-Νίκος ο μασκαραάς έβαλε την ουρά του. Από τότε που μάζεψες εσύ τα χαμομήλια προσπαθεί να αγοράσει αυτός τα κτήματα. Λέει πως αμμουδιά άχρηστη είναι και θέλει να τα πάρει μπιτ παρά.
– Αυτός είναι λοιπόν ο λόγος!
– Ναι, γιατί;
– Μπράβο του... Καταλαβαίνω τώρα, για ποιο λόγο ο κυρ-Νίκος έστελνε τις κατσίκες και τα γουρούνια στο Τρανό λιβάδι. Φως-φανάρι είναι...

Τη ρώτησε:
– Και θα του πουλήσετε τα Ισώματα, συμπεθέρα;
– Όσο ζω γω, κανένas κερατάς δεν θα πάρει τα Ισώματα...
Χάρηκε ο νέος.
– Μη χείρεςσαι, παιδί μου. Αυτόν το μουντάρη τον κυρ-Νίκο, πιο πολύ τον βοηθάει ο Θεός από μας. Τον περασμένο χρόνο σοδειά δεν είχαμε. Τα καϊκια μας δεν δούλεψαν. Τ’ αυτοκίνητό του μας έφερνε αλεύρι, φασόλια, λάδια, μακαρόνια. Από τις αποθήκες του τάϊζε όλο το χωριό. Καταλαβαίνεις τι σημαίνει αυτό; Όλοι είναι χρεωμένοι στα τεφτέρια του. Έ- τσι δεν μπορούμε να σηκώσουμε κεφάλι. Ο,τι πει αυτός θα γίνει. Μπορεί να καταφέρει ακό- μα και να τ’ αγοράσει.
– Μα δεν πεθαίνεις εσύ τόσο γρήγορα.
– Ναι... βέβαια... μα...
Ο νέος έμεινε σκεπτικός. Η γριά στράφηκε στο νέο.
– Για πες μου, Αλέξανδρε, ποιος είν’ ο λόγος που θέλεις να μάσουν τα χαμομήλια οι Ψα- ροχωρίτες; Ξέρεις πως το δικό μου το μυαλό δεν είναι κλούβιο και πρέπει να μου λες τα σχέδιά σου.
Της εξήγησε το σχέδιό του.
– Βλέπω πως ο κυρ-Νίκος στέλνει σ’ όλα τα μαγαζιά του χωριού σας τρόφιμα, υφάσμα- τα, ζαχαρωτά, απ’ όλα. Βγάζει πολλά λεφτά από το Ψαροχώρι. Είναι γι’ αυτόν χρυσορυχεί- ο. Τώρα είστε χρεωμένοι και προσπαθεί να σας πάρει τα Ισώματα. Κι αν αυτό δεν το κατα- φέρει φέτος, θα το πετύχει του χρόνου, γιατί το χρέος σας όλο και θ’ ανεβαίνει στα βιβλία του. Λοιπόν θέλω να απαλλαγούμε από τον κυρ-Νίκο! Από τα χαμομήλια που ’ναι στα Ισώ- ματα, θα κερδίστε πάν’ απ’ εκατόν πενήντα χιλιάδες. Έτσι οι πενήντα οικογένειες του χω- ριού θα πάρουν περίπου από τρεις χιλιάδες η μια. Τόσα λεφτά, συμπεθέρα, δεν παίρνει ο δάσκαλός σας σ’ ένα τρίμηνο. Θα ξεχρεωθείτε. Κι αν ξεχρεωθείτε σεις, θα ξεχρεωθούν κι οι μπακάληδες από τον κυρ-Νίκο. Και τότε δεν θα ξαναγελαστούν ν’ αγοράσουν εμπορεύματα αποκλειστικά από κείνον. Θα τα παίρνουν πιο φτηνά απευθείας από την πόλη. Κατάλαβες; Χρόνια και χρόνια τώρα τσιφλίκια του είναι και η Άκανθος και το Ψαροχώρι. Δεν υπάρχει όνομα χωριανού που να μην είναι γραμμένο στα τεφτέρια του. Είναι όμως καιρός να πέσει. Κι αν μ’ βοηθήσεις εσύ, θα πέσει!

Η γριά έμεινε σκεπτική.
– Δύσκολα πράματα, παιδί μου. Δεν γίνονται αυτά τόσο γρήγορα.
– Βοήθησέ με.
Ήταν διστακτική. Έτριβε το κεφάλι της με περισυλλογή. Αισθανόταν την επιθυμία από τη μια μεριά να βοηθήσει, μα φοβόταν ταυτόχρονα. Ποιος τολμούσε να μαζέψει χαμομήλια, όταν θ’ απαγόρευε κείνος; Και ο κυρ-Νίκος ήταν φοβερός στην εκδίκησή του.
– Καλά, αλλά ποιος τα βάζει με το θεριό; Όσο και να τους πιάσω δεν θα πιστέψουν πως μπορούν να κερδίσουν τόσα λεφτά ώστε να απαλλαγούν από δαύτον. Πρέπει να ’χουν τα

χρήματα στην τσέπη τους για να κάνουν τέτοια τρέλα.

Πήρε βαθιά ανάσα ο νέος.

– Το δράκο θα τον κοιμήσουμε... Κι όταν ξυπνήσει θα 'ναι αργά!

Τελικά την έπεισε. Όλο χαρά γύρισε στην καλύβα του στην Ελιά.

Πρωί-πρωί την άλλη μέρα η γρια-Μαλάμω τρέχει στις γειτονιές του χωριού. Με κάθε σπίτι έχει κάτι ιδιαίτερο. Άλλη την λέγει γειτόνισσα, άλλη κουμπάρα, εξαδέλφη, συμπεθέρα, φιλενάδα.

– Αφού σήμερα έτυχε να 'ναι δω η τράτα δεν πάμε στα Ισώματα να μάσουμε χαμομήλι; έλεγε στην καθεμία. Κι αφού έτυχε να 'ναι δω και τα μικρά παιδιά σου, ας έρθουν κι αυτά να ξεσκάσουν και να βοηθήσουν στο μάζεμα, γιατί έτυχε να 'ναι ο δάσκαλος άρρωστος και δεν θα 'καναν μάθημα.

Όλο «έτυχε» έλεγε η γρια-Μαλάμω, ενώ τίποτε δεν έγινε κατά τύχη. Ο Αλέξανδρος ζήτησε από το δάσκαλο να κάνει τον άρρωστο. Δεν δεχόταν αρχικά εκείνος. Του εξήγησε όμως τους λόγους και στο τέλος ενέδωσε. Η τράτα ήταν του βαπτισιμιού της γριας-Μαλάμωσ και έτσι εκείνος χωρίς να βαρυγκωμήσει δέχτηκε να κουβαλήσει τον κόσμο. Ούτε τα παιδιά βρέθηκαν κατά τύχη στα σπίτια τους, επειδή εκείνη χτυπούσε τις πόρτες τους, πριν ακόμα προφτάσουν να κατεβούν στο δρόμο για παιχνίδια.

Γέμισε το κατάστρωμα του καϊκιού από γυναίκες, κορίτσια και μικρά παιδιά. Κανείς δεν ήξερε τι σκοπό είχαν όλ' αυτά. Βέβαια, τά 'βρισκαν λίγο παράξενα στην αρχή. Μα μπαίνοντας στο πλοίο, άρχισαν τα τραγούδια, οι φωνές και τα μαλώματα των μικρών, όλοι χαίρονταν σαν να πήγαιναν σε πανηγύρι. Άλλωστε, η καπάτσα γριά είχε τα μάτια της δεκατέσσερα, ώστε να μην υποπτευθούν τίποτε.

Χαρά και γέλιο μόλις πάτησαν στη γη. Τους άφησε εκεί το καϊκι και θα 'ρχόταν, είπε η γρια-Μαλάμω, το βράδυ να τους πάρει. Απλώθηκαν στα Ισώματα, έκοβαν και διάλεγαν χαμομήλια. Παρέες-παρέες οι μικροί συναγωνίζονταν, ποιος θα γεμίσει γρηγορότερα τη χούφτα του χαμομήλια. Ύστερα έτρεχαν στη μάνα τους, έδειχναν με καμάρι το θησαυρό που μάζεψαν κι άρχιζαν να κάνουν το επόμενο δεματάκι.

Τα κορίτσια που 'νιωθαν το πρώτο σκίρτημα του έρωτα, με γρήγορες κινήσεις έκαναν πακετάκια χαμομήλια κι όταν έβλεπαν κανένα μεγάλο κι όμορφο σταματούσαν και το ξεφύλλιζαν, προσφέροντας με χείλια τρεμουλιαστά: «μ' αγαπά, δε μ' αγαπά, μ' αγαπά, δε μ' αγαπά». Και σαν τύχαινε να βγει πως τις αγαπούσε, πετώντας από χαρά, με πιο σβέλτες κινήσεις έκαναν κι άλλο δεματάκι με τ' όμορφα λουλούδια.

Έκανε το μισό δρόμο ο ήλιος στον ουρανό και κάθε φαμίλια του χωριού είχε κάνει μια κουβάρα από λουλούδια. Δεν μπορούσαν να τα πάρουν στα χέρια τους κι έβγαλαν οι γυναίκες τις ποδιές τους. Μαζεύτηκαν τόσα πολλά που για χρόνια δεν θα ξόδευαν στα σπίτια τους. Μα η γρια-Μαλάμω επέμενε να δουλεύουν.

– Τι τεμπελιάσατε; Το καϊκι θά 'ρθει αργά! Εμπρός λοιπόν μαζέψτε κι άλλα!

– Μα τι να τα κάνουμε τόσα χαμομήλια; ρωτούσαν οι άλλες μ' απορία. Αυτά θα τα 'χουμε μέχρι να πάμε στον άλλο κόσμο. Τι να τα κάνουμε τα περισσότερα...

Η γριά που 'χε φροντίσει αυτή τη στιγμή να 'ναι πολλές γυναίκες γύρω της έμεινε τάχα σκεφτική. Ήθελε να δείξει στον κόσμο, πως το μυαλό της δούλευε για να 'βρει κάτι. Κάποια στιγμή το πρόσωπό της φωτίστηκε απ' ένα χαμόγελο, μια λάμψη φάνηκε στα μάτια της.

– Και δεν τα πουλούμε τα χαμομήλια; Ο δικός μου ο συμπεθέρος, ο Αλέξανδρος, έβγαλε πέρυσι τόσα χρήματα. Να! λοιπόν, βέβαια, αυτό θα κάνουμε. Θα μαζέψουμε τα χαμομήλια και θα τα πουλήσουμε. Να δουλειά... Κρίμα που δεν το σκέφτηκα πιο μπροστά...

Όλοι έμειναν θαμπωμένοι. Για να λείι κάτι η γρια-Μαλάμω, σκέφτονταν, σίγουρα δίκιο θα 'χει. Μερικές ρώτησαν.

– Καλά, γρια-Μαλάμω, πού θα βρούμε έμπορα να τ' αγοράσει;

– Εγώ θα τον βρω!

Η ελπίδα και η βεβαιότητα για το χρήμα που τις έβαλε στα στήθια η γρια-Μαλάμω τις έκανε να δουλεύουν με όρεξη. Και σαν βράδιασε έγινε ακόμα κάτι... κατά τύχη. Δεν φάνηκε το πλοίο να τους γυρίσει στο Ψαροχώρι. Είχε συμφωνήσει έτσι με τον βαπτισιμιό της η έξυπνη γριά. Μόνο κατά το ηλιοβασίλεμα ήρθε ένας ψαράς από τον Κόρφο κι είπε η τράτα έβγαλε πολλά ψάρια και τράβηξε για την πόλη κι ο καπετάνιος ζητούσε συγγνώμη γιατί δεν

μπόρεσε να τους πάει πίσω. Θα γυρίσει, λέει, τα ξημερώματα.

– Τον ανεπρόκοπο! έβριζε η γρια-Μαλάμω για να την ακούσει ο κόσμος. Είδες τι δουλειά μάς σκάρωσε... Και πώς θα πάμε τώρα στο Ψαροχώρι, γριές, γυναίκες και παιδιά... Έχουμε ύστερα και τόσο βάρος...

Όλες οι άλλες μάζευαν τα χαμομήλια τους, τα 'δεσαν σε δέμα που 'καναν με τα φαρδιά φουστάνια της δουλειάς και τριγύρισαν τη γρια-Μαλάμω. Εκείνη έκανε πως σκεφτόταν και πως τα 'χε χαμένα.

– Τι θα γίνει τώρα, γρια-Μαλάμω; Δεν θ' αποφασίσεις κάτι;

– Όπως και να 'χει δεν μπορούμε να κουβαλήσουμε τόσο βάρος στο χωριό. Κάτι όμως πρέπει να γίνει...

Ωραία ήρθαν τα πράματα, πέτυχε η δουλειά, σκεφτόταν η γριά. Περίμενε μήπως καμιά άλλη γυναίκα έκανε τη σκέψη που αυτή είχε στο νου της. Απελπίστηκε στο τέλος. Όλες αυτές παστρικοθοδώρες είναι, είπε μέσα της με θλίψη, κι άδικα περιμένω γω να το σκεφτούν.

– Κάτι σκέφτηκα κορίτσια, είπε στο τέλος.

– Τι;

– Να, δω παρακάτω, το συμπεθεράκι μου έχει μια μεγάλη καλύβα, την βλέπετε δα, όλοι σας. Θ' αφήσουμε κει τα χαμομήλια μας, κι αύριο ξαναρχόμαστε να μάσουμε κι άλλα και να πάρουμε και τα παλιά.

– Μπράβο σου! είπαν οι γυναίκες. Μωρέ τι κεφάλι έχεις εσύ...

Σιγά-σιγά τραβούσαν για το χωράφι του Αλέξανδρου. Αυτός, για να μη φανεί πως τα 'ξερε όλ' αυτά, έδειχνε πως παραξενεύτηκε:

– Πώς κι έτσι όλοι εδώ; ρώτησε τη γρια-Μαλάμω που βάδιζε πρώτη.

– Επίσκεψη σε κάνουμε, είπε κείνη με χαριτωμένο τρόπο. Χθες δεν μου 'κανες βίζιτα εσύ; Λοιπόν σου κάνω τώρα τη δική μου.

– Ορίστε στην καλύβα μου.

– Α, όχι, αντιστάθηκε η γριά. Αν μας βάλεις μέσα θα το μετανιώσεις. Γιατί, για κοίτα πόσοι είμαστε! Καλύτερα ν' ανοίξεις την αποθήκη σου, να βάλουμε μέσα τα χαμομήλια μας και να φεύγουμε γρήγορα.

– Ανοιχτή 'ναι η πόρτα, απάντησε σε τάχα αδιάφορο τόνο.

Οι Ψαροχωρίτισσες με βήμα βιαστικό γύριζαν στα σπίτια τους. Οι άντρες τους στο μεταξύ είχαν αρχίσει να ανησυχούν.

– Πού λείπουν οι γυναίκες μας μόνες τους τέτοια ώρα; φώναζαν στους καφενέδες. Πού ακούστηκε τέτοιο πράμα; Κι οι άντρες ακόμα πιο γρήγορα γυρνούν στα σπίτια τους...

Μερικοί πιο ανυπόμονοι βγήκαν από τους καφενέδες προς το πρώτο ραχώνι. Και τότε είδαν το γυναικόκοσμο με τα μικρά παιδιά να πλησιάζει ήσυχα-ήσυχα. Ετοιμάζονταν να υψώσουν τη φωνή τους και να κάνουν φασαρία για να φανεί ο αντρισμός τους. Μα πρώτη βάδιζε η γρια-Μαλάμω και κουνούσε τη μαγκούρα της, όπως ο χωροφύλακας του χωριού το βούρδουλα.

– Τι κάνετε σεις τέτοια ώρα έξω; ρώτησαν οι πιο τολμηροί. Αφήσατε το σπιτικό σας και τρέχετε στα ρουμάνια... Πότε θα κάνετε φαί; Θα σας περιμένουμε μέχρι τα μεσάνυχτα;

Τους κοίταξε όλους αυστηρά η κυρα-Μαλάμω.

– Τι κάναμε, ε; Πάτε στην Ελιά να το δείτε! Μάλιστα, αργήσαμε. Και αύριο το ίδιο θα κάνουμε! Θα κάνουμε το ίδιο, γιατί αλλιώς ποτέ δεν θα ξεχρεωθούμε από τους μπακάληδες. Ακούτε; Θα μάσουμε κι αύριο χαμομήλι. Τι χαμομήλι; Αυτό δεν είναι χαμομήλι, αυτό είναι παράς, που νάαα τρέχει στην τσέπη μας. Αυτό κάναμε κι αυτό θα κάνουμε κι αύριο. Κι αν θέλετε σεις φωνάζετε τώρα...

Κοίταξαν οι άντρες ο ένας τον άλλο σιωπηλοί. Μα μιλιά δεν έβγαζαν. Η γρια-Μαλάμω όμως ήξερε απ' ανθρώπους!... Ας μην τους προσβάλλω, σκέφτηκε.

– Αχ, κακά τα ψέματα, παραπονέθηκε σαν να μιλούσε στον εαυτό της. Κι εσείς οι καημένοι δουλεύετε από ήλιο σ' ήλιο στα χωράφια και προκοπή δεν έχουμε. Όλοι χρέος στους μπακάληδες έχουμε κι οι μπακάληδες πάλι στον κυρ-Νίκο. Βλέπω το χάλι μας εγώ που 'μαι γριά μάνα και ματώνει η καρδιά μου. Χρόνος μπαίνει χρόνος βγαίνει, έτσι ζούμε... Σκέφτηκα λοιπόν να κάνουμε μια δουλειά, να μάσουμε τα χαμομήλια πέρα στα Ισώματα. Εκείνα που 'θέλε ν' αγοράσει ο κυρ-Νίκος. Παλιοκοιλαρά, λέω με το νου μου, θα πάρεις τα Ισώματα για να κάνεις εσύ κουβάρες τις λίρες; Όχι, τα χαμομήλια θα τα μάσουμε 'μεις οι Ψαροχωρίτες, που είναι και δικά μας! Ξέρετε τι παράς υπάρχει κει πέρα; Αφού πέρυσι το συμπε-

θεράκι μου έβγαλε από μια παλάμη γη τόσα λεφτά! Γι' αυτό τρέξαμε και μάσαμε τόσα χαμομήλια. Κι αν μας βοηθήσετε κι εσείς θα ξεχρεωθούμε από τους μπακάληδες!

Γλυκάθηκαν τώρα οι άντρες. Η έξυπνη γριά τους έδωσε την ευκαιρία να αποκαταστήσουν το γόητρό τους. Τους ζητούσε τη βοήθειά τους.

– Και βέβαια θα βοηθήσουμε. Πρωί-πρωί αύριο θα πάμε όλοι με τα δρεπάνια. Θα κόβουμε τα χαμομήλια εμείς και σεις οι γυναίκες θα τα μαζεύετε. Να, τώρα. Πάμε αμέσως στον καφενέ να πούμε και στους άλλους νά 'ρθουν.

– Ωραία... ωραία, τους παίνεψε η γριά.

Ξημέρωσε ο Θεός την άλλη μέρα. Αντρες, γυναίκες και παιδιά, όλος ο αγροτόκοσμος, μερικοί ψαράδες, ακόμα κι ο ράφτης του χωριού με δυο μπακάληδες, πρωί-πρωί βρίσκονταν στην παραλία. Κι αυτή τη μέρα εξακολουθούσε ο δάσκαλος να μένει στο κρεβάτι, σύμφωνα με την υπόσχεση που 'δωσε στον Αλέξανδρο. Έτσι και τα μικρά παιδιά έτρεξαν πάλι με τους γονιούς τους. Δυό τράτες που βρίσκονταν στο λιμάνι και μερικές βάρκες έφεραν τον κόσμο στα Ισώματα και άρχισε πάλι η δουλειά.

Κάθε άντρας με τη γυναίκα και τα παιδιά του έπιανε κι ένα κομμάτι γη. Το δρεπάνι του άντρα έκοβε τα όμορφα λουλούδια και κατακίτρινα, σαν χρυσάφι, εκείνα έπεφταν στη γη, ενώ των άλλων τα χέρια τα μάζευαν προσεχτικά και τα 'ριχναν στο απλωμένο τσουβάλι. Κάπου-κάπου οι μικροί μιας φαμίλιας μάλωναν με τους μικρούς μιας άλλης. Η γρια-Μαλάμω, όμως, που το μάτι της γυρνούσε ολόγυρα κι όλα τα παρατηρούσε, έμπαινε στη μέση, άλλοτε με το καλό κι άλλοτε με τ' άγριο πρόφταινε τους μικρούς καυγάδες, πριν παρεξηγηθούν κι οι άντρες κι αρχίσουν τα μαλώματα. Τα φοβόταν πολύ αυτά κι ακόμα της το τόνισε ο Αλέξανδρος: «πρόσεξε πάρα πολύ μήπως τσακωθούν μεταξύ τους και πάνε όλα χαμένα». Γι' αυτό φώναζε:

– Μικρέ μου, χάθηκε μαθές ο τόπος; Μας έδωσε ο Θεός τόση και τόση γη!... Πάνε παραπερά να μάσεις πιο πολλά.

Τα 'λεγε αυτά η γρια-Μαλάμω στους μικρούς για να τ' ακούν οι μεγάλοι. Κι εκείνοι άλλαζαν τότε τόπο.

Ο Αλέξανδρος αγνάντευε από την καλύβα του. Αφησε τον Νικόλα να δουλεύει πιο κάτω στο χωράφι. Εκείνος φορούσε κάθε τόσο τα κιάλια του για να παρακολουθεί προσεχτικά τις κινήσεις τους. Είχε ταραχή. Εμπιστευόταν βέβαια τη γριά που ήταν καπάτσα αλλά παρατηρούσε κι αυτός το κάθε τι γιατί ανησυχούσε. Οσο γρήγορα κι όμορφα, μπορούν να δημιουργήσουν αυτοί έργο υπέροχο, δυο φορές γρηγορότερα το καταστρέφουν τη στιγμή που αυτό τελειώνει. Κι έπρεπε να προλάβει κάθε κακό ενδεχόμενο. Θα 'μπαινε αν χρειαζόταν στη μέση, έτσι τάχα κατά τύχη.

Κατά το ηλιοβασίλεμα, σύμφωνα με το σχέδιο, κάλεσε η γρια-Μαλάμω τους μεγάλους σε σύναξη. Κάθησαν όλοι γύρω της σταυροπόδι. Αυτή στη μέση μιλούσε:

– Τώρα πια μάσαμε χαμομήλι και χαμομήλι. Τα Ισώματα όμως έχουν πολύ ακόμα. Καλά θα 'ταν να βρίσκαμε τον έμπορο, γιατί τα καλά παιδιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν. Τόσο χρυσάφι έχουμε μάσει. Λοιπόν θα φωνάξουμε το συμπεθεράκι μου. Αυτό είχε κάνει την ίδια δουλειά πέρυσι και ξέρει.

Και χωρίς να χάνει καιρό, φώναξε σ' ένα παιδί, που ήταν κοντά της.

– Τρέξε, Σωτηράκη, σ' εκείνη την καλύβα και να πεις σ' ένα παλικάρι που θά 'βρεις εκεί ότι τον θέλω.

Ο Αλέξανδρος ακολούθησε το μικρό κι έφθασε στη σύναξη.

– Χαίρετε, πώς πάει η δουλειά; ρώτησε.

– Πολύ καλά! απάντησε για λογαριασμό όλων η γρια-Μαλάμω. Μάσαμε χαμομήλι και χαμομήλι.

– Έχετε κι άλλο ακόμα στην αποθήκη μου.

– Ναι! έγνεψαν με το κεφάλι οι άλλοι.

Έριξε γύρω του μια ματιά να παρατηρήσει τα μαζεμένα λουλούδια και τα παιδιά, που παίζαν με φωνές και τρεχάματα.

– Αλέξανδρε, είπε η γριά, θέλουμε να σε ζητήσουμε μια χάρη εγώ κι όλοι οι Ψαροχωρίτες. Μάσαμε τόσο χαμομήλι και πρέπει να το πουλήσουμε. Κανένα έμπορο όμως δεν γνωρίζουμε. Εσύ μόνο μπορείς να μας βοηθήσεις...

– Πολύ ευχαρίστως, δεν είναι τίποτα δύσκολο. Θα κάνω ένα τηλεγράφημα στον έμπορο

που πήρε πέρυσι το δικό μου, θα του πω πως είναι σπουδαία δουλειά και να τρέξει αυτός εδώ να το αγοράσει.

Ανέπνευσαν χαρούμενοι άντρες και γυναίκες. Τον ευχαρίστησαν.

Ο Αλέξανδρος άφησε να εννοηθεί ότι όλα αυτά είναι εύκολα κι αυτονόητα και τους αποχαιρέτησε λέγοντας:

– Θα πεταχτώ τώρα με τη βάρκα μου στην Άκανθο για το τηλεγράφημα. Και αύριο το πρωί τα ξαναλέμε.

Κι ο νέος, που μ’ αυτήν την υπόσχεση τους ανάγκαζε και την άλλη μέρα νά ’ρθουν στα Ισώματα να δουλέψουν, γύρισε στην καλύβα του κι από κει στην Άκανθο. Βιαζόταν, όχι για το τηλεγράφημα, αλλά για τον κυρ-Νίκο. Φοβόταν μήπως του ανατρέψει εκείνος τα σχέδια.

Έφθασε η είδηση στην Άκανθο ότι οι Ψαροχωρίτες μάζευαν χρήματα και χρήματα από τα χαμομήλια. Ο κυρ-Νίκος ταράχτηκε κι ετοιμάστηκε να δράσει. Αφήνει τους γιους του στο μαγαζί και τρέχει στην αγορά. Το δικό του αμάξι αυτή τη μέρα έλειπε. Εκεί βρισκόταν ένα λεωφορείο, μα κι αυτό ήταν χαλασμένο. Τρέχει στη θάλασσα. Και πάλι η τύχη δεν τον βοήθησε. Δεν βρήκε ούτε ’ ένα καΐκι να τον πάει στο Ψαροχώρι. Δεν χωρούσε πια η ψυχή τον θυμό του. Ξέσπασε.

– Στο διάολο! Που πήγατε και χαθήκατε όλοι; Ρε, δεν έχει κανένας μια βάρκα να με πάει στο Ψαροχώρι;

Από τα παραλιακά καφεενδάκια βγήκαν μερικοί ξαφνιασμένοι από τις φωνές του. Βγήκε και ο γέρο-Ήφαιστος που ’χε τη βάρκα του τραβηγμένη, για να την μερεμετίσει.

– Έλα δω μωρέ... δεν μ’ ακούς... Έλα δω ρε παλιόπραμα. Φέρε τη βάρκα σου να με πας στο Ψαροχώρι!

Πλησίασε ο γέρος δειλά και τόλμησε να πει:

– Μα, είναι αφεντικό τραβηγμένη...

– Να την ρίξεις, βλάκα!

Υπάκουσε ο Ήφαιστος, έστρωσε φαλάγγια στην αμμουδιά και γλίστρησε πάνω τους τη βάρκα στη θάλασσα. Αναψε ύστερα τη μηχανή της και έβαλε πλώρη για το Ψαροχώρι.

Ερημιά βασίλευε κει. Ο κόσμος έλειπε, άλλος στα χωράφια, μερικοί στη θάλασσα και οι πιο πολλοί στα Ισώματα. Πατώντας στο Ψαροχώρι ο κυρ-Νίκος τράβηξε στον πιο κοντινό μπακάλη, τον κυρ-Χαρίλαο.

– Πού χάθηκαν αυτοί δω, ρε; φώναζε πριν περάσει το κατώφλι του.

– Στις δουλειές, μίλησε άοριστα ο μπακάλης κι έφραξε με το σώμα του την πόρτα του μαγαζιού του.

– Ποιες δουλειές; Στα Ισώματα; φώναζε κείνος ενώ πετιόνταν από το στόμα τα σάλια του.

– Ναι...

Κοίταξε άγρια τον κυρ-Χαρίλαο. Με μια βίαιη κίνηση τον άρπαξε από το γιακά και τον ταρακούνησε.

– Ρε, διαόλου κάλτσα, δεν σ’ είπα ότι θ’ αγοράσω γω τα Ισώματα; Τι σκατά πρόεδρος είσαι εδώ αν δεν σ’ ακούν; Εγώ θα ’σβηνα όλα τα χρέη σας για να πάρω τα Ισώματα. Δεν στα ’πα αυτά, ρε; Γιατί μωρέ παλιάνθρωπε τους άφησες να πάνε; Πες μου, μίλα με, που να σε κάψ’ η αστραπή...

Τρομαγμένος ο κυρ-Χαρίλαος λέξη δεν έβγαζε, ούτε καμιά κίνηση έκανε να γλυτώσει, μήπως και θυμώσει πιο πολύ.

– Εκείν’ η διαβολόγρια τους έβαλε να μάσουν τα χαμομήλια; Λέγε, ρε! Ξαναφώναξε με μανία και σήκωσε στο πόδι τις λίγες γριές της γειτονιάς, που δεν μπορούσαν να βγουν από τα σπίτια τους να βοηθήσουν κι αυτές στα Ισώματα.

– Ναι...

Γραπ, γρουπ, με βαριά βήματα ήρθε στη βάρκα κι είπε στον γερο-Ήφαιστο που περίμενε μ’ αναμμένη τη μηχανή.

– Τράβα στα Ισώματα!

Όταν ανοίχτηκαν λίγο στη θάλασσα του Ψαροχωριού για να πάρουν ύστερα πρίμα τον καιρό, διέκριναν μια βάρκα, πιο όμορφη, πιο περιποιημένη από τις άλλες, να παλεύει με τα κύματα. Θα ’ναι ο Αλέξανδρος, σκέφτηκε ο γερο-Ήφαιστος. Ωστόσο, κι ο Αλέξανδρος παρτήρησε το βαρκάκι που ’ρχόταν από την αντίθετη μεριά. Του ’κανε μάλιστα εντύπωση ο

χοντρός άνθρωπος που καθόταν στην πλώρη. Ποιος να 'ναι; Έφερε ύστερα την παλάμη του αντήλιο και συγκέντρωσε όλη την προσοχή του στο χοντρό.

– Να 'ναι κείνος; Αυτός είναι, δάγκασε τα χείλια του.

Χωρίς να χάσει καιρό σε σκέψεις, κόβει το τιμόνι της βάρκας του κατά το Μεταλλοχώρι και παίρνει πλάι τον καιρό. Η βάρκα χτυπιόταν άσχημα και με δυσκολία προχωρούσε, ενώ το μοτοράκι που 'φερνε τον κυρ-Νίκο είχε ανοιχτεί και τώρα έπαιρνε πρίμα τον καιρό.

– Κουράγιο, «Αρετή» μου... Κουράγιο ν' ανοιχτώ κι ύστερα θα τον πάρω κι εγώ πρίμα.

Χτυπούσε η πλώρη τα κύματα, τα 'σπαζε στη μέση και τινάζονταν αυτά αρκετά μέτρα ψηλά. Μούσκεμα έγιναν βάρκα και βαρκάρης. Η αλμύρα από τα μαλλιά του έτρεχε στο στόμα. Τη γεύοταν. Η αγάπη του για τη θάλασσα τον έκανε να την αψηφάει, να νιώθει τ' άγριο στοιχείο σαν κάτι δικό του, φιλικό και να μην το φοβάται. Κρατούσε δυνατά στα χέρια του το σχοινί που 'δενε το πανί στο πίσω μέρος της βάρκας και πρόσεχε να μην το σχίσει ο αέρας. Καθόταν στην πρύμνη, είχε στερεωμένα τα δυο του πόδια στα πλάγια κι έβγαζε από τη μέση και πάνω όλο το σώμα του έξω από τη βάρκα, για να σηκώνεται το πλάι της σαν να πετάει πλαγιαστά, αγγίζοντας ίσα-ίσα τα νερά.

Έχοντας πλώρη το μοτοράκι του γέρο-Ηφαιστου τα Ισώματα, και του Αλέξανδρου το Μεταλλοχώρι, έφθασαν οι βάρκες στην ίδια πια γραμμή. Τότε κείνος κόβει αριστερά το τιμόνι της «Αρετής» όσο έπαιρνε και ρίχνει το βάρος του δεξιά. Τραβάει μαζί το σχοινί του πανιού προς το μέρος του να μην κάνει αυτό κοιλιά και να πάρει στροφή η βάρκα. Ο αγέρας όμως ήταν δυνατός, τα σχοινιά έτριζαν.

– Κουράγιο... φώναζε σαν θαλασσόλυκος.

Μπατάρισε δεξιά η βάρκα, ήρθ' η κουβέρτα μέχρι τα κύματα και καθώς το τιμόνι ήταν γυρισμένο αριστερά, έπαιρνε γρήγορη στροφή προς τα δεξιά. Πήρε πρίμα τον καιρό και ίσιωσε το τιμόνι. Σαν βολίδα τώρα η βάρκα πετούσε πάνω από τα κύματα και κατευθυνόταν στα Ισώματα.

Ενθουσιάστηκε. Ξεπέρασε τον γέρο-Ηφαιστο, κι ας είχε εκείνος μηχανή. Μόλις περνούσε δίπλα του, όλο περηφάνεια του φώναζε:

– Σε πέρασε το καρυδότσουφλό μου, γερο- Ηφαιστο!

– Ναι...ναι... είπε κείνος σιγά, ενώ ο κυρ-Νίκος ξεστόμισε μια βρισιά.

Η θάλασσα του 'δωσε καινούρια δύναμη. Χτυπιόταν ο αέρας στα στήθια του και τον ζωντάνευε. Έγειρε στο πλάι κι έπαιρνε στη χούφτα του θαλασσινό νερό να πλυθεί. Έπλενε και τα χέρια του και γυάλιζαν αυτά από την αλμύρα της.

– Αχ, στοιχείο μου, σε λατρεύω... κι έφθανε στα Ισώματα πριν από τον κυρ-Νίκο.

Εκείνη τη στιγμή οι Ψαροχωρίτες είχαν σηκώσει τους σάκους με τα χαμομήλια να τους πάνε στην καλύβα του Αλέξανδρου. Όταν τον είδαν με τη βάρκα του να γυρνάει, στάθηκαν να μάθουν τι συμβαίνει. Εκείνος ενώ πλησίαζε, σκεφτόταν πώς θα αντιμετώπιζε ήρεμα και ψύχραιμα την άφιξη του κυρ-Νίκου.

Άραξε τη βάρκα στην αμμουδιά.

– Πώς έτσι; ρώτησε η γρια-Μαλάμω ελαφρά ταραγμένη.

– Α, τίποτε... απάντησε γελώντας. Είχα κόντρα τον καιρό και δεν μπορούσα να προχωρήσω άλλο. Αναγκάστηκα να γυρίσω. Θα πάμε μαζί να βάλετε τα χαμομήλια στην αποθήκη.

Οι άλλοι τον κοιτούσαν μ' απορία.

– Δεν φοβάσαι τη θάλασσα; ρώτησε μια γυναίκα. Έγινες μούσκεμα!

– Ε, καλά, παλιά μου αγάπη η θάλασσα!

Πήρε το τσουβάλι της γρια-Μαλάμωσ στην πλάτη και παρακίνησε τους άλλους:

– Πάμε στην καλύβα γιατί νυχτώνει.

Ο κυρ-Νίκος είδε τους Ψαροχωρίτες να φεύγουν έχοντας τα κομμένα χαμομήλια στην πλάτη και ταραχτηκε.

– Τι κάνουν αυτοί; μούγκρισε. Γύρνα το τιμόνι σου στην Ελιά, ρε βλάκα, να τους προφθάσουμε στο δρόμο.

– Αααα..., ανάσαινε λεύτερα ο Αλέξανδρος. Ο μεγάλος κίνδυνος πάει πια: Αφού βάλουν τα χαμομήλια στην αποθήκη, ας φωνάξει όσο θέλει ο κυρ-Νίκος.

Πέρασαν το ραχώνι κι έφθασαν στην καλύβα. Οι πρώτοι έβαζαν τα δέματά τους πλάι στ' άλλα που μάσαν την προηγούμενη μέρα.

Ο κυρ-Νίκος τρώμαξε.

– Ωχ, βάζουν τα χαμομήλια στην αποθήκη! Να πάρει ο διάολος. Ρε, συ, γέρο, γιατί δεν τους πρόφτασες στο δρόμο; Γιατί γύρισες κατά την Ελιά; Αν τραβούσες στα Ισώματα θα τους πρόφτανα και θα τους σταματούσα! Γιατί έστριψες το τιμόνι; Μίλα...

Κατάλαβε τώρα ο κυρ-Νίκος πως ο Αλέξανδρος γύρισε πίσω για να πάρει τον κόσμο στην καλύβα του, πριν προφτάσει κείνος να τους σταματήσει. Αυτός που ήταν μαθημένος να στήνει παγίδες σ' άλλους, ένωσε τώρα ο ίδιος παγιδευμένος.

– Γιατί, ρε, έστριψες το τιμόνι σου στην Ελιά; Ξαναφώναξε μανιασμένος.

– Εσύ μ' είπες αφεντικό...

– Γιατί να μ' ακούσεις, ρε βλάκα; Πού να 'ξέρα γω ότι θα πήγαιναν το χαμομήλι στην καλύβα... Νόμιζα θα το κουβαλούσαν στο χωριό...

Τώρα πια οι Ψαροχωρίτες ετοιμάζονταν, αφού έβαλαν τα χαμομήλια στην αποθήκη, να φύγουν για το χωριό. Και να, βλέπουν τον κυρ-Νίκο να τρέχει με βαριά βήματα ν' ανεβεί στην καλύβα. Μπλαφ-μπλουφ πήγαινε, λαχάνιασε, ήταν καταϊδρωμένος μόλις έφθασε. Ο Αλέξανδρος έκανε πως παραξενεύτηκε.

– Τι έπαθε; μίλησε τάχα παραξενεμένος.

Απευθύνθηκε στον κυρ-Νίκο.

– Πάρτε ένα νερό, κυρ-Νίκο.

Κοντανάσαινε κείνος, κοίταξε όλους μαζί κι έναν-έναν χωριστά.

– Πού 'ναι τα χαμομήλια; ρώτησε στυλώνοντας τη ματιά του στην πόρτα της καλύβας.

Έστριψαν όλοι τα μάτια τους στον Αλέξανδρο και τη γρια-Μαλάμω.

– Θέλετε να δείτε; ρώτησε ο Αλέξανδρος και πήγε να ανοίξει την πόρτα της καλύβας.

Δεν έκανε κείνος βήμα, έτριξε μόνο τα δόντια του:

– Γιατί το κάνατε αυτό, ρε; φώναξε και τρόμαξαν μερικοί.

Έκλεισε την πόρτα της αποθήκης ο Αλέξανδρος κι ήρθε απέναντι στον κυρ-Νίκο.

– Ποιο πράμα εννοείς;

– Γιατί μαζέψατε τα χαμομήλια, φώναξε στους χωρικούς, και κοιτώντας τον Αλέξανδρο: εσύ χάσου από τα μάτια μου!

Κάρφωσε ο Αλέξανδρος την αετήσια ματιά του στον κυρ-Νίκο και φούσκωσαν τα στήθια του. Φάνηκε φοβερός σαν λιοντάρι που δείχνει τα δόντια του.

– Έτσι να μιλάς στους υποτακτικούς σου! Βρίσκεσαι στο σπίτι μου και μπορώ αμέσως να σε πετάξω έξω!

Τα λόγια του έπεσαν σαν κεραυνοί. Κεραυνοί, που 'δωσαν θάρρος στους Ψαροχωρίτες και κεραύνωσαν τον κυρ-Νίκο. Έβλεπαν οι χωρικοί πως υπήρχε ένας που 'χε τη δύναμη να μιλάει στον κυρ-Νίκο όχι μόνο σαν ίσος, μα ακόμα και σαν ανώτερος. Μπορούσαν τώρα να προστατευθούν απ' αυτόν. Τα ίδια λόγια σάρωσαν τον άγριο άντρα. Βρέθηκε ένας που του 'τρίξε τα δόντια και συμμαζεύτηκε σαν σκυλί όταν βλέπει τ' αφεντικό του.

Άρχισε να ξεστομίζει απειλές για να πάρει θάρρος και να φοβερίσει μαζί τον κόσμο.

– Θα κάνω την αποθήκη, θα τα κάνω όλα στάχτη... Να μην με πουν με τ' όνομά μου αν δεν σας πατήσω με τη φτέρνα μου έναν-έναν!

Ο Αλέξανδρος τον άφηνε να φωνάζει, γιατί ήθελε να γίνει πιο συντριπτικό το πέσιμό του. Όταν σταμάτησε να μιλάει, είχε πια στεγνώσει το στόμα του. Με ατάραχο βλέμμα κοίταξε τον κυρ-Νίκο.

– Πάνε κείνα τα χρόνια... Άδικος κόπος να φωνάζεις... και αν ξαναπατήσεις εδώ το πόδι σου θα σε κλείσω φυλακή! είπε υψώνοντας τη φωνή του

Ύστερα ξαναηρέμησε ο νέος και συνέχισε, ενώ οι χωρικοί έπαιρναν θάρρος.

– Τόσα χρόνια με τις βρισιές και τις φοβέρες σου τους εκμεταλλεύοσουν. Σε φοβόντουσαν. Τώρα, όμως... κοίτα, κανένας δεν φοβάται... ξόφλησες πια. Αύριο θα βρίσκεται 'δω ο έμπορας με το φορτηγό και θ' αγοράσει το χαμομήλι! Κυρ-Νίκο, αυτή την παρτίδα την έχασες!

Μια ιδέα ήρθε στο νου του κυρ-Νίκου, που τη νόμισε σωσίβιο. Μιλήσε με πεποίθηση:

– Εγώ τους κρατώ στη χούφτα μου! Όλοι είναι χρεωμένοι σε μένα. Με χρωστούν οι Ψαροχωρίτες χιλιάδες και χιλιάδες. Θα τους κλείσω όλους στη φυλακή!...

Ο Αλέξανδρος χαμογέλασε.

– Κρίμα, κυρ-Νίκο, άδικος κόπος... Σε λίγες μέρες τα χαμομήλια θα 'ναι πουλημένα και με τα λεφτά τους όλοι θα ξεχρεωθούν. Μέχρι τότε εγγυώμαι εγώ και δεν θα πειράξεις κανένα!

Χάρηκε κρυφά ο νέος. Ο κυρ-Νίκος τον έβγαλε χωρίς να το θέλει βέβαια από 'να μεγά-

λο κίνδυνο. Φοβόταν μήπως παίρνοντας τα λεφτά οι Ψαροχωρίτες τα σπαταλήσουν σε πιοτά και στα χαρτιά. Τώρα όμως αναγκάζονταν να τα δώσουν για το χρέος τους.

Έκανε μια τελευταία προσπάθεια ο κυρ-Νίκος.

– Εγώ έχω λεφτά, γνωρίζω βουλευτές, υπουργούς, όλους. Θα σας ταράξω, θα σας ψήσω το ψάρι στα χείλη. Πού θα με πάτε, ρε; Ξέρετε τι θα πει λεφτά;

– Κι εμείς, μίλησε ήρεμα ο Αλέξανδρος, κι εμείς έχουμε το δίκιο μαζί μας. Ξέρεις τι θα πει δίκιο; Φωτιά που καίει όποιον βρει στο διάβα της!

Χαμογέλασαν οι χωρικοί, νιώθοντας πως δεν κινδύνευαν πια και πως γερό χέρι τους προστάτευε. Ο κυρ-Νίκος, αλλού πατούσε κι αλλού βρισκόταν, από την κούραση και την απογοήτευση, καθώς γύριζε στο μοτοράκι. Οι Ψαροχωρίτες πήραν το δρόμο για το χωριό. Ο Αλέξανδρος έμεινε στην καλύβα.

Τούτη τη μέρα ο κυρ-Νίκος έχασε το Ψαροχώρι, το χρυσωρυχείο του. Ο Αλέξανδρος έδρασε άμεσα. Την άλλη μέρα έφτασε ο έμπορας κι αγόρασε το χαμομήλι. Πριν προφθάσουν οι χωρικοί να θαμπωθούν από τη λάμψη τους, τα χρήματα είχαν δοθεί στους μπακάληδες. Ένα βάρος που εδώ και τριάντα χρόνια είχαν στην καρδιά, από τότε που νεαρός ο κυρ-Νίκος κατάφερε να βάλει στο χέρι του το χωριό, έφυγε τώρα. Οι μισοί μπακάληδες την άλλη μέρα κιόλας έτρεξαν στην πόλη να ψωνίσουν από κει εμπορεύματα.

Ο κυρ-Νίκος έπεσε σε κατάθλιψη. Έχασε το Ψαροχώρι. Βέβαια, η οικονομική ζημιά δεν ήταν ανεπανόρθωτα μεγάλη, γιατί έκανε πολλές άλλες κερδοφόρες. Όμως δεν μπορούσε να υποφέρει ότι υπήρξε κάποιος πιο ικανός απ' αυτόν. Δεν τον άφηνε να κοιμηθεί η ματιά του Αλέξανδρου. Παρέλυε και δεν είχε όρεξη για αγώνα. Αυτός ήταν στα γηρατιά του, ενώ ο Αλέξανδρος όλο ορμή. Αρχισε από κείνη τη μέρα να μαραζώνει...

Τη μέρα που ο έμπορας πήρε το χαμομήλι από την καλύβα, πήδηξε ο Αλέξανδρος στην «Αρετή» κι ήρθε στο Ψαροχώρι. Έφθασε στο σπίτι της συμπεθέρας του. Η γριά τον αγκάλιασε μόλις τον είδε.

– Σ' ευχαριστώ πολύ, είπε συγκινημένος. Ποτέ δεν θα πετυχαίναμε χωρίς εσένα.

– Α, παιδί μου, δυο φορές σ' ευχαριστώ εγώ! Γλιτώσαμε απ' αυτή τη βδέλλα. Τριάντα χρόνια την είχαμε στην πλάτη μας.

Τον περιποιήθηκε η γριά και τον κράτησε τη νύχτα στο σπίτι της.

– Ποτέ, παιδί μου, δεν φανταζόμουν, του έλεγε κάθε τόσο, πως θα 'βλεπα στα στερνά μου ν' αλλάζει έτσι το χωριό. Το ποθούσα η καημένη, μα δεν το πίστευα. Έλεγα πως περίμενα να παντρευτεί η κόρη μου κι ύστερα ας πέθαινα... Θα πέθαινα όμως με παράπονο... Τώρα δεν με πειράζει... Είδαν τα ματάκια μου τον κοσμάκη λευτερωμένο. Μόνο που τώρα δεν θέλω να πεθάνω! Τώρα να πεθάνω, που έχουμε όλα τα καλούδια;

VI

Πρωί-πρωί έφυγε για την Ελιά. Αισθανόταν μια υποχρέωση. Έπρεπε να κάνει το θείο του τον Αηδόνη να τραγουδήσει. Θα 'χε μάθει εκείνος τι έκαναν οι Ψαροχωρίτες και πίστευε πως θα 'ταν ζεστή η καρδιά του. Ίσως να λησμονούσε τη δική του πίκρα και νά 'ψελνε τη χαρά των άλλων.

Ο ποιητής, κλεισμένος στην καλύβα του, κανένα δεν δεχόταν. Έμενε βουβός. Χαμόγελο δεν φαινόταν στα χείλια του. Όλο αυτό το διάστημα ο ανεψιός του δεν πήγε να τον δει. Τώρα χτύπησε την πόρτα του.

– Καλώς ήρθες ανεψάκι μου, είπε η θεία-Φωτεινή.

– Ω, χαίρομαι κι εγώ που σε βλέπω, θεία!

Προχώρησε στον ποιητή, που καθόταν στο σανιδένιο κρεβάτι.

– Οι Ψαροχωρίτες λένε πως τους έφερα χαρά. Μ' αυτή την ελπίδα μπήκα κι εδώ.

Ο θείος σήκωσε το βλέμμα και τον κοίταξε. Ο Αλέξανδρος παρατήρησε πως φαρμάκι έσταζε από τα μάτια του. Έπιασε τον ποιητή από τους ώμους.

– Πρέπει θείε, να μη κιοτεύει ο άνθρωπος. Είναι ανάγκη να δούμε και να προσπαθήσουμε να ζήσουμε καλύτερα.

Μα το πρόσωπό του δεν φωτιζόταν από λάμπες χαράς. Δεν ήρθε ακόμα η ώρα. Πρέπει να περιμένω κι άλλο. Τράβηξε αμέσως για το καλογερικό μετόχι. Βρήκε κει το γερο-Ιγνάτη και τον τσέλιγκα τον Αγαπητό.

– Έρχομαι από το θείο μου. Πρέπει και δω στην Ελιά να γίνει κάτι...

– Εμείς δεν έχουμε Ισώματα για να μάσουμε χαμομήλι, παρατήρησε ο γέρο-Ιγνάτης με πίκρα.

– Έχετε όμως χωράφια για τριανταφυλλιές!
 Ο γέρος κοίταξε τον τσομπάνη μ' αμηχανία.
 – Τριανταφυλλιές που κάνουν τριαντάφυλλα και μαζεύουν τα κορίτσια να τα στείλουν στις βίζιτες;
 – Ναι...
 Έκανε το σταυρό του ο γέρος.
 – Θέλεις να πεις να φυτέψουμε τριανταφυλλιές, όπως κι εσύ στο χωράφι σου;
 – Ακριβώς.
 – Και γιατί;
 – Γιατί απ' ένα στρέμμα τριανταφυλλιές βγαίνουν χίλια γραμμάρια ροδέλαιο, και χίλια γραμμάρια ροδέλαιο πληρώνονται γύρω στις τριάντα χιλιάδες δραχμές. Όσο λοιπόν έξω κι αν πέσετε, θα κερδίσετε πολλές χιλιάδες. Όχι πενταροδεκάρες.
 Ο γέρος έμεινε με τα μάτια ορθάνοιχτα.
 – Ωστε γι' αυτό κι συ φύτεψες τις τριανταφυλλιές; Δεν το 'κανες για να περνάς τον καιρό σου;
 – Όχι, βεβαίως. Τα 'κανα μόνος μου, για να δω πώς θα πάει. Ήρθαν όμως τα πράγματα καλύτερα απ' ό,τι τα περίμενα. Κι είναι καιρός και σεις να κερδίσετε αυτό το χρόνο. Κάθε τόσο αφήνετε κι ένα χωράφι άσπαρτο. Βάλτε λοιπόν σ' αυτό τριανταφυλλιές. Είναι μια δουλειά που μπορούν να την κάνουν οι γυναίκες, μη χάσετε εσείς μεροκάματα.
 Ο γέρο-Ιγνάτης έδωσε αυθόρμητα το χέρι στον Αλέξανδρο.
 – Σου δίνω το λόγο μου, παιδί μου, πως έτσι θα γίνει.

Μπήκε για τα καλά το καλοκαίρι. Ο ήλιος έκαιγε και έσκαγε ο τζιτζικας από τη ζέστη. Οι Ελιώτες θέρισαν τα χωράφια τους και μάζεψαν το στάρι. Το παρέδωσαν στον κυρ-Νίκο και εκείνος έσβησε μερικά μηδενικά στο τερτέρι με τα χρωστούμενα. Οι δουλειές περιορίστηκαν. Με την άνεσή τους άρχισαν να καίνε τις καλαμιές που έμειναν μετά τον θέρο και να ετοιμάζουν τα χωράφια για τη νέα σπορά.

– Τώρα είναι η ώρα, μονολογούσε ο Αλέξανδρος. Τώρα μπορεί να γίνει το μεγάλο βήμα. Οι τριανταφυλλιές, όμως, που μου υποσχέθηκε ο καθηγητής της Βιολογίας δεν φτάνουν. Το τρένο θα χαθεί...

Έγραψε στην Αθηνά να πάει να τον βρει, να τον παρακινήσει. Αλλά πέρασαν δέκα μέρες και απάντηση δεν πήρε.

– Έχει και μαθήματα το κορίτσι. Είναι μέσα στους διαγωνισμούς του σχολικού έτους. Μπορεί να βρει καιρό για τέτοια τρεχάματα;

Ύστερα έστειλε ένα επείγον γράμμα στον Αχιλλέα. «Αν βαρεθείς να ασχολείσαι με το πώς φτιάχνουν μπετά, και πώς υπολογίζουν τα βάρη στις κολώνες, πήγαινε να βρεις τον Βιολόγο μας. Μου υποσχέθηκε να μου στείλει δενδρύλλια για τριανταφυλλιές». Αλλά και από κει δεν υπήρξε ανταπόκριση.

– Μην ξεχνάς ότι είναι πρωτοετής φοιτητής του Πολυτεχνείου στη σχολή Πολιτικών Μηχανικών και του βγαίνει το λάδι στο διάβασμα. Πού να 'βρει χρόνο ο δυστυχής;

– Ασε τον Χαρίλαο. Αυτός θα θέλει να γίνει ο πρώτος μαθητής στο Χημικό. Μπορεί να σπαταλά χρόνο για τις τριανταφυλλιές μου;

Σκέφτηκε μετά τον Νίκο. Αυτός είναι πρακτικός άνθρωπος. Θα τα κατάφερνε. Αλλά σπουδάζει κτηνιατρική στο Αννόβερο της Γερμανίας. Πολύ μακριά. Θα καταπιάνεται με το πώς βγάζουν πιο πολύ γάλα οι αγελάδες. Γιατί να ασχοληθεί με τριανταφυλλιές; Αφού έτσι κι αλλιώς ό,τι δεν είναι θηλυκό είναι εκτός των ενδιαφερόντων του.

Του 'ρθε στο νου και ο Μάνθος. Ε, αυτός κι αν δεν είναι μακριά. Σπουδάζει Φυσική στην Αμερική με υποτροφία. Πού τον βγάζεις αυτόν από τις βιβλιοθήκες.

Σκέφτηκε, ξανασκέφτηκε, αλλά λύση δεν του κατέβαινε.

– Τι φοβερό να περιμένεις. Να περιμένεις και να σου φεύγει ο χρόνος...

Παρατήρησε το Νικόλα, που έβαλε στην πλάτη το μακρύ καλάμι και τράβηξε για ψάρεμα στη θάλασσα. Βυθισμένος στη μακαριότητά του, πρωί-βράδυ, έπιανε σπάρους και σαργούς, κγίλλους και πέρκες.

– Τουλάχιστον ο Νικόλας κάνει κάτι παραγωγικό. Το πιάτο είναι πάντα γεμάτο. Ποτέ δεν μας έλειψε το ψάρι. Ό,τι χρειάζεται το κάνει μόνος του.

Κόλλησε στο μυαλό του αυτή η σκέψη. Ό,τι χρειάζεται το κάνει μόνος του! Αυτό

είναι, φωτίστηκε ο νους του. Να το κλειδί... Τελικά, γέλασε με τον εαυτό του, είμαι κακός μαθητής. Κάκιστος. Έχω ολοζώντανο παράδειγμα μπροστά μου. Θα πάω στην πόλη! Θα πάω να βρω τον Βιολόγο. Πήρε την απόφαση. Φεύγω για τη Θεσσαλονίκη. Χαμογέλασε. Ωραία θα 'ναι. Πόσο μου έλειψε... Να ανεβώ πάλι στο Εφταπύργιο... και να περπατήσω στην παραλία, δίπλα στο Λευκό Πύργο. Εκεί που πηγαίναμε με την Αθηνά! Αθηνά! Πόσο καιρό έχω να τη δω; Να άλλαξε;

Του 'ρθε στο νου πως έφυγε από την πόλη χωρίς ούτε καν να την αποχαιρετήσει. Είμαι ένας μεγάλος... γάιδαρος. Πώς της φέρθηκα; Κι ούτε καν μου κράτησε κακία.+ Σκέφτηκε τα γράμματά της που 'χε κάτω από το προσκέφαλό του. Πόσο λίγο της γράφω. Κι όμως αυτή κάθε τόσο στέλνει το μπιλιετάκι της. Να 'ναι, άραγε, τόσο εύθυμη, όπως στα γράμματά της ή το κάνει για να με τονώσει;

Κάθισε στα ξύλινα σκαλοπάτια της καλύβας. Πόσο θα 'θελε να 'ταν εδώ η Αθηνά. Να 'βλεπε αυτή τη μαγευτική φύση. Να τη σεργιάνιζε με τη βάρκα στη θάλασσα. Να της έδειχνε τις αμμουδιές μας. Όνειρο...

Σηκώθηκε και πήγε στο μικρό δωμάτιο της καλύβας. Έβγαλε και έριξε το πουκάμισό του στο κρεβάτι, πήρε πετσέτα και σαπούνι, και πήγε στην άκρη του χωραφιού, στο ρέμα κάτω από τα πλατάνια. Το νεράκι λιγοστό αλλά γάργαρο, κυλούσε ήρεμα προς τη θάλασσα. Έβγαλε τα σαντάλια του και μπήκε μέχρι τους αστραγάλους στο ρέμα. «Αχ», απόλαυσε τη δροσιά του. Σαπούνισε μετά τα χέρια και έριξε μπόλικο νερό στο πρόσωπο και τις μασχάλες. Μισόκλεισε τα μάτια και απόλαυσε τη δροσιά και το ζωντανό τραγούδι των τζίτζικιών. Πήρε βαθιές αναπνοές, γέμισαν οξυγόνο τα στήθια του. Ένωσε γιομάτος ζωή, ανανεωμένος. Σκούπισε τα πόδια, έβαλε τα σαντάλια και με γρήγορα βήματα γύρισε στην καλύβα. Έριξε πάνω του ένα μπλουζάκι και πήρε το πεντάλιτρο μπουκάλι να πάει στο πηγάδι να φέρει πόσιμο νερό.

Την ώρα που ανέβαζε τον κουβά από το βαθύ πηγάδι και γέμιζε το μπουκάλι χύνοντας το μισό νερό έξω, διέκρινε το σύννεφο της σκόνης που ανέβαινε από το χωματόδρομο αριστερά του μετοχιού. Απόρησε βλέποντας ένα μικρό, άσπρο πουλμανάκι να κινείται προσεκτικά, στην προσπάθεια να αποφύγει τις αμέτρητες λακκούβες του δρόμου.

– Τι είναι αυτό; Ποιος αδαής οδηγεί αυτοκίνητο σ' αυτόν το μουλαρόδρομο;

Το πουλμανάκι αναπηδούσε, κινιόταν δεξιά-αριστερά όπου μπορούσε να βρει λίγο ίσιωμα. Ήταν σαν κι αυτά που είχαν στην πόλη οι βιοτέχνες για να μεταφέρουν τα εργαλεία τους ή την πραγματεία τους. Σκονισμένο και ταλαιπωρημένο, με αρκετά χρόνια στην καμπούρα του, τα κατάφερνε να προχωρεί. Λίγα μέτρα μπροστά στο πηγάδι σταμάτησε.

– Θα διωθούν! έριξε καλού-κακού πάλι τον κουβά στο πηγάδι.

Καθώς τον ανέβαζε δεν πίστευε τα μάτια του. Από τη θέση του οδηγού πήδηξε κάτω ο Χαρίλαος. Πριν προφτάσει καν να συνέλθει από την έκπληξή του, νάτος από την άλλη πόρτα ο Αχιλλέας. Αυτός πάλι άπλωσε τα χέρια του και έπιασε από τη μέση την Αθηνά να κατεβεί. Του αναποδογύρισε ο κουβάς και του έβρεξε παντελόνι και σαντάλια.

– Βλέπω καλά;

– Αν δεν σε εμποδίζει η σκόνη, εμείς είμαστε! γέλασε ηχηρά ο Χαρίλαος.

– Απίστευτο! κοιτούσε αποσβολωμένος ο Αλέξανδρος.

Άφησε τον κουβά και προχώρησε λίγα βήματα. Μπροστά του η Αθηνά. Χαμογελαστή, λυγερή κορμη, με τα μαλλιά της να κυματίζουν στο απογευματινό αεράκι. Άπλωσε τα χέρια του και έτρεξε να την αγκαλιάσει. Εκείνη ρίχτηκε στο λαιμό του. Την έσφιξε με δύναμη πάνω του και ένωσε το τρέμουλο του κορμιού της να τον διαπερνά. Φιλιόντουσαν με πάθος.

– Αγάπη μου, ψιθύριζε η ξεστή φωνή της και τον φιλούσε απανωτά στο λαιμό.

– Δεν πιστεύω τα μάτια μου, είναι σαν όνειρο...

Ο Αχιλλέας και ο Χαρίλαος ήρθαν κοντά του. Καθώς η Αθηνά κρεμόταν στο λαιμό του, άνοιξε ο Αλέξανδρος τα χέρια του και αγκάλιασε τους δύο φίλους, τον Αχιλλέα απ' αριστερά, το Χαρίλαο από τα δεξιά. Τους φίλησε σταυρωτά στα μάγουλα.

Τραβήχτηκε λίγο πίσω ο Αχιλλέας και προσπάθησε να πάρει σοβαρό ύφος.

– Λες, Χαρίλαε, να ταξιδεύαμε όλη τη μέρα με το φάντασμα της Αθηνάς και να μην το πήραμε χαμπάρι;

– Όχι, όχι. Η νεράιδα είναι που συναντήσαμε στην πηγή όταν περνούσαμε το δάσος του Χολομώντα.

Ο Αλέξανδρος χτύπησε ελαφρά στην πλάτη τον Χαρίλαο.

– Και βέβαια είναι νεράιδα! Θα συναντήσετε κι εδώ κάποιες... Οι Ελιώτες λένε, ότι έρχονται και λούζονται στο ρέμα, δίπλα στο χωράφι. Εκεί που θα λούζεσαι κι εσύ, μια και δεν υπάρχει νερό στην καλύβα.

Δροσίστηκαν στο πηγάδι κι ύστερα ακολούθησαν τον Αλέξανδρο.

– Τι παραμυθένια καλύβα, κοιτούσε με θαυμασμό η Αθηνά. Κουκλίστικη!

– Ο μεγάλος χώρος είναι η αποθήκη. Πολλαπλών χρήσεων. Ευελπιστώ να γίνει και εργαστήριο παρασκευής ροδελαίου. Στο μεγάλο δωμάτιο εδώ κοιμάται ο Νικόλας. Σ' αυτό το πλατύ στρώμα από άχυρο, παρακαλώ. Και στο μικρό δωματιάκι μένω εγώ.

– Όμορφο! Πραγματικά όμορφο, επιβεβαίωσε ο Αχιλλέας.

– Αρκετά μεγάλο, παρατήρησε με ειρωνεία στη φωνή του ο Χαρίλαος.

– Όλοι οι καλοί χωράνε! γέλασε ο Αλέξανδρος. Το βράδυ θα κάνουμε έξωση το Νικόλα στο κρεβάτι μου και εμείς θα εξηγηθούμε στραματσάδα!

– Α! Πολύ ωραία! ενθουσιάστηκε ο Αχιλλέας. Αλλά θα ρίξουμε κλήρο ποιος θα είναι από τη μεριά της Αθηνάς.

– Ελπίζω να μου πέφτει και μένα κάποιος λόγος! είπε εκείνη.

Ο Αλέξανδρος έβγαλε από το φανάρι ένα κουτί λουκούμια, τσίπουρο και ποτήρια.

– Εδώ ακολουθούμε αγιορίτικα έθιμα. Το τυπικό λέει τσίπουρο, λουκούμια και δροσερό νερό. Καθίστε στους κορμούς από τα πλατάνια που έκοψε ο Νικόλας και απολαύστε αγιορίτικη φιλοξενία.

Χαιρόντουσαν αρκετή ώρα το ήλιο που βασίλευε και τη δροσερή μπουκαδούρα που έρχόταν από τη θάλασσα, από τη μεριά του Παγγαίου, όταν είδαν να 'ρχεται η θεια-Φωτεινή.

– Έλα να σου γνωρίσω τους φίλους μου θεία Φωτεινή.

– Α! εσείς ήρθατε με το λεωφορειάκι;

– Εμείς! απάντησε ο Χαρίλαος. Σε μια και μοναδική μέρα ήρθαμε από τη Θεσσαλονίκη. Ανεβήκαμε βουνά, διασχίσαμε αγεφύρωτα ποτάμια και περάσαμε κατσικόδρομους.

– Α, έτσι! θαύμαζε όλο και περισσότερο η θεία. Κι εγώ νόμισα πως ήρθε κανένας πραγματευτής, να μας φέρει καλούδια.

– Μας φέρνουν την αγάπη τους! της χαμογέλασε ο ανιψιός της.

– Παιδάκι μου, απ' αυτή έχουμε πολύ εδώ στην Ελιά, τον κοίταξε σοβαρά εκείνη. Αλλά, είπα με το νου μου, μήπως μας φέρουν κάτι απ' αυτά που έχουν στη χώρα.

Ο Χαρίλαος την κοίταζε με γλύκα στη ματιά του:

– Και βέβαια φέραμε καλούδια, θεια-Φωτεινή. Το πουλμανάκι είναι γεμάτο. Φέραμε ρίζες από τριανταφυλλίες, rosa damascena, να γίνουν εδώ ροδώνες που να ευωδιάζει όλη η Ελλάδα. Και τα σύνεργα γι' αυτό. Καζάνια φτιαγμένα στο μηχανουργείο του πατέρα μου. Να βγάξετε ροδέλαιο για τις νιες και λικέρ από τριαντάφυλλα για τις μερακλήδισσες γυναίκες.

– Μην μιλάς για ποτά στη θεία μου, την πείραξε ο Αλέξανδρος. Δεν της αρέσουν.

– Ε, όχι και δεν μ' αρέσουν! Αλλά εδώ στα μέρη μας κάνουμε μόνο κρασί και τσίπουρο. Να πιούμε και μεις κάτι γλυκό οι καημένοι, όχι μια ζωή τα ίδια και τα ίδια.

– Βέβαια, βέβαια, θεια-Φωτεινή, είπε ο Χαρίλαος. Το λικέρ από τα τριαντάφυλλα είναι μοναδικό. Γλυκό και μυρωδάτο!

– Ωραία! Ωραία! Και να το βγάζουμε από τα χωράφια μας...

Στράφηκε στον Αλέξανδρο.

– Φέρε τους φίλους σου στην καλύβα το βραδάκι να τους φιλέσω. Θα μαγειρέσω κόκκορα. Και να χαρεί λίγο και ο θειός σου. Δεν γέλασαν τα χείλη του από τότε που τον βρήκε το κακό. Του κόψανε το πόδι...

– Και βέβαια θα 'ρθούμε!

Με το που έπεσε ο ήλιος κατέβηκαν οι φίλοι στην καλύβα του Αηδόνη. Πήραν το δρομάκι δίπλα στο ρέμα, κάτω από τα πλατάνια. Μπροστά πήγαινε ο Νικόλας και ακολουθούσαν οι νέοι. Κι εκεί που συναντούσε αυτό τη θάλασσα είδαν την καλύβα του. Η θεια-Φωτεινή είχε σε μια ψιλή πιροστιά το μεγάλο τσουκάλι σε σιγανή φωτιά και δίπλα, σε θράκα, ένα μεγάλο στρογγυλό ταβά. Ο Αηδόνης καθόταν στο κασόνι δίπλα στην πόρτα, κρατούσε το κίτρινο κομπολόι του με τις κεχριμπαρένιες χάντρες στο δεξί χέρι και κοιτούσε προς τη μεριά της θάλασσας.

– Να σου γνωρίσω, θείε, τους φίλους μου, μίλησε σιγά σαν μην ήθελε να ταράξει τις

σκέψεις του.

Γύρισε εκείνος τη ματιά του προς τους νέους.

– Εδώ είναι η Αθηνά.

Ο ποιητής την κοίταξε από πάνω μέχρι κάτω. Γλύκανε το πρόσωπό του.

– Εμ, πώς αλλιώς να σε λέγανε, έτσι που είσαι!

Η κοπέλα ξαφνιάστηκε λίγο.

– Είναι το όνομα της μητέρας μου. Έφυγε όταν ήρθα εγώ στον κόσμο...

Ο Αλέξανδρος προσπάθησε να διατηρήσει την κεφάτη διάθεση του θείου του συστήνοντας τους άλλους.

– Κι εδώ είναι ο Χαρίλαος και ο Αχιλλέας.

Μειδίασε πάλι εκείνος.

– Καλώς ορίσατε, παιδιά! Πηγαίνετε όλοι στο Πανεπιστήμιο, ε;

– Μάλιστα, απάντησε ο Χαρίλαος με ενθουσιασμό. Είμαστε ήδη στο δεύτερο έτος σπουδών.

– Ωραία, ωραία! θαύμασε ο ποιητής. Για δώστε μας τα φώτα σας, μήπως κάνουμε κι εμείς κανέ χαΐρι. Ύστερα γέλασε ειρωνικά: Προσέξτε μοναχά, μη σας χαλάσουμε εμείς, πριν μας φτιάξετε εσείς!

– Ο Αλέξανδρος μας έχει πει πολλά για τον τόπο σας, του απάντησε ο Αχιλλέας. Έχετε Ιστορία, έχετε αγώνες...

– Χμ, γέλασε ο Αηδόνης. Από Ιστορία καλά πάμε. Στ' άλλα μόνο μείναμε πίσω. Εδώ όποια πέτρα και να σηκώσεις θα βρεις Ιστορία χιλιάδων χρόνων. Και από αγώνες, άλλο τίποτε. Τι 1821, τι 1854, τι 1912, τι 1940 και βάλε. Οι φουκαράδες οι παππούδες μας, το 'λεγε η καρδιά τους. Κάθε γενιά και Επανάσταση. Κάθε Επανάσταση και εκατόμβες. Να, εκεί στη βίγλα, έδειξε το βουνό που υψωνόταν στο τέλος της παραλίας, ε, ρε, τι λεβέντες χάθηκαν. Παλικάρια. Θεριά ατρόμητα. Για να αποκτήσουμε εμείς λευτεριά. Μόνο που δεν ξέρω τι σόι λευτεριά αποκτήσαμε. Διώξαμε τον Τούρκο για να 'χουμε στο σβέρκο μας τον χωροφύλακα... Κούνησε πάλι το κεφάλι του με πίκρα ο Αηδόνης. Για να μην πω για το άλλο μακελειό. Τον Εμφύλιο! Που οι μισοί Έλληνες σφάζανε τους άλλους μισούς.

Στο μεταξύ η θεια-Φωτεινή είχε στρώσει το τραπέζι.

– Ελάτε, παιδιά, ο κόκορας έγινε.

Κάθισαν στον έναν πάγκο οι νέοι δεξιά, στον άλλο απέναντι ο Αηδόνης, με την υποστήριξη του ξυλοπόδαρου, στην μια άκρη και στην άλλη η θεια-Φωτεινή για να μπορεί να σηκώνεται κάθε τόσο. Κι ο Νικόλας δίπλα της αφού πήρε μαζί του τη Ριρίκα, τη γκριζωπή γάτα της θεια-Φωτεινής, η οποία του ήταν πολύ φιλική γιατί κάθε τόσο της έφερνε νάρια.

Στο τραπέζι, εκτός από τις σαλάτες με αγγούρια, ντομάτες και πλούσια τρέβλα είχε βάλει η θεία βαθιά πιάτα για σούπα και ρηγά για πιλάφι. Και ποτήρια για μπρούσκο κρασί.

– Αυτός ο κόκορας, άρχισε να παινεύει την μαγειρική της, είναι άλλο πράμα. Είναι αλωνιάρης. Όλη τη μέρα βόσκει. Εγώ δίνω στις κότες μου μόνο λίγο καλαμπόκι. Κι αυτές βόσκουν στα χωράφια. Γι' αυτό είναι το κρέας τους μυρωδάτο. Και μ' έναν κόκορα κάνεις δυο φαγητά. Δύο μ' ένα. Κάνεις μια σούπα με το ζουμί του και με το κρέας του κάνεις άλλο ένα φαγητό: πιλάφι, που 'κανα εγώ.

Απλώσαν πρώτα τα χέρια στη σούπα.

– Πολύ ωραία, θεια-Φωτεινή, την παίνεψε η Αθηνά. Πολύ νόστιμη σούπα.

– Φάγε, φάγε, κορίτσι μου. Είναι όλο τρυφερό κρέας και δεν παχαίνει. Αλλά και να παχύνεις λιγάκι δεν πειράζει... Εδώ είμαστε όλες λιγάκι παχουλούλες.

– Βέβαια, γέλασε ο Χαρίλαος, οι παχουλούλες εκπέμπουν θαλπωρή.

– Και οι παχουλούτσικοι, επίσης! τον κοίταξε με νόημα η Αθηνά.

Ύστερα γέμισαν τα πιάτα τους με το πιλάφι. Το τρυφερό κρέας και οι ζαχαρένιες ντομάτες έκαναν το φαγητό μαγεία.

– Φανταστικό φαγητό, παίνεψε αυτή τη φορά τη μαγειρίσσα ο Αχιλλέας. Μ' αρέσουν πολύ τα κοκκινιστά. Η μάνα μου μαγειρεύει κοκκινιστά. Ήταν Κωνσταντινοπολίτισσα, ήρθε με τον ξεριζωμό των Ελλήνων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

– Α! Οι πρόσφυγες είναι πολύ μερακλήδες στο φαγητό, επιβεβαίωσε ο Αηδόνης. Μάθαμε πολλά απ' αυτούς όταν ήρθαν στην Ελλάδα. Η μισή Άκανθος και τα γύρω χωριά είναι γιομάτο από πρόσφυγες. Καλοί άνθρωποι...

Ο Νικόλας απολάμβανε επίσης, το φαγητό.

– Καλό, καλό, καλό! Επαναλάμβανε με θαυμασμό κι έδωσε κι ένα κομματάκι στη Ριρίκα, που γουργούριζε ευχαριστημένη δίπλα του.

Ύστερα σήκωσε το ποτήρι του ο Αηδόνης κεφάτος:

– Αιντε, να πιούμε ένα ποτήρι για τα νιάτα!

– Σ’ υγείαν! φώναζαν οι νέοι.

Ο Αηδόνης κάτι προσπαθούσε να θυμηθεί και ρώτησε τον Αλέξανδρο.

– Για πες μου, ανειψιέ, δεν είχες κι άλλους φίλους στην πόλη;

– Βέβαια, θείε. Στην παρέα μας ήταν ακόμη ο Νίκος και ο Μάνθος. Αλλά ο ένας τράβηξε για τον Βοριά και ο άλλος για τη Δύση. Ο Νίκος πήγε στο Αννόβερο της Γερμανίας και σπουδάζει Κτηνιατρική. Και στον Μάνθο δώσαν οι Αμερικανοί υποτροφία να σπουδάσει εκεί Φυσική.

Η ματιά του Αηδόνη σκοτεινίασε.

– Πάλι καλά που μέινετε εσείς εδώ, για να μην ορφανέψει τελείως η Ελλάδα. Ήπιε μια γουλιά κρασί. Τι έγκλημα είναι κι αυτό, να χάνουμε τα παιδιά μας. Τα γεννάμε, τα μεγαλώνουμε, κι ύστερα τα διώχνουμε. Άλλοι μετανάστες κι άλλοι για σπουδές, χωρίς γυρισμό.

– Ναι, αλλά εδώ δεν υπάρχουν οι δυνατότητες, αντέκρουσε σε ήρεμο τόνο ο Αχιλλέας. Στις νέες τους πατρίδες τους δίνεται μια ευκαιρία να φτιάσουν τη ζωή τους. Μην ξεχνάτε, είμαστε μια φτωχή χώρα...

– Α, παραμύθια της Χαλιμάς, σήκωσε τον τόνο της φωνής του ο Αηδόνης. Τι θα πει φτωχή χώρα; Φτωχή χώρα είναι αυτή που δεν έχει νιάτα, δεν έχει ζωντανούς ανθρώπους, δεν έχει νέα μυαλά. Αυτός που έχει ορμή και νιονιό, πάντα θα βρει κάτι να κάνει.

– Πρέπει να ’χει, όμως, γεμάτη κοιλιά ώσπου να βρει κάτι να κάνει, παρατήρησε ο Χαρίλαος.

– Η κοιλιά είναι το τελευταίο που μετράει. Εδώ δίπλα μας οι καλόγεροι ζουν με ελιές και παξιμάδι μια ζωή. Γίνονται ενενήντα χρονώ, μα έχουν μυαλό ξουράφι. Πες πως μας ξετρέλαναν οι κούρσες και τα μεγαλεία. Ξενιτεύονται για να κάνουν, λέει, τύχη. Και χάνονται για την πατρίδα.

– Ίσως και να μην χάνονται τελείως, μίλησε προσεχτικά ο Αλέξανδρος. Εκεί που πάνε κουβαλούν μαζί τους κι ένα κομμάτι πατρίδα. Κρατούν στην ξενιτιά το φως της Ελλάδας και αποτελούν κι αυτοί ένα πετραδάκι στο μωσαϊκό του απανταχού Ελληνισμού. Και μερικοί απ’ αυτούς μεγαλουργούν και λαμπρύνουν το όνομα της χώρας και της ιστορίας της.

– Παιδί μου, καλή είναι η Ιστορία και ο Ελληνισμός. Όταν, όμως, φεύγουν οι καλοί από μια χώρα, πληθαίνουν οι σκάρτοι. Και στο τέλος μας κυβερνούν αυτοί οι σκάρτοι! Και πολλοί απ’ αυτούς τους σκάρτους έχουν ευθύνες και για τον Εμφύλιο, και πριν από αυτόν. Και αντί να πάνε σε μια γωνιά και να ντρέπονται, είναι στα πόστα και διατάζουν. Δεν μας αφήνουν ήσυχους. Τις τους έφταιξα εγώ; Πες μου! Λένε μη βγάζεις στιχάκια! Μα, μια ζωή βγάζω στιχάκια. Μπορεί ένας άνθρωπος να μη μιλάει; Να μη σκέφτεται; Και πού κατέληξα; Να ’μαι σήμερα σακάτης... με κομμένο πόδι.

Η ατμόσφαιρα βάραινε. Η θεια-Φωτεινή μάζεψε τα πιάτα σ’ ένα μεγάλο ταψί για να πλύνει την άλλη μέρα στο ποτάμι. Στο τραπέζι έμεινε μόνο η μποτίλια με το κρασί και τα ποτήρια. Τα γέμισαν και ήπιαν όλοι να ξεφύγουν από τις δυσάρεστες σκέψεις. Όμως, ο Αηδόνης ένιωθε να ’χει ακόμα πολύ βάρος στην καρδιά του.

– Για πέστε μου, εσείς που είστε γραμματιζούμενοι, γιατί γίνονται εμφύλιοι πόλεμοι; Οι νέοι σιωπούσαν. Κοιτάχτηκαν μεταξύ τους. Κανείς, όμως, δεν αποφάσιζε ν’ ανοίξει το στόμα του. Μόνο η Αθηνά.

– Εμφύλιο πόλεμο κάνουν άνθρωποι που δεν γνωρίζουν τι θα πει αγάπη. Πετρωμένες ψυχές. Υπογράφουν χαρτιά και το μελάνι της πέννας τους σκοτώνει ανθρώπους. Δεν ένιωσαν όμως τον πόνο να γεννάς παιδί ή να το θάβεις. Εγώ έχω έναν πατέρα που ποτέ δεν μου χάλασε χατήρι. Κι απ’ αυτόν έχω νιώσει μόνο χάδι. Όταν, όμως, ακούω τη λέξη μάνα, πάω στη γωνιά και κλαίω. Γιατί βλέπω τη μάνα μου μόνο στη φωτογραφία στο μνήμα της. Και της μιλώ, κάθε φορά που της πάω λουλούδια, χωρίς να παίρνω απόκριση. Μόνο όταν δεν βλέπεις ανθρώπους, αλλά νούμερα, αριθμούς, μπορείς να κάνεις εμφύλιο.

Στο τραπέζι απλώθηκε νεκρική σιγή. Ο Αχιλλέας πήρε βαθιά αναπνοή και είπε:

– Δεν διαφωνώ μαζί σου, Αθηνά. Αλλά δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι και ο πόλεμος είναι ένας τρόπος για να προχωρήσεις κάπως, να υλοποιήσεις το όραμά σου. Δεν νομίζω ότι κάποιοι δεν είχαν τίποτε καλύτερο να κάνουν από το να σκοτώνουν τους συμπατριώτες τους.

Είχαν, όμως, ένα όραμα. Θέλαν τη λαϊκή κυριαρχία. Τη λαοκρατία. Και αυτό έχει το κόστος του. Αν δεν τολμούμε το καινούριο, ίσως σήμερα να λέγαμε ακόμα «ψωμί κι ελιά και Κώτσο Βασιλιά».

– Το λένε αυτό αρκετοί και σήμερα, παρατήρησε με ειρωνεία ο Χαρίλαος.

– Το λένε. Βέβαια το λένε, ανταπάντησε ο Αχιλλέας. Αλλά πολλοί περισσότεροι λένε: «να τον έχει ο Θεός καλά και μακριά από μας!».

Ο Αλέξανδρος που άκουγε προσεχτικά πήρε το λόγο:

– Δεν θα 'θελα να μιλήσω τόσο συγκεκριμένα για τον Εμφύλιο και για το ποιος και πόση ευθύνη φέρει. Είμαστε, πιστεύω, όλοι σύμφωνοι ότι έτσι κι αλλιώς υπάρχουν ευθύνες και από τις δυο μεριές. Μπορεί όμως στην κατάσταση που βρίσκεται η χώρα σήμερα να μην ξέρουμε την πάσα αλήθεια. Ίσως αργότερα να φωτιστεί ακόμη περισσότερο η αλήθεια γι' αυτό τον ολέθριο πόλεμο. Όμως, μου 'ρθε στο νου μια σκέψη. Κάποιος από τους προγόνους μας είπε: «Τίποτε δεν είναι καλό, αν δεν είναι από τη φύση του καλό». Και μου φαίνεται ότι ο Εμφύλιος πόλεμος δεν είναι από τη φύση του καλός. Τα οράματα, οι στόχοι, δεν μπορεί να νομιμοποιούν κάθε μέσο. Ίσως και ο λόγος, ο διάλογος, η αναμονή της κατάλληλης στιγμής, να 'ναι πιο σωστά μέσα.

Ο Αηδόνηθ Θώπευσε τη μεγαλόπρεπή του φαλάκρα και είπε με λαφρύ χαμόγελο:

– Παιδιά μου, μιλάτε για οράματα. Κι αν δεν είχαμε από δαύτα! Δεν ήταν όραμα η Μεγάλη Ιδέα; Η Μεγάλη Ελλάδα; Πού κατέληξε; Στη Μικρασιατική καταστροφή! Σφάχτηκε κοσμάκης. Πάει ο Ελληνισμός της Ιωνίας, της Προποντίδας, του Πόντου, της Καπαδοκίας. Όπου ζούσαν και βασιλεύαν χιλιάδες χρόνια. Στα πιο πλούσια εδάφη. Κι όσοι δεν σφάχτηκαν, ήρθαν ξυπόλυτοι και πεινασμένοι στη φτωχομάνα την Ελλάδα. Αυτή που δεν μπορούσε έτσι κι αλλιώς να θρέψει τα παιδιά της. Μη μου μιλάτε εμένα για οράματα. Δεν χρειαζόμαστε οράματα. Όραμά μας είναι η Ιστορία μας και η παράδοσή μας. Είναι η γη μας και η θάλασσά μας. Είναι το Αιγαίο. Το Αιγαίο μάς πήγε σ' όλο τον κόσμο. Γνωρίσαμε άλλους λαούς και μας γνώρισαν. Τους είπαμε τις σκέψεις μας και μας είπαν τις δικές τους. Όσο υπάρχει το Αιγαίο που μας ανοίγει στον κόσμο, δεν χρειαζόμαστε οράματα. Δανεικά, ξενόφερτα. Μόνο ό,τι φκιάχεται με δικά σου υλικά, σε πάει μπροστά, παιδιά μου.

Τα λόγια του Αηδόνη έφεραν κάποια αισιοδοξία. Όλοι τώρα ένιωθαν κάπως πιο υποφερτά. Έτσι κι αλλιώς είχαν την αίσθηση ότι γλύστρισαν σε κουβέντες που βάραιναν το τόσο όμορφο τραπέζι κάτω από το φως των αστεριών και του φεγγαριού. Ήπιαν ακόμη ένα ποτήρι με καλή διάθεση κι αυτό με τη σειρά του βάρυνε κορμί και βλέφαρα. Οι τρεις από τους νέους είχαν έτσι κι αλλιώς ταλαιπωρηθεί από το μακρινό και κουραστικό τους ταξίδι. Και με φκιαγμένη διάθεση γύρισαν στην καλύβα να απολαύσουν τον ύπνο.

Την άλλη μέρα σηκώθηκαν ανάλαφροι από τη στρωματσάδα. Το ξηρό κλίμα και το αεράκι, που πάντα φυσάει σ' αυτόν τον ευλογημένο τόπο είτε από τη βόρεια είτε από τη νότια θάλασσα, τους έδωσε ξεκούραστο σώμα και πεντακάθαρο μυαλό. Νόμιζαν ότι θα είχε μεσημεριάσει, αλλά μόλις και ανέβηκε ένα κοντάρι ο ήλιος από τη μεριά του Αιγαίου. Ο Νικόλας από τα χαράματα πήρε το καλάμι του και έφυγε, με περπατησιά γάτας μην τους ξυπνήσει. Η θεια-Φωτεινή άνοιξε προσεχτικά την εξώπορτα και τους έβαλε ένα πανέρι με ψωμί που μόλις είχε βγάλει από το φούρνο, φρέσκες ντομάτες και λίγα από τα πρώιμα άσπρα σταφύλια του μπαξέ της.

Νίφτηκαν στο ρέμα, έβαλαν την κομπάνια της θεια-Φωτεινής στο τραπέζι, μαζί με τουλουμίσιο τυρί που είχε ο Αλέξανδρος στο ντουλάπι, ζέσταναν νερό στο καμινέτο να κάνουν τσάι και κάθισαν στους κομμένους κορμούς γύρω. Παρά το πλούσιο δείπνο της προηγούμενης νύχτας, είχαν γενναία όρεξη και απόλαυσαν το κολατσιό.

– Χρειαζέστε και οι τρεις σας μεγάλες διακοπές, παρατήρησε ο Αλέξανδρος. Λυπούμαι, αλλά τα πρόσωπά σας είναι κίτρινα σαν λεμόνι. Καθίστε εδώ ώσπου να γίνετε μπρούτζινοι! Να σας κάψει ο ήλιος και η αλμύρα της θάλασσας.

– Δυστυχώς ο πατέρας μου χρειάζεται το πουλμανάκι, είπε με παράπονο η Αθηνά. Δεν μπορεί να λείπει πάνω από μία βδομάδα.

Ο Αλέξανδρος την κοίταξε περίλυπος.

– Ο πατέρας σου είναι ο μεγαλύτερος ευεργέτης. Πάντα όταν βρίσκομαι σε ανάγκη βάζει το χέρι του.

– Όχι μόνο αυτό, είναι και ο πιο δεξιότεχνης δημιουργός! παρατήρησε τάχα αδιάφορα ο

Αχιλλέας.

– Σ’ αυτό συνέβαλε και η μακαρίτισσα η μάνα μου, παρακαλώ!

– Δεν έχω πρόβλημα! Άλλωστε ήμουν πάντα υπέρ της αρμονικής συνεργασίας των φύλων.

– Βεβαίως, παρενέβη ο Χαρίλαος, η αρμονία αναδεικνύει το καλλιτέχνημα!

Η Αθηνά κοκκίνησε· άλλαξε θέμα:

– Πεθύμησα να ριχτώ στη θάλασσα.

– Μπορείς να το κάνεις όλη τη μέρα, δεσποινίς μου, της χαμογέλασε ο Αλέξανδρος. Έχουμε τόσες ωραίες παραλίες, που δεν σου φτάνει μια ολόκαιρη ζωή να τις εξερευνήσεις.

– Κρίμα! κρίμα! παραπονέθηκε ξανά ο Αχιλλέας, μισοαστεία-μισοσοβαρά, που θα μείνουμε μόνο μια βδομάδα...

– Ας μη χάνουμε χρόνο, τους παρότρυνε ο Αλέξανδρος, ν’ ανοιχτούμε με τη βάρκα στο πέλαγος, να δείτε τον κόλπο. Κι ύστερα αποφασίζετε ποιες αμμουδιές θα επισκεφτούμε τις επόμενες μέρες.

Ο Αχιλλέας και ο Χαρίλαος κοιτάχτηκαν για μια στιγμή.

– Όχι εγώ! είπε ο Αχιλλέας. Εγώ θα τεμπελιάσω εδώ στην αμμουδιά. Από αύριο συζητάμε για κρουαζιέρες...

– Το αυτό! είπε και ο Χαρίλαος. Δεν το κουνάω ρούπι σήμερα από την παραλία. Από αύριο τα σπουδαία...

Κοίταξε ο Αλέξανδρος την Αθηνά.

– Θα ’σαι τιμονιέρης μου; Εγώ θ’ αλλάζω τα πανιά.

Ο Χαρίλαος με τον Αχιλλέα τους βοήθησαν να ρίξουν τη βάρκα στη θάλασσα κι ύστερα ξάπλωσαν στην αμμουδιά. Ο Αλέξανδρος με την Αθηνά μπήκαν στο ιστιοπλοϊκό. Κάθισε εκείνη, ο νέος σενιάρισε τα πανιά. Ορτσάρισαν και ανοίχτηκαν στον κόλπο. Το μελτεμάκι φούσκωσε τα πανιά, η βάρκα σηκώθηκε ελαφρά και μπάταρε προς τα αριστερά. Η Αθηνά ένιωθε την πίεση στο τιμόνι και χαιρόταν που κατάφερνε να κρατάει σταθερή την πορεία. Ο Αλέξανδρος φέρμαρε μαϊστρα και φλόκο και κρατώντας με το δεξί του χέρι τα σχοινιά κάθισε πλάι της.

Το ιστιοπλοϊκό έσχιζε ήρεμα τα απαλά κύματα. Κάπου-κάπου χτυπούσαν δυνατότερα κύματα στην πλώρη και σηκώνονταν ένα διαφανές υγρό συννεφάκι που τους δρόσιζε το πρόσωπο. Κι όλο κι ανοίγονταν στα γαλανά νερά. Δεξιά πρόβαλε ο Άθωνας, μολυβένιος, γιομάτος μεγαλοπρέπεια, με τις αχτίνες του ήλιου να αστράφτουν στις απότομες πλαγιές του. Ο κόλπος, τεράστιο δρεπάνι, άνοιγε προς τη μεριά του Αιγαίου, που απλωνόταν βαθύ μπλε και απέραντο, με μόνο τις ασημένιες γραμμές της Θάσου να σκιαγραφούνται στο βάθος του ορίζοντα. Και οι γύρω λόφοι, πράσινοι στα ψηλά, με κίτρινες τούφες από τα θερισμένα χωράφια χαμηλότερα, έπεφταν αρμονικά στα πόδια της θάλασσας. Στο τόξο του δρεπανιού από αριστερά προς τα δεξιά, το Ψαροχώρι, η Άκανθος και τα Μεταλλοχώρια, με τους άσπρους τοίχους και τις κόκκινες κεραμοσκεπές, λιαζόντουσαν νωχελικά κάτω από τον λαμπερό ήλιο. Στη μέση της θάλασσας φανερώθηκε ο κόλπος σ’ όλο του το μεγαλείο. Εκεί που συναντιόταν η γη με τη θάλασσα, σχηματιζόταν μια τεράστια γραμμή του μπλε και του πράσινου, που διακοπτόταν κάθε τόσο από το χρυσαφί των αμμουδιών.

Ο Αλέξανδρος γύρισε κυκλικά το κεφάλι και η ματιά του αγκάλιασε τον κόλπο.

– Κοίταξε, Αθηνά, σε τι μαγεμένο τόπο είμαστε.

– Δεν χορταίνω να βλέπω τη θάλασσα, τη φύση, εσένα...

Ο νέος έβαλε το αριστερό του χέρι στον ώμο της.

– Διάλεξε ποια αμμουδιά ποθεί η καρδιά σου;

– Δύσκολο... Για να δούμε.

Σηκώθηκε στη βάρκα. Ο Αλέξανδρος πήρε στο αριστερό του χέρι το διάκι του τιμονιού. Η Αθηνά κοίταξε στη στεριά. Ευθεία προς την Άκανθο, δεξιά προς τα Μεταλλοχώρια, κι ύστερα αριστερά:

– Εκεί! είπε δείχνοντας προς τη μεριά του Άθωνα. Στο μικρό ακρογιάλι.

– Είναι το πιο όμορφο λιμανάκι πράγματι. Δεν πατάει ανθρώπου πόδι. Δεν υπάρχει στεργιανός δρόμος. Μόνο με βάρκα μπορείς να πας.

– Υπέροχα!

– Βέβαια, εκεί ισχύει το Άβατον! Δεν επιτρέπεται να πάει γυναίκα.

– Εγώ είμαι κορίτσι.

Πόδισαν, πήραν τον καιρό δευτερόπριμα και σκόπευσαν το μικρό όρμο. Η Αθηνά ξανάγινε

της βάρκας κυβερνήτης.

Οι δυο νέοι κοιτάζονταν κι ένιωθαν μέσα τους μια μικρή απολαυστική ταραχή. Ο Αλέξανδρος προσπάθησε να το διασκεδάσει λίγο.

– Αθηνά, έκανε σοβαρή τη φωνή του, εδώ στην Ελιά είναι κανόνας, για ό,τι κάνεις να «τιμωρήσαι» μ’ ένα στιχάκι. Τα βράδια στο μετόχι σκαρώνουν στιχάκια ο ένας στον άλλο... Κι εσύ, για τις τριανταφυλλιές που μου έφερες, πρέπει να υποστείς τη δίκαιη τιμωρία σου!

– Α, με χαρά. Έβγαλε τίποτε ο θεός σου ο Αηδόνης;

– Δυστυχώς, προσποιήθηκε πάλι τον σοβαρό ο νέος, ο θεός μου από τότε που του έκοψαν το πόδι δεν ανοίγει πια το στόμα του να βγάλει στίχο...

– Τότε;

– Τότε, θα υποστείς ένα δικής μου έμπνευσης.

– Ω! Τόσο το καλύτερο.

Ο Αλέξανδρος έβγαλε από την αριστερή τσέπη του παντελονιού του ένα τετραδιπλωμένο μικρό χαρτί. Το άνοιξε. Κοιτούσε την Αθηνά και άρχισε να απαγγέλει:

*Στα γλαυκά σου μάτια πελάγισα
πλατείς γιαλούς, καρδιάς μονοπάτια,
ανθός της νιότης, που η όστρια σκορπά
στον πελάγου τα πλάτη, που ο έρωσ πετά.*

*Σε γαλάζιο κύμα ανθισμένης θάλασσας
με αφρούς αγάπης μας στεφάνωσαν·
με πόθο και πάθος γοργών δελφινιών
αντάμα να δούμε παλάτια θεών.*

*Στο μακρύ ταξίδι, κι αν βοριάδες φυσάνε,
κεραυνούς σφενδονίζουν φθονερά ζωτικά,
τις μοίρες γλυκαίνουν της φλογέρας οι τόνοι,
που αγνά τραγουδούν της ζωής γλαυκοπόροι.*

Η Αθηνά τον κοιτούσε μαγεμένη. Άφησε το τιμόνι και τον αγκάλιασε.

– Σ’ αγαπώ! Σ’ αγαπώ! τον φιλούσε στο στόμα και το πρόσωπο.

Ο αέρας έσπρωξε την ακυβέρνητη βάρκα προς τα αριστερά και μπατάρισε. Γρήγορα έπιασε ο Αλέξανδρος τη λαγουδέρα και την ώθησε με δύναμη να ξαναβρεί την πορεία της.

– Τ’ αφήνω όλα σε σένα! του ψιθύρισε σφιγμένη στο λαιμό του. Είσαι ο καπετάνιος μου...

Έτσι αγκαλιασμένοι οδήγησαν το τρεχούμενο στον μικρό γιαλό! Αυτό κινιόταν γρήγορα με τα φουσκωμένα από το μελτεμάκι πανιά. Φθάνοντας κοντά στην αμμουδιά ο Αλέξανδρος γύρισε τη βάρκα προς τη μεριά του αέρα, νετάρισε τα πανιά, και φούνταρε την άγκυρα. Το πλοιαράκι σύρθηκε ακόμη λίγο από τον αέρα και σταμάτησε πολύ κοντά στην αμμουδιά. Πήδησε αυτός έξω και έδεσε την πριμάτσα σ’ ένα χοντρό ξεβρασμένο από τη θάλασσα κορμό. Γύρισε μετά να βγάλει την Αθηνά. Εκείνη σηκώθηκε όρθια και καθώς μπάταρε λίγο η βάρκα αφέθηκε να πέσει πάνω του. Ο Αλέξανδρος πέρασε απαλά τα χέρια του στους γοφούς της και την κράτησε. Εκείνη τον έπιασε σφιχτά από το λαιμό και κουλούριασε τα πόδια της στη μέση του να μη βραχεί. Τα στήθια της πρόβαλαν από το τσιτωμένο φουστανάκι και κόλλησαν στο πρόσωπό του. Ρούφηξε τη φρεσκάδα του κορμιού της. Ολόκληρος μυρμήγκιαζε από τον ηλεκτρισμό που τον διαπερνούσε. Και τα στήθια της που φούσκωναν, πίεζαν, δυο μυρωδάτα μήλα, τα μάγουλά του. Μέθυσε. Η Αθηνά του ’σφιγγε πιο δυνατά το λαιμό και έτριβε απολαυστικά τα μάγουλά της στα μαλλιά του. Εκείνος έσερνε τα υγρά του χείλη στο ζεστό στήθος, ώσπου συνάντησε με τη γλώσσα του το χυμώδη θύλακά της. Ανατρίχιασε εκείνη και παραδόθηκε στην αγκαλιά του.

Αργά, με βήματα υπνοβάτη, χωρίς να βλέπει, νιώθοντας μόνο το τρέμουλο του δικού της και του δικού του κορμιού, βγήκε στην ακτή. Εκεί που σπάει το κύμα, μισοβούλιαξαν τα πόδια του στη δροσερή άμμο. Γονάτισε αργά και ακούμπησε απαλά την πλάτη της στη ζεστή αμμουδιά. Η Αθηνά, γαντζωμένη πάνω του, βυθισμένη σ’ άλλους κόσμους, ένιωθε το κύμα να υγραίνει κάθε τόσο τις άκρες των ποδιών της. Κι ύστερα το ένα κουμπί μετά το άλλο να ανοίγει, να ελευθερώνεται το κορμί της και η δροσιά της θάλασσας να χύνεται πάνω της. Και τα χείλη του Αλέξανδρου, φλογερά να τη ρουφούν, να της ανάβουν φωτιές και να

ανεβοκατεβαίνουν τα στήθια της.

– Αχ, πόσο το 'χω πεθυμήσει... ανάσανε βαθιά και κοιτούσε γεμάτη προσμονή το πυρωμένο πρόσωπο του Αλέξανδρου.

– Σχεδόν δεν το πιστεύω ότι είμαστε πραγματικότητα.

Την έσφιξε πιο δυνατά πάνω του.

– Λατρεία μου! Σε ποθώ! τον φιλούσε με ορμή στο λαιμό και το τριχωτό στήθος.

– Εγώ να δεις!

Άπλωσε τα χέρια χαλαρωμένη στην άμμο και κοιτούσε μαγεμένη το μπρούτζινο χρώμα του. Της φαινόταν πως χάνεται στα απέραντα βάθη του γαλάζιου ουρανού. Κι ύστερα πως σφίγγει με τα σκέλη της τη μέση του Αλέξανδρου. Κι αυτός να μπαίνει μέσα της. Καντός. Και η φωτιά του όλο και να προχωρεί. Κι αυτή να λαχταρά. Να λαχταρά τον γιομάτο ηδονή πόνο. Κι ύστερα να βυθίζεται.. να αιωρείται... Σε απέραντους ορίζοντες. Με εξώκοσμες λάμπεις. Μοβ και ροζ, μπλε και πράσινες. Παιχνιδάκι σε ανάλαφρες αιθέριες μελωδίες. Κι έπειτα ήταν όλος δικός της...

Ο Αλέξανδρος απολάμβανε τις βαθιές αναπνοές και τα στήθη της να πάλλονται, κάθε φορά που την ωθούσε η ορμή του κορμιού του. Με κάθε του κίνηση τινάζοταν κι ύστερα τον έλουζε με την αχνή εκπνοή της. Πάλι και πάλι. Ξανά και ξανά. Ενώθηκα μαζί της, διαπέρασε μια λάμψη το μυαλό του. Ένα κορμί, ένας ρυθμός, μια ψυχή. Σε μια απέραντη γαλήνια θάλασσα.. «Να το κρατήσω αυτό το βίωμα»... Όμως, η λάμψη έφυγε. Μόνο τα φωτεινά μάτια της Αθηνάς τον κοιτούσαν ζεστά και τρυφερά. Κι ύστερα η αναπνοή της άρχισε να ηρεμεί και έγειρε γλυκά στο λαιμό του.

Κυκλοφόρησε η είδηση στο μετόχι πως έφτασαν φοιτητές στην Ελιά, να στήσουν «Λαδαριό» που θα βγάζει ροδέλαιο. Έφεραν μαζί τους καζάνια «ευρεσιτεχνίας» και άλλα μηχανήματα. Κι ένα αυτοκίνητο γιομάτο ρίζες τριανταφυλλίες. Κι ήρθαν από την πόλη να βοηθήσουν τους Ελιώτες, έλεγε η θεια-Φωτεινή, όλοι φίλοι του Αλέξανδρου!

Ο γερο-Ιγνάτης πήρε τη μαγκούρα του, από ψημένη λυγαριά, για στήριγμα και πήγε στην ακροθαλασσιά να τους συναντήσει.

– Ωρα σας καλή, παλικάρια μου! φώναξε τους δυο νέους που απολάμβαναν τον καλοκαιρινό ήλιο.

– Καλή σας μέρα, γέροντα!

– Από πούθε έρχεστε, με το καλό, βρε παιδιά;

– Από την πόλη. Είμαστε φίλοι του Αλέξανδρου, αποκρίθηκε ο Αχιλλέας.

– Καλώς ορίσατε στα φτωχικά μας.

– Ευχαριστούμε. Σηκώθηκαν οι δυο νέοι και στάθηκαν δίπλα του.

– Τι σας φέρνει εδώ, καλά μου παιδιά;

– Φέραμε τριανταφυλλίες και εξοπλισμό να βγει το ροδέλαιο, απάντησε γιομάτος περηφάνια ο Χαρίλαος.

– Καλά! Πολύ καλά! Ο Θεός να βοηθάει.

Ο Αχιλλέας τον κοίταξε με χαμόγελο συμπάθειας:

– Να βοηθάει ο Θεός. Σωστά. Αλλά να βοηθούμε και οι άνθρωποι.

– Μα βέβαια, βοηθάμε. Ακολουθούμε τον Αλέξανδρο. Ό,τι μας λέει, το κάνουμε. Του το υποσχέθηκα. Μόνο να τα καταφέρουμε...

– Και βέβαια θα τα καταφέρετε! δεν άφηνε καμία αμφιβολία η φωνή του Χαρίλαου. Χιλιάδες χρόνια τώρα, βγάζετε λάδι από ελιές. Τώρα θα βγάλετε κι από τριαντάφυλλα. Ο καθηγητής μας της Βιολογίας βγάζει ροδέλαιο εδώ και δέκα χρόνια. Προίκισε από αυτό πέντε θυγατέρες... Πρέπει όμως να ακολουθείτε τις οδηγίες του. Όταν έρθει ο ίδιος το φθινόπωρο να εποπτεύσει την παραγωγή.

– Καλά θα κάνει να έρθει! Να μας βοηθήσει. Και να μας βοηθήσετε κι εσείς. Εμείς είμαστε καλοί άνθρωποι. Κι έχουμε και καλά χωράφια. Να, μείναμε μόνο λίγο πίσω...

– Αυτό δεν πειράζει, παρενέβη ο Αχιλλέας. Αρκεί μια μέρα να τολμήσετε και να προσπαθήσετε.

– Και βέβαια θα προσπαθήσουμε! Αλλά ελάτε πρώτα να σας φιλέψουμε. Ελάτε στο μετόχι. Εμείς αγαπάμε τους ξένους.

– Το ξέρουμε! του χαμογέλασε ο Χαρίλαος. Αλλά εμείς δεν νιώθουμε εδώ ξένοι. Με τον Αλέξανδρο είμαστε αδέρφια!

– Α, πολύ καλά. Να 'στε πάντα αγαπημένοι. Και μόλις τελειώσετε το μπάνιο σας, ελάτε

στο μετόχι. Οι γυναίκες ετοίμασαν ωραία πράγματα. Κι έχουμε και καλό κρασί. Και ρακί, δυνατό.

– Εντάξει! Σε μια ώρα! τον διαβεβαίωσε ο Αχιλλέας

Στρώσαν οι γυναίκες στον μακρύ πάγκο στην αυλή του μετοχιού ένα πλούσιο τραπέζι. Ζαρζαβατικά, σαλάτες, ψάρια και κρέας, ό,τι ποθεί η καρδιά. Αλλά το πιο καταπληκτικό ήταν που έφερε ο γαμπρός του Αηδόνη, ο Κλέων, ένα κουβά αχινούς, που τους έκοβες στη μέση κι ήταν γιομάτοι κόκκινο χαβιάρι. Και με μπόλικο λεμόνι, ήταν να γλείφεις τα χέρια σου. Κι έφερε και μια σουπιέρα κωλιφάδες, τις οποίες με μεγάλη προσοχή τις έπιαναν, ώσπου να τις ψήσουν, μη γεμίσει φούσκες το δέρμα τους, οι οποίες όμως ροδοκοκκινισμένες ήταν εξαιρετες.

Ο Αγαπητός, πάλι, έφερε έναν ξεγυρισμένο λαγό, που πιάσανε την προηγούμενη μέρα τα τσομπανόσκυλά του και τον έκανε στο φούρνο η κόρη του, της παντρειάς κι αυτή, με κοκκινιστές πατάτες, γλύκισμα.

Κι ύστερα είχαν ντόπιο μπρούσκο κρασί και το δυνατό ρακί. Και είχαν και λαγάνες που ψήσανε στο φούρνο μαζί με τον λαγό. Τις έπιανες και καιγόςουν.

Κάθισε ο γερο-Ιγνάτης στην κεφαλή του τραπεζιού και δεξιά του ο Χαρίλαος με τον Αχιλλέα. Κι ύστερα η θεια-Φωτεινή, η κόρη του Ιγνάτη, και ο Αγαπητός με τη γυναίκα του. Από την άλλη μεριά κάθισε ο Πέλεκυσ με τη γυναίκα του, ο Κλέων με την αρραβωνιαστικιά του και στη συνέχεια τα κορίτσια. Η κόρη του Αγαπητού και οι εγγονές του Ιγνάτη, με άσπρους γιακάδες στα φουστανάκια τους και χρωματιστές κορδέλες στα μαλλιά.

– Καλώς μπλαχτήκαμε! είπε καθώς έκανε το σταυρό του ο γερο-Ιγνάτης, δίδοντας έτσι το έναυσμα για το τραπέζι.

– Καλώς μπλαχτήκαμε, επανέλαβαν οι Ελιώτες κάνοντας κι αυτοί το σταυρό τους.

Κι ύστερα άπλωσαν τα χέρια τους στα φαγητά.

Μετά από αρκετή ώρα απολαυστικού φαγητού, σήκωσε ο γερο-Ιγνάτης το ποτήρι με το κρασί και ευχήθηκε:

– Καλώς ορίσατε, παιδιά, στον τόπο μας!

– Ευχαριστούμε πολύ! αποκρίθηκαν οι δυο καλεσμένοι.

Μετά τη δεύτερη ρουφηξιά κρασί, ο Πέλεκυσ που ένιωθε να κάθεται σε αναμμένα κάρβουνα, στράφηκε στους καλεσμένους:

– Κύριοι, εις την περιοχή μας πατροπαράδοτα, καλλιεργούμεν δημητριακά. Φρονείτε ότι μπορεί να ευδοκιμήσει η ροδή και μάλιστα η ροδή η δαμασκινή, εξ ης παράγεται το ροδέλαιο, η ροδοζάχαρη και το ροδόξυδο;

Οι δύο νέοι θαύμασαν την άψογη άρθρωση και τα επιλεγμένα ελληνικά του Πέλεκυ.

– Ασχολείσθε με την Γεωπονική; τον ρώτησε με ενδιαφέρον ο Αχιλλέας.

– Με τους αγρούς γενικότερα! απάντησε με μπάσα και σοβαρή φωνή ο Πέλεκυσ.

Ο Αγαπητός μη μπορώντας να κρατήσει τα γέλια του περισσότερο, σήκωσε το ποτήρι του να πει στην υγεία των καλεσμένων και ψιθύρισε αρκετά δυνατά ώστε να τον ακούσουν οι νέοι:

– Φύλαξι!

Ο Αχιλλέας παραλίγο να ξεσπάσει σε γέλια. Ο Χαρίλαος ένιωθε ότι όλοι έχουν στραμμένη την προσοχή πάνω τους, να πληροφορηθούν για τη βιωσιμότητα της αποστολής τους. Πήρε το ποτήρι και ήπιε μια γουλιά κρασί. Είχε την αίσθηση ότι τώρα η γλώσσα του θα σπάσει κόκαλα και γιομάτος αυτοπεποίθηση άρχισε να εξηγεί:

– Με τα μάτια του Χημικού, διατυπώνω τη θέση ότι τα εδάφη σας είναι ουδέτερα ή ελαφρώς όξινα με καλή απορρόφηση νερού. Επιστρέφοντας την άλλη βδομάδα στη Θεσσαλονίκη, θα κάνω εδαφολογική εξέταση στο εργαστήριό μου, στο Χημείο. Εντός μηνός από σήμερα θα έχετε τη θέση μου αυτή εργαστηριακά πιστοποιημένη. Και, μολονότι η τριανταφυλλιά δεν έχει ιδιαίτερες εδαφικές απαιτήσεις, η σύσταση αυτή του εδάφους, είναι εξαιρετικά ευνοϊκή για την καλλιέργεια της ροδής της δαμασκινής, από την οποία παράγεται το ροδέλαιο.

Τα λόγια του νέου πέσαν μαχαιριές στην καρδιά του Πέλεκυ. Ο Χαρίλαος ήπιε μια γουλιά, έτοιμος να αμολήσει ένα νέο χείμαρρο λέξεων, όταν παρατήρησε το πρόσωπο του Πέλεκυ να κιτρινίζει. «Τι έπαθε;» συλλογίστηκε και κόπηκε ο ειρμός των σκέψεών του.

Όμως, ο Αγαπητός, πραγματικά ευχαριστημένος από την απάντηση του Χαρίλαου, α-

πευθύνθηκε με ειλικρινές ενδιαφέρον στους νέους:

– Εμείς, πέρα από το να βγάζουμε λάδι, εδώ στο υπόγειο του μετοχιού, δεν γνωρίζουμε από αυτά. Μπορούμε να κάνουμε τέτοια λεπτεπίλεπτη δουλειά;

Ο Αχιλλέας πήρε στο χέρι του το λευκό μπουκάλι που είχαν το τσίπουρο, το έδειξε στον Αγαπητό, και παρατήρησε με χαμόγελο.

– Δεν βλέπω το μπουκάλι να έχει το σήμα του εργοστασίου που το παράγει!

– Ποιο σήμα; είπε αυθόρμητα ο Αγαπητός. Εμείς το βράζουμε. Τα καζάνια είναι στην άκρη της αποθήκης, πίσω από τις παραβούτες του κρασιού. Παράνομα το βγάζουμε, βέβαια. Ξέρεις τι κοστίζει μια άδεια για να βγάλεις ρακί; Τα μαλλιοκέφαλά σου! Και πρέπει να δώσεις και πεσκέσι στους διάφορους και να φιλήσεις και τον πι... του κομματάρχη από το κόμμα που κυβερνάει. Το βράζουμε κι εμείς παράνομα, και ξεμπλέκουμε από όλους.

– Ξέρετε, γέλασε ο Αχιλλέας κοιτάζοντας τον Αγαπητό, μου επιβεβαιώνετε τη φιλοσοφία της ζωής μου: Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει! Όσα εμπόδια κι αν του βάλεις, θα βρει ο Έλληνας τον τρόπο να κάνει τη δουλειά του, σ' αυτό το διεφθαρμένο και ξεχαρβαλωμένο κράτος. Ευτυχώς, όμως, το λάδι και το λικέρ από τριαντάφυλλα το ξέρουν λίγοι. Και γι' αυτό παίρνεις την άδεια παραγωγής εύκολα. Και ουσιαστικά, πρόκειται για την ίδια μέθοδο. Το ροδέλαιο είναι πτητικό έλαιο που παρασκευάζεται σε κατάλληλες αποστακτικές συσκευές. Αποτελούνται από τον λέβητα, που θερμαίνεται, και παράγει ατμούς που διοχετεύονται και ψύχονται μέσα σ' ένα ελικοειδή σωλήνα που περιβάλλεται από ψυχρό νερό, και εκεί υγροποιείται. Το υγρό αυτό που είναι απολύτως καθαρό και απαλλαγμένο από τις ουσίες που είχε πριν, συλλέγουμε σε ειδικά δοχεία που λέγονται φλωρεντιανές φιάλες. Όλο τον εξοπλισμό αυτόν τον έκανε ο πατέρας μου στο μηχανουργείο του, που έκανε άλλωστε και τον εξοπλισμό για τον καθηγητή μας της Βιολογίας, που παρασκευάζει ροδέλαιο εδώ και δέκα χρόνια. Ο πατέρας μου είναι φοβερός τεχνίτης και έχει αρκετά διπλώματα ευρεσιτεχνίας.

Σιγή επικρατούσε στο τραπέζι. Είχαν όλοι ανάμικτα συναισθήματα. Είναι όλα τόσο εύκολα; Ξέρουν τις δουλειές αυτές εδώ και αιώνες;

– Ή τα δύσκολα είναι εύκολα, ή μας φαίνονται τα εύκολα δύσκολα! είπε και κούνησε με απορία το κεφάλι του ο Αγαπητός.

– Σιγά τα δύσκολα, πήρε το λόγο ο Χαρίλαος, που ένιωθε ότι για πολλή ώρα δεν μίλησε. Οι άλλοι φτάνουν στο φεγγάρι και μεις συζητούμε για το αν μπορούμε να ζουλήξουμε τριαντάφυλλα.

– Μπράβο σου! φώναξε με ορμή ο Αγαπητός. Δίκιο έχει το παλικάρι. Πνιγόμαστε σε μια κουταλιά νερό. Μην αλλάζουμε τα κατουρημένα μας... Έλα να τσουγκρίσουμε!

Τσουγκρίσαν τα ποτήρια. Σηκώθηκε μετά ο Χαρίλαος να τσουγκρίσει το ποτήρι του και με τους άλλους ομοτράπεζους. Έφτασε και στην κάτω αριστερή άκρη του τραπεζιού που κάθονταν τα νεαρά κορίτσια του μετοχιού. Σήκωσαν και κείνα τα ποτήρια νερού, μια και δεν έπιναν κρασί, αλλά κοιτούσαν το ρόδινο από τον ενθουσιασμό, πρόσωπο του Χαρίλαου αντί το ποτήρι τους και έριχναν το νερό στο τραπέζι. Το 'δαν αυτό οι μεγαλύτεροι και χαμογελούσαν. Το 'δε, παρά την απόσταση, και ο Ιγνάτης που πήρε μετά το λόγο:

– Παιδιά μου, πρώτη φορά βλέπουμε να 'ρχονται εδώ επιστήμονες και να νοιάζονται για μας. Να 'ρθείτε πάλι. Να σας φιλεύουμε. Εμείς είμαστε καλοί άνθρωποι. Έχουμε Ιστορία. Έχουμε παράδοση. Μείναμε μόνο πίσω. Από τότε που ήρθε ο Αλέξανδρος όλα πάνε καλύτερα. Και τώρα που έρχεστε εσείς, θα πάνε ακόμα καλύτερα. Να 'ρθείτε και να μείνετε πολύ μαζί μας. Εμείς έχουμε χωράφια, έχουμε αμπέλια, έχουμε ελιώνες. Και έχουμε και καλά κορίτσια. Της οικογένειας. Που τα μάθαμε να αγαπούν τους άντρες τους, όπως μας έμαθαν κι εμάς οι πατεράδες μας και οι παππούδες μας. Παιδιά μου, εδώ πίνουν τόπο οι γνώσεις σας. Στην πόλη τι να κάνετε; Εκεί είναι όλα μοιρασμένα. Στο τραπέζι κάθονται οι μεγάλοι. Αυτοί που τρώνε με χρυσά κουτάλια. Δεν υπάρχει άδεια καρέκλα να καθίσουν νέοι άνθρωποι.

Είπε ο γέρος κι έκανε το σταυρό του, σημάδι πως τέλειωσε το γεύμα. Σηκώθηκαν όλοι ευχαριστημένοι.

Η αποχώρηση των φίλων ήταν εξίσου απότομη όπως και η άφιξη. Δεν κατάλαβαν πώς τους γλίστρησαν οι εφτά μέρες. Μερικά σεργιάνια με το πανάδικο στον κόλπο, λίγα μπάνια, κάποια τραπέζια, κι αυτό ήταν όλο κι όλο. Και τώρα μόλις βρήκαν τον καινούριο τους ρυθμό... Ζωή χωρίς δέσμευση, χωρίς πρόγραμμα, απλώς κυλώντας στο χρόνο ανέμελα. Ξυ-

πνούσαν όταν λάφρυνε ο ήλιος τα βλέφαρά τους, τρώγανε όποτε πεινούσαν, κολυμπούσαν κάθε που πεθυμούσαν τη θάλασσα, ανοίγονταν στο πέλαγος μόλις τους γαργαλούσε το μελτεμάκι, και κοιμόντουσαν αφού βάραιναν τα μάτια από κρασί και απόλαυση.

Για την Αθηνά και τον Αλέξανδρο ήταν αυτές οι μέρες μια ατέλειωτη γιορτή. Κυριακάτικο πρωινό που χτυπούν οι καμπάνες και ακούγονται χαρμόσυνες μελωδίες. Πανηγύρι χωρίς τέλος. Συμμετείχαν σ' όλα κι ήταν πάντα οι δυο τους. Μόλις την πλησίαζε ο Αλέξανδρος, άρχιζε το τρέμουλο του κορμιού της. Όταν την άγγιζε, παρέλυε.

Το βράδυ πριν από το ταξίδι ήταν βαρύ. Από νωρίς έστειλε ο γερο-Ιγνάτης και για τους τρεις τους, από ένα γαλόνι κρασί, ένα μπουκάλι ρακί κι ένα μπετονάκι λάδι. Και τους άφησε μήνυμα «να ξανάρθετε, σας περιμένουμε». Η θεία-Φωτεινή έφερε στην Αθηνά ένα μεγάλο άσπρο τραπεζομάντηλο, κεντημένο από την ίδια με το τσιγκελάκι. Όλα αυτά όμως τους θύμιζαν ότι έφτασε η ώρα του χωρισμού.

Κάθονταν στους πλατανένιους κορμούς στην αυλή, παίρναν κανένα από τα ψημένα ψαράκια και κατέβασαν μια γουλιά κρασί. Μόνο ο Νικόλας κρατούσε καλή διάθεση. Και κάπου-κάπου τραγουδούσε κάποιους ρυθμούς με τη βαριά προφορά της Λήμνου. Ο Χαρίλαος ενθουσιάστηκε, με τη σκέψη ότι θα κάνει χημική ανάλυση από τα χρώματα που πήρε μαζί του.

– Τελικά, φίλοι μου, προσπάθησε να δώσει ζωντάνια στην παρέα, η Χημεία είναι η Επιστήμη. Ξέρεις Χημεία, ξέρεις τα πάντα! Ότι βλέπουμε δεν είναι τίποτε άλλο από ενώσεις. Ενώσεις των στοιχείων που ξέρουμε, κι ίσως μερικών που δεν ξέρουμε. Παντρεύεις στοιχεία και φτιάχνεις ζωή! Τι νομίζετε ότι είναι το χρώμα που πήρα μαζί μου; Τέσσερα-πέντε στοιχεία! Όμως αυτά δίνουν ζωή στις τριανταφυλλίες. Κι αυτές με τη σειρά τους, μας δίνουν ροδέλαιο. Το στερεό γίνεται υγρό, κυλάει...

Οι άλλοι αιφνιδιάστηκαν λιγάκι από τη διάθεση του Χαρίλαου, αλλά δεν μπορούσαν να συμμετέχουν στον ενθουσιασμό του. Ο Αχιλλέας αποφάσισε να τον πειράξει λίγο.

– Δεν είναι μόνο στοιχεία, φίλε μου. Είναι και η ενέργεια των κοριτσιών που με τα αιθέρια χέρια τους συλλέγουν τα τριαντάφυλλα, για να βγουν τα αιθέρια αρώματα. Και θα σε παραδεχόμουν αν η επιστήμη σου έβρισκε, πώς η χημεία αυτών των κοριτσιών επηρεάζει το χημικό σου προϊόν;

Ο Χαρίλαος αντί για απάντηση, προτίμησε να ρουφήξει το κρασί του ποτηριού του. Έτσι απλώθηκε πάλι η σιωπή στη σουρουπωμένη ατμόσφαιρα. Όμως, ύστερα από λίγο, πήρε πάλι το λόγο ο Αχιλλέας και με κάπως βαριά φωνή, φανέρωσε τις σκέψεις που περνούσαν από το μυαλό του:

– Σκέφτομαι, πως ίσως ήμουν λάθος μ' αυτά που έλεγα στο θείο σου το βράδυ που ήρθαμε. Μπορεί τελικά να έχει δίκιο! Σκεφτείτε, θα ξαναδούμε το Μάνθο; Εννοώ, εδώ, κοντά μας, στην Ελλάδα. Όχι σαν τουρίστα με κοντά παντελονάκια και τη φωτογραφική μηχανή κρεμασμένη στο λαιμό. Μήπως χάθηκε για πάντα για την Ελλάδα; Και μην ξεχνάτε, ήταν το πιο λαμπρό μυαλό του σχολείου μας. Μήπως τελικά δουλεύουμε για αλλονών χωράφια κι αφήνουμε τα δικά μας ακαλλιέργητα; Λέτε να υποτιμούμε τις δυνατότητες της χώρας μας; Τη βαφτίσαμε Ψωροκώσταινα, και ξεμπλέξαμε με δαύτη. Αλλά, αποκλείεται να είναι αυτό ακριβώς το λάθος μας; Ποιος λέει, αν στρώναμε το μυαλό μας, δεν θα βρίσκαμε ότι και η Ελλάδα έχει δυνατότητες; Κι ύστερα, πώς εξηγείται, ότι τόσες φορές χιλιάδες χρόνια τώρα, αυτός ο τόπος μεγαλούργησε στις Τέχνες και τα Γράμματα;

Οι φίλοι τον κοιτούσαν με ενδιαφέρον αλλά δεν παρασύρονταν σε κουβέντα. Συνέχισαν να πίνουν σιωπηλοί κρασί και να παρακολουθούν τα τριζόνια που ζωντάνευαν τη μουσική τους, όσο προχωρούσε η νύχτα. Κοιτάχτηκαν κάποια στιγμή και κάπου συμφώνησαν οι ματιές τους ότι ήταν ώρα για ύπνο. Την ώρα όμως που ετοιμάζονταν να σηκωθούν, μίλησε ο Αλέξανδρος:

– Λυπούμαι πολύ που πρέπει αύριο να φύγετε. Ήταν τόσο ωραίο που ήρθατε. Χαρήκαμε, γελάσαμε, γλεντήσαμε. Η παρουσία σας ζωντάνεψε τον τόπο! Και δώσατε αισιοδοξία στους ανθρώπους εδώ. Θα σας θυμούνται οι Ελιώτες και θα παίρνουν δύναμη. Εγώ, βέβαια, σας ζηλεύω λιγάκι. Ζηλεύω που θα 'στε στη Θεσσαλονίκη, όπου περάσαμε όλοι τόσο ωραία χρόνια... Αλλά, ας μην παραπονιέμαι. Κι εδώ είναι ένας μικρός παράδεισος. Μόνο που χωρίς εσάς, είναι λίγο καταθλιπτικός...

Ο Αχιλλέας και ο Χαρίλαος πήγαν μέχρι το ρέμα να πλύνουν τα χέρια τους. Η Αθηνά και ο Αλέξανδρος πέσανε βουβοί στο κρεβάτι.

Την άλλη μέρα, νωρίς, βάλανε τα λιγοστά τους πράγματα στο λεωφορειάκι. Ο Χαρίλαος κάθησε στο τιμόνι και δίπλα του ο Αχιλλέας. Την ώρα που ετοιμαζόταν να ανεβεί η Αθηνά, ήρθε ο Νικόλας και της έδωσε μια πέτρα σαν μεγάλο αυγό.

– Κοίτα! κοίτα! κοίτα!

Η Αθηνά είδε, πως ο Νικόλας είχε χαραγμένη πάνω στην πέτρα μια γοργόνα.

– Πολύ ωραία, Νικόλα!

– Εσύ! εσύ! εσύ! την παρότρυνε ο Νικόλας να την κρατήσει.

– Σ’ ευχαριστώ πάρα πολύ, Νικόλα! Είναι πολύ ωραίο δώρο.

Ο Νικόλας την κοιτούσε ευτυχισμένος, κάτω από τα δασιά φρύδια του.

Ύστερα σήκωσε ο Αλέξανδρος την Αθηνά από τη μέση να τη βοηθήσει να ανεβεί στο αμάξι. Εκείνη του ‘πιασε για λίγο με τα δυο χέρια το πρόσωπο και προσπαθούσε να δώσει αισιοδοξία στη φωνή της.

– Θα ‘ρθουμε πάλι γρήγορα! Και θα σε σκέφτομαι! Τώρα που τα γνώρισα όλα από κοντά, μπορώ να φαντάζομαι πώς ζεις εδώ. Θα σε σκέφτομαι και θα σε κρατώ συντροφιά.

Τον φίλησε γρήγορα και ανέβηκε με τη βοήθειά του στο πουλμανάκι. Ο Χαρίλαος έβαλε μπρος και το αμάξι άρχισε το δύσκολό του ταξίδι ανάμεσα στις λακκούβες του χωματόδρομου.

Η αποχώρηση των φίλων συνέπεσε με ένα γεγονός στην Άκανθο, που από τη μια μεριά έφερε λύπη, από την άλλη, όμως, έκανε τον κόσμο να ξανασάνει. Συνόδεψε στον τάφο τον κυρ-Νίκο. Ύστερα από το μαράζι που του ‘φερε η υπόθεση με τα χαμομήλια, ήρθε κι αυτή με τα τριαντάφυλλα. Δε βάσταξε. Πέθανε από το κακό του.

Στο χωριό τον έκλαψαν σαν άνθρωπο. Λυπήθηκαν τα μαυροφορεμένα παιδιά του, τη γυναικά του, και προπαντός τη γλυκιά και καλόκαρδη Ιώ, η οποία, λέγαν, το πήρε κατάκαρδα. Αγαπούσε πολύ τον πατέρα της. Κι αυτός από τη δική του μεριά τη λάτρευε, τη «χαϊδεμένη» του. Κι όταν πέθανε ο κυρ-Νίκος, δεν της πιανόταν της Ιούς να μείνει στο σπίτι που έζησε με τον πατέρα της. Σηκώθηκε και έφυγε. Πήγε στη Σαλονίκη. Ωστόσο, κάποιοι που ξέραν καλύτερα λέγαν ότι από καιρό ήθελε η Ιώ να πάρει τον αματιών της και να ξεφύγει από το χωριό. Αλλά δεν το ‘κανε όσο ζούσε εκείνος. Τώρα όμως τα μάζεψε, κι όπου φύγει φύγει. Λέγαν, μάλιστα, ότι την παρότρυνε σ’ αυτό και η ίδια η μάνα της που ‘χε ζήσει μικρή τρία ολόκληρα χρόνια στην Καβάλα, λίγο πριν γίνει έγκυος, και από τότε δεν αποδέχτηκε τη ζωή του χωριού.

Όμως, πριν φύγει τα ‘χε όλα φροντίσει ο κυρ-Νίκος... Άφησε συγκεκριμένες εντολές και κομπόδεμα στον Πέλεκυ. Κι εκείνος ανέλαβε την υποχρέωση να διώξει το παιδαρέλι, όπως αποκαλούσε τον Αλέξανδρο, από την Ελιά.

Ο Αλέξανδρος ένιωθε ένα βραχνά όσο ζούσε ο κυρ-Νίκος. Ήταν πάντα επικίνδυνος. Μπορούσε με ίσια ή πλάγια μέσα, να εμποδίσει τα σχέδιά του. Και, πράγματι, φρόντισε να κηλιδώσει τον Αλέξανδρο με την υποψία. Το κατάφερε αυτό ο Αγροφύλακας, ο Πέλεκυς, που ήταν πλασμένος για να παρασέρνει τον κόσμο. Βέβαια, ο κυρ-Νίκος δεν πρόφτασε να θερίσει τον καρπό του... Το ‘να μέτρο χώμα που τον σκέπασε του στέρησε τη δυνατότητα να ολοκληρώσει το έργο του.

Ο Αλέξανδρος ήταν πολύ προσεχτικός με τους ανθρώπους της Ελιάς. Κι ενώ με τους Ψαροχωρίτες έδρασε άμεσα, τώρα κινήθηκε όπως ο κάβουρας. Ποτέ δεν έκανε πολλά βήματα προς τα εμπρός, βάδιζε σιγά-σιγά. Είδε, μόλις ο θεός του φύτεψε σ’ ένα μικρό του χωράφι τριανταφυλλιές, ότι ο Πέλεκυς προσπάθησε να βάλει εμπόδια.

– Εσύ, από τη στεναχώρια, είσαι δα τόσο καιρό σακάτης, σίγουρα παλάβωσες, απογοήτευσε τον ποιητή. Με τα καλά σου είσαι που θα φυτέψεις τριανταφυλλιές; Και ποιος ξέρει να βγάλει ροδέλαιο; Νομίζεις πως είναι λάδι να το βγάζεις στο λαδαριό...

Ο ποιητής μούδιασσε. Ο Αλέξανδρος ταραχτήκε σαν τα ‘μαθε.

Κατάλαβε πως αυτή ήταν δουλειά που ξεκινούσε από το μακαρίτη τον κυρ-Νίκο.

Ο γερο-Ιγνάτης έστειλε τη νύφη του και τις εγγονές του να μη χάσουν καιρό και να φυτέψουν σ’ ένα χωραφάκι τριανταφυλλιές. Το ίδιο έκανε και ο Αγαπητός. Και τον ακολούθησαν και οι άλλοι. Κι ενώ ο Πέλεκυς έπιανε έναν-έναν χωριστά και του έλεγε πως χαμένοι θα πάνε οι κόποι τους, ο Αλέξανδρος καλλιεργούσε τα φυτεμένα δεντράκια και περίμενε χωρίς κανέναν να παρακινάει. Τους άφηνε ν’ αποφασίσουν μόνοι τους. Περίμενε μόνο να βαρεθούν τον Πέλεκυ που τους φώναζε μη, μη το κάντε αυτό, και να ζηλέψουν τους άλλους

που κάθε βράδυ στο μετόχι, αφού συζητούσαν για λογής-λογής πράματα, έκαναν και την ευχή.

– Μακάρι Παναγιά μου, να πετύχουμε μ’ αυτά τα τριαντάφυλλα... Αααα... τι θα γίνει τότε...

Όμως, ο Πέλεκς εξακολουθούσε να φοβερίζεται:

– Αν κάνετε αυτή την τρέλα, θ’ αποτύχετε σίγουρα, και θα χρεωθείτε πιο πολύ. Θα μείνετε στο δρόμο. Δε σηκώνει άλλο χρέος. Αν εσείς είστε παιδιά και κάντε τρέλες, δεν χρωστάει κανείς τίποτα να σας ταΐζει.

Όσο δεν τολμούσαν οι άνθρωποι της Ελιάς ν’ ανοίξουν το στόμα τους πριν, τόσο πιο πολύ φώναζαν τώρα. Πάτησαν πόδι. Αποφάσισαν να δείρουν τον αγροφύλακα. Μαζεύτηκαν μερικοί άντρες, έβαλαν στη μέση τον Πέλεκς, και του είπαν ορθά-κοφτά.

– Τι θέλεις και γανγίζεις σαν χασαπόσκυλο... Το καλό μας θέλεις και φωνάζεις; Κι ύστερα, γιατί κατηγορείς τον Αλέξανδρο, γιατί βάζεις σπιουνιές; Εκείνος είτε καμιά κακή κουβέντα για σένα; Εκείνος ίσα-ίσα ούτε καν μας παρακινάει να φυτέψουμε τριανταφυλλιές... Έχει το χωράφι του και κάνει τη δουλειά του. Αλλά συ γιατί τα κάνεις αυτά; Πες μας... Μήπως σε βάζει κανένας άλλος... Εσύ δα ούτε καλημέρα δεν λες, αν δεν έχεις συμφέρον... Πάντως αν ξαναοίξεις το στόμα στου, θα σου το βουλώσουμε άσχημα!

Είδε τους άντρες να ’χουν σφιγμένες τις γροθιές και κάθισε ήσυχα ο Πέλεκς. Μαζεύτηκε σε μια γωνιά του μετοχιού κι έτριζε τα δόντια του, γιατί έβλεπε τον έναν ύστερα από τον άλλο να φυτεύουν τα χωράφια τους.

VII

Αφέγγαρη και σκοτεινή ήταν η νύχτα στην Άκανθο. Νέκρα βασίλευε παντού. Κρύωσε ο καιρός πια. Ποιος ο λόγος να γυρνούν στους δρόμους; Οι γυναίκες μόλις βράδιασε κλείστηκαν στα σπίτια τους. Οι άντρες έμειναν λίγο στα καφενεία, να παίξουν χαρτιά. Βαρέθηκαν όμως και τράβηξαν κι αυτοί για ύπνο. Λίγοι νέοι, που ήταν ερωτευμένοι, έμειναν στους δρόμους να τραγουδήσουν στις αγαπητικές τους. Μα κι αυτοί γρήγορα έτρεξαν κάτω απ’ τη σκεπή του σπιτιού τους. Κι έτσι μόνο η νέκρα έμεινε στους δρόμους για να περάσει ύστερα στα σπίτια.

Αυτή την ώρα της νύχτας ένα παράθυρο ήταν φωτεινό. Λιγοστό φως έπεφτε έξω στο δρομο. Μια βαριά κουρτίνα το εμπόδιζε, σαν να φοβόντουσαν αυτοί που ήταν μέσα μη μάθει κανείς αυτά που γίνονταν εκεί.

Ένα τραπέζι με μεταξωτό τραπεζομάντιλο βρισκόταν στο δωμάτιο που ’ριχνε το ύποπτο φως. Πάνω του ήταν σκυμμένοι τρεις άντρες. Ο ένας περασμένης ηλικίας, με πονηρά μάτια, πλατύ στόμα, που στις άκρες είχε αφρό καθώς μιλούσε ώρες. Ήταν ντυμένος με στολή αγροφύλακα. Απέναντί του καθόταν ένας νέος, με ρόδινο πρόσωπο, καλοφτιαγμένη χωριάτικη εμφάνιση και με ντύσιμο ανθρώπου της πόλης. Ο τρίτος, μεσόκοπος, άσχημος, κοιλάρας, με τρίγωνο σαγόνι και παραμαγούλες, είχε μάτια βαθιά χωμένα στις κόγχες τους, γιομάτα πανουργία.

– Εσύ, Ανταλλάξιμε, μιλούσε ο αγροφύλακας, πρέπει να συνεχίσεις αυτά που άρχισε ο πατέρας σου. Εγώ θ’ αναλάβω να τους γυρίσω όλους τα μυαλά και πέρα στην Ελιά. Χρειάζεται τόλμη. Αλλά και συ δε είσαι πια παιδάκι. Πρέπει να δείξεις θάρρος για να κρατηθείς. Αλλιώς θα πέσεις. Και κατά διαόλου θα πάει και το μαγαζί και τ’ αυτοκίνητα και τα κτήματα.

Ο νέος όμως έμεινε αναποφάσιστος. Έξυνε μ’ αμηχανία το κεφάλι του.

– Η δουλειά αυτή θέλει πολλά χρήματα. Αλλά σκέψου, από την περιουσία του πατέρα μου, σύμφωνα με τη διαθήκη, όλες οι λίρες θα δοθούν στην Ιώ και τις άλλες δυο αδελφές μου. Το μαγαζί είναι μεγάλο, αλλά δεν ανήκει μονάχα σε μένα. Και τ’ αδελφια μου έχουν μερτικό. Όταν ζούσε ο πατέρας μου μπορούσε να κάνει ό,τι ήθελε και σε κανένα λογαριασμό δεν έδινε. Σε μένα όμως βάζουν φρένο οι άλλοι. Δεν μπορώ να ξοδέψω γι’ αυτή τη δουλειά τόσα χρήματα. Κι ύστερα ο Αλέξανδρος δεν είναι τόσο εύκολος αντίπαλος.

– Θα το κανονίσω γω το παιδαρέλι, είπε με σιγουριά ο αγροφύλακας. Όσο για τα λεφτά, δεν είσαι μόνο συ. Τώρα είναι κι αυτός εδώ στη μέση. Ο κυρ-Ασημάκης ξυλεύει πάνω από δέκα χρόνια τα δάση στο Αγιονόρος κι έχει λίρες με ουρά. Θα βάλεις από μισά τα έξοδα με τον Ασημάκη. Και τα κέρδη θα είναι επίσης από μισά.

Παρόλα αυτά, τα λόγια του αγροφύλακα δεν έπειθαν. Δεν αποφάσιζαν οι άλλοι δυο να

ξοδέσουν. Κουνούσε εκείνος πικραμένος το κεφάλι του:

– Καλά, ας είναι έτσι... Ένα μονάχα ξέρω γω. Τον καιρό που 'μουνα μικρό παιδί κανένας δεν μπορούσε να σηκώσει κεφάλι, εκτός απ' τον παππού σου, τον κυρ-Ανταλλάξιμο. Σιγά-σιγά, σαν περνούσαν τα χρόνια, βγήκαν οι μηχανές, τα μοτόρια, τ' αμάξια, ξεφύτρωσαν κι άλλα κεφάλια στο χωριό. Οι μπακάληδες της Ακάνθου πήραν θάρρος κι άρχισαν να ψωνίζουν απευθείας από την πόλη. Μέχρι τώρα ήταν ο πατέρας σου το πρώτο κεφάλι και από κοντά ο κυρ-Ασημάκης. Με μεγάλη απόσταση ακολουθούν άλλοι: μπακάληδες, καπεταναίοι, έμποροι. Αν όμως εσείς οι δυο δεν συνεταιριστείτε, πάει, χαθήκατε, Θα σβήσετε... Σας το λέω γω που ξέρω απ' αυτά. Πρέπει εσείς οι δυο να πάτε μαζί για να μείνετε δυο γερά κεφάλια στο χωριό, και να μη μπορούν οι άλλοι να σας φτάσουν. Αλλιώς θα σας πνίξουν αυτοί οι καινούργοι, που πετάχτηκαν χθες από τ' αυγό.

Με ηρεμία και περισυλλογή κοιτάζονταν οι δυο άλλοι.

– Πρέπει να γίνει αυτό, έγενεψε στο τέλος ο μεσόκοπος.

– Ναι... ναι, παραδέχτηκε κι ο νεαρός.

Χάρηκε ο αγροφύλακας κι έτριψε τα χέρια του χαρούμενος.

– Και τώρα ακούστε το σχέδιο μου. Ξέρω πού πονάει και θα τον πατήσω κει. Θα τον κάνω να μη τον πλησιάζει κανένας. Θ' αναγκαστεί στο τέλος να φύγει, γιατί αλλιώς θα τον διώξουν. Εσείς μονάχα θα δώσετε μερικά χρήματα, γιατί τίποτα δεν γίνεται χωρίς λεφτά. Και σαν δουν εκείνοι πώς αστράφτει το χρυσάφι, τούμπες θα κάνουν. Και σας υπόσχομαι ότι θα 'χω ξεπατώσει τις τριανταφυλλίες πριν προφτάσουν να βγάλουν ροδέλαιο. Η δίκη μου η κούτρα κατεβάζει. Και μετά, προτού καλοσηκώσουν κεφάλι, θα πέσουν στα χειρότερα. Βέβαια, τότε κι εγώ δεν θα 'μαι αγροφύλακας...

– Ναι, ναι, τον βεβαίωσαν οι άλλοι. Θα πληρωθείς καλά. Αρκεί να πετύχεις.

– Με τη βοήθεια του Θεού όλα θα πάνε καλά.

Οι άλλοι δυο κοιτάχτηκαν με απορία σαν άκουσαν εκείνον να ζητάει τη βοήθεια του Θεού.

– Κι σαν δεν βοηθήσει ο Θεός, είπε ο Ανταλλάξιμος, και ο διάβολος έχει δύναμη!

Ο αγροφύλακας είπε ύστερα σοβαρά.

– Αυτή τη φορά ο Θεός θα με βοηθήσει. Θα με βοηθήσει να χτυπήσω τον κουμμουνιστή!

Ένα μεσημέρι ο Πέλεκυς πλεύρισε τον Αηδόνη και τον ξάφνιασε βάζοντας στα μυαλά του αμφιβολίες.

– Ξέρεις, του λέει, τι άνθρωπος είναι ο ανεπιός σου;

– Είναι ένα πολύ καλό παιδί.

– Ναι... καλό, πολύ καλό, Αλίμονο όμως αν μαθευτεί..., αν βγει στη φόρα... Εγώ θα πάω να πνιγώ για λογαριασμό του πατέρα του.

Ο ποιητής ακόνιζε τ' αυτιά του. Δεν μπορούσε να καταλάβει τι σκοπό έχουν αυτά.

– Αυτός δεν βρίσκεται κατά τύχη εδώ πέρα. Κάποιο σκοπό έχει... είπε ο Πέλεκυς.

– Και βέβαια δεν βρίσκεται κατά τύχη, επέμεινε κι ο ποιητής. Αφού το παιδί κάνει το παν για ν' αλλάξει τη ζωή μας. Αγωνίζεται απ' ήλιο σ' ήλιο μαζί μας.

Ο αγροφύλακας έκανε ένα μορφασμό. Κούνησε πέρα-δώθε το κεφάλι του, για να δείξει πως έσφαλλε ο ποιητής.

– Έχεις αυτό το κακό εσύ... Τα βλέπεις όλα όμορφα κι ωραία και δεν γυρνάει το μυαλό σου να δεις κάτι απ' όλες τις μεριές. Έτσι είστε εσείς οι ποιητάδες... Πρέπει να 'μαστε εμείς από κοντά να σας κυβερνάμε.

– Ε, όχι κι αυτό! Δηλαδή πώς να μας κυβερνάτε; Να μας βάλετε το καπίστρι και να μας τραβάτε...

– Στην ανάγκη κι αυτο! Αφού δεν καταλαβαίνετε. Αφού δεν σκέφτεστε τι θέλει ανάμεσά μας ένας κουμμουνιστής. Άνθρωπος που δεν πιστεύει στον Θεό, μπορεί να κάνει καλό; Κι αν κάνει το καλό, το κάνει για τα μάτια, ώσπου να πετύχει τους σκοπούς του. Κι ύστερα θα δείξει τον πραγματικό εαυτό του.

Η λέξη «κουμμουνιστής» συγκλόνησε τον ποιητή. Τα μάτια του πετάχτηκαν έξω.

– Μπας κι έχεις δίκιο...

– Τώρα το κατάλαβες; Έβαλε εκείνος τα γέλια. Τώρα μονάχα άνοιξαν τα μάτια σου; Καλημέρα μας...

Έτριβε ο ποιητής τη φαλάκρα του. Δεν μπορούσε να καταλάβει αν είχε και πόσο δίκιο ο αγροφύλακας.

– Λες να 'ναι κανένας...

– Σου είπα, πολύ αργά ξύπνησες!

Έπεσε σε λογισμούς ο ποιητής. Κοίταξε τον αγροφύλακα με απορία.

– Πού να φανταστώ ότι ο Αλεξανδράκος μου μπορούσε να 'ταν τέτοιος. Εγώ τον νόμιζα καλό. Και εκείνος έρχεται να μας κοροϊδέψει. Για φαντάσου...

Κι ενώ θλιβόταν ο ποιητής, άστραφταν τα μάτια του αγροφύλακα. Ακόμα και τα μουστάκια του κουνιόντουσαν ευχαριστημένα.

– Όταν βλέπεις μεγάλα σχέδια, Αρίστο μου, να φοβάσαι. Μόνο οι κουμμουνιστές κοροϊδεύουν τον κόσμο με παχιά λόγια. Έρχονται και κάνουν τον καλό. Θα σώσουμε, λέει, την Ελιά απ' τον εκμεταλλευτή. Πώς θα τη σώσεις, ρε; Με τα ψέματα; Α, τους παλιοκερατάδες! Κι αν ήταν μόνο τα λόγια... Σε ξελογιάζουν κι ύστερα σε περνούν το χαλινάρι. Πού θα μας πας, ρε; Κι άλλο αντάρτικο; Εδώ δε στέγνωσε ακόμα το αίμα στη γης μας! Πόσοι σκοτώθηκαν; Πόσες χήρες, πόσα ορφανά; Για να μην πω πόσα σπίτια είναι καμμένα!

– Ναι... ναι... παραδέχτηκε ο ποιητής.

Κι ο αγροφύλακας γιόρτασε από μέσα του την πρώτη νίκη. Καμάρωνε τον εαυτό του. Ύστερα τράβηξε πέρα απ' το μετόχι, κατά τα Ισώματα. Είχε εκεί ένα χερσοχώραφο με μια αγγριαχλαδιά στη μέση. Παρατήρησε καλά-καλά και διαπίστωσε πως κανένας δεν τον έβλεπε. Ανοίγει τότε γρήγορα μια λακούβα πλάι στο δέντρο. Βγάζει από την τσέπη του ένα δεματάκι που ήταν δεμένο με σπάγκο κι είχε πάνω ένα χαρτί με τ' όνομα του Αηδόνη.

– Δεν χρειάστηκε να δώσω ούτε δεκάρα σ' αυτόν το βλάκα, γέλασε κι έριξε το δεματάκι στη λακούβα.

Έβαλε από πάνω και μια κοτρώνα για να μη φαίνεται το σκαμμένο μέρος. Έμεινε μια στιγμή σιωπηλός κι είπε πάλι στον εαυτό του.

– Πρέπει να ξεγελάσεις αυτά τα κορόιδα και να τσεπώσεις εσύ τους παράδες.

Κι έσκασε στα γέλια.

Οι τριανταφυλλιές μπουμπουκίασαν και ο Πέλεκυς τρόμαξε. Έπρεπε να ξεριζώσει τα δέντρα. Έβαλε, για κάθε ενδεχόμενο, στην τσέπη ένα δεματάκι που 'χε από έξω σε μια καρτέλα τ' όνομα του Αγαπητού και ανέβηκε στα ρουμάνια. Ώρες βάδιζε ώσπου άκουσε κουδούνια από πρόβατα. Στάθηκε τότε να ξανασάνει. Σκούπησε το ιδρωμένο πρόσωπο με την ανάποδη της παλάμης του και τράβηξε για τον τσοπάνη.

– Ώρα σου καλή, Αγαπητέ, φώναξε από μακριά.

– Ώρα καλή και σε σένα. Τι θέλεις εδώ απάνου;

– Μόνο ένας βλάκας θα 'ρχόταν εδώ χωρίς λόγο. Εκτός αν εγώ είμαι τέτοιος...

– Εσύ; Πιο πονηρή αλεπού από σένα δεν γνώρισε η Ελιά. Εσύ έχεις όλα τα χαρίσματα. Ψεύτης, κλέφτης, απατεώνας. Όλες τις χάρες τις έχεις. Στα λεφτά μόνο πιστεύεις. Εσύ και τη μάνα σου θα πουλούσες για παράδες.

Γέλασε με καμάρι ο αγροφύλακας. Κακά τα ψέματα, γιατί να κοροϊδεύει τον εαυτό του; Καλύτερα, σκεφτόταν πολλές φορές, να 'μαι τέτοιος, παρά σαν αυτά τα κωθώνια της Ελιάς.

– Σήμερα, τσέλιγκά μου, δούλεψε να φας και κλέψε να 'χεις.

– Δίκιο έχεις. Μόνο που δε βλέπω την προκοπή σου!

– Α, προσπάθησε να βγει από τη δύσκολη θέση ο αγροφύλακας, εγώ πονηριά έχω, αλλά δεν την έχω για τον εαυτό μου. Την βάζω για τους άλλους.

– Λοιπόν;

– Τι λοιπόν;

– Ε, να, γιατί ήρθες εδώ απάνου;

– Μιλήσαμε με τον Αηδόνη για το παιδαρέλι που 'ναι εδώ μαζί μας στην Ελιά. Ο Αρίστος από καιρό κάτι υποψιαζόταν και μ' έλεγε κάθε τόσο ότι κάτι σκοτεινό κρύβεται πίσω του. Αλλά εγώ δεν έδινα σημασία. Ξέρεις, τους Ψαροχωρίτες αυτός τους έβαλε να μάσουν τα χαμομήλια...

– Ναι, με το 'πε η γυναίκα μου. Και;

Ξεροκατάπιε ο αγροφύλακας.

– Ο Αρίστος, που λες, κι ας τον αγαπάει τον Αλέξανδρο σαν ανεπιό που τον έχει, όλο και τον υποψιαζόταν. Όταν είδε λοιπόν ο Αρίστος πως σιωπηλά-σιωπηλά, σαν την αλεπού,

έκανε τους Ελιώτες να φυτεύουν τριανταφυλλιές, πονηρεύτηκε. Ήρθε σε μένα κι είπε το λογισμό του. «Με φαίνεται» με λέει «πώς τον ανειψιό μου κάποιοι τον στέλνουν να κάνει αυτές τις δουλειές. Δεν μπορεί κουτουρού να μένει μαζί μας». «Θέλεις να πεις ότι είναι κουμμουνιστής;» τον ρωτάω. «Αλλιώς δεν εξηγείται», μ' απάντησε. «Τον κερατά» σκέφτηκα γω «να ξεγελάσει αυτός εμένα; Να 'ναι εδώ τόσο καιρό και να μη καταλάβω τι βρώμα είναι...». Γι' αυτό έτρεξα σε σένα να σκεφτούμε τι θα γίνει.

– Τι θέλεις να γίνει; τον ρώτησε ο τσέλιγκας, που τα 'βρισκε αυτά θολά, αλλά δεν μπορούσε να ξεδιαλύνει τους σκοπούς του αγροφύλακα.

– Να μη τον αφήσουμε να πετύχει. Γιατί έτσι και πετύχει με τις τριανταφυλλιές, χανόμαστε. Θα μας βάλει όλους στο χέρι ο κουμμουνιστής κι αλίμονό μας. Το κράτος θα μας κυνηγάει και δεν θα μπορούμε να κάνουμε βήμα. Και όχι μόνο εμάς... Και τα παιδιά μας δεν θα τ' αφήνουν σε δουλειές... Ούτε καν σχολειό δεν θα μπορούν να πάνε. Κι ύστερα, ποιος ξέρει σαν δεν ξεσπάσει και κανένας πόλεμος... Σαν δεν αρχίσουν πάλι τα μπαμ-μπαμ και καίμε τα σπίτια μας και να, μακριά από εδώ, να ποτάμια τα αίματα θα τρέξουν.

Ο τσέλιγκας τον κοίταξε με περιφρόνηση.

– Για πες μου, ρε Πέλεκυ, από τότε έγινες τόσο πατριώτης; Εσύ, όταν ήταν εδώ οι Ιταλοί, είπες στον αξιωματικό τους ότι δεν θες να είσαι Έλληνας και θέλεις να γίνεις Ιταλός. Και σ' είπε ο αξιωματικός: «Οι Ιταλοί πολίτες πολεμούν στην Αφρική!». Πότε άλλαξες και νοιάζεσαι τόσο για μας; Ή μας και σ' έβαλε κανένας να τα πεις αυτά;

Ο αγροφύλακας δαγκώθηκε. Έχασε και την ψυχραιμία του. Κατάλαβε πως δεν είχε απέναντί του κανένα σαν τον Αηδόνη. Αφησε λοιπόν στην πάντα τους μύθους, σκέφτηκε λίγο, κι είπε με παραπονιάρικο τρόπο.

– Γιατί να λες πράγματα που δεν ωφελούν; Εσύ είσαι έξυπνος και δεν πρέπει να με φέρνεις σε δύσκολη θέση... Το τι είμαι γω, είναι δικιά μου δουλειά και το τι είσαι συ, δικιά σου.

Ύστερα έβαλε με πόνο το χέρι στην τσέπη κι έβγαλε το ματσάκι με τα χρήματα. Το κοίταξε μια στιγμή στη χούφτα του, σα να το 'κλαιγε η καρδιά του, κι ύστερα το 'δωσε στον τσέλιγκα:

– Εμείς οι δυο θα κάνουμε τη δουλειά και θα πληρωθούμε γι' αυτή.

Τα μάτια του τσέλιγκα άστραψαν μόλις έπιασε τα χρήματα. Έσπασε το σπάγκο και ξεπετάχτηκαν τα χάρτινα νομίσματα.

– Μπράβο! Όλο κατοστάρικά και πενηντάρικά είναι, φώναξε και σφύριξε από τη χαρά του. Μωρέ ούτε στο όνειρό μου δεν είδα τόσα λεφτά!

– Όταν με βοηθήσεις θα πάρεις δυο φορές πιο πολλά, πρόσθεσε σοβαρά ο Πέλεκυσ.

Ο τσέλιγκας ψηλάφησε στα δάχτυλά του τα χαρτονομίσματα. Ύστερα τα 'κανε μια κουβάρα, τα 'τρίψε κάτω από τα γένια του και τα 'βαλέ στην τσέπη.

– Ποιον λήστεψες, ρε απατεώνα, και βρήκες τόσα λεφτά;

– Εγώ δεν βρίσκω ανθρώπους για να ληστέψω, οι ληστές με βρίσκουν μόνοι τους.

Γέλασε ο τσομπάνος.

– Ας είναι. Ποια, να πάρει ο διάολος, είναι τ' αφεντικά σου;

– Ο Ανταλάξιμος με τον Ασημάκη.

– Ω, πιάστηκες από γερή κάπα... Τι λες, θα τους ξαφρίσεις;

Ο αγροφύλακας σιωπούσε. Λυπόταν γιατί έδωσε τα χρήματα και πιο πολύ γιατί υποσχέθηκε να δώσει τα διπλά. Αυτό βέβαια δεν το 'κανε από αψηρημάδα. Έβρισκε πως αυτόν τον τσοπάνο με το περήφανο μέτωπο δεν τον θαμπώνουν οι πενταροδεκάρες. Ή του δίνεις πολλά λεφτά ή κλωτσάει τα λίγα. Ας είναι, παρηγορήθηκε, αυτά που δεν πήρε ο βλάκας ο Αηδόνης θα τα πάρει αυτός. Εγώ δεν βγαίνω ζημιωμένος...

– Τι σκοπό έχεις; διέκρινε ο τσέλιγκας τις σκέψεις του αγροφύλακα.

– Να ξεπατώσω τις τριανταφυλλιές.

– Και γι' αυτό με δίνεις τόσα λεφτά;

Ζάρωσε το μέτωπο του Πέλεκυ.

– Εσύ πήρες τα λεφτά για να με βοηθήσεις. Θα φωνάξεις κι συ, θα γανγίσεις, θα δώσεις στην ανάγκη και λεφτά, για να ξεπατώσουν όλοι οι Ελιώτες τα δεντράκια που φύτεψαν. Αυτά όλα θα γίνουν με τρόπο... Έχω γω το σχέδιο στο νου μου. Εσύ θα με υποστηρίξεις γιατί εμένα δεν με έχουν εμπιστοσύνη. Και κοίτα, προσοχή! Τ' αφεντικά μας θα πληρώσουν γενναία σαν πετύχουμε.

Έσφιζαν τα χέρια οι δυο άντρες.

- Θα νικήσουμε, είπε ο Πέλεκυς.
- Αφού και μένα τύφλωσε αυτό το διαβολεμένο το χρήμα, κανένας δεν μπορεί να το αντισταθεί! μονολόγησε ο τσομπάνος.

VIII

Την επόμενη μέρα ακούστηκε ότι ο τσέλιγκας ο Αγαπητός είχε ξεριζώσει τις τριανταφυλλιές που φύτεψε. Ο νους τους δεν το χωρούσε. Τώρα που μπουμπούκιασαν τα δεντράκια να τα ξεριζώσει; Σε λίγο θα 'διναν τον πρώτο καρπό... Έτρεξαν να συναντήσουν τον τσομπάνο. Μα εκείνος είχε χαθεί από προσώπου γης. Πήρε τα βουνά κι έγινε άφαντος. Έμειναν οι γεωργοί σκεπτικοί και δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι σημαίνουν όλ' αυτά. Κατά τ' απόγευμα ήρθε με τη φοράδα του στο μετόχι και φόρτωσε τ' αλέτρι.

- Τι το θέλεις; τον ρώτησαν οι Ελιώτες που έκαναν ακόμα μεσημέρι.
- Να οργώσω το χωράφι μου, απάντησε ο Αγαπητός κι έκανε να φύγει.

Οι άλλοι κοιτάχτηκαν παραξενεμένοι.

- Ε, καλά, γιατί το οργώνεις από τώρα;
- Για να φυτέψω κηπουρικά. Καιρός για χάσιμο είναι... Έχασα τόσο καιρό μ' αυτές τις τριανταφυλλιές. Ακου εκεί, φύτεψαμε τριανταφυλλιές, λες και θα κάνουμε στεφάνια για την Πρωτομαγιά. Πάω να φυτέψω κηπουρικά, πριν να περάσει ο καιρός. Κηπουρικά, σίγουρη δουλειά. Να μου λείπουν τα πειράματα!

Τα λόγια αυτά έκαναν τους γεωργούς να μουδιάσουν. Οσο περνούσε η ώρα κι έβλεπαν τον τσέλιγκα να οργώνει το χωράφι του, τόσο πιο πολύ συνταρασσόταν.

Νέα αναστάτωση γνώρισε η Ελιά την άλλη μέρα. Δυο άλλοι γεωργοί ξερίζωσαν τη νύχτα τις τριανταφυλλιές απ' τα χωράφια τους και πρωί-πρωί άρχισαν να τα οργώνουν. Ο Αλέξανδρος δεν άκουγε τίποτε. Δεν ανακάλυπτε τίποτε. Έβλεπε μόνο το αποτέλεσμα.

Τράβηξε προς τους γεωργούς που ξερίζωσαν τα δέντρα. Από μακριά ακόμα παρατήρησε πως χαμογελούσαν όταν τον κοιτούσαν να πλησιάζει. Χαμογελούν... Μπορεί να χαίρεται ο γεωργός όταν καταστρέφει το χωράφι που πότισε με τον ιδρώτα του;

Τους πλησίασε. Βαθιά στην ψυχή κράτησε το θυμό.

- Μας πεθύμησες; ρώτησε ο ένας γεωργός πονηρά.
- Όχι και τόσο. Μου 'κανε εντύπωση όμως ότι ξεριζώσατε τις τριανταφυλλιές και ήρθα να μάθω το λόγο.

Κοιτάχτηκαν οι δυο τους. Ο ένας ζητούσε βοήθεια από τον άλλο. Δεν ένιωθαν ευχαρίστα.

- Χαμένη δουλειά είν' αυτή με τις τριανταφυλλιές, είπε ο ένας. Γι' αυτό θα βάλουμε λαχανικά. Σκεφτήκαμε να ενωθούμε όλοι οι Ελιώτες και να φυτέψουμε όλοι μαζί λαχανικά. Θα πάρουμε δάνειο από την Τράπεζα, θ' αγοράσουμε μηχανήματα και λιπάσματα και όταν θα 'ρθεί ο καρπός, θα πληρώσουμε.

– Α, πολύ καλά. Μόνο που φοβάμαι ότι οι πιο πολλοί από σας χρωστάτε ήδη αρκετά στην Τράπεζα.

– Ε, περασμένα-ξεχασμένα εκείνα, παρασύρθηκε από την αφέλειά του ο γεωργός.

– Τι;

Κατάλαβε αμέσως εκείνος πως πρόδωσε το μυστικό του! Τα 'χασε και δεν ήξερε τι να πει.

- Να, πήγε να τον δικαιολογήσει ο άλλος, οι έμποροι που θ' αγοράσουν τα λαχανικά θα ξοφλήσουν όσα χρωστάμε στην Τράπεζα!

Ο Αλέξανδρος γύρισε πικραμένος στην καλύβα του. Αυτή η μέρα ήταν τραγική γι' αυτόν. Μόλις ο Πέλεκυς γέμισε τις χούφτες των γεωργών με λεφτά, μίλησε στον καθένα χωριστά, τον δασκάλεψε, για να ξέρει τι θ' απαντήσει το βράδυ που μπροστά στις γυναίκες, το γερο-Ιγνάτη και τον Αλέξανδρο θα 'παιρναν στη σύναξη τη μεγάλη απόφαση.

Ο Αηδόνης ξανακλείστηκε στην καλύβα του. Κάτι υποψιάστηκε και ταραχτηκε η ψυχή του.

Τ' απόγεμα ήρθε στην καλύβα του Αλέξανδρου ο γερο-Ιγνάτης. Τον κοίταξε ο νέος με θλιμμένο βλέμμα που του 'λεγε πως δεν τον υποστήριζε όπως είχε υποσχεθεί. Στάθηκε εκείνος απέναντί του και μίλησε:

– Αχ, παιδί μου, φτωχός κανείς να μη γεννιέται. Μόλις είδαν αυτοί τον παρά όλα τα ξέχασαν... Τι τα θες τα μεγάλα σχέδια; Κάλλιο ένα και στο χέρι παρά χίλια και καρτέρι. Είναι μαθές η φτώχεια που δεν τους αφήνει να σκεφτούν. Ε, Αλεξανδράκο μου, δεν έχουν αυτοί περιθώριο να σκεφτούν το μέλλον. Σκυλάκια μαθές γίναν, τα ταΐζεις και σε ακολουθούν!

Ο Αλέξανδρος αναστέναξε. Ο γερο-Ιγνάτης έκανε ένα βήμα μπροστά, ακούμπησε το δεξί του χέρι στον ώμο του Αλέξανδρου, του χαμογέλασε, κι έφυγε για το μετόχι σκυφτός.

Έπεσε το σούρουπο πάνω απ' την Ελιά. Οι εργάτες της το δέχτηκαν χαρούμενοι. Όχι όμως γιατί θα αναπαύονταν ύστερ' από το μόχθο της μέρας. Γελούσαν τα πρόσωπά τους. Η τσέπη τους ήταν ζεστή, γεμάτη χρήματα. Ήταν ευχαριστημένοι. Λίγες οικογένειες ήταν στην Ελιά και μπόρεσαν ο Πέλεκυς και οι χρηματοδότες του να τις μοιράσουν λεφτά και να τις θαμπώσουν. Τώρα τους έσερναν όπως κι όπου ήθελαν. Οι γεωργοί από μέσα τους γελούσαν με την αμυαλωσύνη των αφεντικών του Πέλεκυ, που πετούσαν, κατά τη γνώμη τους, τον παρά. Έβλεπαν πως τους πλήρωναν για να κάνουν θέατρο και να πουν δυο κουβέντες στη σύναξη. Άλλωστε μόνο βουή θα 'καναν και θα φώναζαν «ναι» ή «όχι», σύμφωνα με τις οδηγίες του αγροφύλακα.

Το βράδυ, στην καλύβα του Αλέξανδρου ήρθε ένας μικρός και του 'πε ότι στο μετόχι είχαν ψήσει αρνιά και τον καλούσαν κι αυτόν να πά' να φάει. Ήξερε πως τον καλούσαν για μια υπόθεση που ήταν πια τελειωμένη. Δεν είπε όμως στο παιδί ότι δεν θα πάει. Ήθελε να δώσει τον αγώνα του μέχρι το τέλος.

Βγήκαν τ' άστρα, και το φεγγάρι κίτρινο σαν χρυσάφι αρμένιζε στον ουρανό. Φως έριχνε παντού. Όλους τους έφεγγε. Φώτιζε και τους Ελιώτες που έτρωγαν κι έπιναν. Κι όλο και πιο πολύ έπιναν και γίνονταν πιο κεφάτοι. Αντρες, γυναίκες, γέροι και παιδιά, νιες και νέοι, μιλούσαν και γελούσαν, τραγουδούσαν, έλεγαν αστεία και ψευτομάλωναν. Ανάμεσά τους και ο Πέλεκυς καμάρωνε και τους παρότρυνε στο γλέντι. Ο Αλέξανδρος παρακολουθούσε. Τίποτε δεν έλεγε, λέξη δεν έβγαζε απ' τα χείλια του. Μόνο περίμενε... Και το κέφι όλο και δυνάμωνε.

Αργά σηκώθηκε ο Πέλεκυς. Με τα χέρια του έκανε κίνηση να σωπάσουν. Βαθιά ικανοποιημένος, γεμάτος σιγουριά, μίλησε καρφώνοντας κάθε τόσο με τη ματιά του τους γεωγούς.

– Αυτό το βράδυ χορτάσαμε όλοι φαγητό και πιτό!

– Ναι, φώναξε ο κόσμος και γελούσε.

– Έπρεπε όμως να γίνει αυτό. Γιατί αυτή τη μέρα θα κάνουμε μεις οι Ελιώτες ένα σύνδεσμο. Από σήμερα η Ελιά θα γίνει Παράδεισος. Κήπος της Εδέμ!

– Ναι, φώναζαν πάλι οι άλλοι.

Το πρόσωπο τώρα του αγροφύλακα έγινε πιο χαρούμενο. Η ματιά του αναζήτησε και στάθηκε στον Αλέξανδρο.

– Ανάμεσά μας, είναι κι ένας γραμματιζούμενος. Θα τον θέλαμε εδώ κοντά μας για να γράψει τι ευτυχισμένη ζωή θα κάνουμε δω στην Ελιά. Εγώ διάβασα το βιβλίο του και ξέρω τι μεγάλη αξία έχει. Κι έχει αυτός αξία όχι μονάχα στα βιβλία. Έχει τα γράμματα με το μέρος του και μπορεί να γίνει η πιο πονηρή αλεπού. Μπορεί όλους να τους ξεγελάει. Κι εμάς ακόμα...

Οι γεωργοί τ' άκουγαν αυτά μ' απάθεια. Ο Αηδόνης όμως τινάχτηκε όρθιος.

– Είσαι ένας κακούργος! Παράσυρες το κόσμο. Γι' αυτό λοιπόν μ' είχες διπλωρώσει και με πιπίλησες το μυαλό; Και θέλησες να με στείλεις κι αργύρια! Είσαι απατεώνας!

Ο κόσμος τ' άκουσε. Δεν γελούσε τώρα. Κοιτούσαν όλοι τον Πέλεκυ για να τους καθοδηγήσει.

– Βέβαια, μίλησε με ψυχραιμία και σιγουριά ο αγροφύλακας. Μονάχα σένα πείραξαν τα λόγια μου. Είσαι θεός του... Πρέπει, όμως, να νοιάζεσαι πιο πολύ για τον τόπο μας, την Ελιά, και λιγότερο για τον ανεψιό σου. Ξέρεις πολύ καλά εσύ τι κουμάσι είναι... Πες μας εσύ, τι θέλει ανάμεσά μας ένας τέτοιος... Είμαστε άνθρωποι ήσυχoi... Τρώμε ψωμί κι ελιά. Όμως έχουμε την ησυχία μας. Δεν θέλουμε στον τόπο μας πολέμους κι αίματα... Αυτός όμως θ' ανάνηψι φωτιά στην Ελιά. Θα γίνει αιτία να μας κυνηγάει το κράτος και μας και τα παιδιά μας. Είναι, το ξέρετε όλοι, ένας κουμμουνιστής!

Σκούπισε το στόμα του με την ανάποδη της παλάμης του και παρατηρούσε εχθρικά τον Αλέξανδρο. Εκείνος τον κοίταζε με περιφρόνηση. Ο αγροφύλακας κατέβαλε προσπάθεια να

πνίξει το θυμό του. Ύστερα η ματιά του γερο-Ιγνάτη συναντήθηκε με του Αλέξανδρου. Χαμογέλασε ο νέος και του 'πε σιγανά.

– Δεν πειράζει. Ας λείει...

Ένας κόμπος δέθηκε στο λαιμό του γέρου.

Ο αγροφύλακας άρχισε να παρατηρεί τους γεωργούς έναν-έναν. Βρήκε πως τα μάτια τους ομολογούσαν πίστη σ' αυτόν και τον παρά του. Έτσι πήρε κι άλλο θάρρος, αγνόησε τον ποιητή που στεκόταν όρθιος στηριγμένος στην πατερίτσα του.

– Εμείς εδώ ζούμε όμορφα κι ωραία. Έχουμε λίγο-πολύ το ψωμί και το φαγί μας. Ζούμε όμως έτσι γιατί είμαστε μονιασμένοι. Αλλά χρειάζεται προσοχή να μη μπει ανάμεσά μας το μικρόβιο... Εμείς θέλουμε ανθρώπους σαν κι εμάς τους ίδιους. Τι τα θέλετε... Καλός είν' ο δρόμος που τραβάμε. Αυτόν είχαν οι παππούδες μας, αυτόν θα 'χουμε και μεις και τα παιδιά μας. Αυτός που φυτεύει τριανταφυλλίες σ' αυτή τη γη, που 'χαμε μονάχα στάρια και λάχανα, αυτός, σας το λέω γω, και στ' άλλα θα μας χαλάσει... Εμείς καλά 'μαστε δω πέρα στο χάλι μας. Φύγε από δω! Θέλουμε την ησυχία μας!

Σταμάτησε ο αγροφύλακας και σκούπισε πάλι τον αφρό από τα χείλια του. Ήρθε να καθήσει πλάι στο γερο-Ιγνάτη, κοντά στον Αλέξανδρο. Την ίδια στιγμή ο Αλέξανδρος σηκώθηκε, πέρασε πλάι από τον Αηδόνη για να πάρει το μονοπάτι μέσα απ' τις ελιές. Τότε ο ποιητής έβγαλε την τραγιάσκα κι έβγαλε με το χέρι τη φαλάκρα του. Αυτή η κίνηση τράβηξε τα βλέμματα όλων κι έκανε τον Πέλεκυ να κομπιάσει. Ήταν δείγμα πως θα μιλούσε. Στράφηκε και λείει στον ανεψιό του:

– Στάσου μια στιγμή, Αλέξανδρε, ν' ακούσεις, έχω κάτι να τους πω. Ύστερα θα φύγουμε μαζί.

Έμεινε ο νέος λίγο πίσ' από τους άλλους κατ' από μια ελιά. Ακούστηκε βαθιά η φωνή του Αηδόνη:

*«Καθηγητές και δάσκαλοι είν' αναμμένα φώτα
μας φέγγουνε να βρίσκουμε της λευτεριάς τη πόρτα.
Αυτοί που μας διδάσκουνε να βρίσκουμε τ'ν αγάπη,
ν' αλληλοβοηθιούμαστε σ' αυτό το ταξιδάκι.
Αυτοί που μας διδάσκουνε να μη κάνουμε λάθια.
Γιατ' η ζωή μας περπατεί στα ρόδα και στ' αγκάθια.
Αυτούς να τους σεβόμαστε και να τους αγαπούμε,
αν θέλουμε τ'ν Ελλάδα μας μεγάλη να τη δούμε».*

Μέσ' από τα φύλλα της ελιάς μια αχτίνα πέρασε κι έπεσε στα μάτια του Αλέξανδρου. Και τότε φάνηκαν δυο αυλάκια να ξεκινούν από τις κόγχες των ματιών, να περνούν πάν' απ' το πρόσωπο και να ρίχνουν τα δάκρυά τους στη γη.

Ο ποιητής, κουρασμένος να στέκεται στις πατερίτσες του, προχώρησε στον ελαιώνα να πάει στην καλύβα του. Ο ανεψιός του τον ακολούθησε. Έφτασαν στην καλύβα. Ακούμπησε κείνος την πλάτη του στην πόρτα, σκούπισε τον ιδρώτα του και κοίταξε τον ανεψιό του με αγάπη.

– Αλέξανδρε, εδώ και λίγο καιρό μ' είχε πιάσει αυτός και μ' είπε αυτά π' άκουσες και συ τώρα. Δε ξέρω όμως... Με μίλησε με τέτοιο τρόπο και μ' έμπλεξε. Δεν τον είχα βέβαια εμπιστοσύνη, αλλ' είναι τόσο δόλιος. Χθες μ' έστειλε με την κόρη του κάτι χαρτιά και μ' είπε κι ευχαριστώ η κοπέλα για λογαριασμό του. Έστειλα πίσω τα λεφτά. Όσο για το ευχαριστώ, ίσως να μετανιώσει που το 'πε.

Χώρισαν ύστερα. Ο ποιητής μπήκε στην καλύβα του και ο Αλέξανδρος προχώραγε μέσ' στα χωράφια. Εκεί που ήταν φυτεμένα τα δεντράκια κι άρχιζαν κιόλας να ομορφαίνουν με τον ανθό τους τον τόπο, φαινόταν καταπληγισμένη η γη σα να πέρασαν πάνω της κοπάδια από γουρούνια. Τρύπα δώ, τρύπα κει, αλλού ήταν μαζωμένο μια κουβάρα χώμα, πατημένο, χτυπημένο. Τα δεντράκια, πεταγμένα με μανία, σπασμένα απ' οργή, τσαλαπατημένα, πότε έβγαιναν μέσ' απ' τις τρύπες, κι άλλοτε, κουβάρες-κουβάρες, κείτονταν στους φράχτες. Κάπου-κάπου οι λεπτές βεργίτσες ήταν καρφωμένες ανάποδα στη γη, οι ρίζες τους βρίσκονταν προς τα πάνω και κοιτούσαν με παράπονο τον ουρανό.

Ο φωτεινός από τ' αστέρια ουρανός τον έκανε να νιώθει δυο φορές πιο σκοτεινό το κεφάλι του. Μπουρίνι είχε. Θλίψη ένιωθε για όλα... Τράβηξε προς το ακρογιάλι. Πατούσε κει που 'σπαε το κύμα και δροσίζονταν τα πόδια του. Μόνο αυτό του 'δινε παρηγοριά. Οι άνθρωποι τον κυνηγούσαν παντού. Τον έδιωξαν για τις ιδέες του απ' το γυμνάσιο. Για τον ίδιο

λόγο έφυγε απ' το σπίτι του με το στίγμα του προδότη. Και τώρα στην Ελιά δεν τον άφησαν να σταθεί σε χλωρό κλαρί. «Φύγε, φύγε, μακριά μας, στιγματισμένε», άκουε να του φωνάζουν από παντού. Διωγμένος και πικραμένος τώρα βάδιζε στην άκρη της θάλασσας. Στη θύμησή του αντηχούσαν οι φωνές των καταδιωχτών του. Καθηγητές, πατεράδες, τσομπάνηδες, γεωργοί, αγροτόκοσμος και ψαρόκοσμος, με μύρια στόματα του φώναζαν «φύγε, μακριά από μας». Μόνο τ' απαλό κύμα του 'γλείφε τα πόδια, τον δρόσιζε, κουράγιο του 'δίνε στα στήθια. Κάθισε τότε αυτός στην άκρη της θάλασσας, μάζεψε κοντά στο σώμα του τα πόδια, έγειρε από πάνω το κεφάλι, τον πήρε το παράπονο κι άρχισε να κλαίει.

Ώρες κι ώρες πέρασαν. Τ' αεράκι της θάλασσας φύσηξε, κι απ' την αναπνοή του τα φύλλα του δάσους γλυκό απόι έστειλαν κι έτρεξε στο πρόσωπό του να τον παρηγορήσει. Αφαντες γλώσσες, δροσερές, το πρόσωπό του έγλειφαν. Τ' αυτιά του ένιωθαν το 'λαφρύ φύσημα να του μιλά, χίλιες και μια φορές συγγνώμη να ζητεί για των ανθρώπων την αμυαλωσύνη. Φωνή να παίρνει, ένιωθε τ' αγέρι, μορφή, ποιητής, ο Αηδώνης του φάνηκε πως γίνηκε, κι άκουε κείνος το παρακάλι της γης να τον κράζει να μείνει κοντά της. Πέρα η ανθρώπινη κακία, τώρα το λόγο έχει η γη. Αυτή πονάει και θέλει το λυτρωμό της. Ο Αλέξανδρος άκουσε τη φωνή της. Κι ύστερα αποκοιμήθηκε.

Μόλις έφυγε ο Αλέξανδρος έπεσε σε περισυλλογή ο Αηδώνης. Του ερχόταν να σκάσει από το κακό του. Όλο και τριγύριζε στο μυαλό του ο Πέλεκυς. «Τον παλιοκερατά, τον κίβδηλο», ψιθύριζε κάθε τόσο. «Δεν πρέπει να του περάσει· και ξεγέλασε κι εμένα». Σκεφτόταν από δω, σκεφτόταν από κει, αλλά τίποτε δεν φώτιζε τον νου του. Κάθισε στο κασόνι δίπλα από την πόρτα της καλύβας σκυθρωπός. «Δεν μπορεί να μας βγει από πάνω, το καθήκι», οργίστηκε. «Κάτι πρέπει να βρω, κάτι πρέπει να κάνω». Πήρε με το δεξί του χέρι το ξυλοπόδαρό του. Σηκώθηκε για να το περάσει κάτω από τη μασχάλη και σύρθηκε στο τραπέζι της καλύβας να πάρει τη σακούλα με τον καπνό, το χαρτί και το τσακμάκι.

Κάθισε πάλι στο κασόνι και έστριψε τσιγάρο. «Θα 'πρεπε να τον είχαμε ξυλοφορτώσει, τον προδότη. Τότε στην αρχή, χρειαζόταν ένα χέρι ξύλο, να σταματήσει... τώρα είναι αργά». Φούσκωνε, ξεφούσκωνε. Έστριψε και δεύτερο τσιγάρο. Τράβηξε βαθιά στα πνευμόνια του τον καπνό και απολάμβανε πώς έβγαινε απαλά από τα ρουθούνια του το γαλάζιο δηλητήριο. Τράβηξε και δεύτερη βαθιά ρουφηξιά. Ένιωθε να χαλαρώνουν το κορμί και τα νεύρα του. Συνέχισε να καπνίζει όλο και πιο ήρεμα κάτω από τον αστράφωτο ουρανό. Ηρεμούσε όλο και περισσότερο. Και σιγά-σιγά άρχισε κάτι να κλώθει στο μυαλό του. Σούφρωσε λίγο τα μάτια του, στράβωσε προς τα δεξιά τα χείλη του, ρούφηξε ορεξάτος καθαρό αέρα από τα ρουθούνια του. Γινόταν όλο και πιο σίγουρος. Χαμογέλασε και χάιδεψε τη μεγαλόπρεπη φαλάκρα του.

Τράβηξε το ξυλοπόδαρο και το έβαλε πάλι κάτω απο τη δεξιά του μασχάλη: «Εμπρός!» έδωσε με βροντερή φωνή ορμή στο κορμί του. Σύρθηκε μέχρι το χωράφι όπου έβοσκε η φοράδα του.

— Ωωω! μαυρομάτα, φώναξε με τραγουδιστή φωνή στο ζώο.

Σταμάτησε τη βοσκή εκείνο και τον κοίταξε ήρεμα. Ο Αηδώνης τράβηξε από τη γη το παλούκι. Κούτσα-κούτσα έφερε τη φοράδα μπροστά στο κάρο, δίπλα από την καλύβα. Γονάτισε και πέρασε το 'λαφρύ σαμάρι στην πλάτη του. Προσπάθησε να σηκωθεί, αλλά δεν τα κατάφερε. «Α, ρε φουκαρά, σακάτη...», παραπονέθηκε. Με τη βοήθεια του ξυλοπόδαρου τα κατάφερε. «Ήσυχα, κοπέλα μου» καθησύχασε το ζώο. Έσυρε σιγά-σιγά το σαμάρι από τη δική του στην πλάτη της φοράδας, τράβηξε κάτω από την κοιλιά της τη ζώνη του σαμαριού και την έδεσε σφιχτά στη δεξιά μεριά. «Μπράβο, δερβίσα μου...». Χάιδεψε τη χαίτη της, ξεφούσκωσε τα στήθια του και σκούπισε με το αριστερό μανίκι τον ιδρώτα στο μέτωπό του. «Έλα, τώρα, να σε ζέσω, αγάπη μου...». Έσπρωχνε απαλά τη φοράδα προς τα πίσω για να την οδηγήσει στη μέση ακριβώς του κάρου. Πρόθυμα αυτή στάθηκε μπροστά στον οδηγό και κούνησε τη μακριά ουρά της. Κοίταξε το βαρύ, ξύλινο οδηγό του. «Εδώ σε θέλω κάβουρα να πηδάς τα κάρβουνα...» γέλασε πικρόχολα και σκέφτηκε πώς να καταφέρει να σηκώσει τον βαρύ ξύλο. Πήγε μετά δυο βήματα πίσω, γονάτισε και πέρασε τον άξονα στον αυχένα του. Έκανε μια δοκιμή. Σηκώθηκε μια πιθαμή από το έδαφος. «Μωρέ, μπράβο μου!», απόρησε και ο ίδιος. Σύρθηκε ύστερα με τα τέσσερα προς τη μεριά της φοράδας έχοντας στην πλάτη του τον άξονα. Φτάνοντας στην ελεύθερη άκρη, πέρασε τον πείρο και τον έδεσε στο σκονί του σαμαριού. Σηκώθηκε μετά, κάθισε προσεκτικά στον άξονα να πάρει

ανάσα. Ένωσε σαν να είχε στραβώσει ο αριστερός του ώμος: «Μωρέ, βαρύ ήταν το καταραμένο». Έστρεψε τις πλάτες του δεξιά-ζερβά να ισιώσουν. Όλη η αριστερή πλευρά του ήταν πιασμένη. «Αυτό μας έλειπε, να σακατέψουμε και την πλάτη μας...». Πήρε άλλη μια βαθιά αναπνοή. «Αίντε, ακόμα λίγο κουράγιο και τα καταφέραμε». Έπιασε με το αριστερό του χέρι τα χαλινάρια, στο δεξί το ξυλοπόδαρο και κωλοκαθιστός σύρθηκε μέχρι το κάρο. Ανέβασε προσεχτικά το ξυλοπόδαρο στο κάρο και στηριζόμενος στα γκέμια, άφησε σιγά το σώμα του να γύρει πίσω. Οι αγκώνες του ακουμπούσαν στο μπροστινό μέρος του κάρου. Σηκώθηκε με κόπο πάνω σ' αυτούς και προσπάθησε να συρθεί προς τα πίσω. Η άκρη του κάρου ακουμπούσε τώρα στα οπίσθιά του. Φώναξε με σιγανή φωνή ένα «ωω... ωωπ!» και πίεσε τους αγκώνες του. Βρέθηκε καθισμένος στο κάρο. Σταυροκοπήθηκε. «Τα κατάφερα...». Ανάπνευσε δυο φορές βαθιά.

– Πάμε, καμάρι μου! φώναξε δυνατά στη μαυρομάτα και έσφιξε τα γκέμια.

Η φοράδα τράβηξε προς τα μπρος. Το κάρο άρχισε να κυλά.

Η Μαλάμω από νωρίς έβαλε το μακρύ άσπρο νυχτικό της, άναψε το καντηλάκι πάνω από το κρεβάτι, έκανε τον σταυρό της και έπεσε να κοιμηθεί. Είχε πάρει τον πρώτο ύπνο και δεν καλοπίστευε στ' αυτή της όταν άκουσε μέσα στη μαύρη νύχτα να της φωνάζουν.

– Μαλάμω, ε, Μαλάμω!

Νόμιζε πως ονειρευόταν, αλλά πάλι άκουσε να τη φωνάζουν.

– Τι 'ναι και τούτο! Ποιος παλάβωσε πάλι

Σηκώθηκε, άναψε τη λάμπα, πήγε στην πόρτα, έσπρωξε στο πλάι το κουρτινάκι στο πάνω μέρος της εισόδου, κόλλησε το μέτωπο στο τζάμι και κοίταξε έξω.

– Χριστός και Παναγιά! Ο Αρίστος τέτοια ώρα...

Άνοιξε.

– Μουρλάθηκες, Αρίστο! βγήκε στο τσιμεντένιο μπαλκονάκι.

– Μουρλάθηκα! Τι θέλεις να 'κανα; Εδώ τρελάθηκε όλος ο κόσμος και ο ντουινιάς.

Άφησε η Μαλάμω τη λάμπα στο πεζουλάκι, έριξε πάνω της μια ρόμπα και πήγε στο κάρο.

– Έλα να σε πιάσω, σακάτη μου!

– Αμ, έτσι που κατάντησα, είμαι για να με κλαίνε οι ρέγκες.

– Βγάλε καλύτερα κανένα στιχάκι να κλαίμε εμείς γι' αυτές.

Τον έπιασε από τις μασχάλες και τον βοήθησε να κατεβεί από το κάρο.

– Δώσε μου τώρα το ξυλοπόδαρό μου, παρακάλεσε ο Αηδόνης.

– Πάρτο! και πήγαινε στο σαλόνι. Εγώ θα δέσω τη φοράδα στον κήπο.

Ανέβηκε με κόπο τα τσιμεντένια σκαλοπάτια, στηριζόμενος με το αριστερό του χέρι στον τοίχο και μπήκε από την εξώπορτα στο στενόμακρο σαλονάκι. Απλώθηκε στο ντιβάνι και ένιωσε αγαλλίαση.

– Ωω, ρε, δρόμος κι αυτός! Ξεχαρβαλώθηκα...

Ανάπνευσε αργά για να ηρεμήσουν τα σωθικά του.

Σε λίγο ήρθε η Μαλάμω μ' ένα ποτήρι νερό κι ένα ποτήρι κρασί στο δισκάκι.

– Πιες λίγο νερό να δροσιστείς. Ύστερα πιες μετά από το κρασί μου. Καλό πράμα. Για μερακλήδες σαν κι εσένα.

Ήπιε ο Αηδόνης μ' ένα δυνατό «γλου-γλου» το νερό, ζωντάνεψαν τα μάτια του. Ύστερα πήρε το ποτήρι με το κρασί.

– Κοίτα χρώμα! Σαν το αίμα...

Η Μαλάμω βιαζόταν να μάθει τον λόγο της νυχτιάτικης επίσκεψης. Προσπάθησε να κάνει αυστηρή τη φωνή της.

– Επιτρέπεται, εσύ, στα χάλια σου, να τρέχεις με το κάρο τις νύχτες; Αν σκιαζόταν το ζώο από πού θα σε μαζεύαμε...;

– Αυτά δεν είναι τίποτε. Να 'ξερες τι λύσσα κακιά τρώει τα φυλλοκάρδια μου. Τρώνε, σκάνε, τραγουδούν και χορεύουν στο μετόχι οι Ελιώτες. Τους μπαγλάρωσε το φίδι το κολοβά και έδιωξαν τον Αλέξανδρο. Είσαι κομμουνιστής, τον είπαν.

– Όλα τα καλά τα 'χαμε, ο κομμουνισμός μας μάρανε!

– Τον πλήγωσαν τον Αλέξανδρο. Έφυγε το παιδί από το μετόχι φαρμακωμένο...

– Είμαστε μπουνταλάδες, αναστέναξε βαθιά η Μαλάμω. Δεν βλέπουμε πέρα από τη μύτη μας. Και θέλουμε να μας κοροϊδεύουν... Δεν ξέρουν οι Ελιώτες τι μαύρος λύκος είναι ο Πέλεκυς; Τρώνε και πίνουν μαζί του και δεν θέλουν να καταλάβουν ότι αυτοί θα πληρώ-

σουν το λογαριασμό!

Αδειασε το ποτήρι κρασί με μια μεγάλη γουλιά ο Αηδόνης και στράφηκε στη γυναίκα:

– Πρέπει να κάνουμε κάτι για τον Αλέξανδρο. Είναι στριμωγμένος άσχημα... Μην τον αφήσουμε να τον κατασπαράζουν αυτά τα τσακάλια.

Αγρίεψαν τα μάτια της γερόντισσας.

– Μα τα κόκαλα της μάνας μου, αυτό δεν θα τους περάσει! Θα τους τη χαλάσουμε την παπαριά...

Σούφρωσε τα φρύδια της και σήκωσε τη φωνή της.

– Έχουμε και μεις οι Ψαροχωριανοί χωράφια στην Ελιά. Θα ξεσηκώσω αύριο τα γυναικόπαιδα. Θα πάμε να φυτέψουμε τριανταφυλλίες. Να μην με ματαπούν Μαλάμω, αν δεν γεμίσουμε την Ελιά με ροδόνες.

Ο Αηδόνης την κοιτούσε με θαυμασμό:

– Μπράβο σου, Μαλάμω! Εσύ ορμάς, δεν κιοτεύεις! Άϊντε να βάλει και η Παναγιά το χέρι της... Ευτυχώς που υπάρχουνε και σεις οι γυναίκες, γιατί εμείς οι άντρες όλο τα σκατώνουμε.

Ο Αηδόνης άρχισε να ηρεμεί. Άπλωσε απαλά τη δεξιά του παλάμη στο κιλιμάκι του ντιβανιού. Ένιωθε το λεπτό φάνσιμο να γαργαλά τα δάχτυλά του και να του φέρνει αγαλλίαση στην ψυχή και στο κορμί του. Τα ματόκλαδά του μισόκλεισαν βαριά και ευτυχισμένα.

– Έλα να σου στρώσω να κοιμηθείς, Αρίστο μου, είπε η Μαλάμω. Κι αύριο πρωί να πας μαντάτο στον Αλέξανδρο: «Έρχονται να φυτέψουν τριανταφυλλίες!».

IX

Ο Πέλεκυς είχε θριαμβεύσει. Σαν ανέβηκε ψηλά ο ήλιος στον ουρανό ξύπνησε τους γεωργούς που βαθιά κοιμόντουσαν ακόμα από το πολύ κρασί. Αυτοί έξεψαν τα ζώα κι άρχισαν να οργώνουν τα χωράφια τους, που την περασμένη νύχτα ήταν φυτεμένα με τριανταφυλλίες, ενώ ο αγροφύλακας έτρεξε στην Άκανθο ν' αναφέρει την επιτυχία στ' αφεντικά του.

Βρήκε τον Ανταλλάξιμο στο μαγαζί. Έστειλε και φώναξαν και τον Ασημάκη. Οι τρεις κλείστηκαν στο σπίτι του Ανταλλάξιμου να συζητήσουν.

– Λοιπόν; ρώτησε ο νέος.

– Δεν υπάρχει λοιπόν, απαντάει ο Πέλεκυς. Τις τριανταφυλλίες τις ξεπατώσαμε και τον κατηγορήσα για κουμμουνιστή. Ντροπιάστηκε το παιδαρέλι κι έφυγε αμέσως από το μετόχι. Και κοίτα ακόμα...

Έβγαλε από την τσέπη του ο αγροφύλακας κάτι χαρτιά και τ' άπλωσε στο τραπέζι.

– Έκανα το σύνδεσμο που 'παμε. Αυτοί υπόγραψαν ότι θα πάρουν δάνειο από την Τράπεζα. Τώρα βέβαια έχουν τα λεφτά μας και γι' αυτό δεν φοβούνται. Τα λεφτά όμως κάνουν γρήγορα φτερά... Θα γονατίσουν σε λίγο στα χρέη. Κι ύστερα και να ξυπνήσουν θα 'ναι αργά. Αυτά εδώ τα χαρτιά είναι η καταδίκη τους.

Σούφρωσε το πρόσωπο του ο Ανταλλάξιμος.

– Τι να τα κάνω γω τα χαρτιά. Καλά αυτά που λες... Αλλά το ζήτημα είναι πως δεν έφυγε ακόμα ο Αλέξανδρος. Εγώ θα ησυχάσω μονάχα όταν τον δω να φεύγει απ' την Ελιά. Τ' άλλα όλα τ' ακούω βερεσέ. Αυτός έχει πείσμα και μπορεί να μείνει. Κι όταν νομίζεις εσύ πως τον έφερες βόλτα, μπορεί να γελιέσαι. Ας τον κατηγορήσεις. Αν δεν δω εγώ τη σκόνη απ' τα παπούτσια του έξ' απ' την Ελιά, ούτε θα ησυχάσω, ούτε θα σε πληρώσω τα λεφτά που συμφωνήσαμε. Βάλ' το στο νου σου! Εκεί που τον θεωρείς πεθαμένο, τινάζεται όρθιος. Πρέπει να φύγει πριν ξυπνήσει ο κόσμος... Κάνε τι θα κάνεις, μόνο κάν' το γρήγορα. Και το πρόσωπό του ακόμα να βλέπουν είν' αρκετό για να μας χαλάσει τα σχέδια. Διπλά θα σε πληρώσω αν τον διώξεις, πριν να 'ναι αργά. Δεν πρέπει να πάθουμε ό,τι και με το Ψαροχώρι... Η Ελιά πρέπει να μείνει Ελιά!

– Εντάξει, εντάξει! Πάω στο καφενείο να πιω ένα καφέ και μετά τρέχω πάλι στην Ελιά!

Η καταστροφή των τριανταφυλλιών έγινε θέμα συζήτησης στην Άκανθο.

Στην πλατεία του χωριού, στο καφενείο «Αριστοτέλης» αριστερά, και στο καφενείο «Άκανθος» απέναντι δεξιά, οι άνδρες έπιναν και συζητούσαν άλλοτε ήρεμα κι άλλοτε πιο έντονα για τις τριανταφυλλίες.

Στο «Αριστοτέλης» έλεγαν ότι τίποτε δεν μπορεί να γίνει, σαν δεν βοηθήσει το κράτος.

Δεν μπορεί ένα νέο παιδί να τα κάνει αυτά. Αυτά πρέπει να τα κάνει το κράτος. Να φέρει γεωπόνους, να κάνουν μελέτες, να δώσει η Τράπεζα καλλιεργητικά δάνεια, να φτιάσουν κι ένα εργοστάσιο που να παράγει το ροδέλαιο και να αλλάξει η μοίρα του τόπου. Έτσι γίνονται οι δουλειές κι όχι να μεταφέρουμε την ευθύνη του κράτους στα παιδιά...

Στο «Ακανθος» οι γνώμες ήταν διχασμένες. Άλλοι έβρισκαν ότι δεν βλάπτει κανέναν ο Αλέξανδρος και ακόμα ότι ανοίγει καινούργιες δουλειές. Άλλοι πάλι έλεγαν ότι δεν μπορεί αυτός ο τόπος να σηκώσει τέτοια φυτά. Άλλοι οι τριανταφυλλιές στις αυλές των σπιτιών κι άλλο να κάνεις χωράφια με τριανταφυλλώνες. Ε, και κουτοί ήταν οι πατεράδες μας που μια ζωή βάζαν σιτάρια και καλαμπόκια;

Όμως συζητούσαν χωρίς πάθος. Έτσι, κουβέντα να γίνεται... Δεν φαινόταν να είναι θέμα που τους έκαψε πραγματικά. Όταν άρχισε το φύτεμα των τριανταφυλλιών στην Ελιά, ταρακουνήθηκαν και έκαναν προβλέψεις, άλλοι ότι θα πάει καλά και άλλοι ότι αποκλείεται, θα αποτύχει. Τώρα ήταν αδιάφοροι. Το ξερίζωμα των φυτών φαινόταν να τους βολεύει. Μολονότι σε πολλούς υπήρχε και μια θλίψη στα πρόσωπα και τις κουβέντες τους.

Στο Ψαροχώρι η είδηση ότι οι Ελιώτες ξερίζωσαν τις τριανταφυλλιές δημιούργησε πικρία και ποικίλα σχόλια.

– Κρίμα, είπαν κάποιοι, κρίμα. Θα μπορούσε να ήταν μια αρχή...

Άλλοι πάλι είπαν.

– Είναι δυνατόν ποτέ να μονιάσουν μεταξύ τους οι Ακανθιώτες; Αφού ένας χτίζει, κάποιος πρέπει να χαλάει.

Η Μαλάμω ξεπροβόδησε τον Αηδόνη, κι ύστερα στράφηκε στη νύφη της:

– Πήγαινε να μου φέρεις από το καφενείο τον προκομμένο τον ανεψιό μου, τον Μιχαήλο. Πες του να 'ρθει με το μεγάλο το τρακτέρ και τη μακριά καρότσα.

Κατεβαίνει κατόπιν στη γειτονιά, παίρνει με τη σειρά τα σπίτια και μιλάει στις γριές, τις γυναίκες και τις νεαρές κοπέλες.

– Κορίτσια, όσες έχετε χωράφια στην Ελιά, πάρτε τσάπες, κασμάδες και φκυάρια. Να είστε σε μια ώρα στο σπίτι μου. Θα μας πάει ο ανεψιός μου με το τρακτέρ εκεί να φυτέψουμε τριανταφυλλιές!

Γύρω στις έντεκα το πρωί η καρότσα του τρακτέρ ήταν μισογεμάτη.

– Μπρος για την Άκανθο, λέει η γρια-Μαλάμω στον ανεψιό της.

– Ε, γιαγιά, φώναζαν τα μικρά παιδιά, η Ελιά δεν είναι προς την Άκανθο. Η Ελιά είναι προς μεριά Αγιονόρος.

– Καλά, καλά, απάντησε εκείνη, μα δεν πάω εγώ στη δουλειά χωρίς τη φιλενάδα μου, τη Θωμαή.

– Ωχ, αυτή την αντάρτισσα, διαμαρτυρήθηκε η γειτόνισσά της, η γριά-Φιλίτσα. Αυτή σκότωσε στον Εμφύλιο τον ξάδερφό μου.

– Αντάρτισσα, ξεαντάρτισσα, δεν ξέρω γω. Εγώ ξέρω ότι είναι ψυχωμένη γυναίκα! Και τον ξάδερφό σου, τον Γεράσιμο, τον ξεθάψαμε χρόνια και ζαμάνια τώρα. Ήταν ακόμη στο παλιό νεκροταφείο, θυμάσαι; Εγώ ξεφκιάρισaton μακαρίτη.

– Θυμάμαι, θυμάμαι, η γρια-Φιλίτσα σταυροκοπήθηκε. Ο Θεός να τον συγχωρέσει.

– Κι αυτόν θα συγχωρέσει ο Θεός, κι εμάς, Φιλίτσα μου. Πάμε τώρα στη Θωμαή.

Άκουσε η γρια-Θωμαή θόρυβο στην αυλή και βγήκε από το σπίτι της. Απόρησε βλέποντας ένα τρακτέρ με γυναικόκοσμο. Η γρια-Μαλάμω κατέβηκε και πήγε σ' αυτήν.

– Θωμαή, σέ 'φερα το λόχο μου.

– Μαρ' τι 'ναι τούτα; παραξενεύτηκε εκείνη.

– Πάμε να φυτέψουμε τριανταφυλλιές στην Ελιά. Κι εγώ χωρίς τη φιλενάδα μου τη Θωμαή δεν πάω.

– Α, κατάλαβα, κατάλαβα. Έλα δω Μαλάμω! της έπιασε το μπράτσο. Πήγαινε, κορίτσι μου, τον κοσμάκη σπίτι του. Μη κάνεις 'λαφράδες! Πάει αυτό, ξέγραψέ το.

– Άκουσε Θωμαή. Εγώ δεν είμαι αγωνίστρια σαν κι εσένα. Δεν πολέμησα στα βουνά: Δεν έχω δρέψει δάφνες. Αλλά η καρδιά μου το λέει. Θα πάω και θα φυτέψω τις τριανταφυλλιές! Ηρωίδα εσύ στον πόλεμο, ηρωίδα εγώ στην ειρήνη!

Η γρια-Θωμαή την κοίταζε με πόνο.

– Να σε ορμηνέσω, φιλενάδα μου. Μη ταλαιπωρείς τον κοσμάκη. Και άσε κατά μέρος

τις ηρωίδες. Εσύ εκεί στο Ψαροχώρι δεν τα μαθαίνεις. Έπεσε παράς, Μαλάμω μου. Τους μοίρασαν λεφτά. Γι' αυτό ξεριζώνουν τις τριανταφυλλίες. Βάλ' το στο μυαλό σου, δεν φτουρούν οι ήρωες μπροστά στους παράδες!

Κατσούφιασε η Μαλάμω.

– Ωστε έτσι, ε; Τους αχαΐρευτους! Και πάλι ο κοιλαράς, το βλαστάρι του, μας τη σκαρώνει...

– Όχι μόνο, είναι κι ο Ασημάκης μαζί. Μοίρασαν παράδες και παράδες. Μουλώξαν τα καφενεία! Βουβαμάρα έπεσε. Όλοι ξέρουν, αλλά δε βγάζουν μιλιά.

Σκυθρώπιασε η γρια-Μαλάμω. Πήγε και κάθησε στο σκαλοπάτι μπροστά στην πόρτα του σπιτιού.

– Σ' αυτόν τον τόπο δεν πρόκειται ποτέ να γίνει τίποτε σωστό, είτε με παράπονο. Κι εμείς, ξέρεις, με τα χαμομήλια μια χαρά τα πήγαμε. Ξεχρεωθήκαμε. Και μας βοήθησε πολύ κι ο Αλέξανδρος. Μια χαρά παιδί είναι κι ας τον λένε τώρα και για κουμμουνιστή.

– Αν ήταν έτσι οι κουμμουνιστές, θα 'χαμε σήμερα άλλη Ελλάδα! Αλλά μη μου τα θυμίζεις αυτά. Καλά κάνω και τα διώχνω από την κούτρα μου.

– Ε, Θωμαή μου, άλλες εποχές εκείνες. Αλλα πράματα ξέραμε. Αλλα μυαλά είχαμε... Αλλά σε χασομερώ και σε θυμίζω και τα παλιά. Και χασομερώ κι εγώ. Θωμαή μου, κάνε τις δουλειές του νοικοκυριού σου. Εγώ με το τσούρμιο μου τραβάω για την Ελιά.

Κατευθύνθηκε προς την αυλόπορτα.

– Στάσου! της φώναξε εκείνη. Πού πας μόνη;

Γύρισε η Μαλάμω το κεφάλι της να τη δει. Τα μάτια της Θωμαής χαμογελούσαν.

– Κάντε τόπο, κορίτσια, φώναξε η γρια-Θωμαή στις γυναίκες που ήταν στην καρότσα του τρακτέρ. Θα φέρω κι εγώ το ασκέρι μου!

Κινήθηκε γρήγορα στη γειτονιά η γριά.

– Τρέχτε, έλεγε, όποιος έχει χωράφι στην Ελιά! Αλλά γρήγορα, δεν χωράει πολλούς ακόμη η καρότσα...

Ξαφνιάστηκαν οι γειτόνισσες μ' όλα αυτά που γίνονταν. Πώς ξαφνικά να παρατήσουν τους άνδρες τους και να τρέξουν στα ρουμάνια; Έπρεπε να κάνουν φαγητό γι' αυτούς. Κι είχαν και μικρά παιδιά.

Η κυρα-Μελλομένη παραπονέθηκε στην κυρά-Ευανθία:

– Πώς μπορούμε, Ευανθία μου, να τα παρατήσουμε, άνδρες και παιδιά και να τρέξουμε στα ραχώνια;

– Σιωπή! της έκανε η άλλη. Κάλλιο τα βάζω με τον άντρα μου παρά με τη γρια-Θωμαή. Θυμάσαι; Με την κοσσιά έκοβε αυτή τους άνδρες στο αντάρτικο!

Όταν σχεδόν γέμισε η καρότσα, έδωσε η Θωμαή το πρόσταγμα:

– Ξεκινάμε!

Είχε καθήσει αυτή μεγαλόπρεπα μαζί με τη γρια-Μαλάμω δίπλα στον οδηγό.

– Μπρος, λέει στον Μιχαήλο. Πάρε την κατηφόρα να βγεις στον κεντρικό δρόμο του χωριού. Στην πλατεία θα σταματήσεις ανάμεσα στα δυο καφενεία. Έχω δυο λόγια να τους πω!

Στα καφενεία παίζανε οι άνδρες χαρτιά κι έπιναν τον καφέ τους. Λίγα λόγια. Θα πήγαιναν σε λίγο για φαγητό στο σπίτι. Απόρησαν μόλις είδαν να 'ρχεται από μακριά ένα τρακτέρ και να κουβαλάει γυναικόκοσμο στην καρότσα του. Σαν πλησίασε πιο κοντά διέκριναν δίπλα στον οδηγό τη γρια-Θωμαή και τη γρια-Μαλάμω να τους θωρούν αγέρωχα.

– Κύλησε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι, είτε ο καφετζής.

Τους άνδρες τους έπιασε ένα ελαφρύ μούδιασμα. Το τρακτέρ προχώρησε και ανάμεσα στα καφενεία σταμάτησε χωρίς να σβήσει τη μηχανή του. Η γρια-Θωμαή γύρισε περήφανα το κεφάλι της ζερβά-δεξιά στους άνδρες χωρίς να μιλήσει. Μια στιγμή κοιτάχτηκαν όλοι. Τη σιωπή έσπασε ο Πέλεκυς.

– Για πού με το καλό, κυράδες μου;

– Για κει που δεν πάτε εσείς! απάντησε αργά και σθεναρά η γρια-Θωμαή. Κάντε το μαγείρεμα και φροντίστε τα παιδιά. Εμείς πάμε να φυτέψουμε τριανταφυλλίες!

Παγωνιά έπεσε στα καφενεία.

– Δε σε λέει κανένα καντάρι, γρια-Θωμαή, μίλησε ο αγροφύλακας με σφιχτά δόντια και κιτρινισμένο από το θυμό πρόσωπο. Μαζεύεις τις γυναίκες και τα παιδιά και τραβάς στα ρουμάνια. Τι, θέλεις να κάνεις καινούργια επανάσταση; Δε σου φτάνει αυτούς που έχεις στο

λαιμό σου από την πρώτη; Άιντε, πάτε στο σπιτάκι σας, στην κουζίνα, κι αφήστε αυτές τις δουλειές για μας. Τι καταλαβαίνετε εσείς απ' αυτά;

– Εγώ τι καταλαβαίνω; σήκωσε τη φωνή της η γρια-Θωμαή. Εγώ καταλαβαίνω πολλά. Και πρώτα-πρώτα καταλαβαίνω γιατί βρίσκεσαι εδώ στο καφενείο. Για πες μου, κύριε Πέλεκυ, γιατί βρίσκεσαι εδώ με δαύτους; Αγροφύλακας δεν είσαι; Γιατί λοιπόν δεν φυλάς τα χωράφια; Τι θέλεις τα μεσημέρια στον καφενέ;

Νευρίασε ο αγροφύλακας.

– Σε παρακαλώ Θωμαή, μη μιλάς έτσι σε μένα. Είμαι κι εγώ όργανο της τάξης και απαιτώ σεβασμό από τους πολίτες. Εσύ δεν μπορείς να ξέρεις. Εγώ εκτελώ υπηρεσία!

– Ναι, ναι, ξέρω, ξέρω. Και βέβαια εκτελείς υπηρεσία! Κι αυτοί γύρω σου, κι αυτοί υπηρεσία εκτελούν;

Γύρισε στο γέρο-Χαμαϊδό που καθόταν στο «Αριστοτέλης» και κοιτούσε σκυθρωπός.

– Για πες μου, ρε γέρο-αντάρτη, κι εσύ υπηρεσία εκτελείς; Ο παλιός μου συναγωνιστής! Ο γέρο-Χαμαϊδός! Θυμάσαι που έβαζα κάθε πρωί μισό καρβέλι ψωμί κάτω από την ποδιά μου και ερχόμουν στην Γκρούνα που ήσουν κρυμμένος και σε το 'φερνα, να μη ψοφήσεις από την πείνα; Έξι ολόκερους μήνες! Κι έλεγα ότι πάω για λάχανα και γέμιζα καλάθια. Κι όλο το χωριό γελούσε μαζί μου κι έλεγαν: «κι η Θωμαή, στα λάχανα!». Και αν το μάθαιναν αυτοί εδώ οι εθνοσωτήρες στο απέναντι καφενείο, θα με σκότωναν σαν το σκυλί στ' αμπέλι. Οι εθνοσωτήρες! Για πες μου, ρε τσεκούρι, ρε Πέλεκυ, στράφηκε προς τον αγροφύλακα, πόσους έχεις στην ψυχή σου; Να στο πω εγώ! Μέσ' απ' το χωριό σαράντα τρεις. Δε μετρώ τους άλλους που σκοτώθηκαν στη μάχη, παιδιά αμούστακα... Περνάς το γέρο-Χαμαϊδό κατ'ά είκοσι! Κι έχεις κάψει τριάντα εφτά σπίτια στο χωριό, κι ο γέρο-Χαμαϊδός σαράντα δύο. Χύνετε ένα γκαζοντενεκέ πετρέλαιο γύρω από το σπίτι, ρίχνετε και μια πιστολιά. Φωτιά το σπίτι, στο δρόμο μάνες και παιδιά!

Ξανακοίταξε τον γέρο-Χαμαϊδό.

– Κι εσύ γέρο-αντάρτη, κατάρτα και σε σένα και σε μένα, πόσα παιδιά χάθηκαν στον πόλεμο; Είναι είκοσι πέντε, το δέκατο των παιδιών μας. Πού βρίσκονται αυτά τα παιδιά τώρα; Χαθήκανε!

Κοίταξε μετά τους άνδρες στα δυο καφενεία.

– Κι εσείς κάθεστε στο καφενείο, ζερβά-δεξιά και... εκτελείτε υπηρεσία! Και για πέστε μου, τα καμμένα σπίτια ποιος θα τα φτιάξει; Κι όταν εσείς εκτελείτε υπηρεσία, εμείς οι γυναίκες τρέχουμε στα χωράφια και φέρνουμε τα ξύλα για φωτιά στη τρόκνια. Κι όταν γυρνάτε από το καφενείο ρωτάτε: «Γυναίκα, τι φαί έχει;». Δε ρωτάτε όμως πώς φτιάχνουν το φαί, πώς το αγοράζουν, με τι λεφτά;

Μόλις τα 'πε όλ' αυτά η γρια-Θωμαή έβγαλε το μαντήλι της να σκουπίσει τον αφρό στις άκρες των χειλιών της. Κοίταξε τους άνδρες με πόνο και ελαφρά περιφρόνηση. Γυρίζει μετά το κεφάλι της στο γέρο-Χαμαϊδό και του λέει με θλίψη:

– Ωρέ, τι λεβέντες που 'σασταν τότε στ' αντάρτικο! Βάραγαν τα κανόνια από τα βαπόρια κι εμείς πηγαίναμε γραμμή στη βουνοκορφή, όπλο στον ώμο και τραγουδούσαμε: «Εμπρός, εμπρός για τον αγώνα, το δίκιο και τη λευτεριά...». Τα θυμάσαι, γέρο-Χαμαϊδό;

Ο γέρο-αντάρτης βούρκωσε.

Έδωσε κείνη με τον αγκώνα της ένα χτύπημα στο πλάι τον τρακτερτζή.

– Μιχαήλο. Πάμε για την Ελιά!

Το τρακτέρ κίνησε προς τα εμπρός.